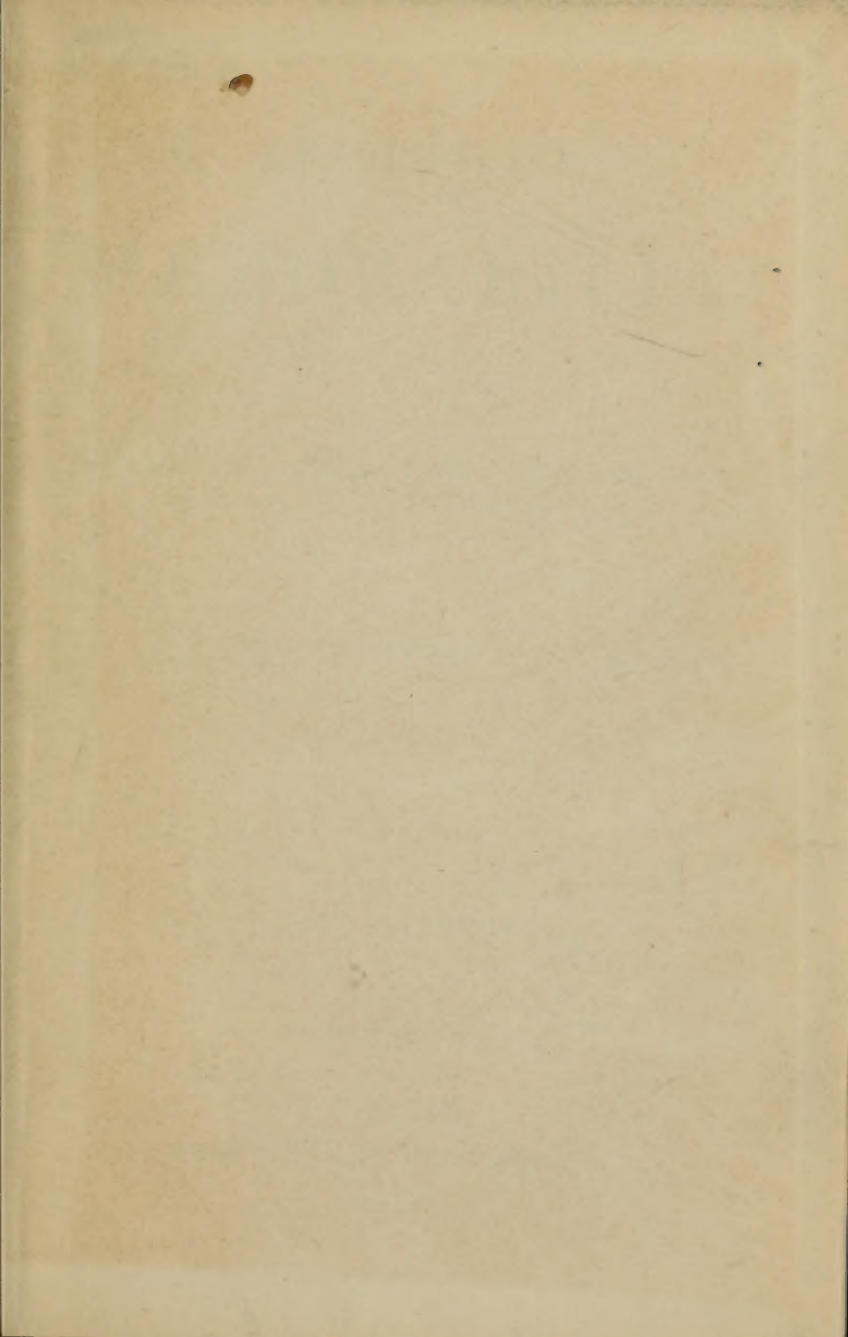
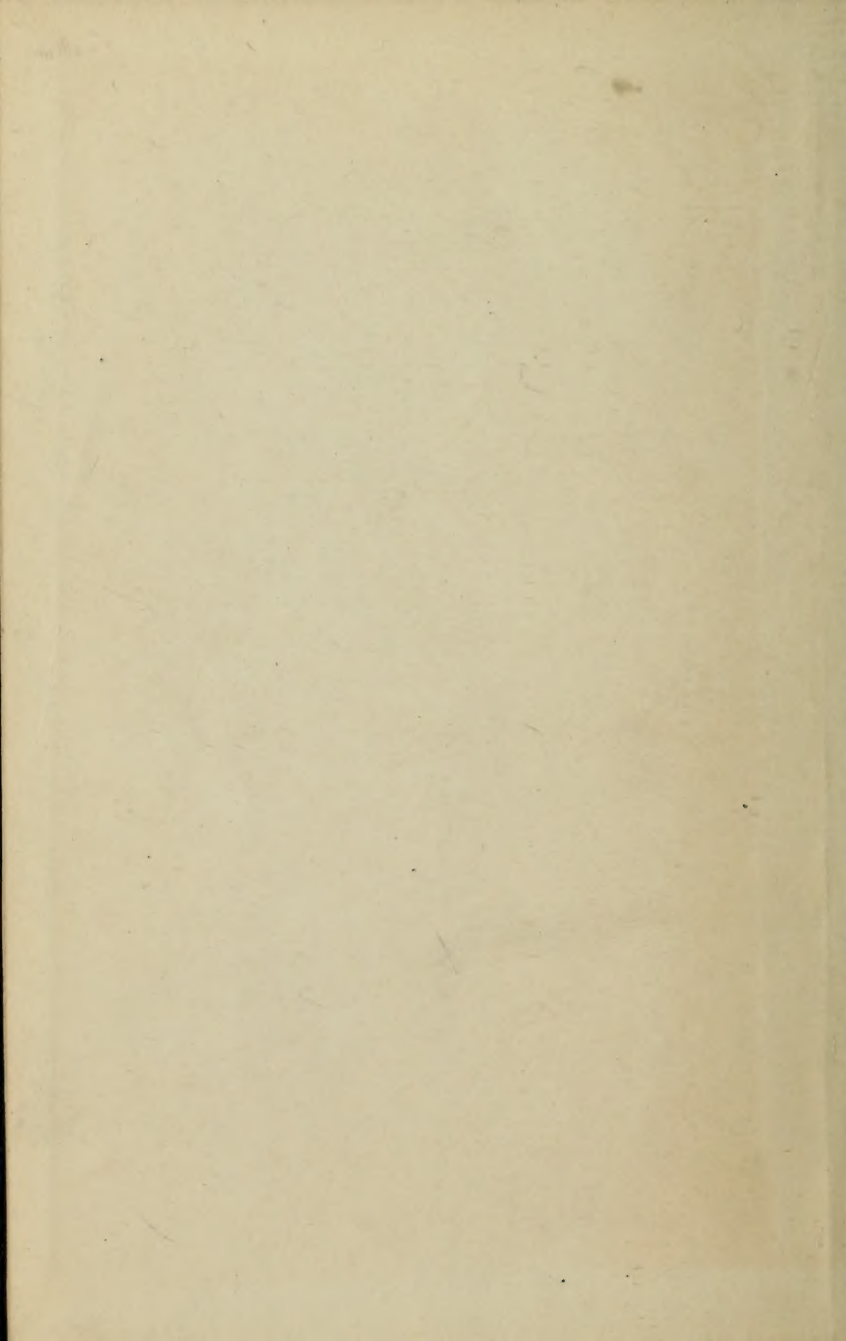

3 1761 08713624 8

LGr
X55Sch

XENOPHONTIS
MEMORABILIA.

NOVA EDITIO STEREOTYPA C. TAUCHNITIANA.

[cura G. H. Schaefferi]

XENOPHONTIS OPERUM

TOMUS II.

NOVA IMPRESSIO.

115774
9/6/11

LIPSIAE

SUMPTIBUS OTTONIS HOLTZE.

1870.

IMPRESSERUNT METZGER & WITTIG, LIPSIAE.

S U M M A R I A.

L I B E R I.

I. Crimini primo Socrati publice oblecto respondetur ita, ut Socratem neque contemptorem patriorum deorum neque novorum auctorem fuisse doceatur. — II. Crimini alteri occurritur et demonstratur Socratem iuventutem et discipulos non corrupisse. — III. Dehinc docetur Socratem et verbis et factis totaque vita talem fuisse, ut et ipse honeste viveret et alios ad honestatis studium excitaret: primum igitur precando, sacrificando et deorum voluntate exploranda rectum fuisse deorum cultorem; deinde in cibo, potu venereque temperantiae studuisse. — IV. Deos esse atque hominibus consulere demonstratur. — V. Temperantia commendatur. — VI. Antiphontem sophistam oblicientem sibi victum habitumque tenuem et gratis docendi consuetudinem refellit Socrates. — VII. Quomodo Socrates a iactantia averterit homines.

L I B E R II.

I. Socratis de voluptate et temperantia cum Aristippo Cyrenaeo disputatio. — II. Lamprocle[m] filium matris iratum placat et pietatis causas docet. — III. Fratres invicem sibi iratos placat

et concordiam commendat Socrates. — IV. De amicitiae pretio. — V. Explorare se quemque, quanti ab amicis aestimari possit, et ut magni aestimetur elaborare debere. — VI. De amicis cum deligentibus tum conciliandis. — VII. Quomodo amicorum inopiae et angustiis occurrere debeamus et consilio et opera docetur dehinc usque ad finem libri; hoc vero capite exemplo colloquii cum Aristarcho habiti. — VIII. Eutherum mercede operam locantem ad convenientius vitae genus eligendum hortatur. — IX. Critonem a sycophantis tutum reddit. — X. Amicorum indigentiae occurrendum esse beneficiis docet.

L I B E R III.

I. Quid et quantum imperatori scire sit necessarium Socrates docet. — II. Ostenditur summum imperatoris officium esse eos quibus praesit reddere beatos. — III. Cuidam praefecto equitum creato demonstrat Socrates in officio eius esse ut et equos et equites meliores efficiat. — IV. Socrates docere conatur bonum choragum et oeconomum posse etiam esse bonum imperatorem. — V. De revocandis ad pristinam fortitudinem et felicitatem Atheniensibus. — VI. Glauconem imperitum adolescentem a capessenda republica avertit Socrates. — VII. Charmidem verecundantem ad capessendam rempublicam cohortatur Socrates. — VIII. Captiosis Aristippi quaestionibus de bono et pulchro respondet Socrates. — IX. Sententiae Socratis variae de fortitudine, de sapientia, de temperantia aliisque virtutibus et rebus. — X. Cum artificibus de ipsorum arte disserit atque ita prodesse iis studet Socrates. — XI. Cum Theodota meretrice de arte amatorum alliciendorum confabulatur Socrates. — XII. De bona valetudine, firmitate et robore corporis per exercitia gymnastica quaerendis. — XIII. Varia Socratis commemorantur apophthegmata. — XIV. Sermones Socratis convivales frugalitatem commendant.

L I B E R I V.

I. Exponit artes varias quibus Socrates iuvenes alliciebat eorumque ingenia diversamque indolem tentabat, explorabat, et disciplina sua ad virtutem capessendam formatos excitabat omnes. — II. Continuat narrationem antecedentis capituli exemplo Euthydemii, quem sapientiae suae opinione inflatum tam diu interrogando versat Socrates, donec confiteatur omnium se illarum rerum quas antea callere existimaverat esse plane ignarum. — III. Socrates non prius ad rempublicam iuvenes aut quamcunque artem capessendam incitandos esse statuebat, quam eorum animus fuisset praeceptis ad virtutem formatus, cuius fundamentum sit pietas erga deos. Igitur Euthydemum docet hoc capite deos hominibus consulere et propterea colendos esse. — IV. Iuris civilis et naturalis fontes et causas aperit Socrates cum Hippia sophista disputans. — V. Intemperantiae mala ostenduntur. — VI. Artem bene et recte de re quacunque proposita disserendi docet familiares suos Socrates. — VII. Demonstrat Socrates quid et quantum in arte quaque, velut geometria, astronomia, arithmetica, medica, discendum sit, adeo ut quaestionibus intellectu difficilibus usuque inanibus neglectis, eas res tantum cognoscere iubeat quae ad vitam domesticam civilemque recte instituendam gerendamque pertinent. — VIII. Demonstratur Socratem capitali iudicio condemnatum minime mendacii de daemone sibi significante, si quid sit omittendum aut faciendum, coargui. Ad extremum fit brevis repetitio argumentorum quae per hos commentarios sunt tractata.

INDEX

The following is a list of the names of the persons who have been admitted to the office of Justice of the Peace for the County of ... in the year 1848.

1. ...
 2. ...
 3. ...
 4. ...
 5. ...
 6. ...
 7. ...
 8. ...
 9. ...
 10. ...
 11. ...
 12. ...
 13. ...
 14. ...
 15. ...
 16. ...
 17. ...
 18. ...
 19. ...
 20. ...
 21. ...
 22. ...
 23. ...
 24. ...
 25. ...
 26. ...
 27. ...
 28. ...
 29. ...
 30. ...
 31. ...
 32. ...
 33. ...
 34. ...
 35. ...
 36. ...
 37. ...
 38. ...
 39. ...
 40. ...
 41. ...
 42. ...
 43. ...
 44. ...
 45. ...
 46. ...
 47. ...
 48. ...
 49. ...
 50. ...

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ Α΄.

C A P U T I.

Πολλάκις ἐθαύμασα τίσι ποτὲ λόγοις Ἀθηναίους ἔπεισαν οἱ γραψάμενοι Σωκράτην ὡς ἄξιος εἶη θανάτου τῆ πόλει. ἡ μὲν γὰρ γραφὴ κατ' αὐτοῦ τοιαύδε τις ἦν· ἀδικεῖ Σωκράτης οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων.

2. Πρῶτον μὲν οὖν ὡς οὐκ ἐνόμιζεν οὓς ἡ πόλις νομίζει θεοὺς, ποίῳ ποτ' ἐχρήσαντο τεκμηρίῳ; θύων τε γὰρ φανερὸς ἦν πολλάκις μὲν οἴκοι, πολλάκις δὲ ἐπὶ τῶν κοινῶν τῆς πόλεως βωμῶν, καὶ μαντικῇ χρώμενος οὐκ ἀφανὴς ἦν· διετεθρύλητο γὰρ ὡς φαίη Σωκράτης τὸ δαιμόνιον ἑαυτῷ σημαίνειν· ὅθεν δὴ καὶ μάλιστα μοι δοκοῦσιν αὐτὸν αἰτιάσασθαι καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν.

3. Ὁ δὲ οὐδὲν καινότερον εἰσέφερε τῶν ἄλλων, ὅσοι μαντικὴν νομίζοντες οἰωνοῖς τε χρῶνται καὶ φήμαις καὶ συμβόλοις καὶ θυσίαις. οὗτοί τε γὰρ ὑπολαμβάνουσιν οὐ τοὺς ὀρηθας οὐδὲ τοὺς ἀπαντῶντας εἰδέναι τὰ συμφέ-

ροντα τοῖς μαντευομένοις, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς διὰ τούτων αὐτὰ σημαίνειν, κάκεῖνος δὲ οὕτως ἐνόμιζεν. 4. Ἄλλ' οἱ μὲν πλεῖστοι φασὶν ὑπὸ τε τῶν ὀρνίθων καὶ τῶν ἀπαντώντων ἀποτρέπεσθαι τε καὶ προτρέπεσθαι. Σωκράτης δὲ ὡσπερ ἐγίγνωσκεν, οὕτως ἔλεγε· τὸ δαιμόνιον γὰρ ἔφη σημαίνειν. καὶ πολλοῖς τῶν ξυνόντων προηγόρευε τὰ μὲν ποιεῖν, τὰ δὲ μὴ ποιεῖν, ὡς τοῦ δαιμονίου προσμαίνοντος. καὶ τοῖς μὲν πειθομένοις αὐτῷ συνέφερε, τοῖς δὲ μὴ πειθομένοις μετέμελε. 5. Καίτοι τίς οὐκ ἂν ὁμολογήσειεν αὐτὸν βούλεσθαι μήτ' ἠλίθιον μήτ' ἀλαζόνα φαίνεσθαι τοῖς συνοῦσιν; ἐδόκει δ' ἂν ἀμφοτέρωτα αὐτὰ, εἰ προαγορεύων ὡς ὑπὸ θεοῦ φαινόμενα κατὰ ψευδόμενος ἐφαίνετο. δῆλον οὖν ὅτι οὐκ ἂν προέλεγεν, εἰ μὴ ἐπίστευεν ἀληθεύσειν. ταῦτα δὲ τίς ἂν ἄλλω πιστεύσειεν ἢ θεῷ; πιστεύων δὲ θεοῖς πῶς οὐκ εἶναι θεοὺς ἐνόμιζεν; 6. Ἄλλὰ μὴν ἐποίει καὶ τάδε πρὸς τοὺς ἐπιτηδείους· τὰ μὲν γὰρ ἀναγκαῖα συνεβούλευε καὶ πράττειν ὡς ἐνόμιζεν ἄριστ' ἂνπραχθῆναι· περὶ δὲ τῶν ἀδήλων ὅπως ἀποβήσοιτο μαντευσομένους ἔπεμπεν εἰ ποιητέα. 7. καὶ τοὺς μέλλοντας οἴκους τε καὶ πόλεις καλῶς οἰκήσειν μαντικῆς ἔφη προςδεῖσθαι· τεκτονικὸν μὲν γὰρ ἢ χαλκευτικὸν ἢ γεωργικὸν ἢ ἀνθρώπων ἀρχικὸν ἢ τῶν τοιούτων ἔργων ἐξεταστικὸν ἢ λογιστικὸν ἢ οἰκονομικὸν ἢ στρατηγικὸν γενέσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα μαθήματα καὶ ἀνθρώπου γνώμη αἰρετέα ἐνόμιζεν εἶναι. 8. τὰ δὲ μέγιστα τῶν ἐν τούτοις ἔφη τοὺς θεοὺς εἰαυτοῖς καταλείπεσθαι, ὧν οὐδὲν δῆλον εἶναι τοῖς ἀνθρώποις. οὔτε γὰρ τῷ καλῶς ἀγρὸν φυτευσαμένῳ δῆλον ὅστις καρπώσεται, οὔτε τῷ καλῶς οἰκίαν οἰκοδομησαμένῳ δῆλον ὅστις οἰκήσει, οὔτε τῷ στρατηγικῷ δῆλον εἰ συμ-

φέρει στρατηγεῖν, οὔτε τῷ πολιτικῷ δῆλον εἶ συμφέροι τῆς πόλεως προσταεῖν, οὔτε τῷ καλὴν γήμαντι, ἵν' εὐφραίνηται, δῆλον εἶ διὰ ταύτην ἀνιάσθαι, οὔτε τῷ δυνατοὺς ἐν τῇ πόλει κηδεστὰς λαβόντι δῆλον εἶ διὰ τούτους στεροῦσθαι τῆς πόλεως. 9. Τοὺς δὲ μηδὲν τῶν τοιούτων οἰομένους εἶναι δαιμόνιον, ἀλλὰ πάντα τῆς ἀνθρώπινης γνώμης, δαιμονῶν ἔφη· δαιμονῶν δὲ καὶ τοὺς μαντευομένους ἅ τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκαν οἱ θεοὶ μαθούσι διακρίνειν, οἷον εἴ τις ἐπερωτῶν, πότερον ἐπιστάμενον ἢ ἠνοχεῖν ἐπὶ ζεύγος λαβεῖν κρεῖττον ἢ μὴ ἐπιστάμενον, ἢ πότερον ἐπιστάμενον κυβερνᾶν ἐπὶ τὴν ναῦν κρεῖττον λαβεῖν ἢ μὴ ἐπιστάμενον, ἢ ἅ ἔξοστιν ἀριθμῆσαντας ἢ μετρήσαντας ἢ στήσαντας εἰδέναι, τοὺς τὰ τοιαῦτα παρὰ τῶν θεῶν πυνθανομένους ἀθέμιστα ποιεῖν ἠγεῖτο. ἔφη δὲ δεῖν ἅ μὲν μαθόντας ποιεῖν ἔδωκαν οἱ θεοί, μανθάνειν, ἅ δὲ μὴ δῆλα τοῖς ἀνθρώποις ἐστί, πειραῖσθαι διὰ μαντικῆς παρὰ τῶν θεῶν πυνθάνεσθαι· τοὺς θεοὺς γὰρ οἷς ἂν ὧσιν ἴλεω σημαίνειν.

10. Ἀλλὰ μὴν ἐκεῖνός γε αἰεὶ μὲν ἦν ἐν τῷ φανερωῷ. πρῶτί τε γὰρ εἰς τοὺς περιπάτους καὶ τὰ γυμνάσια ἦει, καὶ πληθούσης ἀγορᾶς ἐκεῖ φανερός ἦν, καὶ τὸ λοιπὸν αἰεὶ ἡμέρας ἦν ὅπου πλείστοις μέλλοι συνέσεσθαι· καὶ ἔλεγε μὲν ὡς τὸ πολὺ, τοῖς δὲ βουλομένοις ἐξῆν ἀκούειν. 11. Οὐδεὶς δὲ πώποτε Σωκράτους οὐδὲν ἀσεβὲς οὐδὲ ἀνόσιον οὔτε πράττοντος εἶδεν οὔτε λέγοντος ἤκουσεν. οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως ἢ περὶ τῶν ἄλλων οἱ πλείστοι διελέγτο, σκοπῶν ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔχει καὶ τίσιν ἀνάγκαις ἕκαστα γίγνεται τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ καὶ τοὺς φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα μωραίνοντας ἀπεδείκνυε. 12. Καὶ πρῶτον μὲν

αὐτῶν ἐσκόπει, πότερά ποτε νομίσαντες ἱκανῶς ἤδη τὰνθρώπεια εἰδέναι ἔρχονται ἐπὶ τὸ περὶ τῶν τοιούτων φροντίζειν, ἢ τὰ μὲν ἀνθρώπεια παρέντες, τὰ δαιμόνια δὲ σκοποῦντες, ἡγοῦνται τὰ προσήκοντα πράττειν.

13. Ἐθαύμαζε δ' εἰ μὴ φανερόν αὐτοῖς ἐστὶν ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἐστὶν ἀνθρώποις εὐρεῖν· ἐπεὶ καὶ τοὺς μέγιστον φρονοῦντας ἐπὶ τῷ περὶ τούτων λέγειν οὐ ταῦτα δοξάζειν ἀλλήλοις, ἀλλὰ τοῖς μαινομένοις ὁμοίως διακεῖσθαι πρὸς ἀλλήλους.

14. Τῶν τε γὰρ μαινομένων τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ δεδιέναι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι· καὶ τοῖς μὲν οὐδ' ἐν ὄχλῳ δοκεῖν αἰσχροῦν εἶναι λέγειν ἢ ποιεῖν ὅτιοῦν, τοῖς δὲ οὐδ' ἐξιτητέον εἰς ἀνθρώπους εἶναι δοκεῖν· καὶ τοὺς μὲν οὐθ' ἱερόν οὔτε βωμόν οὔτ' ἄλλο τῶν θείων οὐδὲν τιμᾶν, τοὺς δὲ καὶ λίθους καὶ ξύλα τὰ τυχόντα καὶ θηρία σέβεσθαι· τῶν τε περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως μεριμνῶντων τοῖς μὲν δοκεῖν ἐν μόνον τὸ ὄν εἶναι, τοῖς δ' ἀπειρα τὸ πλῆθος· καὶ τοῖς μὲν ἀεὶ κινεῖσθαι πάντα, τοῖς δ' οὐδὲν ἂν ποτε κινήθῃναι· καὶ τοῖς μὲν πάντα γίνεσθαι τε καὶ ἀπολλυθῆναι, τοῖς δὲ οὔτ' ἂν γενέσθαι ποτὲ οὐδὲν οὔτ' ἀπολειθῆναι.

15. Ἐσκόπει δὲ περὶ αὐτῶν καὶ τάδε· ἄρ' ὡσπερ οἱ τὰνθρώπεια μανθάνοντες ἡγοῦνται τοῦθ' ὅτι ἂν μάθωσιν ἑαυτοῖς τε καὶ τῶν ἄλλων ὅτι ἂν βούλωνται ποιήσειν, οὕτω καὶ οἱ τὰ θεῖα ζητοῦντες νομίζουσιν, ἐπειδὴν γνῶσιν αἷς ἀνάγκαις ἕκαστα γίγνεται, ποιήσειν, ὅταν βούλωνται, καὶ ἀνέμους καὶ ὕδατα καὶ ὥρας καὶ ὅτου δ' ἂν ἄλλου δέωνται τῶν τοιούτων, ἢ τοιοῦτο μὲν οὐδὲν οὐδ' ἐλπίζουσιν, ἀρκεῖ δ' αὐτοῖς γνῶναι μόνον ἢ τῶν τοιούτων ἕκαστα γίγνεται.

16. Περὶ μὲν οὖν τῶν ταῦτα πραγματευομένων τοιαῦτα ἔλεγεν· αὐτὸς δὲ περὶ

τῶν ἀνθρωπειῶν αἰεὶ διελέγεται, σκοπῶν τί εὐσεβές, τί ἀσεβές· τί καλόν, τί αἰσχρόν· τί δίκαιον, τί ἄδικον· τί σωφροσύνη, τί μανία· τί ἀνδρεία, τί δειλία· τί πόλις, τί πολιτικός· τί ἀρχὴ ἀνθρώπων, τί ἀρχικός ἀνθρώπων· καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἃ τοὺς μὲν εἰδότες ἠγεῖτο καλοὺς κἀγαθοὺς εἶναι, τοὺς δ' ἀγνοοῦντας ἀνδραποδώδεις ἀνδραδικαίως κεκλήσθαι.

17. Ὅσα μὲν οὖν μὴ φανερὸς ἦν ὅπως ἐγίγνωσκεν, οὐδέν θυμασιὸν ὑπὲρ τούτων περὶ αὐτοῦ παραγνῶναι τοὺς δικασίας· ὅσα δὲ πάντες ἤδεσαν, οὐ θυμασιὸν εἰ μὴ τούτων ἐνεθυμήθησαν; 18. Βουλευσας γὰρ ποτε, καὶ τὸν βουλευτικὸν ὄρκον ὁμόσας, ἐν ᾧ ἦν κατὰ τοὺς νόμους βουλευσέναι, ἐπιστάτης ἐν τῷ δήμῳ γενόμενος, ἐπιθυμήσαντος τοῦ δήμου παρὰ τοὺς νόμους ἐννεῖα στρατηγὸς μὲν ψήφῳ τοὺς ἀμφὶ Θράσυλλον καὶ Ἐρασινίδην ἀποκτεῖναι πάντας, οὐκ ἠθέλησεν ἐπιμηφίσει, ὀργιζομένου μὲν αὐτῷ τοῦ δήμου, πολλῶν δὲ καὶ δυνατῶν ἀπειλούντων· ἀλλὰ περὶ πλείονος ἐποίησατο εὐορκεῖν ἢ χαρίσασθαι τῷ δήμῳ παρὰ τὸ δίκαιον καὶ φυλάξασθαι τοὺς ἀπειλοῦντας. 19. Καὶ γὰρ ἐπιμελεῖσθαι θεοὺς ἐνόμιζεν ἀνθρώπων οὐχ ὄν τρόπον οἱ πολλοὶ νομίζουσιν· οὔτοι μὲν γὰρ οἴονται τοὺς θεοὺς τὰ μὲν εἰδέναι, τὰ δ' οὐκ εἰδέναι· Σωκράτης δ' ἠγεῖτο πάντα μὲν θεοὺς εἰδέναι, τὰ τε λεγόμενα καὶ πράττομενα καὶ τὰ σιγῇ βουλευόμενα, πανταχοῦ δὲ παρεῖναι καὶ σημαίνειν τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν ἀνθρωπειῶν πάντων.

20. Θαυμάζω οὖν ὅπως ποτὲ ἐπέισθησαν Ἀθηναῖοι Σωκράτην περὶ τοὺς θεοὺς μὴ σωφρονεῖν, τὸν ἀσεβὲς μὲν οὐδέν ποτε περὶ τοὺς θεοὺς οὔτ' εἰπόντα οὔτε πρά-

ξαντα, τοιαῦτα δὲ καὶ λέγοντα καὶ πράττοντα περὶ θεῶν, οἷά τις ἂν καὶ λέγων καὶ πράττων εἴη τε καὶ νομίζοιτο εὐσεβέστατος.

C A P U T II.

1. Θαυμαστὸν δὲ φαίνεται μοι καὶ τὸ πεισθῆναι πᾶσιν ὡς Σωκράτης τοὺς νέους διέφθειρεν, ὅς πρὸς τοῖς εἰρημένοις πρῶτον μὲν ἀφροδισίων καὶ γαστρὸς πάντων ἀνθρώπων ἐγκρατέστατος ἦν, εἶτα πρὸς χειμῶνα καὶ θέρους καὶ πάντας πόνους καρτερικώτατος, ἔτι δὲ πρὸς τὸ μετρίων δεῖσθαι πεπαιδευμένος οὕτως, ὥστε πᾶν μικρὰ κεκτημένος πᾶν ὀφείδως ἔχειν ἀρκοῦντα. 2. Πῶς οὖν αὐτὸς ὢν τοιοῦτος ἄλλους ἂν ἢ ἀσεβεῖς ἢ παρανόμους ἢ λίχνους ἢ ἀφροδισίων ἀκρατεῖς ἢ πρὸς τὸ πονεῖν μαλακοὺς ἐποίησεν; ἀλλ' ἔπαυσε μὲν τούτων πολλοὺς, ἀρετῆς ποιήσας ἐπιθυμεῖν καὶ ἐλπίδας παρασχών, ἂν ἑαυτῶν ἐπιμελῶνται, καλοὺς καγαθοὺς ἔσεσθαι. 3. Καίτοι γε οὐδεπώποτε ὑπέσχετο διδάσκαλος εἶναι τούτου, ἀλλὰ τῷ φανερὸς εἶναι τοιοῦτος ὢν ἐλπίζειν ἐποίει τοὺς συνδιατρίβοντας ἑαυτῷ, μιμουμένους ἐκείνον τοιούτους γενήσεσθαι. 4. Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ σώματος αὐτὸς τε οὐκ ἡμέλει τοὺς τε ἀμελοῦντας οὐκ ἐπήγει. τὸ μὲν οὖν ὑπερθεθίοντα ὑπερπονεῖν ἀπεδοκίμαζε, τὸ δὲ ὅσα γ' ἡδῶς ἢ ψυχὴ δέχεται, ταῦτα ἱκανῶς ἐκπονεῖν ἐδοκίμαζε. ταύτην γὰρ τὴν ἔξιν ὑγιεινὴν τε ἱκανῶς εἶναι καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν οὐκ ἐμποδίζειν ἔφη. 5. Ἀλλ' οὐ μὴν θρυπτικός γε οὐδὲ ἀλαζονικός ἦν, οὔτ' ἀμπεχόνῃ οὐθ' ὑποδέσει οὔτε τῇ ἄλλῃ διαίτῃ. οὐ μὴν οὐδ' ἐρασιχημιάτους γε τοὺς συνόντας ἐποίει. τῶν μὲν γὰρ ἄλλω

ἐπιθυμιῶν ἔπαυε, τοὺς δὲ ἑαυτοῦ ἐπιθυμοῦντας οὐκ ἐπράττειτο χρήματα. 6. Τούτου δ' ἀπεχόμενος ἐνόμιζεν ἐλευθερίας ἐπιμελεῖσθαι· τοὺς δὲ λαμβάνοντας τῆς ὀμιλίας μισθὸν ἀνδραποδιστὰς ἑαυτῶν ἀπεκάλει, διὰ τὸ ἀναγκαῖον αὐτοῖς εἶναι διαλέγεσθαι παρ' ὧν ἂν λάβοιεν τὸν μισθόν. 7. Ἐθαύμαζε δ' εἴ τις ἀρετὴν ἐπαγγελόμενος ἀργύριον πρᾶττειτο καὶ μὴ νομίζοι τὸ μέγιστον κέρδος ἔξειν φίλον ἀγαθὸν κησάμενος, ἀλλὰ φοβοῖτο, μὴ ὁ γενόμενος καλὸς κἀγαθὸς τῷ τὰ μέγιστα εὐεργετήσαντι μὴ τὴν μεγίστην χάριν ἔξει. 8. Σωκράτης δὲ ἐπηγγεῖλατο μὲν οὐδενὶ πώποτε τοιοῦτον οὐδέν, ἐπίστυβε δὲ τῶν ξυνότων ἑαυτῷ τοὺς ἀποδεξαμένους, ἅπερ αὐτὸς ἐδοκίμαζεν, εἰς τὸν πάντα βίον ἑαυτῷ τε καὶ ἀλλήλοις φίλους ἀγαθοὺς ἔσσεσθαι. πῶς ἂν οὖν ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ διαφθεῖροι τοὺς νέους; εἰ μὴ ἄρα ἡ τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλεια διαφθορὰ ἐστίν.

9. Ἀλλὰ νῆ Δία, ὁ κατήγορος ἔφη, ὑπερορῶν ἐποίει τῶν καθεστώτων νόμων τοὺς συνόντας, λέγων ὡς μωρὸν εἶη τοὺς μὲν τῆς πόλεως ἄρχοντας ἀπὸ κνάμου καθιστάναι, κυβερνήτη δὲ μηδένα ἐθέλειν χρῆσθαι κυαμευτῷ, μηδὲ τέκτονι, μηδ' ἀνλητῇ, μηδ' ἐπ' ἄλλα τοιαῦτα, ἃ πολλῶν ἐλάττονας βλάβας ἀμαρτανόμενα ποιεῖ τῶν περὶ τὴν πόλιν ἀμαρτανομένων· τοὺς δὲ τοιούτους λόγους ἐπαίρειν ἔφη τοὺς νέους καταφρονεῖν τῆς καθεστώσης πολιτείας, καὶ ποιεῖν βιαίους. 10. Ἐγὼ δ' οἶμαι τοὺς φρόνησιν ἀσκοῦντας καὶ νομίζοντας ἱκανοὺς εἶναι τὰ συμφέροντα διδάσκειν τοὺς πολίτας ἥμισυ γίγνεσθαι βιαίους, εἰδότας ὅτι τῇ μὲν βίᾳ πρόσεισιν ἔχθραι καὶ κίνδυνοι, διὰ δὲ τοῦ πείθειν ἀκινδύνως τε καὶ μετὰ φιλίας ταῦτά γίγνεται. οἱ μὲν γὰρ βιασθέντες ὡς ἀφαιρε-

θέντες μισοῦσιν, οἱ δὲ πεισθέντες ὡς κεχαρισμένοι φιλοῦσιν. οὐκ οὖν τῶν φρόνησιν ἀσκούντων τὸ βιάζεσθαι, ἀλλὰ τῶν ἰσχὺν ἀνευ γνώμης ἐχόντων τὰ τοιαῦτα πράττειν ἐστίν. 11. Ἄλλὰ μὴν καὶ συμμάχων ὁ μὲν βιάζεσθαι τολμῶν δέοιτ' ἂν οὐκ ὀλίγων, ὁ δὲ πείθειν δυνάμενος οὐδενός· καὶ γὰρ μόνος ἤγοιτ' ἂν δύνασθαι πείθειν. καὶ φονεύειν δὲ τοῖς τοιούτοις ἥμιστα συμβαίνει· τίς γὰρ ἀποκτεῖναί τινα βούλοιτ' ἂν μᾶλλον ἢ ζῶντι πειθομένῳ χρῆσθαι;

12. Ἄλλ' ἔφη γὰρ ὁ κατήγορος, Σωκράτει ὁμιλητὰ γενομένῳ Κριτίας τε καὶ Ἀλκιβιάδης πλεῖστα κακὰ τὴν πόλιν ἐποίησάτην. Κριτίας μὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ πάντων κλεπτίστατός τε καὶ βιαιότατος καὶ φονικώτατος ἐγένετο, Ἀλκιβιάδης δὲ αὖ τῶν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ πάντων ἀκρατέστατός τε καὶ ὑβριστιότατος. 13. Ἐγὼ δ', εἰ μὲν τι κακὸν ἐκείνῳ τὴν πόλιν ἐποίησάτην, οὐκ ἀπολογήσομαι· τὴν δὲ πρὸς Σωκράτην συνουσίαν αὐτοῖν, ὡς ἐγένετο, διηγῆσομαι. 14. Ἐγενέσθην μὲν γὰρ δὴ τῶ ἀνδρὸς τούτου φύσει φιλοτιμοτάτῳ πάντων Ἀθηναίων, βουλομένῳ τε πάντα δι' ἑαυτῶν πράττεσθαι καὶ πάντων ὀνομαστοτάτῳ γενέσθαι. ἤδεσαν δὲ Σωκράτην ἀπ' ἐλαχίστων μὲν χρημάτων αὐταρκέστατα ζῶντα, τῶν ἡδονῶν δὲ πασῶν ἐγκρατέστατον ὄντα, τοῖς δὲ διαλεγομένοις αὐτῷ πᾶσι χρώμενον ἐν τοῖς λόγοις ὅπως βούλοιτο. 15. Ταῦτα δὲ ὁρῶντες καὶ ὄντες οἶω προεῖρησθον, πότερον τις ἀντὶ φῆ τοῦ βίου τοῦ Σωκράτους ἐπιθυμήσαντε καὶ τῆς σωφροσύνης ἣν ἐκεῖνος εἶχεν ὀρέξασθαι τῆς ὀμιλίας αὐτοῦ, ἢ νομίσαντε, εἰ ὁμιλησαίτην ἐκείνῳ, γενέσθαι ἂν ἱκανωτάτῳ λέγειν τε καὶ πράττειν; 16. Ἐγὼ μὲν γὰρ ἠγοῦμαι, θεοῦ διδόντος αὐτοῖν ἢ ζῆν ὅλον τὸν

βλον ὡςπερ ζῶντα Σωκράτην εἴρων, ἢ τεθνάναι, ἐλέσθαι ἂν αὐτῷ μᾶλλον τεθνάναι. δῆλω δ' ἐγενέσθην ἐξ ὧν ἐπραξάτην· ὡς γὰρ τάχιστα κρείττους τῶν συγγιγνομένων ἠγησάσθην εἶναι, εὐθύς ἀποπηδήσαντες Σωκράτους ἐπραττέτην τὰ πολιτικά, ὥνπερ ἔνεκα Σωκράτους ὤρεχθήτην.

17. Ἴσως οὖν εἶποι τις ἂν πρὸς ταῦτα ὅτι χρῆν τὸν Σωκράτην μὴ πρότερον τὰ πολιτικά διδάσκειν τοὺς συνόντας ἢ σωφρονεῖν. ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο μὲν οὐκ ἀντιλέγω· πάντας δὲ τοὺς διδάσκοντας ὁρῶ αὐτοὺς δεικνύοντας τε τοῖς μαθάνουσιν ἢπερ αὐτοὶ ποιοῦσιν ἅ διδάσκουσι, καὶ τῷ λόγῳ προσβιβάζοντας. 18. Οἶδα δὲ καὶ Σωκράτην δεικνύντα τοῖς ξυνοῦσιν ἑαυτὸν καλὸν κάγαθὸν ὄντα καὶ διαλεγόμενον κάλλιστα περὶ ἀρετῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων. οἶδα δὲ κακείνῳ σωφρονοῦντε, ἔστε Σωκράτει συνήστην, οὐ φοβουμένῳ μὴ ζημιοῖντο ἢ παίοιντο ὑπὸ Σωκράτους, ἀλλ' οἰομένῳ τότε κράτιστον εἶναι τοῦτο πράττειν.

19. Ἴσως οὖν εἶποιεν ἂν πολλοὶ τῶν φασκόντων φιλοσοφεῖν ὅτι οὐκ ἂν ποτε ὁ δίκαιος ἀδικος γένοιτο, οὐδὲ ὁ σώφρων ὑβριστής, οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν ὧν μάθησίς ἐστιν ὁ μαθὼν ἀνεπιστήμων ἂν ποτε γένοιτο. ἐγὼ δὲ περὶ τούτων οὐχ οὕτω γινώσκω· ὁρῶ γὰρ ὡςπερ τὰ τοῦ σώματος ἔργα τοὺς μὴ τὰ σώματα ἀσκούντας οὐ δυναμένους ποιεῖν, οὕτω καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα τοὺς μὴ τὴν ψυχὴν ἀσκούντας οὐ δυναμένους· οὔτε γὰρ ἅ δεῖ πράττειν οὔτε ὧν δεῖ ἀπέχεσθαι δύνανται. 20. Διὸ καὶ τοὺς νύεις οἱ πατέρες, κὰν ὧσι σώφρονες, ὅμως ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων εἴργουσι, ὡς τὴν μὲν τῶν χρηστών ὁμίλιαν ἀσκησιμὴν οὐσαν τῆς ἀρετῆς, τὴν δὲ τῶν

πονηρῶν κατάλυσιν. μαρτυρεῖ δὲ καὶ τῶν ποιητῶν ὅτε λέγων,

ἔσθλων μὲν γὰρ ἀπ' ἔσθλά διδάξεται· ἦν δὲ κακοῖσι
 συμμίσγης, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἔοντα νόον.

καὶ ὁ λέγων,

αὐτὰρ ἀνὴρ ἀγαθὸς τοτὲ μὲν κακός, ἄλλοτε δ'
 ἔσθλός.

21. Καγὼ δὲ μαρτυρῶ τούτοις· ὁρῶ γὰρ ὡσπερ τῶν ἐν μέτρῳ πεπονημένων ἐπῶν τοὺς μὴ μελετῶντας ἐπιλανθάνομένους, οὕτω καὶ τῶν διδασκαλικῶν λόγων τοῖς ἀμελοῦσι λήθην ἐγγιγνομένην. ὅταν δὲ τῶν νοουθετικῶν λόγων ἐπιλάθῃται τις, ἐπιλέλησται καὶ ὧν ἡ ψυχὴ πάσχουσα τῆς σωφροσύνης ἐπεθύμει· τούτων δ' ἐπιλαθόμενον οὐδὲν θαυμαστὸν καὶ τῆς σωφροσύνης ἐπιλαθέσθαι.

22. Ὅρῶ δὲ καὶ τοὺς εἰς φιλοποσίαν προαχθέντας καὶ τοὺς εἰς ἔρωτας ἐκκυλισθέντας ἤτιον δυναμένους τῶν τε δεόντων ἐπιμελεῖσθαι καὶ τῶν μὴ δεόντων ἀπέχεσθαι. πολλοὶ γὰρ καὶ χρημάτων δυνάμενοι φείδεσθαι, πρὶν ἐρᾶν, ἐρασθέντες οὐκέτι δύνανται· καὶ τὰ χρήματα καταναλώσαντες, ὧν πρόσθεν ἀπείχοντο κερδῶν, αἰσχροὶ νομίζοντες εἶναι, τούτων οὐκ ἀπέχονται.

23. Πῶς οὖν οὐκ ἐνδέχεται σωφρονήσαντα πρόσθεν αὐθις μὴ σωφρονεῖν, καὶ δίκαια δυναθέντα πράττειν αὐθις ἀδυνατεῖν; πάντα μὲν οὖν ἔμοιγε δοκεῖ τὰ καλὰ καὶ τὰγαθὰ ἀσκητὰ εἶναι, οὐχ ἥμισυ δὲ σωφροσύνη· ἐν τῷ γὰρ αὐτῷ σώματι συμπεφυτευμένοι τῇ ψυχῇ αἱ ἡδοναὶ πείθουσιν αὐτήν μὴ σωφρονεῖν, ἀλλὰ τὴν ταχίστην ἐνανταῖς τε καὶ τῷ σώματι χαρίζεσθαι.

24. Καὶ Κριτίας δὴ καὶ Ἀλκιβιάδης, ἕως μὲν Σωκράτει συνήστην, ἐδυνάσθη ἐκείνῳ χρωμένῳ συμμάχῳ

των μὴ καλῶν ἐπιθυμιῶν κρατεῖν· ἐκείνου δ' ἀπαλλαγέντες, Κριτίας μὲν, φυγῶν εἰς Θετταλίαν, ἐκεῖ συνῆν ἄνθρώποις ἀνομία μᾶλλον ἢ δικαιοσύνη χρωμένοις, Ἀλκιβιάδης δ' αὖθις διὰ μὲν κάλλος ὑπὸ πολλῶν καὶ σεμνῶν γυναικῶν θηρώμενος, διὰ δύναμιν δὲ τὴν ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς συμμάχοις ὑπὸ πολλῶν καὶ δυνατῶν κολακεύειν ἄνθρώπων διαθρυπιόμενος, ὑπὸ δὲ τοῦ δήμου τιμώμενος, καὶ ἁγδίως πρωτεύων, ὥσπερ οἱ τῶν γυμνικῶν ἀγῶνων ἀθληταὶ ἁγδίως πρωτεύοντες ἀμελοῦσι τῆς ἀσκήσεως, οὕτω κακεῖνος ἠμίλησεν αὐτοῦ. 25. Τοιούτων δὲ συμβάντων αὐτοῖν, καὶ ὠγκωμένῳ μὲν ἐπὶ γένει, ἐπηρμένῳ δ' ἐπὶ πλούτῳ, πεφνσημένῳ δ' ἐπὶ δυνάμει, διαθεθρυμμένῳ δὲ ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις διεφθαρμένῳ καὶ πολὺν χρόνον ἄπο Σωκράτους γεγονότε, τί θαυμαστόν, εἰ ὑπερηφάνῳ ἐγενέσθην; 26. Εἶτα εἰ μὲν τι ἐπλημμελησάτην, τούτου Σωκράτην ὁ κατήγορος αἰτιᾶται; ὅτι δὲ νέω ὄντε αὐτῷ, ἥνικα καὶ ἀγνωμονεσιτάτῳ καὶ ἀκρατεσιτάτῳ εἰκὸς εἶναι, Σωκράτης παρέσχεν σῶφρον, οὐδενὸς ἐπαίνου δοκεῖ τῷ κατηγόρῳ ἄξιος εἶναι; 27. Οὐ μὴν τὰ γε ἄλλα οὕτω κρίνεται. τίς μὲν γὰρ ἀνλήτης, τίς δὲ [καὶ] καθαριστής, τίς δὲ ἄλλος διδάσκαλος ἱκανοὺς ποιήσας τοὺς μαθητάς, ἐὰν πρὸς ἄλλους ἐλθόντες χεῖρους φανῶσιν, αἰτίαν ἔχει τούτου; τίς δὲ πατήρ, ἐὰν ὁ παῖς αὐτοῦ συνδιατρίβων τῷ σῶφρον ἦ, ὕστερον δὲ ἄλλῳ τῷ συγγενόμενος πονηρὸς γένηται, τὸν πρόσθεν αἰτιᾶται; ἀλλ' οὐχ ὅσῳ ἂν παρὰ τῷ ὑστέρῳ χεῖρων φαίνεται, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐπαινεῖ τὸν πρότερον; ἀλλ' οἱ γε πατέρες αὐτοὶ συνόντες τοῖς νύεσι, τῶν παιδῶν πλημμελούντων, οὐκ αἰτίαν ἔχουσιν, ἐὰν αὐτοὶ σωφρονῶσιν. 28. Οὕτω δὲ καὶ Σωκράτην

δίκαιον ἦν κρίνειν· εἰ μὲν αὐτὸς ἐποίει τι φαῦλον, εἰκότως ἂν ἐδόκει πονηρὸς εἶναι· εἰ δὲ αὐτὸς σωφρονῶν διειτέλει, πῶς ἂν δικαίως τῆς οὐκ ἐνούσης αὐτῷ κακίας αἰτίαν ἔχοι;

29. Ἄλλ' εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς πονηρὸν ποιῶν ἐκείνους φαῦλα πράττοντας ὁρῶν ἐπήγει, δικαίως ἂν ἐπετιμᾶτο. Κριτίαν μὲν τοίνυν αἰσθανόμενος ἐρῶντα Εὐθυδήμου, καὶ πειρῶντα χρῆσθαι, καθάπερ οἱ πρὸς τὰ φροδίσια τῶν σωμάτων ἀπολαύοντες, ἀπέτρεπε, φάσκων ἀνελεύθερόν τε εἶναι καὶ οὐ πρόπον ἀνδρὶ καλῷ κάγαθῷ τὸν ἐρώμενον, ᾧ βούλεται πολλοῦ ἄξιος φαίνεσθαι, προσαιτεῖν ὥσπερ τοὺς πτωχοὺς ἰκετεύοντα καὶ δεόμενον προσδοῦναι, καὶ ταῦτα μηδενὸς ἀγαθοῦ. 30. Τοῦ δὲ Κριτίου τοῖς τοιούτοις οὐχ ὑπακούοντος οὐδὲ ἀποτρεπομένου, λέγεται τὸν Σωκράτην ἄλλων τε πολλῶν παρόντων καὶ τοῦ Εὐθυδήμου εἰπεῖν, ὅτι ὑικὸν αὐτῷ δοκοίη πάσχειν ὁ Κριτίας, ἐπιθυμῶν Εὐθυδήμῳ προσκνησθαι ὥσπερ τὰ ὑίδια τοῖς λίθοις. 31. Ἐξ ὧν δὴ καὶ ἐμίσει τὸν Σωκράτην ὁ Κριτίας, ὥστε καὶ, ὅτε τῶν τριάκοντα ὦν νομοθέτης μετὰ Χαρικλέους ἐγένετο, ἀπεμνημόνευσεν αὐτῷ καὶ ἐν τοῖς νόμοις ἔγραψε λόγων τέχνην μὴ διδάσκειν, ἐπηρεάζων ἐκείνῳ, καὶ οὐκ ἔχων ὅπῃ ἐπιλάβοιτο, ἀλλὰ τὸ κοινῇ τοῖς φιλοσόφοις ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπιτιμώμενον ἐπιφέρων αὐτῷ, καὶ διαβάλλων πρὸς τοὺς πολλούς. οὔτε γὰρ ἔγωγε οὔτ' αὐτὸς τοῦτο πώποτε Σωκράτους ἤκουσα οὔτ' ἄλλου του φάσκοντος ἀκηκοέναι ἡσθόμην. 32. Ἐδήλωσε δέ· ἐπεὶ γὰρ οἱ τριάκοντα πολλοὺς μὲν τῶν πολιτῶν καὶ οὐ τοὺς χειρίστους ἀπέκτεινον, πολλοὺς δὲ προειτρέποντο ἀδικεῖν, εἶπέ που ὁ Σωκράτης ὅτι θαυμασιόν οἱ δοκοίη εἶναι, εἴ τις γενόμενος βῶν

ἀγέλης νομεύς καὶ τὰς βοῦς ἐλάτιους τε καὶ χεῖρους ποιῶν μὴ ὁμολογήη κακὸς βουκόλος εἶναι· ἔτι δὲ θαυμασιότερον, εἴ τις προσιάτης γενόμενος πόλεως καὶ ποιῶν τοὺς πολίτας ἐλάτιους καὶ χεῖρους μὴ αἰσχύνεται, μηδ' οἶσται κακὸς εἶναι προσιάτης τῆς πόλεως. 33. Ἀπαγγελθέντος δὲ αὐτοῖς τούτου, καλίσαντες ὁ τε Κριτίας καὶ ὁ Χαρικλῆς τὸν Σωκράτην τὸν τε νόμον ἐδεικνύτην αὐτῷ καὶ τοῖς νέοις ἀπειπέτην μὴ διαλέγεσθαι. ὁ δὲ Σωκράτης ἐπήρωτο αὐτῷ εἰ ἐξβίη πυνθάνεσθαι, εἴ τι ἄγνοοῖτο τῶν προηγορευμένων. 34. Τῷ δ' ἐφάτην. ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, παρεσκευάσμαι μὲν πείθεσθαι τοῖς νόμοις· ὅπως δὲ μὴ δι' ἄγνοιαν λάθω τι παρανομήσας, τοῦτο βούλομαι σαφῶς μαθεῖν παρ' ὑμῶν, πότερον τῆν τῶν λόγων τέχνην σὺν τοῖς ὀρθῶς λεγομένοις εἶναι νομίζοντες ἢ σὺν τοῖς μὴ ὀρθῶς, ἀπέχεσθαι κελεύετε αὐτῆς. εἰ μὲν γὰρ σὺν τοῖς ὀρθῶς, δῆλον ὅτι ἀφεκτέον εἶη τοῦ ὀρθῶς λέγειν· εἰ δὲ σὺν τοῖς μὴ ὀρθῶς, δῆλον ὅτι πειρατέον ὀρθῶς λέγειν. 35. Καὶ ὁ Χαρικλῆς ὀργισθεὶς αὐτῷ, Ἐπειδὴ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἀγνοεῖς, ἰάδε σοι εὐμαθέστερα ὄντα προαγορευόμεν, τοῖς νέοις ὅλως μὴ διαλέγεσθαι. καὶ ὁ Σωκράτης, Ἰνα τοίνυν, ἔφη, μὴ ἀμφίβολον ἦ, ὡς ἄλλο τι ποιῶ ἢ τὰ προηγορευμένα, ὀρίσατέ μοι μέχρι πόσων ἐτῶν δεῖ νομίζειν νέους εἶναι τοὺς ἀνθρώπους. καὶ ὁ Χαρικλῆς, Ὅσον περ, εἶπε, χρόνου βουλευεῖν οὐκ ἔξεστιν, ὡς οὐπω φρονίμοις οὔσι· μηδὲ σὺν διαλέγον νεωτέροις τριάκοντα ἐτῶν. 36. Μηδέ, ἂν τι ὦνῶμαι, ἔφη, ἢν πωλῆ νεώτερος τριάκοντα ἐτῶν, ἔρωμαι ὀπόσον πωλεῖ; Ναὶ τὰ γε τοιαῦτα, ἔφη ὁ Χαρικλῆς· ἀλλὰ τοι σύ γε, ὦ Σώκρατες, εἴωθας εἰδῶς πῶς ἔχει τὰ πλεῖστα ἐρωτῶν. ταῦτα οὖν μὴ ἐρώτα. Μηδ' ἀποκρίνω-

μαι οὖν, ἔφη, ἂν τις με ἐρωτᾷ νέος, εἰδῶ, οἷον, ποῦ οἰκεῖ Χαρικλῆς, ἢ ποῦ ἐστι Κριτίας; Ναὶ τά γε τοιαῦτα, ἔφη ὁ Χαρικλῆς. 37. Ὁ δὲ Κριτίας, Ἀλλὰ τῶνδὲ τοί σε ἀπέχεσθαι, ἔφη, δεήσει, ὦ Σωκράτες, τῶν σκνυτέων καὶ τῶν τεκτόνων καὶ τῶν χαλκίων· καὶ γὰρ οἶμαι αὐτοὺς ἤδη κατατετριφθαι διαθρολυμένους ὑπὸ σοῦ. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τῶν ἐπομένων τούτοις, τοῦ τε δικαίου καὶ τοῦ ὀσίου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Χαρικλῆς, καὶ τῶν βουκόλων γε· εἰ δὲ μή, φυλάττου ὅπως μὴ καὶ σὺ ἐλάττους τὰς βουῆς ποιήσης. 38. Ἐνθα καὶ δῆλον ἐγένετο ὅτι ἀπαγγελθέντος αὐτοῖς τοῦ περὶ τῶν βοῶν λόγου ὠργίζοντο τῷ Σωκράτει. οἷα μὲν οὖν ἡ συνουσία ἐσγόνει Κριτία πρὸς Σωκράτην καὶ ὡς εἶχον πρὸς ἀλλήλους, εἴρηται. 39. Φαίην δ' ἂν ἔγωγε μηδενὶ μηδεμίαν εἶναι παιδευσιν παρὰ τοῦ μὴ ἀρέσκοντος. Κριτίας δὲ καὶ Ἀλκιβιάδης οὐκ ἀρέσκοντος αὐτοῖς Σωκράτους ὠμίλησάτην ὃν χρόνον ὠμιλείτην αὐτῷ, ἀλλ' εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὠρμηκότες προστάναί τῆς πόλεως. ἔτι γὰρ Σωκράτει συνόντες οὐκ ἄλλοις τισὶ μᾶλλον ἐπεχείρουν διαλέγεσθαι ἢ τοῖς μάλιστα πράττουσι τὰ πολιτικά. 40. Λέγεται γὰρ Ἀλκιβιάδην, πρὶν εἴκοσιν ἐτῶν εἶναι, Περικλεῖ ἐπιτρόπῳ μὲν ὄντι ἑαυτοῦ, προστάτῃ δὲ τῆς πόλεως τοιάδε διαλεχθῆναι περὶ νόμων. 41. Εἶπέ μοι, φάναι, ὦ Περικλείς, ἔχοις ἂν με διδάξαι τί ἐστι νόμος; Πάντως δήπου, φάναι τὸν Περικλεῖα. Δίδαξον δὴ πρὸς τῶν θεῶν, φάναι τὸν Ἀλκιβιάδην· ὡς ἔγωγ' ἀκούων τινῶν ἐπαινουμένων ὅτι νόμιμοι ἄνδρες εἰσίν, οἶμαι μὴ ἂν δικαίως τούτου τυχεῖν τοῦ ἐπαινοῦ τὸν μὴ εἰδότα τί ἐστι νόμος. 42. Ἀλλ' οὐδέν τι χαλεποῦ πράγματος ἐπιθυμεῖς, ὦ Ἀλκιβιάδη,

φάναι τὸν Περικλέα, βουλόμενος γνῶναι τί ἐστὶ νόμος· πάντες γὰρ οὗτοι νόμοι εἰσὶν, οὓς τὸ πλῆθος συνελθὼν καὶ δοκιμάσαν ἔγραψε, φράζον ἅ τε δεῖ ποιεῖν καὶ ἅ μὴ. Πότερον δὲ τὰγαθὰ ἐνόμισαν δεῖν ποιεῖν ἢ τὰ κακά; Τὰγαθὰ νῆ Δία, φάναι, ὧ̄ μειράκιον, τὰ δὲ κακά οὐ. 43. Ἐὰν δὲ μὴ τὸ πλῆθος, ἀλλ' ὡςπερ ὅπου ὀλιγαρχία ἐστίν, ὀλίγοι συνελθόντες γράψωσιν ὅτι χρὴ ποιεῖν, ταῦτα τί ἐστι. Πάντα, φάναι, ὅσα ἂν τὸ κρατοῦν τῆς πόλεως βουλευσάμενον ἅ χρὴ ποιεῖν γράψῃ, νόμος καλεῖται. Καὶ ἂν τύραννος οὖν κρατῶν τῆς πόλεως γράψῃ τοῖς πολίταις ἅ χρὴ ποιεῖν, καὶ ταῦτα νόμος ἐστί; Καὶ ὅσα τύραννος ἄρχων, φάναι, γράφει, καὶ ταῦτα νόμος καλεῖται. 44. Βία δέ, φάναι, καὶ ἀνομία τί ἐστίν, ὧ̄ Περικλείς; ἄρ' οὐχ ὅταν ὁ κρείττων τὸν ἥτιω μὴ πείσας, ἀλλὰ βιασάμενος ἀναγκάσῃ ποιεῖν ὅτι ἂν αὐτῷ δοκῇ; Ἐμοίγε δοκεῖ, φάναι τὸν Περικλέα. Καὶ ὅσα ἄρα τύραννος μὴ πείσας τοὺς πολίτας ἀναγκάζει ποιεῖν γράφων, ἀνομία ἐστί; Δοκεῖ μοι, φάναι τὸν Περικλέα; ἀνατίθεμαι γὰρ τὸ ὅσα τύραννος μὴ πείσας γράφει, νόμον εἶναι. 45. Ὅσα δὲ οἱ ὀλίγοι τοὺς πολλοὺς μὴ πείσαντες, ἀλλὰ κρατοῦντες γράφουσι, πότερον βίαν φῶμεν ἢ μὴ φῶμεν εἶναι; Πάντα μοι δοκεῖ, φάναι τὸν Περικλέα, ὅσα τις μὴ πείσας ἀναγκάζει τινὰ ποιεῖν, εἴτε γράφων εἴτε μὴ, βία μᾶλλον ἢ νόμος εἶναι. Καὶ ὅσα ἄρα τὸ πᾶν πλῆθος κρατοῦν τῶν τὰ χρήματα ἔχόντων γράφει μὴ πείσαν, βία μᾶλλον ἢ νόμος ἂν εἴη; Μάλα τοι, φάναι τὸν Περικλέα, ὧ̄ Ἀλκιβιάδῃ. 46. Καὶ ἡμεῖς τηλικούτοι ὄντες δεινοὶ τὰ τοιαῦτα ἤμεν· τοιαῦτα γὰρ καὶ ἐμελετώμεν καὶ ἐσοφίζόμεθα, οἷαπερ καὶ σὺ νῦν ἐμοὶ δοκεῖς μελετᾶν. τὸν δὲ Ἀλκιβιάδην φάναι, Εἶθε

σοι, ὦ Περίκλεις, τότε συνεγερόμην, ὅτε δεινότατος σαντοῦ ταῦτα ἦσθα. 47. Ἐπεὶ τοίνυν τάχιστα τῶν πολιτευομένων ὑπέλαβον κρείττονες εἶναι, Σωκράτει μὲν οὐκέτι προσήεσαν· οὔτε γὰρ αὐτοῖς ἄλλως ἤρρεσκεν, εἴτε προσέλθοιεν, ὑπὲρ ὧν ἡμάρτανον ἐλεγχόμενοι ἤχθοντο· τὰ δὲ τῆς πόλεως ἔπραττον, ὧνπερ ἔνεκεν καὶ Σωκράτει προσῆλθον. 48. Ἀλλὰ Κρίτων τε Σωκράτους ἦν ὁμιλητῆς καὶ Χαιρεφῶν καὶ Χαιρεκράτης καὶ Ἐρμοκράτης καὶ Σιμμίας καὶ Κέβης καὶ Φαιδῶνδης καὶ ἄλλοι οἱ ἐκείνῳ συνῆσαν, οὐχ ἵνα δημηγορικοὶ ἢ δικανικοὶ γένοιτο, ἀλλ' ἵνα καλοὶ τε κάγαθοὶ γενόμενοι καὶ οἴκῳ καὶ οἰκέταις καὶ οἰκείοις καὶ φίλοις καὶ πόλει καὶ πολιταῖς δύναιντο καλῶς χρῆσθαι. καὶ τούτων οὐδεὶς οὔτε νεώτερος οὔτε πρεσβύτερος ὧν οὐτ' ἐποίησε κακὸν οὐδὲν οὐτ' αἰτίαν ἔσχεν.

49. Ἀλλὰ Σωκράτης γ', ἔφη ὁ κατήγορος, τοὺς πατέρας προπηλακίζειν ἐδίδασκε, πείθων μὲν τοὺς συνόντας αὐτῷ σοφωτέρους ποιεῖν τῶν πατέρων, φάσκων δὲ κατὰ νόμον ἐξεῖναι παρανοίας ἐλόντα καὶ τὸν πατέρα δῆσαι, τεκμηριῶ τούτῳ χρώμενος, ὡς τὸν ἀμαθέστερον ὑπὸ τοῦ σοφωτέρου νόμιμον εἶη δεδέσθαι. 50. Σωκράτης δὲ τὸν μὲν ἀμαθίας ἔνεκα δεσμεύοντα δικαίως ἂν καὶ αὐτὸν ὤετο δεδέσθαι ὑπὸ τῶν ἐπισταμένων ἃ μὴ αὐτὸς ἐπίσταται· καὶ τῶν τοιούτων ἔνεκα πολλάκις ἐσκόπει, τί διαφέρει μανίας ἀμαθία· καὶ τοὺς μὲν μαινομένους ὤετο συμφερόντως ἂν δεδέσθαι καὶ αὐτοῖς καὶ τοῖς φίλοις, τοὺς δὲ μὴ ἐπισταμένους τὰ δέοντα δικαίως ἂν μανθάνειν παρὰ τῶν ἐπισταμένων. 51. Ἀλλὰ Σωκράτης γε, ἔφη ὁ κατήγορος, οὐ μόνον τοὺς πατέρας ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς ἐποίει ἐν ἀτιμίᾳ εἶναι παρὰ

τοῖς αὐτῷ συνοῦσι, λέγων ὡς οὔτε τοὺς κάμνοντας οὔτε τοὺς δικαζομένους οἱ συγγενεῖς ὠφελοῦσιν, ἀλλὰ τοὺς μὲν οἱ ἰατροί, τοὺς δὲ οἱ συνδικεῖν ἐπιστάμενοι. 52. Ἐφη δὲ καὶ περὶ τῶν φίλων αὐτὸν λέγειν, ὡς οὐδὲν ὄφελος εὐνοῦς εἶναι, εἰ μὴ καὶ ὠφελεῖν δυνήσονται· μόνους δὲ φάσκειν αὐτὸν ἀξίους εἶναι τιμῆς τοὺς εἰδότας τὰ δεόντα καὶ ἐρμηνεῦσαι δυναμένους. ἀναπείθοντα οὖν τοὺς νέους αὐτὸν ὡς αὐτὸς εἴη σοφώτατός τε καὶ ἄλλους ἱκανώτατος ποιῆσαι σοφούς, οὕτω διατιθέσθαι τοὺς αὐτῷ συνόντας, ὥστε μηδαμοῦ παρ' αὐτοῖς τοὺς ἄλλους εἶναι πρὸς αὐτόν. 53. Ἐγὼ δ' αὐτὸν οἶδα μὲν καὶ περὶ πατέρων τε καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν καὶ περὶ φίλων ταῦτα λέγοντα, καὶ πρὸς τούτοις γε δὴ ὅτι τῆς ψυχῆς ἐξελεύσεως, ἐν ἣ ἡ μόνη γίγνεται φρόνησις, τὸ σῶμα καὶ τοῦ οικειοτάτου ἀνθρώπου τὴν ταχίστην ἐξενέγκαντες ἀφανίζουσιν. 54. Ἐλεγε δὲ ὅτι καὶ ζῶν ἕκαστος ἑαυτοῦ, ὃ πάντων μάλιστα φιλεῖ, τοῦ σώματος ὅτι ἂν ἀχρεῖον ἦ καὶ ἀνωφελές, αὐτός τε ἀφαιρεῖ καὶ ἄλλω παρέχει. αὐτοὶ τε γὰρ αὐτῶν ὄνυχάς τε καὶ τρίχας καὶ τύλους ἀφαιροῦσι, καὶ τοῖς ἰατροῖς παρέχουσι μετὰ πόνων τε καὶ ἀλγηδόνων καὶ ἀποτέμνειν καὶ ἀποκάειν, καὶ τούτου χάριν οἶοντα δεῖν αὐτοῖς καὶ μισθὸν τίνειν· καὶ τὸ σίαλον ἐκ τοῦ στόματος ἀποπτύουσιν ὡς δύνανται πορρωτάτω, διότι ὠφελεῖ μὲν οὐδὲν αὐτοὺς ἐνόν, βλάπτει δὲ πολὺ μᾶλλον. 55. Ταῦτ' οὖν ἔλεγεν, οὐ τὸν μὲν πατέρα ζῶντα κατορύττειν διδάσκων, ἑαυτὸν δὲ κατατέμνειν, ἀλλ' ἐπιδεικνύων ὅτι τὸ ἄφρον ἄτιμόν ἐστι, παρεκάλει ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ὡς φρονιμώτατον εἶναι καὶ ὠφελιμώτατον, ὅπως, εἴαν τε ὑπὸ πατρὸς εἴαν τε ὑπὸ ἀδελφοῦ εἴαν τε ὑπ' ἄλλου τινὸς βούληται τιμᾶ-

σθαι, μὴ τῷ οἰκεῖος εἶναι πιστεύων ἀμελῆ, ἀλλὰ πειρᾶται ὑφ' ὧν ἂν βούληται τιμᾶσθαι, τούτοις ὠφέλιμος εἶναι.

56. Ἐφη δ' αὐτὸν ὁ κατήγορος καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ποιητῶν ἐκλεγόμενον τὰ πονηρότατα, καὶ τούτοις μαρτυροῖσι χρώμενον διδάσκειν τοὺς συνόντας κακούργους τε εἶναι καὶ τυραννικούς· Ἡσιόδου μὲν τὸ

Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος, τοῦτο δὴ λέγειν αὐτὸν ὡς ὁ ποιητὴς κελεύει μηδενὸς ἔργου μήτε ἀδίκου μήτε αἰσχροῦ ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ποιεῖν ἐπὶ τῷ κέρδει. 57. Σωκράτης δ' ἐπειδὴ ὁμολογήσαιτο τὸ μὲν ἐργάτην εἶναι ὠφέλιμόν τε ἀνθρώπῳ καὶ ἀγαθὸν εἶναι, τὸ δὲ ἀργὸν βλαβερόν τε καὶ κακόν, καὶ τὸ μὲν ἐργάζεσθαι ἀγαθόν, τὸ δὲ ἀργεῖν κακόν, τοὺς μὲν ἀγαθὸν τι ποιῶντας ἐργάζεσθαι τε ἔφη καὶ ἐργάτας ἀγαθοὺς εἶναι, τοὺς δὲ κυβεύοντας ἢ τι ἄλλο πονηρὸν καὶ ἐπιζήμιον ποιῶντας ἀργοὺς ἀπεκάλει. ἐκ δὲ τούτων ὀρθῶς ἂν ἔχοι τὸ

Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος.

58. Τὸ δὲ Ὀμήρου ἔφη ὁ κατήγορος πολλάκις αὐτὸν λέγειν, ὅτι Ὀδυσσεὺς

Ὄντινα μὲν βασιλῆα καὶ ἔξοχον ἄνδρα κίχρη, τὸν δ' ἀγανοῖς ἐπέεσσιν ἐρητύσασκε παρασιάς· δαμόνι', οὐ σε ἔοικε κακὸν ὡς δειδίσεσθαι, ἀλλ' αὐτὸς τε κάθησο καὶ ἄλλους ἴδουε λαούς. ὄν δ' αὖ δῆμον τ' ἄνδρα ἴδοι βούωντά τ' ἐφεύροι, τὸν σκήπτρῳ ἐλάσασκεν ὁμοκλήσασκέ τε μῦθῳ· δαμόνι', ἀτρέμας ἦσο, καὶ ἄλλων μῦθον ἄκουε, οἳ σέο φέρτεροί εἰσι· σὺ δ' ἀπτόλεμος καὶ ἀναλκις, οὔτε ποτ' ἐν πολέμῳ ἐναρίθμιος οὔτ' ἐνὶ βουλῇ.

ταῦτα δὴ αὐτὸν ἐξηγεῖσθαι, ὡς ὁ ποιητὴς ἐπαινοῖη παῖσθαι τοὺς δημότας καὶ πένητας. 59. Σωκράτης δ' οὐ ταῦτ' ἔλεγε, καὶ γὰρ ἑαυτὸν οὕτω γ' ἂν ᾔετο δεῖν παῖσθαι, ἀλλ' ἔφη δεῖν τοὺς μῆτε λόγῳ μῆτε ἔργῳ ὠφελίμους ὄντας, μῆτε στρατεύματι μῆτε πόλει μῆτε αὐτῷ τῷ δήμῳ, εἴ τι δέοι, βοηθεῖν ἱκανούς, ἄλλως τ' εἶναι πρὸς τούτῳ καὶ θρασεῖς ὡσι, πάντα τρόπον κωλύεσθαι, κἂν πάνυ πλούσιοι τυγχάνωσιν ὄντες. 60. Ἀλλὰ Σωκράτης γε τὰναντία τούτων φανερός ἦν καὶ δημοτικός καὶ φιλόανθρωπος ὢν. ἐκεῖνος γὰρ πολλοὺς ἐπιθυμητὰς καὶ ἀστοὺς καὶ ξένους λαβὼν οὐδένα πώποτε μισθὸν τῆς συνουσίας ἐπράξατο, ἀλλὰ πᾶσιν ἀφρόνως ἐπήρκει τῶν ἑαυτοῦ· ὧν τινες μικρὰ μέρη παρ' ἐκείνου προῖκα λαβόντες πολλοῦ τοῖς ἄλλοις ἐπώλουν, καὶ οὐκ ἦσαν ὡς περ ἐκεῖνος δημοτικοί· τοῖς γὰρ μὴ ἔχουσι χρήματα διδόναι οὐκ ἠθέλον διαλέγεσθαι. 61. Ἀλλὰ Σωκράτης γε καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους κόσμον τῇ πόλει παρεῖχε πολλῷ μᾶλλον ἢ Αἰχας τῇ Λακεδαιμονίῳ, ὃς ὀνομαστίος ἐπὶ τούτῳ γέγονε. Αἰχας μὲν γὰρ ταῖς γυμνοπαιδίαις τοὺς ἐπιδημοῦντας ἐν Λακεδαίμονι ξένους ἐδειπνίζε, Σωκράτης δὲ διὰ παντὸς τοῦ βίου τὰ ἑαυτοῦ δαπανᾶν τὰ μέγιστα πάντας τοὺς βουλομένους ὠφέλει· βελτίους γὰρ ποιῶν τοὺς συγγιγνομένους ἀπέπεμπεν.

62. Ἐμοὶ μὲν δὴ Σωκράτης τοιοῦτος ὢν ἐδόκει τιμῆς ἄξιος εἶναι τῇ πόλει μᾶλλον ἢ θανάτου. καὶ κατὰ τοὺς νόμους δὲ σκοπῶν ἂν τις τοῦθ' εὖροι. κατὰ γὰρ τοὺς νόμους εἴαν τις φανερός γένηται κλέπτων ἢ λωποδυτῶν ἢ βιβλαντιοτομῶν ἢ τοιχωρυχῶν ἢ ἀνδραποδιζόμενος ἢ ἱεροσυλῶν, τούτοις θάνατός ἐστιν ἢ ζημία· ὧν ἐκεῖνος πάντων ἀνθρώπων πλεῖστον ἀπέειχεν. 63. Ἀλλὰ μὴν

τῆ πόλει γε οὔτε πολέμου κακῶς συμβάντος οὔτε σι-
σεως οὔτε προδοσίας οὔτε ἄλλου κακοῦ οὔδενός πάποτε
αἴτιος ἐγένετο. οὐδὲ μὴν ἰδίᾳ γε οὔδενά πάποτε ἀνθρώ-
πων οὔτε ἀγαθῶν ἀπεστέρησεν οὔτε κακοῖς περιέβαλεν,
ἀλλ' οὐδ' αἰτίαν τῶν εἰρημένων οὔδενός πάποτ' ἔσχε.
64. Πῶς οὖν ἔνοχος ἂν εἴῃ τῆ γραφῆ; ὅς ἀντὶ μὲν τοῦ
μὴ νομίζειν θεούς, ὡς ἐν τῆ γραφῆ ἐγγέγραπτο, φανερός
ἦν θεραπεύων τοὺς θεοὺς μάλιστα τῶν ἄλλων ἀνθρώ-
πων, ἀντὶ δὲ τοῦ διαφθεῖρειν τοὺς νέους, ὃ δὴ ὁ γρα-
ψάμενος αὐτὸν ἠτιάτο, φανερός ἦν τῶν συνόντων τοὺς
πονηρὰς ἐπιθυμίας ἔχοντας τούτων μὲν παύων, τῆς δὲ
καλλίστης καὶ μεγαλοπροσπεσιάτης ἀρετῆς, ἣ πόλεις τε
καὶ οἴκοι εὖ οἰκοῦσι, προτρέπων ἐπιθυμεῖν· ταῦτα δὲ
πράττων πῶς οὐ μεγάλης ἀξίος ἦν τιμῆς τῆ πόλει;

C A P U T III.

1. Ὡς δὲ δὴ καὶ ὠφελεῖν ἐδόκει μοι τοὺς ξυνόντας,
τὰ μὲν ἔργῳ δεικνύων ἑαυτὸν οἷος ἦν, τὰ δὲ καὶ διαλε-
γόμενος, τούτων δὴ γράψω ὅποσα ἂν διαμνημονεύσω.
τὰ μὲν τοίνυν πρὸς τοὺς θεοὺς φανερός ἦν καὶ ποιῶν
καὶ λέγων ἥπερ ἡ Πυθία ἀποκρίνεται τοῖς ἐρωτῶσι,
πῶς δεῖ ποιεῖν ἢ περὶ θυσίας ἢ περὶ προγόνων θερα-
πειάς ἢ περὶ ἄλλου τινὸς τῶν τοιούτων· ἢ τε γὰρ Πυ-
θία νόμῳ πόλεως ἀναιρεῖ ποιοῦντας εὐσεβῶς ἂν ποιεῖν,
Σωκράτης τε οὕτω καὶ αὐτὸς ἐποίει καὶ τοῖς ἄλλοις πα-
ρῆγει, τοὺς δὲ ἄλλως πως ποιοῦντας περιέρχους καὶ μα-
ταίους ἐνόμιζεν εἶναι. 2. Καὶ εὐχέτο δὲ πρὸς τοὺς
θεοὺς ἀπλῶς τὰγαθὰ διδόναι, ὡς τοὺς θεοὺς κάλλιστα
εἰδότας ὅποια ἀγαθὰ ἐστι· τοὺς δ' εὐχομένους χρυσίον

ἢ ἀργύριον ἢ τυραννίδα ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδὲν διάφορον ἐνόμιζεν εὐχεσθαι ἢ εἰ κυβείαν ἢ μάχην ἢ ἄλλο τι εὐχοίτο τῶν φανερώς ἀδήλων ὅπως ἀποβήσοιτο.

3. Θυσίας δὲ θύων μικρὰς ἀπὸ μικρῶν οὐδὲν ἠγείτο μειοῦσθαι τῶν ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων πολλὰ καὶ μεγάλα θυόντων. οὔτε γὰρ τοῖς θεοῖς ἔφη καλῶς ἔχειν, εἰ ταῖς μέγαις θυσίαις μᾶλλον ἢ ταῖς μικραῖς ἔχαιρον· πολλάκις γὰρ ἂν αὐτοῖς τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν εἶναι κεχαρισμένα· οὔτ' ἂν τοῖς ἀνθρώποις ἄξιον εἶναι ζῆν, εἰ τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἢν κεχαρισμένα τοῖς θεοῖς ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν· ἀλλ' ἐνόμιζε τοὺς θεοὺς ταῖς παρὰ τῶν εὐσεβεστάτων τιμαῖς μάλιστα χαίρειν. ἐπαινέτης δ' ἦν καὶ τοῦ ἔπους τούτου,

Κὰδ δύναμιν δ' ἔρδειν ἰεῖ ἀθανάτοισι θεοῖσι.

καὶ πρὸς φίλους δὲ καὶ ξένους καὶ πρὸς τὴν ἄλλην διαίταν καλὴν ἔφη παραίνεσιν εἶναι τὴν Κὰδ δύναμιν ἔρδειν.

4. Εἰ δὲ τι δόξειεν αὐτῷ σημαίνεσθαι παρὰ τῶν θεῶν, ἵππιον ἂν επεισθῆ παρὰ τὰ σημαίνόμενα ποιῆσαι ἢ εἴ τις αὐτὸν ἔπειθεν ὁδοῦ λαβεῖν ἠγεμόνα τυφλὸν καὶ μὴ εἰδότα τὴν ὁδὸν ἀντὶ βλέποντος καὶ εἰδότος· καὶ τῶν ἄλλων δὲ μωρίαν κατηγορεῖ, οἵτινες παρὰ τὰ ὑπὸ τῶν θεῶν σημαίνεσθαι ποιούσι τι, φυλαττόμενοι τὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἄδοξίαν. αὐτὸς δὲ πάντα τὰνθρώπινα ὑπερῶρα πρὸς τὴν παρὰ τῶν θεῶν συμβουλίαν.

5. Διαιτή δὲ τὴν τε ψυχὴν ἐπαίδευσεν καὶ τὸ σῶμα, ἢ χρώμενος ἂν τις, εἰ μὴ τι δαιμόνιον εἶη, θαρσάλως τε καὶ ἀσφαλῶς διάγοι, καὶ οὐκ ἂν ἀπορήσειε τοσαύτης δαπάνης. οὕτω γὰρ εὐτελής ἦν, ὥστ' οὐκ οἶδ' εἴ τις οὕτως ἂν ὀλίγα ἐργάζοιτο ὥστε μὴ λαμβάνειν τὰ Σωκράτει

ἀροῦντα. σίτω μὲν γὰρ τοσοῦτοι ἐχρήτο ὅσον ἡδέως ἦσθαι, καὶ ἐπὶ τοῦτον οὕτω παρεσκευασμένος ἦει, ὥστε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ σίτου ὅσον αὐτῷ εἶναι· ποτὸν δὲ πᾶν ἡδὺ ἦν αὐτῷ διὰ τὸ μὴ πίνειν, εἰ μὴ διαψῆ. 6. Εἰ δέ ποτε κληθεῖς ἐθελήσειεν ἐπὶ δεῖπνον ἐλθεῖν, ὃ τοῖς πλείστοις ἐργωδέστατόν ἐστιν ὥστε φυλάξασθαι τὸ ὑπὲρ τὸν καιρὸν ἐμπίπασθαι, τοῦτο ῥαδίως πάνυ ἐφυλάττετο. τοῖς δὲ μὴ δυναμένοις τοῦτο ποιεῖν συνεβουλεύετο φυλάττεσθαι τὰ ἀναπείθοντα μὴ πεινῶντας ἐσθίειν μηδὲ διαψῶντας πίνειν· καὶ γὰρ τὰ λυμαίνόμενα γαστέρας καὶ κεφαλὰς καὶ ψυχὰς ταῦτ' ἔφη εἶναι. 7. Οἶεσθαι δ' ἔφη ἐπισκώπτων καὶ τὴν Κίρκην ὅς ποιεῖν τοσοῦτοις πολλοῖς δειπνίζουσαν· τὸν δὲ Ὀδυσσεῖα Ἑρμοῦ τε ὑποθημοσύνη καὶ αὐτὸν ἐγκρατῆ ὄντα καὶ ἀποσχόμενον τοῦ ὑπὲρ τὸν καιρὸν τῶν τοιούτων ἀπιεσθαι, διὰ ταῦτα οὐ γενέσθαι ἔν.

8. Τοιαῦτα μὲν περὶ τούτων ἔπαιζεν ἅμα σπουδάζων· ἀφροδισίων δὲ παρήγει τῶν καλῶν ἰσχυρῶς ἀπέχεσθαι· οὐ γὰρ ἔφη ῥαδίον εἶναι τῶν τοιούτων ἀπτόμενον σωφρονεῖν. ἀλλὰ καὶ Κριτόβουλον ποτε τὸν Κρίτωνος πνυθόμενος ὅτι ἐφίλησε τὸν Ἀλκιβιάδου υἱὸν καλὸν ὄντα, παρόντος τοῦ Κριτοβούλου ἤρειτο Ξενοφῶντα, 9. Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ξενοφῶν, οὐ σὺ Κριτόβουλον ἐνόμιζες εἶναι τῶν σωφρονικῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ τῶν θρασέων, καὶ τῶν προνοητικῶν μᾶλλον ἢ τῶν ἀνοήτων τε καὶ ῥαποκινδύνων; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Ξενοφῶν. Νῦν τοίνυν νόμιζε αὐτὸν θερμοουροτάτον τε εἶναι καὶ λεωρογότατον· οὗτος κἂν εἰς μαχαίρας κυβιστήσῃ, κἂν εἰς πῦρ ἄλλοιτο. 10. Καὶ τί δή, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, ἰδὼν ποιούντα ταῦτα κατέγνωκας αὐτοῦ; Οὐ γὰρ οὗτος, ἔφη, ἐτόλμησε

τὸν Ἀλκιβιάδου υἱὸν φιλήσαι, ὄντα εὐπροσωπότατον καὶ ὠραιότατον; Ἄλλ' εἰ μέντοι, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, τοιοῦτόν ἐστι τὸ ῥυποκίνδυνον ἔργον, κἂν ἐγὼ δοκῶ μοι τὸν κίνδυνον τοῦτον ὑπομεῖναι. 11. Ὡ τλήμων, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τί ἂν οἶε παθεῖν καλὸν φιλήσας; ἀρ' οὐκ ἂν αὐτίκα μάλα δοῦλος μὲν εἶναι ἀντ' ἐλευθέρου, πολλὰ δὲ δαπανᾶν εἰς βλαβεράς ἡδονάς, πολλὴν δὲ ἀσχολίαν ἔχειν τοῦ ἐπιμεληθῆναί τινος καλοῦ καγαθοῦ, σπουδάξειν δ' ἀναγκασθῆναι ἐφ' οἷς οὐδ' ἂν μαινόμενος σπουδάσειεν; 12. Ὡ Ἡράκλεις, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, ὡς δεινὴν τινα λέγεις δύναμιν τοῦ φιλήματος εἶναι. Καὶ τοῦτο, ἔφη ὁ Σωκράτης, θαυμάζεις; οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι τὰ φυλάγγια οὐδ' ἡμιβολιαῖα τὸ μέγεθος ὄντα προσαψάμενα μόνον τῷ στόματι ταῖς τε ὀδύναϊς ἐπιτρίβει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοῦ φρονεῖν ἐξίστησι; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ξενοφῶν· ἐνίησι γάρ τι τὰ φυλάγγια κατὰ τὸ δῆγμα. 13. Ὡ μωρέ, ἔφη ὁ Σωκράτης, τοὺς δὲ καλοὺς οὐκ οἶε φιλοῦντας ἐνίεναι τι ὅτι σὺ οὐχ ὄρῃς; οὐκ οἶσθ' ὅτι τοῦτο τὸ θηρίον, ὃ καλοῦσι καλὸν καὶ ὠραῖον, τοσοῦτῳ δεινότερόν ἐστι τῶν φυλαγγίων ὅσῳ ἐκεῖνα μὲν ἀψάμενα, τοῦτο δὲ οὐδ' ἀπτόμενον, ἐάν δέ τις αὐτὸ θεᾶται, ἐνίησιν τι καὶ πάνν πρόσωθεν τοιοῦτον ὥστε μαινέσθαι ποιῆν; ἴσως δὲ καὶ οἱ Ἑρῶτες τοξόται διὰ τοῦτο καλοῦνται, ὅτι καὶ πρόσωθεν οἱ καλοὶ τιτρώσκουσιν. ἀλλὰ συμβουλεύω σοι, ὦ Ξενοφῶν, ὁπόταν ἴδῃς τινὰ καλόν, φεύγειν προτροπάδην. σοὶ δέ, ὦ Κριτόβουλε, συμβουλεύω ἀπειναυτίσαι· μόλις γάρ ἂν ἴσως ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ τὸ δῆγμα ὑγιῆς γένοιο. 14. Οὕτω δὴ καὶ ἀφροδισιάζειν τοὺς μὴ ἀσφαλῶς ἔχοντας πρὸς ἀφροδίσια ᾤετο χρῆναι πρὸς τοιαῦτα οἷα, μὴ πάνν μὲν δεομένου τοῦ σώματος, οὐκ

ἂν προσδέξαιτο ἡ ψυχὴ, δεομένου δέ, οὐκ ἂν πράγματα παρέχοι. αὐτὸς δὲ πρὸς ταῦτα φανερός ἦν οὕτω κατασκευασμένος, ὥστε ὄντων ἀπέχεσθαι τῶν καλλίστων καὶ ὤραιοτάτων ἢ οἱ ἄλλοι τῶν αἰσχίστων καὶ ἄωροτάτων.

15. Περὶ μὲν δὴ βρώσεως καὶ πόσεως καὶ ἀφροδισίων οὕτω κατασκευασμένος ἦν, καὶ ὄρετο οὐδὲν ἤτιον ἀρκούντως ἡδεσθαι τῶν πολλὰ ἐπὶ τούτοις πραγματευομένων, λυπεῖσθαι δὲ πολὺ ἔλαττον.

C A P U T. IV.

1. Εἰ δὲ τινες Σωκράτην νομίζουσιν, ὡς ἔνιοι γράφουσί τε καὶ λέγουσι περὶ αὐτοῦ τεκμαιρόμενοι, προτρέψασθαι μὲν ἀνθρώπους ἐπ' ἀρετὴν κράτιστον γεγονέναι, προαγαγεῖν δ' ἐπ' αὐτὴν οὐχ ἱκανόν, σκεψόμενοι μὴ μόνον ἅ ἐκεῖνος κολαστηρίου ἕνεκα τοὺς πάντ' οἰομένους εἰδέναι ἐρωτῶν ἤλεγχεν, ἀλλὰ καὶ ἅ λέγων συνημέρευε τοῖς συνδιατρίβουσι. δοκιμαζόντων εἰ ἱκανὸς ἦν βελτίους ποιεῖν τοὺς συνόντας.

2. Λέξω δὲ πρῶτον ἅ ποτε αὐτοῦ ἤκουσα περὶ τοῦ δαιμονίου διαλεγομένου πρὸς Ἀριστόδημον τὸν μικρὸν ἐπικαλούμενον. καταμαθὼν γὰρ αὐτὸν οὔτε θύοντα τοῖς θεοῖς οὔτε μαντικῇ χρώμενον, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιούντων ταῦτα καταγελῶντα, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀριστόδημε, ἔστιν οὐστὶνας ἀνθρώπων τεθαύμακας ἐπὶ σοφίᾳ; Ἐγώ γε, ἔφη.

3. Καὶ ὅς, Λέξον ἡμῖν, ἔφη, τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Ἐπὶ μὲν τοίνυν ἐπῶν ποιήσει Ὀμηρον ἔγωγε μάλιστα τεθαύμακα, ἐπὶ δὲ διθυράμβῳ Μελαντιπίδην, ἐπὶ δὲ τραγωδίᾳ Σοφοκλέα, ἐπὶ δὲ ἀνδριαντοπούῃ Πολύκλειτον, ἐπὶ δὲ ζωγραφίᾳ

Ζεῦξιν. 4. Πότερά σοι δοκοῦσιν οἱ ἀπεργαζόμενοι εἰ-
 δωλα ἄφρονά τε καὶ ἀκίνητα ἀξιοθανμασιότεροι εἶναι
 ἢ οἱ ζῶα ἔμφρονά τε καὶ ἐνεργά; Πολὺ νῆ Δία οἱ ζῶα,
 εἶπερ γὰρ μὴ τύχη τινί, ἀλλὰ ὑπὸ γνώμης ταῦτα γίνονται.
 Τῶν δὲ ἀτεκμάρτως ἐχόντων ὅτου ἐνεκά ἐστι καὶ τῶν
 φανερῶς ἐπ' ὠφελείᾳ ὄντων πότερα τύχης καὶ πότερα
 γνώμης ἔργα κρίνεις; Πρέπει μὲν τὰ ἐπ' ὠφελείᾳ γιγνό-
 μενα γνώμης ἔργα εἶναι. 5. Οὐκ οὖν δοκεῖ σοι ὁ ἐξ ἀρχῆς
 ποιῶν ἀνθρώπους ἐπ' ὠφελείᾳ προσθεῖναι αὐτοῖς δι'
 ὧν αἰσθάνονται ἕκαστα, ὄφθαλμοὺς μὲν ὡς θ' ὄραν τὰ
 ὄρατά, ὠτα δὲ ὡς τ' ἀκούειν τὰ ἀκουστά; ὄσμων γὰρ μὴν,
 εἰ μὴ ῥίνες προσετέθησαν, τί ἂν ἡμῖν ὄφθλος ἦν; τίς δ'
 ἂν αἰσθησις ἦν γλυκίων καὶ δριμέων καὶ πάντων τῶν
 διὰ στόματος ἡδέων, εἰ μὴ γλῶττια τούτων γνώμων
 ἐνεργάσθη; 6. Πρὸς δὲ τούτοις οὐ δοκεῖ σοι καὶ τόδε
 προνοίας ἔργῳ εἰκέναι, τό, ἐπεὶ ἀσθενὴς μὲν ἐστὶν ἡ
 ὄψις, βλεφάροις αὐτὴν θυρῶσαι, ἅ, ὅταν μὲν αὐτῇ χρῆ-
 σθαί τι δέη, ἀναπειάννυται, ἐν δὲ τῷ ὕπνῳ συγκλείσ-
 ται; ὡς δ' ἂν μὴδὲ ἄνεμοι βλάπτωσιν, ἡθμὸν βλεφαρί-
 δας ἐμφῦσαι· ὄφρῦσι τε ἀπογεισῶσαι τὰ ὑπὲρ τῶν ὀμ-
 μάτων, ὡς μὴδ' ὁ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἰδρῶς κακουργῆ· τὸ δὲ
 τὴν ἀκοὴν δέχσθαι μὲν πάσας φωνάς, ἐμπίπλασθαι
 δὲ μήποτε· καὶ τοὺς μὲν πρόσθεν ὀδόντας πᾶσι ζώοις
 οἴους τέμνειν εἶναι, τοὺς δὲ γομφίους οἴους παρὰ τούτων
 δεξαμένους λεαίνειν· καὶ τὸ στόμα μὲν, δι' οὗ ὧν ἐπιθυ-
 μεῖ τὰ ζῶα εἰσπέμπεται, πλησίον ὀφθαλμῶν καὶ ῥινῶν
 καταθεῖναι· ἐπεὶ δὲ τὰ ἀποχωροῦντα δυσχερῆ, ἀποστρέ-
 ψαι τοὺς τούτων ὀχετοὺς καὶ ἀπενεργεῖν ἢ δυνατόν προ-
 σωτάτω ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων· ταῦτα οὕτω προνοητικῶς
 πετραγμένα ἀπορεῖς πότερα τύχης ἢ γνώμης ἔργα

ἐστίν; 7. Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, ἀλλ' οὕτω γε σκοποῦ-
 μένω πάνυ ἔοικε ταῦτα σοφοῦ τινος δημιουργοῦ καὶ φι-
 λοζῶου τεχνήματι. Τὸ δὲ ἐμφῦσαι μὲν ἔρωτα τῆς τεκνο-
 ποιίας, ἐμφῦσαι δὲ ταῖς γειναμέναις ἔρωτα τοῦ ἐκτρέ-
 φειν, τοῖς δὲ τραφεῖσι μέγιστον μὲν πόθον τοῦ ζῆν, μέ-
 γιστον δὲ φόβον τοῦ θανάτου; Ἀμέλει καὶ ταῦτα ἔοικε
 μηχανήμασι τινος ζῶα εἶναι βουλευσαμένου. 8. Σὺ δὲ
 σαντὸν φρόνιμόν τι δοκεῖς ἔχειν, ἄλλοθι δὲ οὐδαμοῦ
 οὐδὲν οἶε φρόνιμον εἶναι; καὶ ταῦτα εἰδὼς ὅτι γῆς τε
 μικρὸν μέρος ἐν τῷ σώματι πολλῆς οὐσῆς ἔχεις καὶ ὑγροῦ
 βραχὺ πολλοῦ ὄντος καὶ τῶν ἄλλων δήπου μεγάλων ὄν-
 των ἐκάστου μικρὸν μέρος λαβόντι τὸ σῶμα συνήρμο-
 σταί σοι· νοῦν δὲ ἄρα μόνον οὐδαμοῦ ὄντα σε εὐτυχῶς
 πως δοκεῖς συναρπάσαι, καὶ τάδε τὰ ὑπερμεγέθη καὶ
 πληθὸς ἄπειρα δι' ἀφροσύνην τινὰ οὕτως οἶε εὐτάκτως
 ἔχειν; 9. Μὰ Δί'· οὐ γὰρ ὁρῶ τοὺς κυρίους, ὡς περ
 τῶν ἐνθάδε γιγνομένων τοὺς δημιουργούς. Οὐδὲ γὰρ τὴν
 ἑαυτοῦ σύ γε ψυχὴν ὁρᾷς, ἢ τοῦ σώματος κυρία ἐστίν·
 ὥστε κατὰ γε τοῦτο ἔξεστί σοι λέγειν ὅτι οὐδὲν γνώμη,
 ἀλλὰ τύχη πάντα πράττεις. 10. Καὶ ὁ Ἀριστιόδημος,
 Οὔτοι, ἔφη, ἐγώ, ὦ Σώκρατες, ὑπερορῶ τὸ δαιμόνιον,
 ἀλλ' ἐκεῖνο μεγαλοπρεπέστερον ἡγοῦμαι ἢ ὡς τῆς ἐμῆς
 θεραπείας προσδεῖσθαι. Οὐκοῦν, ἔφη, ὅσω μεγαλοπρε-
 πέστερον ἀξιοῖ σε θεραπεύειν, τοσοῦτω μᾶλλον καὶ τι-
 μητέον αὐτό. 11. Εὐ ἴσθι, ἔφη, ὅτι, εἰ νομίζοιμι θεοὺς
 ἀνθρώπων τι φροντίζειν, οὐκ ἂν ἀμελοῖην αὐτῶν. Ἐπει'
 οὐκ οἶε φροντίζειν; οἱ πρῶτον μὲν μόνον τῶν ζῶων ἀν-
 θρωπον ὀρθὸν ἀνέστησαν· ἢ δὲ ὀρθότης καὶ προορᾶν
 πλέον ποιεῖ δύνασθαι καὶ τὰ ὑπερθεῖν μᾶλλον θεᾶσθαι
 καὶ ἥτιον κακοπαθεῖν. [καὶ ὄψιν καὶ ἀκοήν καὶ στόμα

ἐνβροίησαν.] ἔπειτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἐρπετοῖς πόδας ἔδωκαν, οἱ τὸ πορεύεσθαι μόνον παρέχουσιν· ἀνθρώπων δὲ καὶ χεῖρας προσέθεσαν, αἱ τὰ πλεῖστα οἷς εὐδαιμονέστεροι ἐκείνων ἐσμὲν ἐξεργάζονται. 12. Καὶ μὴν γλῶτταν γε πάντων τῶν ζώων ἐχόντων, μόνην τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐποίησαν οἷαν ἄλλοτε ἀλλαχῆ ψαύουσαν τοῦ στόματος ἀρθροῦν τε τὴν φωνὴν καὶ σημαίνειν πάντα ἀλλήλοις ἃ βουλόμεθα. τὸ δὲ καὶ τὰς τῶν ἀφροδισίων ἡδονὰς τοῖς μὲν ἄλλοις ζώοις δοῦναι περιγράψαντας τοῦ ἔτους χρόνον, ἡμῖν δὲ συνεχῶς μέχρι γήρωσ ταύτας παρέχειν; 13. Οὐ τοίνυν μόνον ἤρκεσε τῷ θεῷ τοῦ σώματος ἐπιμεληθῆναι, ἀλλ' ὅπερ μέγιστόν ἐστι, καὶ τὴν ψυχὴν κρατίστην τῷ ἀνθρώπῳ ἐνέφυσε. τίνας γὰρ ἄλλου ζώου ψυχὴν πρῶτα μὲν θεῶν τῶν τὰ μέγιστα καὶ κάλλιστα συνταξάντων ἤσθηται ὅτι εἰσί; τί δὲ φύλον ἄλλο ἢ οἱ ἀνθρώποι θεοὺς θεραπεύουσι; ποία δὲ ψυχὴ τῆς ἀνθρωπίνης ἰκανωτέρα προφυλάττεσθαι ἢ λιμὸν ἢ δίψος ἢ ψύχη ἢ θάλαπῃ, ἢ νόσοις ἐπικουρῆσαι, ἢ ῥώμην ἀσκήσαι, ἢ πρὸς μάθησιν ἐκπονήσαι, ἢ ὅσα ἂν ἀκούσῃ ἢ ἴδῃ ἢ μάθῃ ἰκανωτέρα ἐστὶ διαμεμνησθαι; 14. Οὐ γὰρ πάνυ σοὶ κατάδηλον ὅτι παρὰ τὰ ἄλλα ζῶα ὡσπερ θεοὶ ἀνθρώποι βιοτεύουσι, φύσει καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ κρατιστεύοντες; οὔτε γὰρ βοὸς ἂν ἔχων σῶμα, ἀνθρώπου δὲ γνώμην, ἠδύνατ' ἂν πράττειν ἃ ἐβούλετο, οὔθ' ὅσα χεῖρας ἔχει, ἀφρονα δ' ἐστὶ, πλεον οὐδὲν ἔχει. σὺ δὲ ἀμφοτέρων τῶν πλείστου ἀξίων τετυχηκὼς οὐκ οἶε σοῦ θεοὺς ἐπιμελεῖσθαι; ἀλλ' ὅταν τί ποιήσωσι, νομιεῖς αὐτοὺς σοῦ φροντίζεις; 15. Ὅταν πέμπωσιν, ὡσπερ σὺ φῆς πέμπειν αὐτοὺς, συμβούλους ὃ, τι χρὴ ποιεῖν καὶ μὴ ποιεῖν. Ὅταν δὲ Ἀθηναίους, ἔφη, πυνθανομένοις τι διὰ

μαντικῆς φράζωσιν, οὐ καὶ σοὶ δοκεῖς φράζειν αὐτούς; οὐδ' ὅταν τοῖς Ἑλλησι τέρατα πέμποντες προσημαίνωσιν, οὐδ' ὅταν πᾶσιν ἀνθρώποις, ἀλλὰ μόνον σέ ἐξαιροῦντες ἐν ἀμελείᾳ κατατίθενται; 16. Οἶει δ' ἂν τοὺς θεοὺς τοῖς ἀνθρώποις δόξαν ἐμφῦσαι ὡς ἱκανοὶ εἰσιν εὐ καὶ κακῶς ποιεῖν, εἰ μὴ δυνατοὶ ἦσαν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐξαπατωμένους τὸν πάντα χρόνον οὐδέποτ' ἂν αἰσθῆσθαι; οὐχ ὁρᾷς ὅτι τὰ πολυχροنیωτάτα καὶ σοφώτατα τῶν ἀνθρωπίνων, πόλεις καὶ ἔθνη, θεοσεβέστατά ἐστι καὶ αἱ φρονιμώταται ἡλικίαι θεῶν ἐπιμελέσταται: 17. Ὡ γὰρ θεέ, ἔφη, κατάμαθε ὅτι καὶ ὁ σὸς νοῦς ἐνὼν τὸ σὸν σῶμα ὅπως βούλεται μεταχειρίζεται. οἶσθαι οὖν χρῆ καὶ τὴν ἐν τῷ παντὶ φρόνησιν τὰ πάντα, ὅπως ἂν αὐτῇ ἡδὺ ἦ, οὕτω τίθεσθαι, καὶ μὴ τὸ σὸν μὲν ὄμμα δύνασθαι ἐπὶ πολλὰ στάδια ἐξικνεῖσθαι, τὸν δὲ τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν ἀδύνατον εἶναι ἅμα πάντα ὁρᾶν, μηδὲ τὴν σὴν μὲν ψυχὴν καὶ περὶ τῶν ἐνθάδε καὶ περὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Σικελίᾳ δύνασθαι φροντίζειν, τὴν δὲ τοῦ θεοῦ φρόνησιν μὴ ἱκανὴν εἶναι ἅμα πάντων ἐπιμελεῖσθαι. 18. Ἦν μέντοι, ὡς περ ἀνθρώπους θεραπεύων γιγνώσκεις τοὺς ἀντιθεραπεύειν ἐθέλοντας, καὶ χαριζόμενος τοὺς ἀντιχαριζομένους, καὶ συμβουλευόμενος καταμανθάνεις τοὺς φρονίμους, οὕτω καὶ τῶν θεῶν πείραν λαμβάνης θεραπεύων, εἴ τι σοὶ θελήσουσι περὶ τῶν ἀδήλων ἀνθρώποις συμβουλεύειν, γνώσῃ τὸ θεῖον ὅτι τοσοῦτον καὶ τοιοῦτόν ἐστιν, ὡς θ' ἅμα πάντα ὁρᾶν καὶ πάντα ἀκούειν καὶ πανταχοῦ παρῆναι καὶ ἅμα πάντων ἐπιμελεῖσθαι. 19. Ἐμοὶ μὲν οὖν ταῦτα λέγων οὐ μόνον τοὺς συνόντας ἐδόκει ποιεῖν, ὅποτε ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ὁρῶντο, ἀπέχεσθαι τῶν

ἀνοσίων τε καὶ ἀδίκων καὶ αἰσχροῶν, ἀλλὰ καὶ ὅποτε ἐν ἐρημίᾳ εἶεν, ἐπέπερ ἠγγήσαιντο μηδὲν ἂν ποτε ὦν πράττοιεν θεοὺς διαλαθεῖν.

CAPUT V.

1. Εἰ δὲ δὴ καὶ ἐγκράτεια καλὸν τε κάγαθὸν ἀνδρὶ κτῆμά ἐστιν, ἐπισκεπώμεθα εἴ τι προὔβιβαζε λέγων εἰς αὐτὴν τοιάδε· Ὡς ἄνδρες, εἰ πολέμου ἡμῖν γενομένου βουλοίμεθα ἐλέσθαι ἄνδρα ὑφ' οὗ μάλιστα ἂν αὐτοὶ μὲν σωζοίμεθα, τοὺς δὲ πολεμίους χειροίμεθα, ἅρ' ὄντιν' ἂν αἰσθανοίμεθα ἤτιω γαστρός ἢ οἴνου ἢ ἀφροδισίων ἢ πόνου ἢ ὕπνου, τοῦτον ἂν αἰροίμεθα; καὶ πῶς ἂν οἰηθεῖημεν τὸν τοιοῦτον ἢ ἡμᾶς σῶσαι ἢ τοὺς πολεμίους κρατῆσαι; 2. Εἰ δ' ἐπὶ τελευτῇ τοῦ βίου γερόμενοι βουλοίμεθά τω ἐπιτρέψαι ἢ παιῖδας ἄρρενας παιδεῦσαι ἢ θυγατέρας παρθέτους διαφυλάξαι ἢ χρήματα διασῶσαι, ἅρ' ἀξιόπιστον εἰς ταῦτα ἠγησόμεθα τὸν ἀκρατῆ; δούλω δ' ἀκρατεῖ ἐπιτρέψαιμεν ἂν ἢ βροσκήματα ἢ ταμιεῖα ἢ ἔργων ἐπίστασιν; διάκονον δὲ καὶ ἀγοραστὴν τὸν τοιοῦτον ἐθελήσαιμεν ἂν προῖκα λαβεῖν; 3. Ἀλλὰ μὴν εἴ γε μηδὲ δούλον ἀκρατῆ δεξαίμεθ' ἂν, πῶς οὐκ ἄξιον αὐτόν γε φυλάξασθαι τοιοῦτον γενέσθαι; καὶ γὰρ οὐχ ὥσπερ οἱ πλεονέκται τῶν ἄλλων ἀφαιρούμενοι χρήματα ἑαυτοὺς δοκοῦσι πλουτίζειν, οὕτως ὁ ἀκρατὴς τοῖς μὲν ἄλλοις βλαβερός, ἑαυτῷ δ' ὠφέλιμος, ἀλλὰ κακοῦργος μὲν τῶν ἄλλων, ἑαυτοῦ δὲ πολὺ κακοῦργότερος, εἴ γε κακοῦργότατόν ἐστι μὴ μόνον τὸν οἶκον τὸν ἑαυτοῦ φθείρειν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν. 4. Ἐν συνουσίᾳ δὲ τίς ἂν ἤσθει τῷ τοιούτῳ, ὃν εἶδείη τῷ ὄψω

τε καὶ τῷ οἴνῳ χαίροντα μᾶλλον ἢ τοῖς φίλοις, καὶ τὰς πόρνας ἀγαπῶντα μᾶλλον ἢ τοὺς ἐταίρους; ἄρα γε οὐ χρὴ πάντα ἄνδρα, ἠγησάμενον τὴν ἐγκράτειαν ἀρετῆς εἶναι κρηπίδα, ταύτην πρῶτον ἐν τῇ ψυχῇ κατασκευάσασθαι; 5. Τίς γὰρ ἄνευ ταύτης ἢ μάθοι τι ἂν ἀγαθὸν ἢ μελετήσειεν ἀξιολόγως; ἢ τίς οὐκ ἂν ταῖς ἡδοναῖς δουλεύων αἰσχροῶς διατεθεῖη καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν; ἐμοὶ μὲν δοκεῖ νῆ τὴν Ἥραν ἐλευθέρῳ μὲν ἀνδρὶ εὐκτὸν εἶναι μὴ τυχεῖν δούλου τοιοῦτου, δουλεύοντα δὲ ταῖς τοιαύταις ἡδοναῖς ἰκετεύειν τοὺς θεοὺς δεσποτῶν ἀγαθῶν τυχεῖν· οὕτω γὰρ ἂν μόνως ὁ τοιοῦτος σωθεῖη. 6. Τοιαῦτα δὲ λέγων ἔτι ἐγκρατέστερον τοῖς ἔργοις ἢ τοῖς λόγοις ἑαυτὸν ἐπεδείκνυεν· οὐ γὰρ μόνον τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν ἐκράτει, ἀλλὰ καὶ τῆς διὰ τῶν χρημάτων, νομίζων τὸν παρὰ τοῦ τυχόντος χρήματα λαμβάνοντα δεσπότην ἑαυτοῦ καθιστάναι, καὶ δουλεύειν δουλείαν οὐδεμιᾶς ἥτιον αἰσχροῦν.

C A P U T VI.

1. Ἄξιον δ' αὐτοῦ καὶ ἅ πρὸς Ἀντιφῶντα τὸν σοφιστὴν διελέχθη μὴ παραλιπεῖν. ὁ γὰρ Ἀντιφῶν ποτὲ βουλόμενος τοὺς συνουσιαστὰς αὐτοῦ παρβλέσθαι προσελθὼν τῷ Σωκράτει παρόντων αὐτῶν ἔλεξε τάδε· 2. Ὡ Σώκρατες, ἐγὼ μὲν ᾤμην τοὺς φιλοσοφοῦντας εὐδαιμονεστέρους χρῆναι γίνεσθαι· σὺ δὲ μοι δοκεῖς τὰναντία τῆς φιλοσοφίας ἀπολελανκέναι. ζῆς γοῦν οὕτως, ὡς οὐδ' ἂν εἰς δοῦλος ὑπὸ δεσπότη διαιτώμενος μείνειε· σιτὰ τε σιτῇ καὶ ποτὰ πίσεις τὰ φανλότεα, καὶ ἱμάτιον ἡμφιεσαι οὐ μόνον φαῦλον, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ θέρους τε καὶ χει-

μῶνος, ἀνυπόδητός τε καὶ ἀχίτων διακτελεῖς. 3. Καὶ μὴν χρήματά γε οὐ λαμβάνεις, ἅ καὶ κτωμένους εὐφραίνει καὶ κερκτημένους ἐλευθεριώτερόν τε καὶ ἥδιον ποιεῖ ζῆν. εἰ οὖν ὡσπερ καὶ τῶν ἄλλων ἔργων οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητὰς μιμητὰς ἑαυτῶν ἀποδεικνύουσιν, οὕτω καὶ σὺ τοὺς συνόντας διαθήσεις, νόμιζε κακοδαιμονίας διδάσκαλος εἶναι. 4. Καὶ ὁ Σωκράτης πρὸς ταῦτα εἶπε, Δοκεῖς μοι, ἔφη, ὦ Ἀντιφῶν, ὑπεληφέναι* με οὕτως ἀνιαρῶς ζῆν, ὥστε πέπεισμαι σὲ μᾶλλον ἀποθανεῖν ἢ ἐλέσθαι ἢ ζῆν ὡσπερ ἐγώ. ἴθι οὖν ἐπισκεπώμεθα τί χαλεπὸν ἦσθησαι τοῦμοῦ βίου. 5. Πότερον ὅτι τοῖς μὲν λαμβάνουσιν ἀργύριον ἀναγκαῖόν ἐστιν ἀπεργάζεσθαι τοῦτο ἐφ' ᾧ ἂν μισθὸν λαμβάνωσιν, ἐμοὶ δὲ μὴ λαμβάνοντι οὐκ ἀνάγκη διαλέγεσθαι ᾧ ἂν μὴ βούλωμαι; ἢ τὴν διαίτάν μου φαυλίζεις ὡς ἦτιον μὲν ὑγιεινὰ ἐσθίοντος ἐμοῦ ἢ σοῦ, ἦτιον δὲ ἰσχὺν παρέχοντα; ἢ ὡς χαλεπώτερα πορίσασθαι τὰ ἐμὰ διαιτήματα τῶν σῶν διὰ τὸ σπανιώτερά τε καὶ πολυτελέστερα εἶναι; ἢ ὡς ἡδίω σοι, ἢ σὺ παρασκευάζει, ὄντα ἢ ἐμοὶ ἢ ἐγώ; οὐκ οἶσθ' ὅτι ὁ μὲν ἡδιστα ἐσθίων ἡκιστα ὄψου δεῖται, ὁ δὲ ἡδιστα πίνων ἡκιστα τοῦ μὴ παρόντος ἐπιθυμεῖ ποτοῦ; 6. Τὰ γε μὴν ἱμάτια οἶσθ' ὅτι οἱ μεταβαλλόμενοι ψυχῶς καὶ θάλπους ἔνεκα μεταβάλλονται, καὶ ὑποδήματα ὑποδοῦνται, ὅπως μὴ διὰ τὰ λυποῦντα τοὺς πόδας κωλύονται πορεύεσθαι. ἦδη οὖν ποτε ἦσθου ἐμέ ἢ διὰ ψυχῶς μᾶλλον τοῦ ἔνδον μένοντα, ἢ διὰ θάλπος μαχόμενόν τῳ περὶ σκιᾶς, ἢ διὰ τὸ ἀλγεῖν τοὺς πόδας οὐ βαδίζοντα ὅπου ἂν βούλωμαι; 7. Οὐκ οἶσθ' ὅτι οἱ φύσει ἀσθενίστατοι τῷ σώματι μελετήσαντες τῶν ἰσχυροτάτων ἀμελησάντων κρείττους τε γίνονται πρὸς ἅ ἂν

μελετῶσι καὶ ῥᾶον αὐτὰ φέρουσιν; ἐμὲ δὲ ἄρα οὐκ οἶσι τῷ σώματι ἀσὶ τὰ συντυγχάνοντα μελετῶντα καρτερεῖν πάντα ῥᾶον φέρειν σοῦ μὴ μελετῶντος; 8. Τοῦ δὲ μὴ δουλεύειν γαστροὶ μηδὲ ὑπνώ καὶ λαγνεία οἶει τι ἄλλο αἰτιώτερον εἶναι ἢ τὸ ἕτερον ἔχειν τούτων ἡδῶ, ἃ οὐ μόνον ἐν χρεῖα ὄντα εὐφραίνει, ἀλλὰ καὶ ἐλπίδας παρέχοντα ὠφελήσειν ἀσὶ; καὶ μὴν τοῦτό γε οἶσθα, ὅτι οἱ μὲν οἴομενοι μηδὲν εὖ πράττειν οὐκ εὐφραίνονται, οἱ δὲ ἡγούμενοι καλῶς προχωρεῖν ἑαυτοῖς ἢ γεωργίαν ἢ ναυκληρίαν ἢ ἄλλ' ὅ,τι ἂν τυγχάνωσιν ἐργαζόμενοι ὡς εὖ πράττοντες εὐφραίνονται. 9. Οἶει οὖν ἀπὸ πάντων τούτων τοσαύτην ἡδονὴν εἶναι, ὅσην ἀπὸ τοῦ ἑαυτὸν τε ἡγεῖσθαι βελτίω γίγνεσθαι καὶ φίλους ἀμείνους κτᾶσθαι; ἐγὼ τοίνυν διατελῶ ταῦτα νομίζω. ἔαν δὲ δὴ φίλους ἢ πόλιν ὠφελεῖν δέη, ποτέρῳ ἢ πλείων σχολὴ τούτων ἐπιμελεῖσθαι, τῷ ὡς ἐγὼ νῦν ἢ τῷ ὡς σὺ μακαρίζεις διαιωμένῳ; στρατεύοιτο δὲ πότερος ἂν ῥᾶον, ὁ μὴ δυνάμενος ἄνευ πολυτελοῦς διαίτης ζῆν, ἢ ὡ τὸ παρὸν ἀρκοῖη; ἐκπολιορκηθεῖη δὲ πότερος ἂν θάπτιον, ὁ τῶν χαλεπωτάτων εὐρεῖν δεόμενος, ἢ ὁ τοῖς ῥᾶστοις ἐντυγχάνειν ἀρκούντως χρώμενος; 10. Ἐοικας, ὦ Ἀντιφῶν, τὴν εὐδαιμονίαν οἰομένῳ τρυφῆν καὶ πολυτέλειαν εἶναι· ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ μὲν μηδενὸς δεῖσθαι θεῖον εἶναι, τὸ δὲ ὡς ἐλαχίστων ἐγγυτάτω τοῦ θεῖου, καὶ τὸ μὲν θεῖον κράτιστον, τὸ δὲ ἐγγυτάτω τοῦ θεῖου ἐγγυτάτω τοῦ κράτιστου.

11. Πάλιν δὲ ποτε ὁ Ἀντιφῶν διαλεγόμενος τῷ Σωκράτει εἶπεν, ὦ Σώκρατες, ἐγὼ τοι σὲ δίκαιον μὲν νομίζω, σοφὸν δὲ οὐδ' ὅπωςιοῦν. δοκεῖς δέ μοι καὶ αὐτὸς τοῦτο γινώσκειν· οὐδένα γοῦν τῆς συνουσίας ἀργύριον

πράττη. καίτοι τό γε ἰμάτιον ἢ τὴν οἰκίαν ἢ ἄλλο τι ὧν κέκτησαι νομίζων ἀργυρίου ἄξιον εἶναι οὐδενὶ ἂν μὴ ὅτι προῖκα δοίης, ἀλλ' οὐδ' ἔλαττον τῆς ἀξίας λαβών.

12. Αἴηλον δὴ ὅτι, εἰ καὶ τὴν συνουσίαν ὧν τινὸς ἀξίαν εἶναι, καὶ ταύτης ἂν οὐκ ἔλαττον τῆς ἀξίας ἀργύριον ἐπράττου. δίκαιος μὲν οὖν ἂν εἴης, ὅτι οὐκ ἐξαπατᾷς ἐπὶ πλεονεξία, σοφὸς δὲ οὐκ ἂν, μηδενὸς γε ἀξία ἐπιστάμενος.

13. Ὁ δὲ Σωκράτης πρὸς ταῦτα εἶπεν, Ὡς Ἀντιφῶν, παρ' ἡμῖν νομίζεται τὴν ὥραν καὶ τὴν σοφίαν ὁμοίως μὲν καλόν, ὁμοίως δὲ αἰσχρὸν διατίθεσθαι εἶναι. τὴν τε γὰρ ὥραν εἰ μὲν τις ἀργυρίου πωλῇ τῷ βουλομένῳ, πόρονον αὐτὸν ἀποκαλοῦσιν, εἰ μὲν τις, ὅν ἂν γινῶ καλόν τε καὶ ἀγαθὸν ἐραστήν ὄντα, τοῦτον φίλον ἑαυτῷ ποιῆται, σώφρονα νομίζομεν· καὶ τὴν σοφίαν ὡσαύτως τοὺς μὲν ἀργυρίου τῷ βουλομένῳ πωλοῦντας σοφιστὰς ὡσπερ πόρονους ἀποκαλοῦσιν, ὅστις δὲ ὅν ἂν γινῶ εὐφραῖ ὄντα διδάσκων ὅτι ἂν ἔχη ἀγαθὸν φίλον ποιεῖται, τοῦτον νομίζομεν, ἅ τῷ καλῷ καὶ ἀγαθῷ πολίτη προσήκει, ταῦτα ποιεῖν.

14. Ἐγὼ δ' οὖν καὶ αὐτός, Ὡς Ἀντιφῶν, ὡσπερ ἄλλος τις ἢ ἵππῳ ἀγαθῷ ἢ κυνὶ ἢ ὄρνιθι ἤδεται, οὕτω καὶ εἰ μᾶλλον ἠδομαι φίλοις ἀγαθοῖς, καὶ εἰάν τι σχῶ ἀγαθόν, διδάσκω, καὶ ἄλλοις συνίστημι παρ' ὧν ἂν ἠγῶμαι ὠφεληθῆσεσθαι τι αὐτοὺς εἰς ἀρετήν. καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν πάλαι σοφῶν ἀνδρῶν, οὓς ἐκείνοι κατέλιπον ἐν βιβλίῳ γραψάντες, ἀνελίπτων κοινῇ σὺν τοῖς φίλοις διέρχομαι, καὶ ἂν τι ὄρωμεν ἀγαθόν, ἐκλεγόμεθα, καὶ μέγα νομίζομεν κέρδος, εἰάν ἀλλήλοις ὠφελίμοι γινώμεθα. ἐμοὶ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούοντι ἐδόκει αὐτός τε μακάριος εἶναι καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ καλοκἀγαθίαν ἄγειν.

15. Καὶ πάλιν ποτὲ τοῦ Ἀντιφῶντος ἐρομένου αὐτόν, πῶς ἄλλους μὲν ἠγοῖτο πολιτικούς ποιεῖν, αὐτὸς δὲ οὐκ πράττει τὸ πολιτικόν, εἴπερ ἐπίσταιτο; Ποτέρως δ' ἂν, ἔφη, ὢ Ἀντιφῶν, μᾶλλον τὰ πολιτικὰ πράττοιμι, εἰ μόνος αὐτὰ πράττοιμι ἢ εἰ ἐπιμελοίμην τοῦ ὡς πλείστους ἱκανοὺς εἶναι πράττειν αὐτά;

C A P U T VII.

1. Ἐπισκεψώμεθα δὲ εἰ καὶ ἀλαζονείας ἀποτρέπων τοὺς συνόντας ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι προέτρεπεν· αἰεὶ γὰρ ἔλεγεν ὡς οὐκ εἶη καλλίων ὁδὸς ἐπ' εὐδοξίαν, ἢ δι' ἧς ἂν τις ἀγαθὸς τοῦτο γένοιτο ὃ καὶ δοκεῖν βούλοιο. ὅτι δ' ἀληθῆ ἔλεγεν, ὥδε ἐδίδασκεν. 2. Ἐνθυμώμεθα γάρ, ἔφη, εἰ τις μὴ ὦν ἀγαθὸς ἀύλητῆς δοκεῖν βούλοιο, τί ἂν αὐτῷ ποιητέον εἶη. ἄρ' οὐκ τὰ ἔξω τῆς τέχνης μιμητέον τοὺς ἀγαθοὺς ἀύλητάς; καὶ πρῶτον μὲν ὅτι ἐκεῖνοι σκευή τε καλὰ κέκτηνται καὶ ἀκολούθους πολλοὺς περιάγονται, καὶ τούτῳ ταῦτα ποιητέον· ἔπειτα ὅτι ἐκείνους πολλοὶ ἐπαινοῦσι, καὶ τούτῳ πολλοὺς ἐπαινέτας παρασκευαστέον. ἀλλὰ μὴν ἔργον γὰρ οὐδαμοῦ ληπτέον, ἢ εὐθὺς ἐλεγχθήσεται γελοῖος ὦν καὶ οὐ μόνον ἀύλητῆς κακός, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος ἀλαζών. καίτοι πολλὰ μὲν δαπανῶν, μηδὲν δὲ ὠφελούμενος, πρὸς δὲ τούτοις κακοδοξῶν, πῶς οὐκ ἐπιπόνως τε καὶ ἀλυσιτελῶς καὶ καταγελάστως βιώσεται; 3. Ὡς δ' αὐτῶς, εἰ τις βούλοιο στρατηγὸς ἀγαθὸς μὴ ὦν φαίνεσθαι ἢ κυβερνήτης, ἐνοῶμεν τί ἂν αὐτῷ συμβαίνοι. ἄρ' οὐκ ἂν, εἰ μὲν ἐπιθυμῶν τοῦ δοκεῖν ἱκανὸς εἶναι ταῦτα πράττειν μὴ δύναται πείθειν, ταύτῃ λυπηρόν, εἰ δὲ πείσειεν, ἔτι ἀθλιώ-

τερον; δῆλον γὰρ ὅτι κυβερνᾶν καταστιάθεις ὁ μὴ ἐπιστάμενος ἢ στρατηγεῖν ἀπολέσειεν ἂν οὓς ἥκιστα βούλοιο, καὶ αὐτὸς αἰσχυρῶς ἂν καὶ κακῶς ἀπαλλάξειεν.

4. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πλούσιον καὶ τὸ ἀνδρεῖον καὶ τὸ ἰσχυρὸν μὴ ὄντα δοκεῖν ἀλυσιτελὲς ἀπέφαινε· προστάτεσθαι γὰρ αὐτοῖς ἔφη μείζω ἢ κατὰ δύναμιν, καὶ μὴ δυναμένους ταῦτα ποιεῖν δοκοῦντας ἱκανοὺς εἶναι συγγνώμης οὐκ ἂν τυγχάνειν.

5. Ἀπατιῶνα δ' ἐκάλει οὐ μικρὸν μὲν, εἴ τις ἀργύριον ἢ σκεῦος παρὰ του πειθοῖ λαβὼν ἀποστεροίη, πολὺ δὲ μέγιστον ὅστις μηδενὸς ἄξιος ὢν ἐξηπατήκει πείθων ὡς ἱκανὸς εἴη τῆς πόλεως ἡγεῖσθαι. ἐμοὶ μὲν οὖν ἐδόκει καὶ τοῦ ἀλαζονεύεσθαι ἀποτρέπειν τοὺς συνόντας τοιαύδε διαλεγόμενος.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ Β΄.

C A P U T I.

Ἐδόκει δέ μοι καὶ τοιαῦτα λέγων προτρέπειν τοὺς συνόντας ἀσκεῖν ἐγκράτειαν πρὸς ἐπιθυμίαν βρωτοῦ καὶ ποτοῦ καὶ λαγνείας καὶ ὕπνου καὶ ῥίγους καὶ θάλπους καὶ πόνου. γνοὺς δέ τινα τῶν συνόντων ἀκολαστοτέως ἔχοντα πρὸς τὰ τοιαῦτα, Εἶπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀρίστιππε, εἰ δέοι σε παιδεύειν παραλαβόντα δύο τῶν νέων, τὸν μὲν, ὅπως ἱκανὸς ἔσται ἀρχεῖν, τὸν δέ, ὅπως μὴδ' ἀντιποιήσεται ἀρχῆς, πῶς ἂν ἐκάτερον παιδεύοις; βούλει σκοπῶμεν ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς τροφῆς ὡσπερ ἀπὸ τῶν στοιχείων; Καὶ ὁ Ἀρίστιππος ἔφη, Δοκεῖ γοῦν μοι ἡ τροφή ἀρχὴ εἶναι· οὐδὲ γὰρ ζῶη γ' ἂν τις, εἰ μὴ τρέφοιτο. 2. Οὐκ οὖν τὸ μὲν βούλεσθαι σίτου ἀπτεσθαι, ὅταν ὦρα ἦκη, ἀμφοτέροις εἰκὸς παραγίγνεσθαι; Εἰκὸς γάρ, ἔφη. Τὸ οὖν προαιρεῖσθαι τὸ κατεπεῖγον μᾶλλον πράττειν ἢ τῇ γαστρὶ χαρίζεσθαι πότερον ἂν αὐτῶν ἐθίζοιμεν; Τὸν εἰς τὸ ἀρχεῖν, ἔφη, νῆ Δία παιδευόμενον, ὅπως μὴ τὰ τῆς πόλεως ἀπρακτα γίγνηται παρὰ

τὴν ἐκείνου ἀρχήν. Οὐκουν, ἔφη, καὶ ὅταν πιεῖν βούλωται, τὸ δύνασθαι διαρῶντα ἀνέχεσθαι τῷ αὐτῷ προσθεῖον; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. 3. Τὸ δὲ ὑπνου ἐγκρατῆ εἶναι, ὥστε δύνασθαι καὶ ὀψὲ κοιμηθῆναι καὶ πρῶτὸ ἀναστῆναι καὶ ἀγρυπνήσαι εἴ τι δέοι, ποτιέρω ἂν προσθεῖημεν; Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ αὐτῷ. Τί δέ, ἔφη, τὸ ἀφροδισίῳ ἐγκρατῆ εἶναι, ὥστε μὴ διὰ ταῦτα κωλύσθαι πράττειν εἴ τι δέοι; Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ αὐτῷ. Τί δέ; τὸ μὴ φεύγειν τοὺς πόνους, ἀλλ' ἐθελοντὴν ὑπομένειν, ποτιέρω ἂν προσθεῖημεν; Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ ἀρχεῖν παιδευομένων. Τί δέ; τὸ μαθεῖν εἴ τι ἐπιτήδειόν ἐστι μάθημα πρὸς τὸ κρατεῖν τῶν ἀντιπάλων, ποτιέρω ἂν προσεῖναι μᾶλλον πρέποι; Πολὺ νῆ Δί', ἔφη, τῷ ἀρχεῖν παιδευομένῳ· καὶ γὰρ τῶν ἄλλων οὐδὲν ὄφελος ἄνευ τῶν τοιούτων μεθημάτων. 4. Οὐκουν ὁ οὕτω πεπαιδευμένος ἦτιον ἂν δοκεῖ σοι ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων ἢ τὰ λοιπὰ ζῶα ἀλίσκεσθαι; τούτων γὰρ δήπου τὰ μὲν γαστροὶ δελεαζόμενα, καὶ μάλα ἔνια δυσωπούμενα, ὅμως τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ φαγεῖν ἀγόμενα πρὸς τὸ δελεᾶσθαι ἀλίσκεται, τὰ δὲ ποτῶ ἐνεδρεῖσται. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ἄλλα ὑπὸ λαγνεῖς, οἷον οἱ τε ὄρνυγες καὶ οἱ πέρδικες, πρὸς τὴν τῆς θηλείας φωνὴν τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἀφροδισίῳ φερόμενοι καὶ ἐξιστάμενοι τοῦ τὰ δεινὰ ἀναλογίζεσθαι τοῖς θηράτροις ἐμπίπτουσι; Συνέφη καὶ ταῦτα. 5. Οὐκοῦν δοκεῖ σοι αἰσχρὸν εἶναι ἀνθρώπῳ ταῦτὰ πάσχειν τοῖς ἀφρονεστάτοις τῶν θηρίων; ὡς περ οἱ μοιχοὶ εἰσέρχονται εἰς τὰς εἰρκτάς, εἰδότες ὅτι κίνδυνος τῷ μοιχείοντι ἅ τε ὁ νόμος ἀπειλεῖ παθεῖν καὶ ἐνεδρευθῆναι καὶ ληφθέντα ὑβρισθῆναι· καὶ τηλικούτων μὲν ἐπιχειμένων τῷ μοιχεύοντι κακῶν τε καὶ

αἰσχροῶν, ὄντων δὲ πολλῶν τῶν ἀπολυσόντων τῆς τῶν ἀφροδισίων ἐπιθυμίας ἐν ἀδείᾳ, ὅμως εἰς τὰ ἐπικίνδυνα φέρεσθαι, ἄρ' οὐκ ἤδη τοῦτο παντάπασι κακοδαιμονῶντός ἐστιν; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη. 6. Τὸ δὲ εἶναι μὲν τὰς ἀναγκαιοτάτας πλείστας πράξεις τοῖς ἀνθρώποις ἐν ὑπαίθρῳ, οἷον τὰς τε πολεμικὰς καὶ τὰς γεωργικὰς καὶ τῶν ἄλλων οὐ τὰς ἐλαχίστας, τοὺς δὲ πολλοὺς ἀγυμνάστως ἔχειν πρὸς τε ψύχη καὶ θάληη, οὐ δοκεῖ σοι πολλὴ ἀμέλεια εἶναι; Συνέφη καὶ τοῦτο. Οὐκοῦν ἰοκεῖ σοι τὸν μέλλοντα ἄρχειν ἀσκεῖν δεῖν καὶ ταῦτα εὐπετιῶς φέρειν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. 7. Οὐκοῦν εἰ τοὺς ἐγκρατεῖς τούτων ἀπάντων εἰς τοὺς ἀρχικοὺς τάττομεν, τοὺς ἀδυνάτους ταῦτα ποιεῖν εἰς τοὺς μηδ' ἀντιποησομένους τοῦ ἄρχειν τάξομεν; Συνέφη καὶ τοῦτο. Τί οὖν; ἐπειδὴ καὶ τούτων ἑκατέρου τοῦ φύλου τὴν τάξιν οἶσθα, ἤδη ποτ' ἐπεσκέψω, εἰς ποτέραν τῶν τάξεων τούτων σαντὸν δικαίως ἂν τάττοις; 8. Ἐγώ, ἔφη ὁ Ἀρίστιππος, καὶ οὐδαμῶς γε τάττω ἐμαντὸν εἰς τὴν τῶν ἄρχειν βουλομένων τάξιν. καὶ γὰρ πάνυ μοι δοκεῖ ἀφρονος ἀνθρώπου εἶναι τό, μεγάλου ἔργου ὄντος τοῦ ἐκντῶ τὰ δέοντα παρασκευάζειν, μὴ ἀρκεῖν τοῦτο, ἀλλὰ προσαναθέσθαι τὸ καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις ὧν δέοντι πορίζειν· καὶ ἐαυτῶ μὲν πολλὰ ὧν βούλεται ἐλλείπειν, τῆς δὲ πόλεως προεσιῶτα, ἐὰν μὴ πάντα ὅσα ἡ πόλις βούλεται καταπραΰτη, τούτου δίκην ὑπέχειν, τοῦτο πῶς οὐ πολλὴ ἀφροσύνη ἐστί; 9. Καὶ γὰρ ἀξιοῦσιν αἱ πόλεις τοῖς ἀρχουσιν ὡς περ ἐγὼ τοῖς οἰκέταις χρῆσθαι. ἐγὼ τε γὰρ ἀξιῶ τοὺς θεράποντας ἐμοὶ μὲν ἀφθονα τὰ ἐπιτήδεια παρασκευάζειν, αὐτοὺς δὲ μηδενὸς τούτων ἄπτεσθαι, αἱ τε πόλεις οἶονται χρῆναι τοὺς ἀρχοντας ἐαυταῖς μὲν ὡς

πλεῖστα ἀγαθὰ πορίζειν, αὐτούς δὲ πάντων τούτων ἀπέχεσθαι. ἐγὼ οὖν τοὺς μὲν βουλομένους πολλὰ πράγματα ἔχειν αὐτούς τε καὶ ἄλλοις παρέχειν οὕτως ἂν παιδεύσας εἰς τοὺς ἀρχικούς καταστήσαιμι· ἐμμενόντων μέντοι τάττω εἰς τοὺς βουλομένους ἢ ῥᾶστιά τε καὶ ἡδίστα βιοτεύειν. 10. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Βούλει οὖν καὶ τοῦτο σκεψώμεθα, πότεροι ἡδίων ζῶσιν, οἱ ἄρχοντες ἢ οἱ ἀρχόμενοι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Πρῶτον μὲν τοίνυν τῶν ἐθνῶν ὧν ἡμεῖς ἴσμεν ἐν μὲν τῇ Ἀσίᾳ Πέρσαι μὲν ἀρχουσιν, ἀρχονται δὲ Σύροι καὶ Φρύγες καὶ Λυδοί· ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ Σκύθαι μὲν ἀρχουσι, Μαιῶται δὲ ἀρχονται· ἐν δὲ τῇ Λιβύῃ Καρχηδόνιοι μὲν ἀρχουσι, Λίβυες δὲ ἀρχονται. τούτων οὖν ποτέρους ἡδίων οἶεи ζῆν; ἢ τῶν Ἑλλήνων, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς εἶ, πότεροί σοι δοκοῦσιν ἡδίων, οἱ κρατοῦντες ἢ οἱ κρατούμενοι, ζῆν; 11. Ἄλλ' ἐγὼ τοι, ἔφη ὁ Ἀριστιππος, οὐδὲ εἰς τὴν δουλείαν αὐτὸν ἐμμενόντων τάττω, ἀλλ' εἶναί τις μοι δοκεῖ μίση τούτων ὁδός, ἣν πειρῶμαι βραδίξειν, οὔτε δι' ἀρχῆς οὔτε διὰ δουλείας, ἀλλὰ δι' ἐλευθερίας, ἣπερ μάλιστα πρὸς εὐδαιμονίαν ἄγει. 12. Ἄλλ' εἰ μέντοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὡςπερ οὔτε δι' ἀρχῆς οὔτε διὰ δουλείας ἡ ὁδὸς αὕτη φέρει, οὔτω μηδὲ δι' ἀνθρώπων, ἴσως ἂν τι λέγοις· εἰ μέντοι ἐν ἀνθρώποις ὧν μήτε ἀρχεῖν ἀξιῶσεις μήτε ἀρχεσθαι μήτε τοὺς ἀρχοντας ἐκὼν θεραπεύσεις, οἶμαι σε ὄραν ὡς ἐπίστανται οἱ κρείττους τοὺς ἥτιονας καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ κλαίοντας καθίσαντες δούλοις χρῆσθαι. 13. Ἡ λαοθάουσί σε οἱ ἄλλων σπειράντων καὶ φυτευσάντων ἰσὶ τε τίτον τέμνοντες καὶ δενδροκοποῦντες καὶ πάντα τρόπον πολιοκοῦντες τοὺς ἥτιονας καὶ μὴ θέλοντας θεραπεύειν, ἕως ἂν πείσωσιν ἐλευθαι δουλεύειν

ἀντὶ τοῦ πολεμεῖν τοῖς κρείττοσι; καὶ ἰδίᾳ αὖ οἱ ἀνδρεῖοι καὶ δυνατοὶ τοὺς ἀνάνδρους καὶ ἀδυνάτους οὐκ οἴσθ᾽ ὅτι καταδουλωσάμενοι καρποῦνται; Ἄλλ' ἐγὼ τοι, ἔφη, ἵνα μὴ πάσχω ταῦτα, οὐδ' εἰς πολιτείαν ἐμαυτὸν κατακλείω, ἀλλὰ ξένος πανταχοῦ εἰμι. 14. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Τοῦτο μέντοι ἤδη λέγεις δεινὸν πάλαισμα. τοὺς γὰρ ξένους, ἐξ οὔ ὅ τε Σίννις καὶ ὁ Σκείρων καὶ ὁ Προκρούστης ἀπέθανον, οὐδεὶς ἔτι ἀδικεῖ· ἀλλὰ νῦν οἱ μὲν πολιτευόμενοι ἐν ταῖς πατρίσι καὶ νόμους τίθενται, ἵνα μὴ ἀδικῶνται, καὶ φίλους πρὸς τοῖς ἀναγκαίοις καλουμένοις ἄλλους κτῶνται βοηθούς, καὶ ταῖς πόλεσιν ἐρύματα περιβάλλονται, καὶ ὅπλα κτῶνται, οἷς ἀμύνονται τοὺς ἀδικοῦντας, καὶ πρὸς τούτοις ἄλλους ἔξωθεν συμμάχους κατασκευάζονται· καὶ οἱ μὲν πάντα ταῦτα κερτημένοι ὁμως ἀδικοῦνται. 15. σὺ δὲ οὐδὲν μὲν τούτων ἔχων, ἐν δὲ ταῖς ὁδοῖς, ἐνθα πλεῖστοι ἀδικοῦνται, πολὺν χρόνον διατρίβων, εἰς ὅποιαν δ' ἂν πόλιν ἀφίκη, τῶν πολιτῶν πάντων ἤτιων ὧν καὶ τοιοῦτος, οἷοις μάλιστα ἐπιτίθενται οἱ βουλόμενοι ἀδικεῖν, ὁμως διὰ τὸ ξένος εἶναι οὐκ ἂν οἶε ἀδικηθῆναι; ἢ διότι αἱ πόλεις σοι κηρύττουσιν ἀσφάλειαν καὶ προσιόντι καὶ ἀπιόντι, θαρσύνεις; ἢ διότι καὶ δοῦλος ἂν οἶε τοιοῦτος εἶναι οἷος μηδενὶ δεσπότη λυσιτελεῖν; τίς γὰρ ἂν ἐθέλοι ἄνθρωπον ἐν οἰκίᾳ ἔχειν πονεῖν μὲν μηδὲν ἐθέλοντα, τῇ δὲ πολυτελεσιᾷ διαίτῃ χαίροντα; 16. Σκεψώμεθα δὲ καὶ τοῦτο, πῶς οἱ δεσπότες τοῖς τοιούτοις οἰκέταις χρῶνται. ἄρα οὐ τὴν μὲν λαγνείαν αὐτῶν τῷ λιμῷ σωφρονίζουσι; κλέπτειν δὲ κωλύουσιν ἀποκλείοντες ὅθεν ἂν τι λαβεῖν ἦ; τοῦ δὲ δραπετεῦειν δεσμοῖς ἀπέργουσι; τὴν ἀρχίαν δὲ πληγαῖς ἐξαναγκάζουσιν; ἢ σὺ πῶς ποιεῖς, ὅταν τῶν

οἰκειῶν τινὰ τοιοῦτον ὄντια καταμανθάνης; 17. Κολάζω, ἔφη, πᾶσι κακοῖς, ἕως ἂν δουλεύειν ἀναγκάσω. ἀλλὰ γάρ, ὦ Σώκρατες, οἱ εἰς τὴν βασιλικὴν τέχνην παιδευόμενοι, ἣν δοκεῖς μοι σὺ νομίζειν εὐδαιμονίαν εἶναι, τί διαφέρουσι τῶν ἐξ ἀνάγκης κακοπαθούτων, εἴ γε πεινήσουσι καὶ διψήσουσι καὶ ῥιγώσουσι καὶ ἀγρυπνήσουσι καὶ τᾶλλα πάντα μοχθήσουσιν ἐκόντες; ἐγὼ μὲν γάρ οὐκ οἶδ' ὅ τι διαφέρει τὸ αὐτὸ δέσμα ἐκόντα ἢ ἄκοντα μαστιγοῦσθαι, ἢ ὅλως τὸ αὐτὸ σῶμα πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἐκόντα ἢ ἄκοντα πολιορκεῖσθαι· ἄλλο γε ἢ ἀφροσύνη πρόσεσι τῷ θέλοντι τὰ λυπηρὰ ὑπομένειν;

18. Τί δέ, ὦ Ἀρίστιππε, ὁ Σωκράτης ἔφη, οὐ δοκεῖ σοι τῶν τοιούτων διαφέρειν τὰ ἐκούσια τῶν ἀκουσίων, ἧ ὁ μὲν ἐκὼν πεινῶν φάγοι ἂν ὅποτε βούλοιο, καὶ ὁ ἐκὼν διψῶν πίοι καὶ τᾶλλα ὡσαύτως, τῷ δ' ἐξ ἀνάγκης ταῦτα πάσχοντι οὐκ ἔξεστιν ὁπόταν βούληται παύεσθαι; ἔπιτα ὁ μὲν ἐκουσίως ταλαιπωρῶν ἐπ' ἀγαθῇ ἐλπίδι πονῶν εὐφραίνεται, οἷον οἱ τὰ θηρία θηρῶντες ἐλπίδι τοῦ λήψεσθαι ἡδέως μοχθοῦσι. 19. Καὶ τὰ μὲν τοιαῦτα ἄθλα τῶν πόνων μικροῦ τινος ἀξιά ἐστι· τοὺς δὲ πονοῦντας ἵνα φίλους ἀγαθοὺς κτήσωνται, ἢ ὅπως ἐχθροὺς χειρῶσονται, ἢ ἵνα δυνατοὶ γενόμενοι καὶ τοῖς σώμασι καὶ ταῖς ψυχαῖς καὶ τὸν ἑαυτῶν οἶκον καλῶς οἰκῶσι καὶ τοὺς φίλους εὖ ποιῶσι καὶ τὴν πατρίδα εὐεργειῶσι, πῶς οὐκ οἶεσθαι χρή τούτους καὶ πονεῖν ἡδέως εἰς τὰ τοιαῦτα καὶ ζῆν εὐφραينوμένους, ἀγαμένους μὲν ἑαυτούς, ἐπαινομένους δὲ καὶ ζηλουμένους ὑπὸ τῶν ἄλλων; 20. Ἐτι δὲ αἱ μὲν ῥαδιουργαὶ καὶ ἐκ τοῦ παραχορῆμα ἡδοναὶ οὐτε σῶματι εὐεξίαν ἱκαναί εἰσιν ἐνεργάζεσθαι, ὡς φασιν οἱ γυμνασταί, οὔτε ψυχῇ ἐπιστήμην ἀξιόλογον οὐδεμίαν

ἐμποιοῦσιν, αἱ δὲ διὰ καρτερίας ἐπιμέλειαι τῶν καλῶν τε καγαθῶν ἔργων ἐξικνεῖσθαι ποιοῦσιν, ὡς φασιν οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες. λέγει δὲ πον καὶ Ἡσίοδος,

Τὴν μὲν γὰρ κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἐλέσθαι
 ῥηιδίως· λείη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει.
 τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρωῖα θεοὶ προπάροισεν ἔθηκαν
 ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν,
 καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπήν δ' εἰς ἄκρον ἵκηαι,
 ῥηιδίη δὴ ἔπειτα πέλει, χαλεπή περ' εἴουσα.

μαρτυρεῖ δὲ καὶ Ἐπίχαρμος ἐν τῷδε·

Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τὰγάθ' οἱ θεοὶ
 καὶ ἐν ἄλλῳ δὲ τόπῳ φησίν,

Ὡς πονηρὸν, μὴ τὰ μαλακὰ μῶεο, μὴ τὰ σκλήρ' ἔχῃς.
 21. Καὶ Πρόδικος δέ, ὁ σοφός, ἐν τῷ συγγράμματι τῷ
 περὶ τοῦ Ἡρακλέους, ὅπερ δὴ καὶ πλείστοις ἐπιδείκνυται,
 ὡσαύτως περὶ τῆς ἀρετῆς ἀποφαίνεται, ὧδέ πως λέγων,
 ὅσα ἐγὼ μέμνημαι. φησὶ γὰρ Ἡρακλέα, ἐπεὶ ἐκ παίδων
 εἰς ἦβην ὠρμάτο, ἐν ἧ οἱ νέοι ἤδη αὐτοκράτορες γιγνό-
 μενοι δηλοῦσιν, εἴτε τὴν δι' ἀρετῆς ὁδὸν τρέφονται ἐπὶ
 τὸν βίον εἴτε τὴν διὰ κακίας, ἐξελθόντα εἰς ἡσυχίαν
 καθῆσθαι ἀποροῦντα ὁποτέραν τῶν ὁδῶν τράπηται.
 22. καὶ φανῆναι αὐτῷ δύο γυναικας προσιέναι μεγάλας,
 τὴν μὲν ἐτέραν εὐπρεπῆ τε ἰδεῖν καὶ ἐλευθέριον φύσει,
 κεκοσμημένην τὸ μὲν σῶμα καθαριότητι, τὰ δὲ ὄμματα
 αἰδοῖ, τὸ δὲ σχῆμα σωφροσύνη, ἐσθῆτι δὲ λευκῇ, τὴν δὲ
 ἐτέραν τεθραμμένην μὲν εἰς πολυσαρκίαν τε καὶ ἀπα-
 λότητα, κεκαλλωπισμένην δὲ τὸ μὲν χροῶμα ὡστε λευκοτέ-
 ραν τε καὶ ἐρυθροτέραν τοῦ ὄντος δοκεῖν φαίνεσθαι, τὸ
 δὲ σχῆμα ὡστε δοκεῖν ὀρθοτέραν τῆς φύσεως εἶναι, τὰ
 δὲ ὄμματα ἔχειν ἀναπνευσιμαίνα, ἐσθῆτα δὲ ἐξ ἧς ἂν

μάλιστα ἢ ὥρα διαλάμποι· κατασκοπεῖσθαι δὲ θαμὰ
 ἑαυτήν, ἐπισκοπεῖν δὲ καὶ εἴ τις ἄλλος αὐτὴν θεᾶται,
 πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὴν ἑαυτῆς σκιὰν ἀποβλέπειν. 23. Ὡς
 δ' ἐγένοντο πλησικώτερον τοῦ Ἡρακλέους, τὴν μὲν πρό-
 σθεν ῥηθεῖσαν ἰέναι τὸν αὐτὸν τρόπον, τὴν δ' ἑτέραν
 φθάσαι βουλομένην προσδραμεῖν τῷ Ἡρακλεῖ καὶ εἰπεῖν·
 Ὅρω σε, ὦ Ἡράκλειε, ἀποροῦντα ποίαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν
 βίον τράπη. εἰάν οὖν ἐμὲ φίλην ποιήσῃ, ἐπὶ τὴν ἡδίστην
 τε καὶ ῥάσστην ὁδὸν ἄξω σε, καὶ τῶν μὲν τερπνῶν οὐδε-
 νὸς ἄγευστος ἔσῃ, τῶν δὲ χαλεπῶν ἄπειρος διαβιώσῃ.
 24. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ πολέμων οὐδὲ πραγμάτων φρον-
 τιεῖς, ἀλλὰ σκοπούμενος διοίση τί ἂν κεχαρισμένον ἢ
 σιτίον ἢ ποτόν εὖροις, ἢ τί ἂν ἰδῶν ἢ τί ἀκούσας τερ-
 φθείης, ἢ τίνων ὀσφραϊνόμενος ἢ ἀπτόμενος ἡσθείης,
 τίσι δὲ παιδικοῖς ὀμιλῶν μάλιστ' ἂν εὐφρανθείης, καὶ
 πῶς ἂν μαλακώτατα καθεύδοις, καὶ πῶς ἂν ἀπονώτατα
 τούτων πάντων τυγχάνοις. 25. Ἐὰν δὲ ποτε γένηται τις
 ὑποψία σπάνεως ἀφ' ἧν ἔσται ταῦτα, οὐ φόβος μὴ σε
 ἀγάγῃ ἐπὶ τὸ πονοῦντα καὶ ταλαιπωροῦντα τῷ σώματι
 καὶ τῇ ψυχῇ ταῦτα πορίζεσθαι, ἀλλ' οἷς ἂν οἱ ἄλλοι
 ἐργάζωνται, τούτοις σὺ χρήσῃ, οὐδενὸς ἀπεχόμενος ὄθεν
 ἂν δυνατὸν ἢ τι κερδαῖναι. πανταχόθεν γὰρ ὠφελεῖσθαι
 τοῖς ἐμοὶ ξυνοῦσιν ἐξουσίαν ἐγὼ παρέχω. 26. Καὶ ὁ
 Ἡρακλεῖς ἀκούσας ταῦτα, Ὡ γύναι, ἔφη, ὄνομα δέ σοι
 τί ἐστιν; ἢ δέ, Οἱ μὲν ἐμοὶ φίλοι, ἔφη, καλοῦσί με Εὐ-
 δαιμονίαν, οἱ δὲ μισοῦντές με ὑποκοριζόμενοι ὀνομάζου-
 σι Κακίαν. 27. Καὶ ἐν τούτῳ ἢ ἑτέρα γυνὴ προσελ-
 θοῦσα εἶπε· Καὶ ἐγὼ ἦκω πρὸς σέ, ὦ Ἡράκλειε, εἰδυῖα
 τοὺς γεννήσαντάς σε καὶ τὴν φύσιν τὴν σὴν ἐν τῇ παι-
 δείᾳ καταμαθοῦσα, ἐξ ἧν ἐλπίζω, εἰ τὴν πρὸς ἐμὲ ὁδὸν

τράποιο, σφόδρ' ἂν σε τῶν καλῶν καὶ σεμνῶν ἐργάτην
 ἀγαθὸν γενέσθαι καὶ ἐμὲ ἔτι πολὺ ἐντιμοτέραν καὶ ἐπ'
 ἀγαθοῖς διαπρεπεστέραν φανῆναι. οὐκ ἐξαπατήσω δέ
 σε προοιμίῳ ἡδονῆς, ἀλλ', ἥπερ οἱ θεοὶ διέθεσαν, τὰ
 ὄντα διηγῆσομαι μετ' ἀληθείας. 28. Τῶν γὰρ ὄντων
 ἀγαθῶν καὶ καλῶν οὐδὲν ἄνευ πόνου καὶ ἐπιμελείας
 θεοὶ δίδoασιν ἀνθρώποις, ἀλλ' εἴτε τοὺς θεοὺς ἴλεως
 εἶναί σοι βούλει, θεραπευτέον τοὺς θεοὺς, εἴτε ὑπὸ φί-
 λων ἐθέλεις ἀγαπᾶσθαι, τοὺς φίλους εὐεργετητέον, εἴτε
 ὑπὸ τινος πόλεως ἐπιθυμεῖς τιμᾶσθαι, τὴν πόλιν ὠφε-
 λητέον, εἴτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἀξιοῖς ἐπ' ἀρετῇ
 θαυμάζεσθαι, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὖ ποιεῖν, εἴτε
 γῆν βούλει σοι καρπούς ἀφθόρους φέρειν, τὴν γῆν θε-
 ραπευτέον, εἴτε ἀπὸ βοσκημάτων οἶει δεῖν πλουτίζεσθαι,
 τῶν βοσκημάτων ἐπιμελητέον, εἴτε διὰ πολέμου ὁρμᾶς
 αὐξέσθαι καὶ βούλει δύνασθαι τοὺς τε φίλους ἐλευθε-
 ροῦν καὶ τοὺς ἐχθροὺς χειροῦσθαι, τὰς πολεμικὰς τέ-
 χνας αὐτάς τε παρὰ τῶν ἐπισταμένων μαθητέον καὶ
 ὅπως αὐταῖς δεῖ χρῆσθαι ἀσκητέον, εἰ δὲ καὶ τῷ σώματι
 βούλει δυνατὸς εἶναι τῇ γνώμῃ ὑπηρετεῖν, ἐθιστέον τὸ
 σῶμα καὶ γυμναστέον σὺν πόνοις καὶ ἰδρωτί. 29. Καὶ
 ἡ Κοκκία ὑπολαβοῦσα εἶπεν, ὡς φησι Πρόδικος· Ἐννο-
 εῖς, ὦ Ἡράκλεις, ὡς χαλεπὴν καὶ μακρὰν ὁδὸν ἐπὶ τὰς
 εὐφροσύνας ἡ γυνή σοι αὕτη διηγεῖται; ἐγὼ δὲ ὀραδίαν
 καὶ βραχεῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἀξω σε. 30. Καὶ
 ἡ Ἀρετὴ εἶπεν· ὦ τλήμων, τί δὲ σὺ ἀγαθὸν ἔχεις; ἢ τί
 ἡδὺ οἶσθα μηδὲν τούτων ἔνεκα πράττειν ἐθέλουσα; ἦτις
 οὐδὲ τὴν τῶν ἡδέων ἐπιθυμίαν ἀναμένεις, ἀλλὰ πρὶν ἐπι-
 θυμῆσαι πάντων ἐμπίπλασαι, πρὶν μὲν πεινῆν ἐσθίου-
 σα, πρὶν δὲ διαψῆν πίνουσα. καὶ ἵνα μὲν ἡδέως φάγησ

ὄμοιοιους μηχανωμένη, ἵνα δὲ ἡδέως πίνης, οἶνους τε πολυτελεῖς παρασκευάζῃ καὶ τοῦ θεόρους χιόνα περιθέουσα ζητεῖς, ἵνα τε καθυπνώσῃς ἡδέως, οὐ μόνον τὰς κλῖνας μαλακίης, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπόβαθρα ταῖς κλῖναις παρασκευάζῃ. οὐ γὰρ διὰ τὸ πονεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν ὅ,τι ποιῆς ὑπνου ἐπιθυμεῖς. τὰ δ' ἀφροδίσια πρὸ τοῦ δεῖσθαι ἀναγκάζεις, πάντα μηχανωμένη καὶ γυναιξὶ τοῖς ἀνδράσι χωρμένη· οὕτω γὰρ παιδεύεις τοὺς σεαυτῆς φίλους, τῆς μὲν νυκτὸς ὑβρίζουσα, τῆς δ' ἡμέρας τὸ χρησιμώτατον κατακοιμίζουσα. 31. Ἀθάνατος δὲ οὐσα ἐκ θεῶν μὲν ἀπερόρηται, ὑπὸ δὲ ἀνθρώπων ἀγαθῶν ἀτιμάζῃ· τοῦ δὲ πάντων ἡδίστου ἀκούσματος, ἐπαίνου σεαυτῆς, ἀνήκοος εἶ, καὶ τοῦ πάντων ἡδίστου θεάματος ἀθέατος· οὐδὲν γὰρ πώποτε σεαυτῆς ἔργον καλὸν τεθέασαι. τίς δ' ἂν σοι λεγούσῃ τι πιστεύσεις; τίς δ' ἂν δνομένη τινὸς ἐπαρκέσειεν; ἢ τίς ἂν εὖ φρονῶν τοῦ σοῦ θιάσου τολμήσειεν εἶναι; οἱ νέοι μὲν ὄντες τοῖς σώμασιν ἀδύνατοί εἰσι, πρεσβύτεροι δὲ γενόμενοι ταῖς ψυχαῖς ἀνόητοι, ἀπόνως μὲν λιπαροὶ διὰ νεότητος φερόμενοι, ἐπιπόνως δὲ ἀνχηροὶ διὰ γήρωσ περῶντες, τοῖς μὲν πεπραγμένοις αἰσχυνόμενοι, τοῖς δὲ πραίτομένοις βαρυνόμενοι, τὰ μὲν ἡδέα ἐν τῇ νεότητι διαδραμόντες, τὰ δὲ χαλεπὰ εἰς τὸ γῆρας ἀποθέμενοι. 32. Ἐγὼ δὲ σύνειμι μὲν θεοῖς, σύνειμι δὲ ἀνθρώποις τοῖς ἀγαθοῖς· ἔργον δὲ καλὸν οὐτε θεῖον οὐτε ἀνθρώπινον χωρὶς ἐμοῦ γίγνεται. τιμῶμαι δὲ μάλιστα πάντων καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις οἷς προσήκει, ἀγαπητὴ μὲν συνεργὸς τεχνίταις, πιστὴ δὲ φύλαξ οἴκων δεσπόταις, εὐμενὴς δὲ παραστάτις οἰκέταις, ἀγαθὴ δὲ συλλήπτρια τῶν ἐν εὐρήνῃ πόνων, βεβαία δὲ τῶν ἐν πολέμῳ σύμμαχος ἔργων,

ἀριστη δὲ φιλίας κοινωνός. 33. Ἔστι δὲ τοῖς μὲν ἐμοῖς φίλοις ἡδεῖα μὲν καὶ ἀπράγμων σίτων καὶ ποιῶν ἀπόλαυσις· ἀνέχονται γάρ, ἕως ἂν ἐπιθυμήσωσιν αὐτῶν. ὕπνος δὲ αὐτοῖς πάρεστιν ἡδίων ἢ τοῖς ἀμόχθοις, καὶ οὔτε ἀπολείποντες αὐτὸν ἄχθονται, οὔτε διὰ τοῦτον μεθιάσι τὰ δέοντα πράττειν. καὶ οἱ μὲν νέοι τοῖς τῶν πρεσβυτέρων ἐπαίνοις χαίρουσιν, οἱ δὲ γεραίτεροι ταῖς τῶν νέων τιμαῖς ἀγάλλονται, καὶ ἡδέως μὲν τῶν παλαιῶν πράξεων μέμνηνται, εὖ δὲ τὰς παρούσας ἡδοναὶ πράττοντες, δι' ἐμὲ φίλοι μὲν θεοῖς ὄντες, ἀγαπητοὶ δὲ φίλοις, τίμοι δὲ πατρίσιν. ὅταν δ' ἔλθῃ τὸ πεπρωμένον τέλος, οὐ μετὰ λήθης ἄτιμοι κεῖνται, ἀλλὰ μετὰ μνήμης τὸν αἰεὶ χρόνον ὑμνούμενοι θάλλουσι. τοιαῦτά σοι, ὦ παῖ τοκέων ἀγαθῶν Ἡράκλεις, ἔξεστι διαπονησαμένῳ τὴν μακαριστοτάτην εὐδαιμονίαν κεκτῆσθαι. 34. Οὕτω πως διώκει Πρόδικος τὴν ὑπ' Ἀρετῆς Ἡρακλείους παιδευσιν· ἐκόσμησε μέντοι τὰς γνώμας ἔτι μεγαλουργοῦσιν ἢ ἐγὼ νῦν. σοὶ δ' οὖν ἄξιον, ὦ Ἀρίστιππε, τούτων ἐνθυμουμένῳ πειραῖσθαι τι καὶ τῶν εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον τοῦ βίου φροντίζειν.

C A P U T II.

1. Αἰσθόμενος δὲ ποτε Λαμπροκλῆα τὸν πρεσβύτατον υἱὸν ἑαυτοῦ πρὸς τὴν μητέρα χαλεπαίνοντα, Εἶπέ μοι, ἔφη, ὦ παῖ, οἶσθ' ἄ τινες ἀνθρώπους ἀχαριστοὺς καλουμένους; Καὶ μάλα, ἔφη ὁ νεανίσκος. Καταμεμάθηκας οὖν τοὺς τί ποιῶντας τὸ ὄνομα τοῦτο ἀποκαλοῦσιν; Ἐγωγε, ἔφη· τοὺς γὰρ εὖ παθόντας, ὅταν δυνάμενοι χάριν ἀποδοῦναι μὴ ἀποδώσιν, ἀχαριστοὺς κα-

λοῦσιν. Οὐκοῦν δοκοῦσί σοι ἐν τοῖς ἀδίκοις καταλογίζεσθαι τοὺς ἀχαρίστους; Ἐμοιγε, ἔφη. 2. Ἦδη δέ ποτ' ἐσκέψω εἰ ἄρα, ὥσπερ τὸ ἀνδραποδίζεσθαι τοὺς μὲν φίλους ἀδικὸν εἶναι δοκεῖ, τοὺς δὲ πολεμίους δίκαιον, οὕτω καὶ τὸ ἀχαριστεῖν πρὸς μὲν τοὺς φίλους ἀδικόν ἐστι, πρὸς δὲ τοὺς πολεμίους δίκαιον; Καὶ μάλα, ἔφη· καὶ δοκεῖ μοι, ὑφ' οὗ ἂν τις εὖ παθῶν εἴτε φίλου εἴτε πολεμίου μὴ πειράται χάριν ἀποδιδόναι, ἀδικὸς εἶναι. Οὐκοῦν, εἴ γε οὕτως ἔχει τοῦτο, εἰλικρινής τις ἂν εἴη ἀδικία ἢ ἀχαριστία; Συμφωμολόγει. 3. Οὐκοῦν, ὅσῳ ἂν τις μείζω ἀγαθὰ παθῶν μὴ ἀποδιδῶ χάριν, τοσούτω ἀδικώτερος ἂν εἴη; Συνέφη καὶ τοῦτο. Τίνας οὖν, ἔφη, ὑπὸ τίνων εὗρομεν ἂν μείζονα εὐεργετημένους ἢ παῖδας ὑπὸ γονέων; οὓς οἱ γονεῖς ἐκ μὲν οὐκ ὄντων ἐποίησαν εἶναι, τοσαῦτα δὲ καλὰ ἰδεῖν καὶ τοσούτων ἀγαθῶν μετασχεῖν, ὅσα οἱ θεοὶ παρέχουσι τοῖς ἀνθρώποις· ἃ δὴ καὶ οὕτως ἡμῖν δοκεῖ παντός ἄξια εἶναι, ὥστε πάντες τὸ καταλιπεῖν αὐτὰ πάντων μάλιστα φεύγομεν· καὶ αἱ πόλεις ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἀδικήμασι ζημίαν θάνατον πεποιήκασιν, ὡς οὐκ ἂν μείζονος κακοῦ φόβῳ τὴν ἀδικίαν παύσοντες. 4. Καὶ μὴν οὐ τῶν γε ἀφροδισίων ἔνεκα παιδοποιεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους ὑπολαμβάνεις, ἐπὶ τούτου γε τῶν ἀπολυσόντων μεσταὶ μὲν αἱ ὁδοί, μεστὰ δὲ τὰ οἰκήματα. φανεροὶ δ' ἐσμέν καὶ σκοπούμενοι, ἐξ ὁποίων ἂν γυναικῶν βέλτιστα ἡμῖν τέκνα γένοιτο, αἷς συνελθόντες τεκνοποιούμεθα. 5. Καὶ ὁ μὲν γε ἀνὴρ τὴν τε συντεκνοποιήσουσαν ἑαυτῷ τρέφει καὶ τοῖς μέλλουσιν ἔσεσθαι παισὶ προπιρασκευάζει πάντα· ὅσα ἂν οἴηται συνοίσειν αὐτοῖς πρὸς τὸν βίον, καὶ ταῦτα ὡς ἂν δύνηται πλεῖστα. ἢ δὲ γυνὴ ὑποδεξαμένη τε φέρει τὸ φορτίον τοῦτο, βα-

ρυνομένη τε καὶ κινδυνεύουσα περὶ τοῦ βίου, καὶ μετα-
 δίδουσα τῆς τροφῆς, ἢ καὶ αὐτὴ τρέφεται, καὶ σὺν πολ-
 λῷ πόνῳ διενέγκασα καὶ τεκοῦσα τρέφει τε καὶ ἐπιμε-
 λεῖται, οὔτε προπεπονθυῖα οὐδὲν ἀγαθὸν οὔτε γιγνώ-
 σκον τὸ βρέφος ὑφ' ὅτου εὖ πάσχει, οὐδὲ σημαίνειν δυ-
 νάμενον ὅτου δεῖται, ἀλλ' αὐτὴ στοχαζομένη τὰ τε συμ-
 φέροντα καὶ τὰ κεχαρισμένα πειρᾶται ἐκπληροῦν, καὶ
 τρέφει πολὺν χρόνον καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ὑπομένουσα
 πονεῖν, οὐκ εἰδυῖα τίνα τούτων χάριν ἀπολήψεται.

6. Καὶ οὐκ ἀρκεῖ θρέψαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴν δό-
 ξωσιν ἱκανοὶ εἶναι οἱ παῖδες μανθάνειν τι, ἃ μὲν ἂν
 αὐτοὶ ἔχωσιν οἱ γονεῖς ἀγαθὰ πρὸς τὸν βίον διδάσκου-
 σιν, ἃ δ' ἂν οἴωνται ἄλλον ἱκανώτερον εἶναι διδάξαι,
 πέμπουσι πρὸς τοῦτον δαπανῶντες, καὶ ἐπιμελοῦνται
 πάντα ποιοῦντες, ὅπως ἂν οἱ παῖδες αὐτοῖς γένωνται
 ὡς δυνατόν βέλτιστοι.

7. Πρὸς ταῦτα ὁ νεανίσκος ἔφη·
 Ἀλλά τοι, εἰ καὶ ταῦτα πάντα πεποίηκε καὶ ἄλλα τούτων
 πολλαπλάσια, οὐδεὶς ἂν δύναίτο αὐτῆς ἀνασχέσθαι τὴν
 χαλεπότητα. καὶ ὁ Σωκράτης, Πότερα δὲ οἶει, ἔφη, θη-
 ρίου ἀγριότητα δυσφορωτέραν εἶναι ἢ μητρός; Ἐγὼ μὲν
 οἶμαι, ἔφη, μητρός τῆς γε τοιαύτης. Ἦδη πώποτε οὐκ
 ἦ δακοῦσα κακὸν τί σοι ἔδωκεν ἢ λακτίσασα, οἷα ὑπὸ
 θηρίων ἤδη πολλοὶ ἔπαθον;

8. Ἀλλὰ νῆ Δία, ἔφη, λέ-
 γει ἃ οὐκ ἂν τις ἐπὶ τῷ βίῳ παντὶ βούλοίτο ἀκοῦσαι. Σὺ
 δὲ πόσα, ἔφη ὁ Σωκράτης, οἶει ταύτῃ δυσάνεκτα καὶ τῇ
 φωνῇ καὶ τοῖς ἔργοις ἐκ παιδίου δυσκολαίνων καὶ ἡμέρας
 καὶ νυκτὸς πράγματα παρασχεῖν, πόσα δὲ λυπῆσαι κά-
 μων; Ἀλλ' οὐδεπώποτε αὐτήν, ἔφη, οὔτ' εἶπα οὔτ'
 ἐποίησα οὐδὲν ἐφ' ᾧ ἠσχύνθη.

9. Τί δ'; οἶει, ἔφη, χα-
 λεπώτερον εἶναί σοι ἀκούειν ὢν αὐτῇ λέγει ἢ τοῖς ὑπο-

κοιταῖς, ὅταν ἐν ταῖς τραγωδίαις ἀλλήλους τὰ ἔσχατα λέγωσιν; Ἄλλ' οἶμαι, ἐπειδὴ οὐκ οἴονται τῶν λεγόντων οὔτε τὸν ἐλέγχοντα ἐλέγχειν, ἵνα ζημιώσῃ, οὔτε τὸν ἀπειλοῦντα ἀπειλεῖν, ἵνα κακὸν τι ποιήσῃ, ῥαδίως φέρουσι. Σὺ δ' εὖ εἰδὼς ὅτι ἃ λέγει σοι ἡ μήτηρ οὐ μόνον οὐδὲν κακὸν νοοῦσα λέγει, ἀλλὰ καὶ βουλομένη σοι ἀγαθὰ εἶναι ὅσα οὐδενὶ ἄλλῳ, χαλεπαίνεις; ἢ νομίζεις κακόνοι τὴν μητέρα σοι εἶναι; 10. Οὐ δῆτα, ἔφη, τοῦτό γε οὐκ οἶομαι. καὶ ὁ Σωκράτης, Οὐκοῦν, ἔφη, σὺ ταύτην, εὖ-νονν τέ σοι οὔσαν καὶ ἐπιμελομένην ὡς μάλιστα δύναται κάμνοντος, ὅπως ὑγιανεῖς τε καὶ ὅπως τῶν ἐπιτηδείων μηδενὸς ἐνδεὴς ἔσῃ, καὶ πρὸς τούτοις πολλὰ τοῖς θεοῖς εὐχομένην ἀγαθὰ ὑπὲρ σοῦ καὶ εὐχὰς ἀποδιδούσαν, χαλεπὴν εἶναι φῆς; ἐγὼ μὲν οἶμαι, εἰ τοιαύτην μὴ δύνασαι φέρειν μητέρα, τὰγαθὰ σε οὐ δύνασθαι φέρειν. 11. Εἰπέ δέ μοι, ἔφη, πότερον ἄλλον τινὰ οἶε δεῖν θεραπεύειν ἢ παρεσκεύασαι μηδενὶ ἀνθρώπων πειρᾶσθαι ἀρέσκειν, [μηδ' ἔπεσθαι] μηδὲ πείθεσθαι, μήτε στρατηγῷ μήτε ἄλλῳ ἄρχοντι; Ναὶ μὰ Δί' ἔγωγε, ἔφη. 12. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τῷ γείτονι βούλει σὺ ἀρέσκειν, ἵνα σοι καὶ πῦρ ἐναύῃ, ὅταν τούτου δέῃ, καὶ ἀγαθοῦ τέ σοι γίγνηται συλλήπτωρ καὶ ἂν τι σφαλλόμενος τύχῃς, εὐνοϊκῶς ἐγγύθεν βοηθῇ σοι; Ἐγωγε, ἔφη. Τί δέ; συνοδοιπόρον ἢ σύμπλον, ἢ εἴ τῳ ἄλλῳ ἐντυγχάνοις, οὐδὲν ἂν σοι διαφέρῃ φίλον ἢ ἐχθρὸν γενέσθαι, ἢ καὶ τῆς παρὰ τούτων εὐνοίας οἶε δεῖν ἐπιμελεῖσθαι; Ἐγωγε, ἔφη. 13. Εἶτα τούτων μὲν ἐπιμελεῖσθαι παρεσκεύασαι, τὴν δὲ μητέρα τὴν πάντων μάλιστα σε φιλοῦσαν οὐκ οἶε δεῖν θεραπεύειν; οὐκ οἶσθ' ὅτι καὶ ἡ πόλις ἄλλῃς μὲν ἀχαριστίας οὐδεμιᾶς ἐπιμελεῖται οὐδὲ

δικάζει, ἀλλὰ περιορᾷ τοὺς εὖ πεπονθότας χάριν οὐκ ἀποδιδόντας, ἐὰν δὲ τις γονέας μὴ θεραπεύῃ τούτῳ δίκην τε ἐπιτίθησι καὶ ἀποδοκιμάζουσα οὐκ ἔξ ἄρχειν τοῦτον, ὡς οὔτε ἂν τὰ ἱερὰ εὐσεβῶς θυόμενα ὑπὲρ τῆς πόλεως τούτου θυόντος οὔτε ἄλλο καλῶς καὶ δικαίως οὐδὲν ἂν τούτου πράξαντος; καὶ νῆ Δία ἐὰν τις τῶν γονέων τελευτησάντων τοὺς τάφους μὴ κοσμήῃ, καὶ τοῦτο ἐξετάζει ἡ πόλις ἐν ταῖς τῶν ἀρχόντων δοκιμασίαις.

14. Σὺ οὖν, ὦ παῖ, ἂν σωφρονηῆς, τοὺς μὲν θεοὺς παραιτήσῃ συγγνώμονάς σοι εἶναι εἴ τι παρημέληκας τῆς μητρός, μή σε καὶ οὔτοι νομίσαντες ἀχάριστον εἶναι οὐκ ἐθέλωσιν εὖ ποιεῖν, τοὺς δὲ ἀνθρώπους αὖ φυλάξῃ, μή σε αἰσθόμενοι τῶν γονέων ἀμελοῦντα πάντες ἀτιμάσωσιν, κἄτα ἐν ἐρημίᾳ φίλων ἀναφανῆς. εἰ γάρ σε ὑπολάβοιεν πρὸς τοὺς γονεῖς ἀχάριστον εἶναι, οὐδεὶς ἂν νομίσειεν εὖ σε ποιήσας χάριν ἀπολήψεσθαι.

C A P U T III.

1. Χαιρεφῶντα δὲ ποτε καὶ Χαιρεκράτην, ἀδελφῶ μὲν ὄντε ἀλλήλοιον, ἑαυτῷ δὲ γνωρίμῳ, αἰσθόμενος διαφερομένῳ, ἰδὼν τὸν Χαιρεκράτην, Εἶπέ μοι, ἔφη, ὦ Χαιρέκρατες, οὐ δήπου καὶ σὺ εἶ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων. οἱ χρησιμώτερον νομίζουσι χρήματα ἢ ἀδελφούς; καὶ ταῦτα τῶν μὲν ἀφρόνων ὄντων, τοῦ δὲ φρονίμου, καὶ τῶν μὲν βοηθείας δεομένων, τοῦ δὲ βοηθεῖν δυναμένων, καὶ πρὸς τούτοις τῶν μὲν πλειόνων ὑπαρχόντων, τοῦ δὲ ἐνός. 2. Θαυμαστὸν δὲ καὶ τοῦτο, εἴ τις τοὺς μὲν ἀδελφούς ζημίαν ἠγεῖται, ὅτι οὐ καὶ τὰ τῶν ἀδελφῶν κέκτηται, τοὺς δὲ πολίτας οὐχ ἠγεῖται ζημίαν, ὅτι οὐ καὶ τὰ

τῶν πολιτῶν ἔχει, ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν δύναται λογίζεσθαι ὅτι κρεῖττον σὺν πολλοῖς οἰκοῦντα ἀσφαλῶς τὰρκοῦντα ἔχειν, ἢ μόνον διαιτώμενον τὰ τῶν πολιτῶν ἐπικινδύνως πάντα κερτῆσθαι· ἐπὶ δὲ τῶν ἀδελφῶν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἀγροῦσι. 3. Καὶ οἰκέτας μὲν οἱ δυνάμενοι ὠνοῦνται, ἵνα συνεργοὺς ἔχωσι, καὶ φίλους κτῶνται, ὡς βοηθῶν δεόμενοι, τῶν δ' ἀδελφῶν ἀμελοῦσιν, ὡσπερ ἐκ πολιτῶν μὲν γιγνομένους φίλους, ἐξ ἀδελφῶν δὲ οὐ γιγνομένους. 4. Καὶ μὴν πρὸς φίλιαν μέγα μὲν ὑπάρχει τὸ ἐκ τῶν αὐτῶν φῦναι, μέγα δὲ τὸ ὁμοῦ τραφῆναι, ἐπεὶ καὶ τοῖς θηρίοις πόθος τις ἐγγίγνεται τῶν συντροφῶν· πρὸς δὲ τούτοις καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι τιμῶσί τε μᾶλλον τοὺς συναδέλφους ὄντας τῶν ἀναδέλφων καὶ ἥτιον τούτοις ἐπιτίθενται. 5. Καὶ ὁ Χαιρέκράτης εἶπεν· Ἄλλ' εἰ μὲν, ὦ Σώκρατες, μὴ μέγα εἴη τὸ διάφορον, ἴσως ἂν δεοὶ φέρειν τὸν ἀδελφὸν καὶ μὴ μικρῶν ἔνθα φεύγειν· ἀγαθὸν γάρ, ὡσπερ καὶ σὺ λέγεις, ἀδελφὸς ὢν οἶον δεῖ· ὁπότε μέντοι παντὸς ἐνδέοι καὶ πᾶν τὸ ἐναντιώτατον εἴη, τί ἂν τις ἐπιχειροῖη τοῖς ἀδυνάτοις; 6. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Πότερα δέ, ὦ Χαιρέκράτες, οὐδεὶ ἀρέσκει δύναται Χαιρετῶν ὡσπερ οὐδὲ σοί, ἢ ἔστιν οἷς καὶ πάνυ ἀρέσκει; Διὰ τοῦτο γάρ τοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἀξιόν ἐστιν ἐμοὶ μισεῖν αὐτόν, ὅτι ἄλλοις μὲν ἀρέσκειν δύναται, ἐμοὶ δέ, ὅπου ἂν παρῆ, πανταχοῦ καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ζημία μᾶλλον ἢ ὠφέλειά ἐστιν. 7. Ἄρ' οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὡσπερ ἵππος τῷ ἀνεπιστήμονι μὲν, ἐγχειροῦντι δὲ χρῆσθαι ζημία ἐστίν, οὕτω καὶ ἀδελφός, ὅταν τις αὐτῷ μὴ ἐπιστάμενος ἐγχειρῆ χρῆσθαι, ζημία ἐστὶ; 8. Πῶς δ' ἂν ἐγώ, ἔφη ὁ Χαιρέκράτης, ἀνεπιστήμων εἴην ἀδελφῷ χρῆσθαι, ἐπιστάμενός γε καὶ εὐ λέγειν τὸν

εὖ λέγοντα καὶ εὖ ποιεῖν τὸν εὖ ποιούντα; τὸν μίντοι καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ πειρώμενον ἐμὲ ἀπῖαν οὐκ ἂν δυναίμην οὐτ' εὖ λέγειν οὐτ' εὖ ποιεῖν, ἀλλ' οὐδὲ πειράσομαι.

9. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Θαυμαστιά γε λέγεις, ὦ Χαιρεκράτες, εἰ κύνα μὲν, εἴ σοι ἦν ἐπὶ προβάτοις ἐπιτήδειος καὶ τοὺς μὲν ποιμένας ἡσπάζετο, σοὶ δὲ προσιώντι ἐχαλέπαιεν, ἀμελέσας ἂν τοῦ ὀργίζεσθαι ἐπειρῶ εὖ ποιήσας πρᾶννεν αὐτόν, τὸν δὲ ἀδελφὸν φῆς μὲν μέγα ἂν ἀγαθὸν εἶναι ὄντα πρὸς σέ οἷον δεῖ, ἐπίστασθαι δὲ ὁμολογῶν καὶ εὖ ποιεῖν καὶ εὖ λέγειν οὐκ ἐπιχειρεῖς μηχανᾶσθαι, ὅπως σοι ὡς βέλτιστος ἔσται. 10. Καὶ ὁ Χαιρεκράτης, Δέδοικα, ἔφη, ὦ Σώκρατες, μὴ οὐκ ἔχω ἐγὼ τοσαύτην σοφίαν, ὥστε Χαιρεφῶντα ποιῆσαι πρὸς ἐμὲ οἷον δεῖ. Καὶ μὴν οὐδὲν γε ποικίλον, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδὲ καινὸν δεῖ ἐπ' αὐτόν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μηχανᾶσθαι, οἷς δὲ καὶ σὺ ἐπίστασαι αὐτὸς οἶομαι ἂν αὐτὸν ἀλόντα περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι σε. 11. Οὐκ ἂν φθάνοις, ἔφη, λέγων, εἴ τι ἦσθησαί με φίλτρον ἐπιστάμενον ὃ ἐγὼ εἰδὼς κέληθα ἐμαυτόν; Λέγε δὴ μοι, ἔφη, εἴ τινα τῶν γνωρίμων βούλοιο κατεργάσασθαι, ὅποτε θύοι, καλεῖν σε ἐπὶ δεῖπνον, τί ἂν ποιοίης; Δῆλον ὅτι κατέρχοιμι ἂν τοῦ αὐτός, ὅτε θύοιμι, καλεῖν ἐκείνον. 12. Εἰ δὲ βούλοιο τῶν φίλων τινὰ προτρέψασθαι, ὅποτε ἀποδημοίης, ἐπιμελεῖσθαι τῶν σῶν, τί ἂν ποιοίης; Δῆλον ὅτι πρότερος ἂν ἐγχειροίην ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἐκείνου, ὅποτε ἀποδημοίη. 13. Εἰ δὲ βούλοιο ξένον ποιῆσαι ὑποδέχεσθαι σεαυτόν, ὅποτε ἔλθοις εἰς τὴν ἐκείνου, τί ἂν ποιοίης; Δῆλον ὅτι καὶ τοῦτον πρότερος ὑποδεχοίμην ἂν, ὅποτε ἔλθοι Ἀθήναζ. καὶ εἴ γε βουλοίμην αὐτὸν προθυμεῖσθαι διαπράττειν μοι ἐφ' ἃ ἤκοιμι, δῆλον ὅτι

καὶ τοῦτο δέοι ἂν πρότερον αὐτὸν ἐκείνῳ ποιεῖν.

14. Πάντ' ἄρα σύγῃ τὰ ἐν ἀνθρώποις φίλτρα ἐπιστάμενος πάλαι ἀπεκρύπτου. ἢ ὄκνεῖς, ἔφη, ἄρξαι, μὴ αἰσχρὸς φανῆς, εἰάν πρότερος τὸν ἀδελφὸν εὖ ποιῆς; καὶ μὴν πλείστου γε δοκεῖ ἀνὴρ ἐπαίνου ἀξίος εἶναι, ὃς ἂν φθάνη τοὺς μὲν πολεμίους κακῶς ποιῶν, τοὺς δὲ φίλους εὐεργετῶν. εἰ μὲν οὖν ἐδόκει μοι Χαιρεφῶν ἡγεμονικώτερος εἶναι σοῦ πρὸς τὴν φιλίαν ταύτην, ἐκείνον ἂν ἐπειρώμην πείθειν πρότερον ἐγχειρῆν τῷ σε φίλον ποιεῖσθαι· νῦν δὲ μοι σὺ δοκεῖς ἡγούμενος μᾶλλον ἂν ἐξεργάζεσθαι τοῦτο.

15. Καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν· Ἄτοπα λέγεις, ὦ Σώκρατες, καὶ οὐδαμῶς πρὸς σοῦ, ὅς γε κελεύεις ἐμὲ νεώτερον ὄντα καθηγεῖσθαι. καίτοι τούτου γε παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις τὰναντία νομίζεται, τὸν πρεσβύτερον ἡγεῖσθαι παντός καὶ ἔργου καὶ λόγου.

16. Πῶς; ἔφη ὁ Σωκράτης· οὐ γὰρ καὶ ὁδοῦ παραχωρῆσαι τὸν νεώτερον τῷ πρεσβυτέρῳ συντυγχάνοντι πανταχοῦ νομίζεται, καὶ καθήμενον ὑπανιστῆναι, καὶ κοίτην μαλακῇ τιμῆσαι, καὶ λόγων ὑπεῖξαι; ὦγαθέ, μὴ ὄκνει, ἔφη, ἀλλ' ἐγχείρει τὸν ἄνδρα καταπραΰνειν· καὶ πάνυ ταχύ σοι ὑπακούσεται. οὐχ ὀρῆς ὡς φιλότιμός ἐστι καὶ ἔλευθέριος; τὰ μὲν γὰρ πονηρὰ ἀνθρώπια οὐκ ἂν ἄλλως μᾶλλον ἔλοις ἢ εἰ δοίης τι, τοὺς δὲ καλοὺς καγαθοὺς ἀνθρώπους προσφιλῶς χρώμενος μάλιστα ἂν κατεργάσαιο.

17. Καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν· Ἐάν οὖν ἐμοῦ ταῦτα ποιῶντος ἐκείνος μηδὲν βελτίων γίγνηται; Τί γὰρ ἄλλο, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἢ κινδυνεύσεις ἐπιδειῖξαι σὺ μὲν χρηστός τε καὶ φιλάδελφος εἶναι, ἐκείνος δὲ φαῦλός τε καὶ οὐκ ἀξίος εὐεργεσίας; ἀλλ' οὐδὲν οἶμαι τούτων ἔσσεσθαι· νομίζω γὰρ αὐτὸν, ἐπειδὴν αἰσθηταί σε προκα-

λούμενον ἑαυτὸν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, πάνυ φιλονεικήσειν, ὅπως περιγένηται σου καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ εὖ ποιῶν.

18. Νῦν μὲν γὰρ οὕτως, ἔφη, διάκεισθον, ὡςπερ εἰ τῷ χεῖρε, ἃς ὁ θεὸς ἐπὶ τὸ συλλαμβάνειν ἀλλήλαιν ἐποίησεν, ἀφαιμένῳ τούτου τράποιντο πρὸς τὸ διακωλύειν ἀλλήλω, ἢ εἰ τῷ πόδε θείᾳ μοίρᾳ πεποιημένῳ πρὸς τὸ συνεργεῖν ἀλλήλοιν, ἀμελήσαντε τούτου ἐμποδίζοιεν ἀλλήλω.

19. Οὐκ ἂν πολλὴ ἀμαθία εἴη καὶ κακοδαιμονία τοῖς ἐπ' ὠφελείᾳ πεποιημένοις ἐπὶ βλάβῃ χρῆσθαι; καὶ μὴν ἀδελφῷ γε, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὁ θεὸς ἐποίησεν ἐπὶ μείζονι ὠφελείᾳ ἀλλήλοιν ἢ χεῖρὲ τσ καὶ πόδε καὶ ὀφθαλμοῦ καὶ τὰλλα γε ὅσα ἀδελφῷ ἔφυσεν ἀνθρώποις. χεῖρες μὲν γάρ, εἰ δέοι αὐτὰς τὰ πλέον ὀργυιᾶς διέχοντα ἅμα ποιῆσαι, οὐκ ἂν δύναιντο, πόδες δὲ οὐδ' ἂν ἐπὶ τὰ ὀργυιᾶν διέχοντα ἔλθοιεν ἅμα, ὀφθαλμοὶ δὲ οἱ καὶ δοκοῦντες ἐπὶ πλεῖστον ἐξικνεῖσθαι οὐδ' ἂν τῶν ἔτι ἐγγυτέρῳ ὄντων τὰ ἔμπροσθεν ἅμα καὶ τὰ ὀπισθεν ἰδεῖν δύναιντο. ἀδελφῷ δὲ φίλῳ ὄντε καὶ πολὺν διεσιῶτε πράττετον ἅμα καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ ἀλλήλοιν.

C A P U T IV.

1. Ἦκουσα δὲ ποτε αὐτοῦ καὶ περὶ φίλων διαλεγόμενου ἐξ ὧν ἔμοιγε ἐδόκει μάλιστα ἂν τις ὠφελεῖσθαι πρὸς φίλων κτησίν τε καὶ χρεῖαν. τοῦτο μὲν γὰρ δὴ πολλῶν ἔφη ἀκούειν, ὡς πάντων κτημάτων κράτιστον εἶναι φίλος σαφῆς καὶ ἀγαθός· ἐπιμελομένους δὲ παντὸς μᾶλλον ὄραν ἔφη τοὺς πολλοὺς ἢ φίλων κτήσεως.

2. Καὶ γὰρ οἰκίας καὶ ἀγροὺς καὶ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα καὶ σκευὴ κτωμένους τε ἐπιμελῶς ὄραν ἔφη καὶ τὰ ὄντα

σώζειν πειρωμένους, φίλον δέ, ὃ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναι φασιν, ὄρα ἔφη τοὺς πολλοὺς οὔτε ὅπως κηήσονται φροντίζοντας οὔτε ὅπως οἱ ὄντες ἑαυτοῖς σώζονται.

3. Ἀλλὰ καὶ καμνόντων φίλων τε καὶ οἰκειῶν ὄρα ἵνα εἴπω ἔφη τοῖς μὲν οἰκέταις καὶ ἰατροῦς εἰσάγοντας καὶ τὰλλα τὰ πρὸς ὑγίειαν ἐπιμελῶς παρασκευάζοντας, τῶν δὲ φίλων ὀλιγοροῦντας· ἀποθανόντων τε ἀμφοτέρων ἐπὶ μὲν τοῖς οἰκέταις ἀχθόμενος τε καὶ ζημίαν ἠγομένους, ἐπὶ δὲ τοῖς φίλοις οὐδὲν οἰόμενος ἐλαττοῦσθαι· καὶ τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων οὐδὲν ἐὼντας ἀθεράπευτον οὐδ' ἀνεπίσκεπτον, τῶν δὲ φίλων ἐπιμελείας δεομένων ἀμελοῦντας.

4. Ἐτι δὲ πρὸς τούτοις ὄρα ἔφη τοὺς πολλοὺς τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων καὶ πάντων πολλῶν αὐτοῖς ὄντων τὸ πλῆθος εἰδότες, τῶν δὲ φίλων ὀλίγων ἔντων οὐ μόνον τὸ πλῆθος ἀγνοοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς πνευνομένοις τοῦτο καταλέγειν ἐγχειρήσαντας, οὓς ἐν τοῖς φίλοις ἔθεσαν, πάλιν τούτους ἀνατίθεσθαι· τοσοῦτον αὐτοὺς τῶν φίλων φροντίζειν.

5. Καίτοι πρὸς ποῖον κτήμα τῶν ἄλλων παραβαλλόμενος φίλος ἀγαθὸς οὐκ ἂν πολλῷ κρείττων φανεῖ; ποῖος γὰρ ἵππος ἢ ποῖον ζεύγος οὕτω χρήσιμον, ὥσπερ ὁ χρηστὸς φίλος, ποῖον δὲ ἀνδράποδον οὕτως εὖνον καὶ παραμόνιμον, ἢ ποῖον ἄλλο κτήμα οὕτω πάγχρηστον;

6. Ὁ γὰρ ἀγαθὸς φίλος ἑαυτὸν τίπτει πρὸς πᾶν τὸ ἐλλεῖπον τῷ φίλῳ καὶ τῆς τῶν ἰδίων κατασκευῆς καὶ τῶν κοινῶν πράξεως· καὶ ἂν τέ τινα εὖ ποιῆσαι δέη, συνεπισχύει, ἂν τέ τις φόβος ταράττη, συμβροθῆι τὰ μὲν συναναλίσκων, τὰ δὲ συμπράττων, καὶ τὰ μὲν συμπίθων, τὰ δὲ βιαζόμενος, καὶ εὖ μὲν πράττοντας πλεῖστα εὐφραίνων, σφαλλομένους δὲ πλεῖστα ἐπανορθῶν.

7. Ἄ δὲ αἱ τε χεῖρες ἐκίστοι ἰππ-

ρητοῦσι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ προσορῶσι καὶ τὰ ὦτα προακούουσι καὶ οἱ πόδες διανύουσιν, τούτων φίλος εὐεργειῶν οὐδενὸς λείπεται· πολλάκις δὲ ἅπρὸ αὐτοῦ τις οὐκ ἐξεργάσατο ἢ οὐκ εἶδεν ἢ οὐκ ἤκουσεν ἢ οὐκ διήγγυσε, ταῦτα ὁ φίλος πρὸ τοῦ φίλου ἐξήρκεσεν. ἀλλ' ὅμως ἔτιοι δένδρα μὲν πειρῶνται θεραπεύειν τοῦ καρποῦ ἕνεκεν, τοῦ δὲ παμφορωτάτου κτήματος, ὃ καλεῖται φίλος, ἀργῶς καὶ ἀνειμένως οἱ πλείστοι ἐπιμέλονται.

C A P U T V.

1. Ἦκουσα δὲ ποτε καὶ ἄλλον αὐτοῦ λόγον, ὃς ἐδόκει μοι προτρέπειν τὸν ἀκούοντα ἐξετάζειν ἑαυτὸν, ὅπου σου τοῖς φίλοις ἄξιός εἴη. ἰδὼν γάρ τινα τῶν ξυνόντων ἀμελοῦντα φίλου πενία πιεζομένου, ἤρητο Ἀντισθένην ἐναντίον τοῦ ἀμελοῦντος αὐτοῦ καὶ ἄλλων πολλῶν·

2. Ἄρα, ἔφη, ὦ Ἀντίσθενες, εἰσὶ τινες ἀξίαι φίλων, ὡςπερ οἰκετῶν; τῶν γὰρ οἰκετῶν ὁ μὲν πού δύο μναῖν ἄξιός ἐστιν, ὁ δὲ οὐδ' ἡμιμναίου, ὁ δὲ πέντε μνῶν, ὁ δὲ καὶ δέκα· Νικίας δὲ ὁ Νικηράτου λέγεται ἐπιστάτην εἰς τὰργύρεια προίασθαι ταλάντου. σκοπῶμεν δὴ τοῦτο, ἔφη, εἰ ἄρα ὡςπερ τῶν οἰκετῶν, οὕτω καὶ τῶν φίλων εἰσὶν ἀξίαι.

3. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀντισθένης. ἔγωγ' οὖν βουλοίμην ἂν τὸν μὲν τινα φίλον μοι εἶναι μᾶλλον ἢ δύο μναῖς, τὸν δ' οὐδ' ἂν ἡμιμναίου προτιμησαίμην, τὸν δὲ καὶ πρὸ δέκα μνῶν ἐλοίμην ἂν, τὸν δὲ πρὸ πάντων χρημάτων καὶ πόρων προιαίμην ἂν φίλον μοι εἶναι.

4. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἴ γε ταῦτα τοιαῦτά ἐστι, καλῶς ἂν ἔχοι ἐξετάζειν τινὰ ἑαυτὸν πόσου ἄρα τυγχάνει τοῖς φίλοις ἄξιός ὢν καὶ πειραῖσθαι ὡς πλείστου ἄξιός εἶναι,

ἵνα ἦτιον αὐτὸν οἱ φίλοι προδιδῶσιν. ἐγὼ γάρ τοι, ἔφη, πολλάκις ἀκούω τοῦ μὲν ὅτι προὔδωκεν αὐτὸν φίλος ἀνὴρ, τοῦ δὲ ὅτι μὲν ἄνθ' ἑαυτοῦ μᾶλλον εἶλετο ἀνὴρ, ὃν ᾤετο φίλον εἶναι. 5. Τὰ τοιαῦτα πάντα σκοπῶ μὴ ὡςπερ, ὅταν τις οἰκέτην πονηρὸν πωλῆ καὶ ἀποδιδῶται τοῦ εὐρόντος, οὕτω καὶ τὸν πονηρὸν φίλον, ὅταν ἐξῆ τὸ πλεῖον τῆς ἀξίας λαβεῖν, ἐπαγωγὸν ἢ προδίδοσθαι. τοὺς δὲ χρηστοὺς οὔτε οἰκέτας πάνυ τι πωλουμένους ὄρω οὔτε φίλους προδιδομένους.

CAPUT VI.

1. Ἐδόκει δέ μοι καὶ εἰς τὸ δοκιμάζειν φίλους ὁποί-
 ονς ἄξιον κτᾶσθαι φρονοῦν, τοιαύδε λέγων· Εἶπέ μοι,
 ἔφη, ὦ Κριτόβουλε, εἰ δεοίμεθα φίλον ἀγαθοῦ, πῶς ἂν
 ἐπιχειροίημεν σκοπεῖν; ἄρα πρῶτον μὲν ζητητέον, ὅστις
 ἄρχει γαστροῦ τε καὶ φιλοποσίας καὶ λαγνείας καὶ ὕπνου
 καὶ ἀργίας; ὁ γὰρ ὑπὸ τούτων κρατούμενος οὔτ' αὐτὸς
 ἑαυτῷ δύναται ἂν οὔτε φίλῳ τὰ δέοντα πράττειν; Μὰ
 Δί' οὐ δῆτα, ἔφη. Οὐκοῦν τοῦ μὲν ὑπὸ τούτων ἀρχομέ-
 νου ἀφεικτέον δοκεῖ σοι εἶναι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. 2. Τι
 γάρ; ἔφη, ὅστις διαπανηρός ὢν μὴ αὐτάρκης ἐστίν, ἀλλ'
 ἀπὸ τῶν πλησίων δεῖται, καὶ λαμβάνων μὲν μὴ δύναται
 ἀποδιδόναι, μὴ λαμβάνων δὲ τὸν μὴ δίδοντα μισεῖ, οὐ
 δοκεῖ σοι καὶ οὗτος χαλεπὸς φίλος εἶναι; Πάνυ, ἔφη.
 Οὐκοῦν ἀφεικτέον καὶ τούτου; Ἀφεικτέον μέντοι, ἔφη.
 3. Τί γάρ; ὅστις χρηματίζεσθαι μὲν δύναται, πολλῶν δὲ
 χρημάτων ἐπιθυμεῖ, καὶ διὰ τοῦτο δυσξύμβολός ἐστι,
 καὶ λαμβάνων μὲν ἡδεῖται, ἀποδιδόναι δὲ μὴ βούλεται;
 Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, οὗτος ἔτι πονηρότερος ἐκείνου εἶναι.

4. Τί δέ; ὅστις διὰ τὸν ἔρωτα τοῦ χρηματίζεσθαι μηδὲ πρὸς ἕν ἄλλο σχολὴν ποιεῖται ἢ ὁπόθεν αὐτὸς κερδανεῖ; Ἀφεκτέον καὶ τούτου, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ· ἀνωφελὴς γάρ ἂν εἴη τῷ χρωμένῳ. Τί δέ; ὅστις στασιώδης τέ ἐστι καὶ θέλων πολλοὺς τοῖς φίλοις ἐχθροὺς παρέχειν; Φευκτέον νῆ Δία καὶ τοῦτον. Εἰ δέ τις τούτων μὲν τῶν κακῶν μηδὲν ἔχοι, εὖ δὲ πάσῃων ἀνέχεται, μηδὲν φροντίζων τοῦ ἀντενεργεῖν; Ἀνωφελὴς ἂν εἴη καὶ οὗτος. ἀλλὰ ποῖον, ὃ Σώκρατες, ἐπιχειρήσομεν φίλον ποιεῖσθαι; 5. Οἶμαι μὲν, ὅς τὰναντία τούτων ἐγκρατὴς μὲν ἐστι τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν, εὖορκος δὲ καὶ εὐξύμβολος ὢν τυγχάνει καὶ φιλόνεικος πρὸς τὸ μὴ ἐλλείπεσθαι εὖ ποιῶν τοὺς εὐεργετοῦντας αὐτόν, ὥστε λυσιτελεῖν τοῖς χρωμένοις. 6. Πῶς οὖν ἂν ταῦτα δοκιμάσῃμεν, ὃ Σώκρατες, πρὸ τοῦ χρῆσθαι; Τοὺς μὲν ἀνδριαντοποιοῦς, ἔφη, δοκιμάζομεν οὐ τοῖς λόγοις αὐτῶν τεκμαιρόμενοι, ἀλλ' ὃν ἂν ὁρῶμεν τοὺς πρόσθεν ἀνδριάντας καλῶς εἰργασμένον, τούτῳ πιστεύομεν καὶ τοὺς λοιποὺς εὖ ποιήσειν. 7. Καὶ ἄνδρα δὴ λέγεις, ἔφη, ὃς ἂν τοὺς φίλους τοὺς πρόσθεν εὖ ποιῶν φαίνεται, δῆλον εἶναι καὶ τοὺς ὑστέρους εὐεργετήσοντα; Καὶ γὰρ ἵπποις, ἔφη, ὃν ἂν τοῖς πρόσθεν ὁρῶ καλῶς κεκρημένον, τοῦτον καὶ ἄλλοις οἶμαι καλῶς χρῆσθαι. 8. Εἶεν, ἔφη· ὃς δ' ἂν ἡμῖν ἄξιος φιλίας δοκῇ εἶναι, πῶς χρὴ φίλον τοῦτον ποιεῖσθαι; Πρῶτον μὲν, ἔφη, τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἐπισκεπτέον, εἰ συμβουλεύουσιν αὐτόν φίλον ποιεῖσθαι. Τί οὖν; ἔφη, ὃν ἂν ἡμῖν τε δοκῇ καὶ οἱ θεοὶ μὴ ἐναντιῶνται, ἔχεις εἰπεῖν ὅπως οὗτος θηρατέος; 9. Μὰ Δί', ἔφη, οὐ κατὰ πόδας ὡς περ ὁ λαγῶς, οὐδ' ἀπάτη ὡς περ αἱ ὄρνιθες, οὐδὲ βία ὡς περ οἱ ἐχθροί· ἀκοντα γὰρ φίλον ἐλεῖν ἐργῶδες· χαλεπὸν δὲ

καὶ δῆσαντα κατέχειν ὥσπερ δοῦλον· ἐχθροὶ γὰρ μᾶλλον ἢ φίλοι γίνονται οἱ τοιαῦτα πάσχοντες. Φίλοι δὲ πῶς; ἔφη. 10. Εἶναι μὲν τινὰς φασιν ἐπιθιάς, ἃς οἱ ἐπιστάμενοι ἐπάδοντες οἷς ἂν βούλωνται, φίλους ἑαυτοῖς ποιοῦνται· εἶναι δὲ καὶ φίλτρα, οἷς οἱ ἐπιστάμενοι πρὸς οὓς ἂν βούλωνται χρώμενοι, φιλοῦνται ὑπ' αὐτῶν. 11. Πόθεν οὖν, ἔφη, ταῦτα μάθοιμεν ἂν; Ἄ μὲν αἱ Σειρήνες ἐπῆδον τῷ Ὀδυσσεῖ ἠκουσας Ὀμίρου, ὧν ἔστιν ἀρχὴ τοιάδε τις·

Δευρὸν ἄγε δὴ, πολύναιν' Ὀδυσσεῦ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν.
Ταύτην οὖν, ἔφη, τὴν ἐπιθίην, ὦ Σώκρατες, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις αἱ Σειρήνες ἐπάδουσαι κατεῖχον, ὥστε μὴ ἀπιέναι ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἐπρασθέντας; Οὐκ, ἀλλὰ τοῖς ἐπ' ἀρετῇ φιλοτιμουμένοις οὕτως ἐπῆδον.

12. Σχεδόν τι λέγεις τοιαῦτα χρῆναι ἐκάστω ἐπάδειν, οἷα μὴ νομιεῖ ἀκούων τὸν ἐπαινοῦντα καταγελῶντα λέγειν. οὕτω μὲν γὰρ ἐχθίων τ' ἂν εἴη καὶ ἀπελαύνοι τοὺς ἀνθρώπους ἀφ' ἑαυτοῦ, εἰ τὸν εἰδότεν ὅτι μικρὸς τε καὶ αἰσχροὺς καὶ ἀσθενῆς ἔστιν ἐπαινοίη λέγων ὅτι καλὸς τε καὶ μέγας καὶ ἰσχυρὸς ἔστιν. ἄλλως δὲ τινὰς οἶσθα ἐπιθιάς; 13. Οὐκ, ἀλλ' ἠκουσα μὲν ὅτι Περικλῆς πολλὰς ἐπίσταιτο, ἃς ἐπάδων τῇ πόλει ἐποίει αὐτὴν φιλεῖν αὐτόν. Θεμιστοκλῆς δὲ πῶς ἐποίησε τὴν πόλιν φιλεῖν αὐτόν; Μὰ Δί' οὐκ ἐπάδων, ἀλλὰ περιάψας τι ἀγαθὸν αὐτῇ. 14. Δοκεῖς μοι λέγειν, ὦ Σώκρατες, ὡς, εἰ μῆλοιμεν ἀγαθὸν τινα κησέσθαι φίλον, αὐτοὺς ἡμᾶς ἀγαθοὺς δεῖ γενέσθαι λέγειν τε καὶ πράττειν. Σὺ δ' ὦρον, ἔφη ὁ Σωκράτης, οἷόν τ' εἶναι πονηρὸν ὄντα χρηστοὺς φίλους κησασθαι; 15. Ἐώρων γὰρ, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, ὀήτορας τε φαῦλους ἀγαθοῖς δημογύροισ φί-

λους ὄντας, καὶ στρατηγεῖν οὐχ ἱκανοὺς πάνυ στρατηγικοῖς ἀνδράσιν ἐταῖρους. 16. Ἄρ' οὖν, ἔφη, καὶ περὶ οὗ διαλεγόμεθα, οἷσθ' ἄ τινας οἱ ἀνωφελεῖς ὄντες ὠφελίμους δύνανται φίλους ποιεῖσθαι; Μὰ Δί' οὐ δῆτ', ἔφη. ἀλλ' εἰ ἀδύνατόν ἐστι πονηρόν ὄντα καλοὺς κἀγαθοὺς φίλους κτήσασθαι, ἐκεῖνο ἤδη μέλει μοι, εἰ ἔστιν αὐτὸν καλὸν κἀγαθὸν γενόμενον ἐξ ἐτοίμου τοῖς καλοῖς κἀγαθοῖς φίλον εἶναι. 17. Ἡ ταράττει σε, ὦ Κριτόβουλε, ὅτι πολλάκις ἀνδρας καὶ καλὰ πράττοντας καὶ τῶν αἰσχροῶν ἀπεχομένους ὄρας ἀντὶ τοῦ φίλους εἶναι στασιάζοντας ἀλλήλοις καὶ χαλεπώτερον χρωμένους τῶν μηδενὸς ἀξίω ἀνθρώπων. 18. Καὶ οὐ μόνον γ', ἔφη ὁ Κριτόβουλος, οἱ ἰδιῶται τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ πόλεις αἱ τῶν τε καλῶν μάλιστα ἐπιμελόμεναι καὶ τὰ αἰσχροῦ ἤκιστα προσιέμεναι πολλάκις πολεμικῶς ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας. 19. Ἄ λογιζόμενος πάνυ ἀθύμως ἔχω πρὸς τὴν τῶν φίλων κτήσιν· οὔτε γὰρ τοὺς πονηροὺς ὄρω φίλους ἀλλήλοις δυναμένους εἶναι· πῶς γὰρ ἂν ἢ ἀχάριστοι ἢ ἀμελεῖς ἢ πλεονέκται ἢ ἀπιστοι ἢ ἀκρατεῖς ἀνθρώποι δύναιτο φίλοι γενέσθαι; οἱ μὲν οὖν πονηροὶ πάντως ἔμοιγε δοκοῦσιν ἀλλήλοις ἐχθροὶ μᾶλλον ἢ φίλοι πεφυκέναι. 20. Ἄλλὰ μὴν, ὡς περ σὺ λέγεις, οὐδ' ἂν τοῖς χρηστοῖς οἱ πονηροὶ ποτε συναρμόσειαν εἰς φιλίαν· πῶς γὰρ οἱ τὰ πονηρὰ ποιοῦντες τοῖς τὰ τοιαῦτα μισοῦσι φίλοι γένοιτ' ἂν; εἰ δὲ δὴ καὶ οἱ ἀρετήν ἀσκοῦντες στασιάζουσι τε περὶ τοῦ πρωτεύειν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ φθονοῦντες ἑαυτοῖς μισοῦσιν ἀλλήλους, τίνας ἔτι φίλοι ἔσονται καὶ ἐν τίσιν ἀνθρώποις εὐνοια καὶ πίστις ἔσται; 21. Ἄλλ' ἔχει μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ποικίλως πως ταῦτα, ὦ Κριτόβουλε. φύσει γὰρ ἔχουσιν οἱ ἀνθρώποι τὰ μὲν φιλικά·

δέονται τε γὰρ ἀλλήλων καὶ ἔλεοῦσι καὶ συνεργοῦντες ὠφελούσι καὶ τοῦτο συνιέντες χάριν ἔχουσιν ἀλλήλοις· τὰ δὲ πολεμικά· τὰ τε γὰρ αὐτὰ καλὰ καὶ ἰδέα νομίζοντες ὑπὲρ τούτων μάχονται καὶ διχογνωμονοῦντες ἐναντιοῦνται. πολεμικὸν δὲ καὶ ἔρις καὶ ὀργή· καὶ δυσμενὲς μὲν ὁ τοῦ πλεονεκτεῖν ἔρως, μισητὸν δὲ ὁ φθόνος.

22. Ἄλλ' ὅμως διὰ τούτων πάντων ἡ φιλία διαδουμένη συνάπτει τοὺς καλοὺς τε καὶ ἀγαθοὺς· διὰ γὰρ τὴν ἀρετὴν αἰροῦνται μὲν ἄνευ πόνου τὰ μέτρια κερτῆσθαι μᾶλλον ἢ διὰ πολέμου πάντων κυριεύειν· καὶ δύνανται πεινῶντες καὶ διψῶντες ἀλύπως σίτου καὶ ποτοῦ κοινωνεῖν, καὶ τοῖς τῶν ὠραίων ἀφροδισίοις ἠδόμενοι ἐγκαρτερεῖν, ὥστε μὴ λυπεῖν οὐς μὴ προσήκει·

23. δύνανται δὲ καὶ χρημάτων οὐ μόνον τοῦ πλεονεκτεῖν ἀπεχόμενοι νομίμως κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπαρκεῖν ἀλλήλοις· δύνανται δὲ καὶ τὴν ἔριν οὐ μόνον ἀλύπως, ἀλλὰ καὶ συμφερόντως ἀλλήλοις διατίθεσθαι, καὶ τὴν ὀργὴν κωλύειν εἰς τὸ μεταμελησόμενον προϊέναι. τὸν δὲ φθόνον παντάπασιν ἀφαιροῦσι, τὰ μὲν ἑαυτῶν ἀγαθὰ τοῖς φίλοις οἰκεία παρέχοντες, τὰ δὲ τῶν φίλων ἑαυτῶν νομίζοντες.

24. Πῶς οὖν οὐκ εἰκὸς τοὺς καλοὺς τε καὶ ἀγαθοὺς καὶ τῶν πολιτικῶν τιμῶν μὴ μόνον ἀβλαβεῖς, ἀλλὰ καὶ ὠφελίμους ἀλλήλοις κοινωνοὺς εἶναι; οἳ μὲν γὰρ ἐπιθυμοῦντες ἐν ταῖς πόλεσι τιμᾶσθαι τε καὶ ἄρχειν, ἵνα ἐξουσίαν ἔχωσι χρηματὰ τε κλέπτειν καὶ ἀνθρώπους βιάζεσθαι καὶ ἠδυνπαθεῖν, ἀδικοὶ τε καὶ πονηροὶ ἂν εἶεν καὶ ἀδύνατοι ἄλλῳ συναρμόσαι.

25. Εἰ δὲ τις ἐν πόλει τιμᾶσθαι βουλόμενος, ὅπως αὐτός τε μὴ ἀδικῆται καὶ τοῖς φίλοις τὰ δίκαια βοηθεῖν δύνηται, καὶ ἄρξας ἀγαθόν τι ποιεῖν τὴν πατρίδα πειρᾶται, διὰ τί ὁ τοιοῦτος ἄλλῳ τοιούτῳ οὐκ

ἂν δύναιτο συναρμόσαι; πότερον τοὺς φίλους ὠφελεῖν
 μετὰ τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἢ τιον δυνήσεται; ἢ τὴν πόλιν
 εὐεργετεῖν ἀδυνατώτερος ἔσται, καλοὺς τε κἀγαθοὺς
 ἔχων συνεργούς; 26. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι
 δῆλόν ἐστιν ὅτι, εἰ ἐξῆν τοῖς κρατίστοις συνθεμένους ἐπὶ
 τοὺς χείρους ἵεναι, πάντας ἂν τοὺς ἀγῶνας οὗτοι ἐνίκων
 καὶ πάντα τὰ ἄθλα οὗτοι ἐλάμβανον. ἐπεὶ οὖν ἐκεῖ μὲν
 οὐκ ἔωσι τοῦτο ποιεῖν, ἐν δὲ τοῖς πολιτικοῖς, ἐν οἷς οἱ
 καλοὶ κἀγαθοὶ κρατιστεύουσιν, οὐδεὶς κωλύει μεθ' οὗ
 ἂν τις βούληται τὴν πόλιν εὐεργετεῖν, πῶς οὐ λυσιτελεῖ
 τοὺς βελτίστους φίλους κησάμενον πολιτεύεσθαι, τού-
 τοις κοινωνοῖς καὶ συνεργοῖς τῶν πράξεων μᾶλλον ἢ ἀν-
 ταγωνισταῖς χρώμενον; 27. Ἀλλὰ μὴν κἀκεῖνο δῆλον
 ὅτι, κὰν πολεμῇ τις τι, συμμαχῶν δεῖσται, καὶ τού-
 των πλείονων, ἐὰν καλοῖς κἀγαθοῖς ἀντιτάττηται. καὶ
 μὴν οἱ συμμαχεῖν ἐθέλοντες εὖ ποιητέοι, ἵνα θέλῶσι
 προθυμεῖσθαι. πολὺ δὲ κρεῖττον τοὺς βελτίστους ἐλάτ-
 τονας εὖ ποιεῖν ἢ τοὺς χείρονας πλείονας ὄντας· οἱ γὰρ
 πονηροὶ πολὺ πλείονων εὐεργεσιῶν ἢ οἱ χρηστοὶ δεόνται.
 28. Ἀλλὰ θαρσύνων, ἔφη, ὦ Κριτόβουλε, πειρῶ ἀγαθὸς
 γενέσθαι, καὶ τοιοῦτος γενόμενος θηρᾶν ἐπιχείρει τοὺς
 καλοὺς τε κἀγαθοὺς. ἴσως δ' ἂν τί σοι κἀγὼ συλλαβεῖν
 εἰς τὴν τῶν καλῶν τε κἀγαθῶν θήραν ἔχοιμι διὰ τὸ
 ἐρωτικός εἶναι· δεινῶς γὰρ ὦν ἂν ἐπιθυμήσω ἀνθρώ-
 πων, ὅλος ὠρμημαὶ ἐπὶ τὸ φιλῶν τε αὐτούς ἀντιφιλεῖ-
 σθαι ὑπ' αὐτῶν καὶ ποθῶν ἀντιποθεῖσθαι καὶ ἐπιθυ-
 μῶν ξυνεῖναι ἀντεπιθυμεῖσθαι τῆς ξυνουσίας. 29. Ὅρθῶ
 δὲ καὶ σοὶ τούτων δεῖσον, ὅταν ἐπιθυμήσης φιλίαν πρὸς
 τινὰς ποιεῖσθαι. μὴ σὺ οὖν ἀποκρύπτου με οἷς ἂν βού-
 λαιο φίλος γενέσθαι· διὰ γὰρ τὸ ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ἀρε-

σαι τῷ ἀρέσκοντί μοι οὐκ ἀπειρώς οἶμαι ἔχειν θήραν ἀνθρώπων. 30. Καὶ ὁ Κριτόβουλος ἔφη· Καὶ μὴν, ὦ Σώκρατες, τούτων ἐγὼ τῶν μαθημάτων πάλαι ἐπιθυμῶ, ἄλλως τε καὶ εἰ ἐξαρκέσει μοι ἡ αὐτὴ ἐπιστήμη ἐπὶ τοὺς ἀγαθοὺς τὰς ψυχὰς καὶ ἐπὶ τοὺς καλοὺς τὰ σώματα. 31. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Ἄλλ', ὦ Κριτόβουλε, οὐκ ἔνεστιν ἐν τῇ ἐμῇ ἐπιστήμῃ τὸ τὰς χεῖρας προσφέροντα ποιεῖν ὑπομένειν τοὺς καλοὺς· πέπεισμαι δὲ καὶ ἀπὸ τῆς Σκύλλης διὰ τοῦτο φεύγειν τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι τὰς χεῖρας αὐτοῖς προσέφερσ'· τὰς δὲ γε Σειρήνας, ὅτι τὰς χεῖρας οὐδενὶ προσέφερον, ἀλλὰ πᾶσι πόρρωθεν ἐπῆδον, πάντας φασὶν ὑπομένειν καὶ ἀκούοντας αὐτῶν κηλεῖσθαι. 32. Καὶ ὁ Κριτόβουλος ἔφη· Ὡς οὐ προσοίσοντος τὰς χεῖρας, εἴ τι ἔχεις ἀγαθὸν εἰς φίλων κτήσιν, δίδασκε. Οὐδὲ τὸ στόμα οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, πρὸς τὸ στόμα προσοίσεις; Θάρσσει, ἔφη ὁ Κριτόβουλος· οὐδὲ γὰρ τὸ στόμα προσοίσω οὐδενί, ἐὰν μὴ καλὸς ᾖ. Εὐθύς, ἔφη, σύγε, ὦ Κριτόβουλε, τὸναντίον τοῦ συμφέροντος εἴρηκας. οἱ μὲν γὰρ καλοὶ τὰ τοιαῦτα οὐχ ὑπομένουσιν, οἱ δὲ αἰσχροὶ καὶ ἡδέως προσίενται, νομιζόντες διὰ τὴν ψυχὴν καλοὶ καλεῖσθαι. 33. Καὶ ὁ Κριτόβουλος ἔφη· Ὡς τοὺς μὲν καλοὺς φιλήσοντός μου, τοὺς δ' ἀγαθοὺς καταφιλήσοντος, θαρσῶν δίδασκε τῶν φίλων τὰ θηρατικά. καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Ὅταν οὖν, ὦ Κριτόβουλε, φίλος τινὲ βούλη γενέσθαι, εἴσεις με κατεπειῖν σου πρὸς αὐτόν ὅτι ἀγασαί τε αὐτοῦ καὶ ἐπιθυμεῖς φίλος αὐτοῦ εἶναι; Κατηγόρει, ἔφη ὁ Κριτόβουλος· οὐδένα γὰρ οἶδα μισοῦντα τοὺς ἐπαινοῦντας. 34. Ἐὰν δὲ σου προσκατηγορήσω, ἔφη, ὅτι διὰ τὸ ἀγασθαι αὐτοῦ καὶ εὐνοϊκῶς ἔχεις πρὸς αὐτόν, ἄρα μὴ διαβάλλεσθαι δόξεις ὑπ'

ἔμοῦ; Ἀλλὰ καὶ αὐτῶ μοι, ἔφη, ἐγγίγνεται εὐνοια πρὸς
 οὓς ἂν ὑπολάβω εὐνοικῶς ἔχειν πρὸς ἐμέ. 35. Ταῦτα
 μὲν δὴ, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐξέσται μοι λέγειν περὶ σοῦ
 πρὸς οὓς ἂν βούλη φίλους ποιήσασθαι· ἔάν δέ μοι ἔτι
 ἐξουσίαν δῶς λέγειν περὶ σοῦ, ὅτι ἐπιμελής τε τῶν φίλων
 εἶ καὶ οὐδενὶ οὕτω χαίρεις ὡς φίλοις ἀγαθοῖς, καὶ ἐπὶ τε
 τοῖς καλοῖς ἔργοις τῶν φίλων ἀγάλλῃ οὐχ ἤττον ἢ ἐπὶ
 τοῖς ἑαυτοῦ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν φίλων χαίρεις οὐ-
 δὲν ἤττον ἢ ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ, ὅπως τε ταῦτα γίγνηται
 τοῖς φίλοις οὐκ ἀποκάμνεις μηχανώμενος, καὶ ὅτι ἔγνω-
 κας ἀνδρὸς ἀρετὴν εἶναι νικᾶν τοὺς μὲν φίλους εὖ ποι-
 οῦντα, τοὺς δ' ἐχθροὺς κακῶς, πάννυ ἂν οἶμαί σοι ἐπι-
 τήδειον εἶναί με σύνθηρον τῶν ἀγαθῶν φίλων. 36. Τί
 οὖν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, ἐμοὶ τοῦτο λέγεις, ὡςπερ οὐκ
 ἐπὶ σοὶ ὄν ὅ, τι ἂν βούλη περὶ ἐμοῦ λέγειν; Μὰ Δί'
 οὐχ, ὡς ποτε ἐγὼ Ἀσπασίας ἠκουσα. ἔφη γὰρ τὰς ἀγα-
 θὰς προμνηστρίδας μετὰ μὲν ἀληθείας τὰγαθὰ διαγ-
 γελλούσας δεινὰς εἶναι συνάγειν ἀνθρώπους εἰς κηδείαν,
 ψευδομένας δ' οὐκ ἐθέλειν ἐπαινεῖν· τοὺς γὰρ ἑξαπατη-
 θέντας ἅμα μισεῖν ἀλλήλους τε καὶ τὴν προμνησαμένην.
 ἂ δὴ καὶ ἐγὼ πεισθεὶς ὀρθῶς ἔχειν, ἠγοῦμαι οὐκ ἐξεῖναί
 μοι περὶ σοῦ λέγειν ἐπαινοῦντι οὐδὲν ὅ,τι ἂν μὴ ἀλη-
 θεύω. 37. Σὺ μὲν ἄρα, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, τοιοῦτός
 μοι φίλος εἶ, ὃν Σώκρατες, οἶος, ἂν μὲν τι αὐτὸς ἔχω
 ἐπιτήδειον εἰς τὸ φίλους κτήσασθαι συλλαμβάνειν μοι,
 εἰ δὲ μὴ, οὐκ ἂν ἐθέλοις πλάσας τι εἰπεῖν ἐπὶ τῇ ἐμῇ
 ὠφελείᾳ. Πότερα δ' ἂν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὃν Κριτόβου-
 λε, δοκῶ σοι μᾶλλον ὠφελεῖν ἂν σε τὰ ψευδῆ ἐπαινῶν ἢ
 πείθων πειραῖσθαι σε ἀγαθὸν ἄνδρα γενέσθαι; 38. Εἰ
 δὲ μὴ φανερόν οὕτω σοι, ἐκ τῶνδε σκέψαι· εἰ γὰρ σε

βουλόμενος φίλον ποιῆσαι ναυκλήρου ψευδόμενος ἐπι-
νοίην, φάσκων ἀγαθὸν εἶναι κυβερνήτην, ὃ δέ μοι πει-
σθεὶς ἐπιτρέψειέ σοι τὴν ναῦν μὴ ἐπισταμένῳ κυβερνᾶν,
ἔχεις τινὰ ἐλπίδα μὴ ἂν σαυτὸν τε καὶ τὴν ναῦν ἀπολέ-
σαι; ἢ εἴ σοι πείσαιμι κοινῇ τὴν πόλιν ψευδόμενος ὡς
ἂν στρατηγικῶ τε καὶ δικαστικῶ καὶ πολιτικῶ ἑαυτὴν
ἐπιτρέψαι, τί ἂν οἶε σαυτὸν καὶ τὴν πόλιν ὑπὸ σοῦ
παθεῖν; ἢ εἴ τινας ἰδίᾳ τῶν πολιτῶν πείσαιμι ψευδόμε-
νος ὡς ὄντι οἰκονομικῶ τε καὶ ἐπιμελεῖ τὰ ἑαυτῶν ἐπι-
τρέψαι, ἅρ' οὐκ ἂν πείσαν διδούς ἅμα τε βλαβερός εἴης
καὶ καταγέλαστος φαίνοιο; 39. Ἀλλὰ συντομωιάτη τε
καὶ ἀσφαλεσιάτη καὶ καλλίστη ὁδός, ᾧ Κριτόβουλε, ὅτι
ἂν βούλη δοκεῖν ἀγαθὸς εἶναι, τοῦτο καὶ γενέσθαι ἀγα-
θὸν πειρᾶσθαι. ὅσαι δ' ἐν ἀνθρώποις ἀρεταὶ λέγονται
σκοπούμενος εὐσθήσεις πάσας μαθήσει τε καὶ μελέτη ἀν-
ξανομένας. ἐγὼ μὲν οὖν, ᾧ Κριτόβουλε, οἶμαι δεῖν ἡμᾶς
ταύτη θηρᾶσθαι· εἰ δὲ σύ πως ἄλλως γιγνώσκεις, δίδα-
σκε. καὶ ὁ Κριτόβουλος, Ἀλλ' αἰσχρνοίμην ἂν, ἔφη, ᾧ
Σώκρατες, ἀντιλέγων τούτοις· οὔτε γὰρ καλὰ οὔτε ἀλη-
θῆ λέγοιμ' ἂν.

CAPUT VII.

1. Καὶ μὴν τὰς ἀπορίας γε τῶν φίλων τὰς μὲν δι'
ἀγνοίαν ἐπειρᾶτο γνώμη ἀκεῖσθαι, τὰς δὲ δι' ἔνδειαν
διδάσκων κατὰ δύναμιν ἀλλήλοις ἐπαρκεῖν. ἐρῶ δὲ καὶ
ἐν τούτοις ἅ σύννοια αὐτῶ. Ἀρίσταρχον γὰρ ποτε ὁρῶν
σκυθρωπῶς ἔχοντα, Ἔοικας, ἔφη, ᾧ Ἀρίσταρχε, βαρέως
φέρειν τι. χρῆ δὲ τοῦ βάρους μεταδιδόναι τοῖς φίλοις·
ἴσως γὰρ ἂν τί σε καὶ ἡμεῖς κουφίσαιμεν. 2. Καὶ ὁ

Ἀρίσταρχος, Ἀλλὰ μήν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐν πολλῇ γέ εἰμι ἀπορία. ἐπεὶ γὰρ ἐστασίασεν ἡ πόλις πολλῶν φυγόντων εἰς τὸν Πειραιᾶ, συνεληλύθασιν ὡς ἐμὲ καταλειμμένοι ἀδελφαί τε καὶ ἀδελφίδαὶ καὶ ἀνεψιαὶ τοσαῦται, ὥστ' εἶναι ἐν τῇ οἰκίᾳ τεσσαρεςκαίδεκα τοὺς ἐλευθέρους. λαμβάνομεν δὲ οὔτε ἐκ τῆς γῆς οὐδέν, οἱ γὰρ ἐναντίοι κρατοῦσιν αὐτῆς, οὔτε ἀπὸ τῶν οἰκιῶν, ὀλιγανθρωπία γὰρ ἐν τῷ ἄστει γέγονε. τὰ ἔπιπλα δὲ οὐδεὶς ἄνειται, οὐδὲ δανείσασθαι οὐδαμῶθεν ἔστιν ἀργύριον, ἀλλὰ πρότερον ἂν τίς μοι δοκεῖ ἐν τῇ ὁδῷ ζητῶν εὐρεῖν ἢ δανειζόμενος λαβεῖν. χαλεπὸν μὲν οὖν ἔστιν, ὦ Σώκρατες, τοὺς οἰκίους περιορᾶν ἀπολλυμένους, ἀδύνατον δὲ τοσοῦτους τρέφειν ἐν τοιούτοις πράγμασιν. 3. Ἀκούσας οὖν ταῦτα ὁ Σωκράτης, Τί ποτέ ἐστιν, ἔφη, ὅτι ὁ Κεράμων μὲν πολλοὺς τρέφων οὐ μόνον ἑαυτῷ τε καὶ τούτοις τὰ ἐπιτήδεια δύναται παρέχειν, ἀλλὰ καὶ περιποιεῖται τοσαῦτα, ὥστε καὶ πλουτεῖν, σὺ δὲ πολλοὺς τρέφων δέδοικας μὴ δι' ἔνδειαν τῶν ἐπιτηδείων ἅπαντες ἀπόλησθε; Ὅτι νῆ Δί', ἔφη, ὁ μὲν δούλους τρέφει, ἐγὼ δὲ ἐλευθέρους. 4. Καὶ πότερον, ἔφη, τοὺς παρὰ σοὶ ἐλευθέρους οἵτι βελτίους εἶναι ἢ τοὺς παρὰ Κεράμωνι δούλους; Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη, τοὺς παρὰ ἐμοὶ ἐλευθέρους. Οὐκ οὖν, ἔφη, αἰσχρὸν τὸν μὲν ἀπὸ τῶν πονηροτέρων εὐπορεῖν, σὲ δὲ πολλῶν βελτίους ἔχοντα ἐν ἀπορίαις εἶναι; Νῆ Δί', ἔφη. ὁ μὲν γὰρ τεχνίτας τρέφει, ἐγὼ δὲ ἐλευθερίως πεπαιδευμένους. 5. Ἄρ' οὖν, ἔφη, τεχνῖται εἰσιν οἱ χρήσιμόν τι ποιεῖν ἐπιστάμενοι; Μάλιστα γ', ἔφη. Οὐκοῦν χρήσιμά γ' ἄλφιστα; Σφόδρα γε. Τί δ' ἄρτοι; Οὐδὲν ἦττον. Τί γάρ; ἔφη, ἱμάτια τε ἀνδρεῖα καὶ γυναικεῖα καὶ χιτωνίσκοι καὶ χλαμύδες καὶ ἐξωμίδες;

Σφόδρα γε, ἔφη, καὶ πάντα ταῦτα χρήσιμα. Ἐπειτα, ἔφη, οἱ παρὰ σοὶ τούτων οὐδὲν ἐπίστανται ποιεῖν; Πάντα μὲν οὖν, ὡς ἐγὼμαι. 6. Εἶτ' οὐκ οἶσθα ὅτι ἀφ' ἐνός μὲν τούτων, ἀλφριτοποιίας, Ναυσικύδης οὐ μόνον ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς οἰκέτας τρέφει, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ ὡς πολλὰς καὶ βουῖς, καὶ περιποιεῖται τοσαῦτα, ὥστε καὶ τῇ πόλει πολλάκις λειτουργεῖν, ἀπὸ δὲ ἀρτοποιίας Κύρηβος τὴν τε οἰκίαν πᾶσαν διατρέφει καὶ ζῆ δαυιλῶς, Δημίας δὲ ὁ Κολλυτεὺς ἀπὸ χλαμυδοουργίας, Μείων δ' ἀπὸ χλανιδοποιίας, Μεγαρέων δὲ οἱ πλεῖστοι, ἔφη, ἀπὸ ἐξωμιδοποιίας διατρέφονται; Νῆ Δί', ἔφη· οὗτοι μὲν γὰρ ὠνούμενοι βαρβάρους ἀνθρώπους ἔχουσιν, ὥστ' ἀναγκάζειν ἐργάζεσθαι ἃ καλῶς ἔχει· ἐγὼ δ' ἐλευθέρους τε καὶ συγγενεῖς. 7. Ἐπειτ', ἔφη, ὅτι ἐλεύθεροί τ' εἰσὶ καὶ συγγενεῖς σοι, οἷσι χρῆναι αὐτοὺς μηδὲν ἄλλο ποιεῖν ἢ ἐσθίειν καὶ καθεύδειν; πότερον καὶ τῶν ἄλλων ἐλευθέρων τοὺς οὕτω ζῶντας ἄμεινον διάγοντας ὁρᾷς καὶ μᾶλλον εὐδαιμονίζεις ἢ τοὺς ἃ ἐπίστανται χρήσιμα πρὸς τὸν βίον, τούτων ἐπιμελομένους; ἢ τὴν μὲν ἀργίαν καὶ τὴν ἀμέλειαν αἰσθάνη τοῖς ἀνθρώποις πρὸς τε τὸ μαθεῖν ἃ προσήκει ἐπίστασθαι, καὶ πρὸς τὸ μνημονεύειν ἃ ἂν μάθωσι, καὶ πρὸς τὸ ὑγιαίνειν τε καὶ ἰσχύειν τοῖς σώμασι, καὶ πρὸς τὸ κτήσασθαι τε καὶ σώζειν τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον ὠφέλιμα ὄντα, τὴν δὲ ἐργασίαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν οὐδὲν χρήσιμα; 8. Ἐμαθὸν δὲ ἃ φῆς αὐτὰς ἐπίστασθαι πότερον ὡς οὐτε χρήσιμα ὄντα πρὸς τὸν βίον οὐτε ποιήσουςαι αὐτῶν οὐδὲν, ἢ τοῦναντίον ὡς καὶ ἐπιμεληθησόμεναι τούτων καὶ ὠφεληθησόμεναι ἀπ' αὐτῶν; ποτέρως γὰρ ἂν μᾶλλον ἄνθρωποι σωφρονοῖεν, ἀργοῦντες ἢ τῶν χρησίμων ἐπιμελούμενοι; ποτέρως δ'

ἂν δικαιότεροι εἶεν, εἰ ἐργάζονται ἢ εἰ ἀργοῦντες βουλεύονται περὶ τῶν ἐπιτηδείων; 9. Ἀλλὰ καὶ νῦν μὲν, ὡς ἐγῶμαι, οὔτε σὺ ἐκείνας φιλεῖς οὔτε ἐκεῖναι σέ· σὺ μὲν ἡγούμενος αὐτὰς ἐπιζημίους εἶναι σεαυτῶ, ἐκεῖναι δὲ σέ ὀρῶσαι ἀχθόμενον ἐφ' ἑαυταῖς. ἐκ δὲ τούτων κίνδυνος μείζω τε ἀπέχθειαν γίνεσθαι καὶ τὴν προγεγονυῖαν χάριν μειοῦσθαι. ἐὰν δὲ προστατήσης ὅπως ἐνεργοὶ ὦσι, σὺ μὲν ἐκείνας φιλήσεις, ὀρῶν ὠφελίμους σεαυτῶ οὔσας, ἐκεῖναι δὲ σέ ἀγαπήσουσιν, αἰσθόμεναι χαίροντά σε αὐταῖς, τῶν δὲ προγεγονυῖων ἐνεργεσιῶν ἡδίων μεμνημένοι τὴν ἀπ' ἐκείνων χάριν ἀνξήσετε, καὶ ἐκ τούτων φιλικώτερόν τε καὶ οἰκειότερον ἀλλήλοις ἔξετε. 10. Εἰ μὲν τοίνυν αἰσχρόν τι ἔμελλον ἐργάσασθαι, θάνατον ἀντ' αὐτοῦ προαιρετέον ἦν· νῦν δὲ ἅ μὲν δοκεῖ κάλλιστα καὶ πρεπωδέστατα γυναιξὶν εἶναι ἐπίττανται, ὡς ἔοικε. πάντες δὲ ἅ ἐπίττανται ῥᾶστά τε καὶ τάχιστα καὶ κάλλιστα καὶ ἡδιστα ἐργάζονται. μὴ οὖν ὄκνει, ἔφη, ταῦτα εἰσηγεῖσθαι αὐταῖς, ἃ σοὶ τε λυσιτελήσει καὶ κείναις, καί, ὡς εἰκός, ἡδέως ὑπακούσονται. 11. Ἀλλὰ νῆ τοὺς θεοὺς, ἔφη ὁ Ἀρίσταρχος, οὕτω μοι δοκεῖς καλῶς λέγειν, ὡς Σώκρατες, ὥστε πρόσθεν μὲν οὐ προσιέμην δανείσασθαι, εἰδὼς ὅτι ἀναλώσας ὃ ἂν λάβω οὐχ ἔξω ἀποδοῦναι, νῦν δὲ μοι δοκῶ εἰς ἔργων ἀφορμὴν ὑπομένειν αὐτὸ ποιῆσαι.

12. Ἐκ τούτων δὲ ἐπορίσθη μὲν ἀφορμή, ἐωνήθη δὲ ἔρια, καὶ ἐργαζόμεναι μὲν ἡρίστων, ἐργασάμεναι δὲ ἐδείπνουν, ἰλαραὶ δὲ ἀντὶ σκυθρωπῶν ἦσαν καὶ ἀντὶ ὑφορωμένων ἑαυτὰς ἡδέως ἀλλήλας ἐώρων, καὶ αἱ μὲν ὡς κηδεμόνα ἐφίλουν, ὃ δὲ ὡς ὠφελίμους ἡγάπα. τέλος δὲ ἐλθὼν πρὸς τὸν Σωκράτην χαίρων διηγεῖτο ταῦτά τε

καὶ ὅτι αἰτιῶνται αὐτὸν μόνον τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀργὸν εἶσθίειν. 13. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Εἶτα οὐ λέγεις αὐταῖς τὸν τοῦ κυνὸς λόγον; φασὶ γάρ, ὅτε φωνήεντα ἦν τὰ ζῶα, τὴν οἶν πρὸς τὸν δεσπότην εἰπεῖν, Θαυμαστὸν ποιεῖς, ὃς ἡμῖν μὲν ταῖς καὶ ἔριά σοι καὶ ἄρνας καὶ τυρὸν παρεχούσαις οὐδὲν δίδως ὅτι ἂν μὴ ἐκ τῆς γῆς λάβωμεν, τῷ δὲ κυνί, ὃς οὐδὲν τοιοῦτόν σοι παρέχει, μεταδίδως οὐπὲρ αὐτὸς ἔχεις σίτου. 14. Τὸν κύνα οὖν ἀκούσαντα εἰπεῖν, Ναὶ μὰ Δία· ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ καὶ ὑμᾶς αὐτὰς σώζων, ὥστε μῆτε ὑπ' ἀνθρώπων κλέπτεσθαι μῆτε ὑπὸ λύκων ἀρπάζεσθαι, ἐπεὶ ὑμεῖς γε, εἰ μὴ ἐγὼ προφυλάττοιμι ὑμᾶς, οὐδ' ἂν νέμεσθαι δύναισθε, φοβούμεναι μὴ ἀπόλησθε. οὕτω δὴ λέγεται καὶ τὰ πρόβατα συγχωρῆσαι τὸν κύνα προτιμᾶσθαι. καὶ σὺ οὖν ἐκείναις λέγε ὅτι ἀντὶ κυνὸς εἰ φύλαξ καὶ ἐπιμελητῆς, καὶ διὰ σέ οὐδ' ἕφ' ἐνὸς ἀδικούμεναι ἀσφαλῶς τε καὶ ἡδέως ἐργαζόμεναι ζῶσιν.

CAPUT VIII.

1. Ἄλλον δέ ποτε ἀρχαῖον ἐταῖρον διὰ χρόνου ἰδὼν, Πόθεν, ἔφη, Εὐθῆρε φαίνῃ; Ὑπὸ μὲν τὴν κατάλυσιν τοῦ πολέμου, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐκ τῆς ἀποδημίας, νυνὶ μέντοι αὐτόθεν. ἐπειδὴ γὰρ ἀφηρέσθημεν τὰ ἐν τῇ ὑπερορίᾳ κτήματα, ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ ὁ πατήρ μοι οὐδὲν κατέλιπεν, ἀναγκάζομαι νῦν ἐπιδημήσας τῷ σώματι ἐργαζόμενος τὰ ἐπιτήδεια πορίζεσθαι. δοκεῖ δέ μοι τοῦτο κρεῖττον εἶναι ἢ δεῖσθαί τινος ἀνθρώπων, ἄλλως τε καὶ μηδὲν ἔχοντα ἐφ' ὅτῳ ἂν δανειζοίμην. 2. Καὶ πόσον χρόνον οἶε σοι, ἔφη, τὸ σῶμα ἱκανὸν εἶναι μισθοῦ τὰ

ἐπιτήδεια ἐργάζεσθαι; Μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐ πολὺν χρόνον. Καὶ μὴν, ἔφη, ὅταν γε πρεσβύτερος γένη, δῆλον ὅτι δαπάνης μὲν δεήσῃ, μισθὸν δὲ οὐδεὶς σοι θελήσει τῶν τοῦ σώματος ἔργων διδόναι. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. 3. Οὐκοῦν, ἔφη, κρεῖττόν ἐστιν αὐτόθεν τοῖς τοιοῦτοις τῶν ἔργων ἐπιτίθεσθαι, ἃ καὶ πρεσβυτέρῳ γενομένῳ ἐπαρκέσει, καὶ προσελθόντα τῷ τῶν πλείονα χρήματα κεκτημένων, τῷ δεομένῳ τοῦ συνεπιμελησομένου, ἔργων τε ἐπιστατοῦντα καὶ συγκομίζοντα τοὺς καρπούς καὶ συμφυλάττοντα τὴν οὐσίαν ὠφελοῦντα ἀντωφλεῖσθαι. 4. Χαλεπῶς ἂν, ἔφη, ἐγώ, ὦ Σώκρατες, δουλείαν ὑπομείναιμι. Καὶ μὴν οἱ γε ἐν ταῖς πόλεσι προστατεύοντες καὶ τῶν δημοσίων ἐπιμελόμενοι οὐ δουλοπρεπέστεροι ἔνεκα τούτου, ἀλλ' ἐλευθεριώτεροι νομίζονται. 5. Ὅλως μὴν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τὸ ὑπαίτιον εἶναι τιμὴν οὐ πάνυ προσίεμαι. Καὶ μὴν, ἔφη, Εὐθύθεος, οὐ πάνυ γε ῥάδιόν ἐστιν εὖρεῖν ἔργον ἐφ' ᾧ οὐκ ἂν τις αἰτίαν ἔχοι. χαλεπὸν γὰρ οὕτω τι ποιῆσαι, ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντα μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν· ἐπεὶ καὶ οἷς νῦν ἐργάζεσθαι φῆς θαυμάζω εἰ ῥάδιόν ἐστιν ἀνέγκλητον διαγίγνεσθαι. 6. Χρὴ οὖν πειραῶσθαι τοὺς φιλαίτιους φεύγειν καὶ τοὺς εὐγνώμονας διώκειν, καὶ τῶν πραγμάτων ὅσα μὲν δύνασαι ποιεῖν, ὑπομένειν, ὅσα δὲ μὴ δύνασαι, φυλάττεσθαι, ὅτι δ' ἂν πράττης, τούτων ὡς κάλλιστα καὶ προθυμότατα ἐπιμελεῖσθαι. οὕτω γὰρ ἤκιστα μὲν σε οἶμαι ἐν αἰτία εἶναι, μάλιστα δὲ τῇ ἀπορίᾳ βοήθειαν εὖρεῖν, ῥᾶστα δὲ καὶ ἀκινδυνότατα ζῆν καὶ εἰς τὸ γῆρας διαρκέστατα.

CAPUT IX.

1. Οἶδα δέ ποτε αὐτὸν καὶ Κρίτωνος ἀκούσαντα, ὡς χαλεπὸν ὁ βίος Ἀθήνησιν εἴη ἀνδρὶ βουλομένῳ τὰ ἑαυτοῦ πράττειν. Νῦν γάρ, ἔφη, ἐμέ τινες εἰς δίκας ἄγουσιν, οὐχ ὅτι ἀδικοῦνται ὑπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ὅτι νομίζουσιν ἡδιον ἂν με ἀργύριον τελέσαι ἢ πράγματα ἔχειν.

2. Καὶ ὁ Σωκράτης, Εἶπέ μοι, ἔφη, ὦ Κρίτων, κύνας δὲ τρέφεις, ἵνα σοι τοὺς λύκους ἀπὸ τῶν προβάτων ἀπερύκωσι; Καὶ μάλα, ἔφη· μᾶλλον γάρ μοι λυσιτελεῖ τρέφειν ἢ μή. Οὐκ ἂν οὖν θρέψαις καὶ ἄνδρα, ὅστις ἐθέλοι τε καὶ δύναιτο σοῦ ἀπερύκειν τοὺς ἐπιχειροῦντας ἀδικεῖν σε; Ἡδέως γ' ἂν, ἔφη, εἰ μὴ φοβοίμην ὅπως μὴ ἐπ' αὐτόν με τράποιτο. 3. Τί δ'; ἔφη, οὐχ ὁρᾷς ὅτι πολλῶν ἡδιόν ἐστι χαριζόμενον οἷω σοὶ ἀνδρὶ ἢ ἀπεχθόμενον ὠφελεῖσθαι; εὖ ἴσθι ὅτι εἰσὶν ἐνθάδε τῶν τοιούτων ἀνδρῶν, οἳ πάντῳ ἂν φιλοτιμηθεῖεν φίλῳ σοι χοῆσθαι.

4. Καὶ ἐκ τούτων ἀνευρίσκουσιν Ἀρχέδημον, πάντῳ μὲν ἱκανὸν εἰπεῖν τε καὶ πράξαι, πένητα δέ. οὐ γὰρ ἦν οἷος ἀπὸ παντός κερδαίνειν, ἀλλὰ φιλόχρηστος τε καὶ ἔφη ῥᾶστον εἶναι ἀπὸ τῶν σκυοφαντῶν λαμβάνειν. τούτῳ οὖν ὁ Κρίτων, ὅποτε συγκομίζοι ἢ σῖτον ἢ ἔλαιον ἢ οἶνον ἢ ἔρια ἢ ἄλλο τι τῶν ἐν ἀγρῶν γιγνομένων χρησίμων πρὸς τὸν βίον, ἀφελὼν ἔδωκε· καὶ ὅποτε θύοι, ἐκάλει, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα ἐπεμελεῖτο. 5. Νομίσας δὲ ὁ Ἀρχέδημος ἀποστροφὴν οἶ τὸν Κρίτωνος οἶκον μάλα περιεῖπεν αὐτόν. καὶ εὐθύς τῶν σκυοφαντούντων τὸν Κρίτωνα ἀνευρίσκει πολλὰ μὲν ἀδικήματα, πολλοὺς δ' ἐχθρούς· καὶ αὐτῶν τινα προσεκαλέσατο εἰς δίκην δημοσίαν, ἐν ἧ αὐτόν ἔδει κριθῆναι ὅτι δεῖ παθεῖν ἢ

ἀποτίσαι. 6. Ὁ δὲ συνειδῶς αὐτῶ πολλά καὶ πονηρὰ πάντ' ἐποίει, ὥστε ἀπαλλαγῆναι τοῦ Ἀρχέδημου. ὁ δὲ Ἀρχέδημος οὐκ ἀπηλλάττετο, ἕως τὸν τε Κρίτωνα ἀφῆκε καὶ αὐτῶ χρήματα ἔδωκεν. 7. Ἐπεὶ δὲ τοῦτό τε καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὁ Ἀρχέδημος διεπράξατο, ἤδη τότε, ὥσπερ ὅταν νομεὺς ἀγαθὸν κῦνα ἔχη, καὶ οἱ ἄλλοι νομεῖς βούλονται πλησίον αὐτοῦ τὰς ἀγέλας ἰστιάσαι, ἵνα τοῦ κνὸς ἀπολαύωσιν, οὕτω καὶ τοῦ Κρίτωνος πολλοὶ τῶν φίλων ἐδέοντο καὶ σφίσι παρέχειν φύλακα τὸν Ἀρχέδημον. 8. Ὁ δὲ Ἀρχέδημος τῷ Κρίτῳ ἠδέως ἐχαρίζετο, καὶ οὐχ ὅτι μόνος ὁ Κρίτων ἐν ἡσυχίᾳ ἦν, ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ. εἰ δὲ τις αὐτῶ τούτων οἷς ἀπήχθετο ὄνειδίζοι, ὥς ὑπὸ Κρίτωνος ὠφελούμενος κολακεύοι αὐτόν, Πότερον οὖν, ἔφη ὁ Ἀρχέδημος, αἰσχροὺς ἐστὶν εὐεργετούμενον ὑπὸ χρηστῶν ἀνθρώπων καὶ ἀντενεργετοῦντα τοὺς μὲν τοιοῦτους φίλους ποιεῖσθαι, τοῖς δὲ πονηροῖς διαφέρεισθαι, ἢ τοὺς μὲν καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἀδικεῖν πειρώμενον ἐχθροὺς ποιεῖσθαι, τοῖς δὲ πονηροῖς συνεργοῦντα πειρᾶσθαι φίλους ποιεῖσθαι καὶ χρῆσθαι τούτοις ἀντ' ἐκείνων; ἐκ δὲ τούτου εἰς τε τῶν Κρίτωνος φίλων Ἀρχέδημος ἦν καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων Κρίτωνος φίλων ἐτιμᾶτο.

C A P U T X.

1. Οἶδα δὲ καὶ Διοδώρῳ αὐτὸν ἐταίρῳ ὄντι τοιάδε διαλεχθέντα. Εἶπέ μοι, ἔφη, ὦ Διόδωρε, ἂν τίς σοι τῶν οἰκειῶν ἀποδρᾷ, ἐπιμελῆ ὅπως ἀνακομίση; 2. Καὶ ἄλλους γε νῆ Δί', ἔφη, παρακαλῶ, σῶσιτρα τούτου ἀνακηρύσσων. Τί γάρ; ἔφη, ἐάν τίς σοι κάμνη τῶν οἰκειῶν

τούτου ἐπιμελῆ καὶ παρακαλεῖς ἰατρούς, ὅπως μὴ ἀπο-
θάνῃ; Σφόδρα γ', ἔφη. Εἰ δέ τις σοι τῶν γνωρίμων,
ἔφη, πολὺ τῶν οἰκετῶν χρησιμώτερος ὢν κινδυνεύει δι'
ἐνδειαν ἀπολέσθαι, οὐκ οἶε σοι ἄξιον εἶναι ἐπιμεληθῆ-
ναι ὅπως διασωθῆ; 3. Καὶ μὴν οἶσθ' ἄγε ὅτι οὐκ
ἄγνωμων ἐστὶν Ἑρμογένης· αἰσχύνοιτο δ' ἂν, εἰ ὠφε-
λούμενος ὑπὸ σοῦ μὴ ἀντωφελοῖή σε. καίτοι τὸ ὑπηρε-
την ἐκόντα τε καὶ εὖνον καὶ παράμονον [καὶ τὸ κελευό-
μενον ἱκανὸν ποιεῖν] ἔχειν, καὶ μὴ μόνον τὸ κελευόμενον
ἱκανὸν ὄντα ποιεῖν, ἀλλὰ δυνάμενον καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ χρή-
σιμον εἶναι καὶ προνοεῖν καὶ προβουλεύεσθαι, πολλῶν
οἰκετῶν οἶμαι ἀντάξιον εἶναι. 4. Οἱ μέντοι ἀγαθοὶ οἰ-
κονόμοι, ὅταν τὸ πολλοῦ ἄξιον μικροῦ ἐξῆ πρίασθαι,
τότε φασὶ δεῖν ὠνεῖσθαι. νῦν δὲ διὰ τὰ πράγματα εὖ-
νοιάτους ἔστι φίλους ἀγαθούς κτήσασθαι. 5. Καὶ ὁ
Διόδωρος, Ἀλλὰ καλῶς γε, ἔφη, λέγεις, ὦ Σώκρατες, καὶ
κέλευσον ἐλθεῖν ὡς ἐμὲ τὸν Ἑρμογένην. Μὰ Δί', ἔφη,
οὐκ ἔγωγε· νομίζω γὰρ οὔτε σοὶ κάλλιον εἶναι τὸ καλέ-
σαι ἐκεῖνον τοῦ αὐτὸν ἐλθεῖν πρὸς ἐκεῖνον οὔτε ἐκείνω
μεῖζον ἀγαθὸν τὸπραχθῆναι ταῦτα ἢ σοί. 6. Οὕτω
δὲ ὁ Διόδωρος ὤχετο πρὸς τὸν Ἑρμογένην, καὶ οὐ πολὺ
τελέσας ἐκτίησατο φίλον, ὅς ἔργον εἶχε σκοπεῖν, ὅτι ἂν
ἢ λέγων ἢ πράττων ὠφελοῖή τε καὶ εὐφραίνοι Διόδωρον.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ Γ΄.

C A P U T I.

Ὅτι δὲ τοὺς ὀρεγομένους τῶν καλῶν ἐπιμελεῖς ὧν ὀρέγοντο ποιῶν ὠφέλει, νῦν τοῦτο διηγήσομαι. ἀκούσας γὰρ ποτε Διονυσόδωρον εἰς τὴν πόλιν ἦκειν ἐπαγγελλόμενον στρατηγεῖν διδάξειν, ἔλεξε πρὸς τινὰ τῶν ξυόντων, ὃν ἠσθάνετο βουλόμενον τῆς τιμῆς ταύτης ἐν τῇ πόλει τυγχάνειν. 2. Αἰσχρὸν μέντοι, ὧ νεανία, τὸν βουλόμενον ἐν τῇ πόλει στρατηγεῖν, ἐξὸν τοῦτο μαθεῖν, ἀμελῆσαι αὐτοῦ· καὶ δικαίως ἂν οὗτος ὑπὸ τῆς πόλεως ζημιοῖτο πολὺ μᾶλλον, ἢ εἴ τις ἀνδριάντας ἐργολαβοίη μὴ μεμαθηκῶς ἀνδριαντοποιεῖν. 3. Ὅλης γὰρ τῆς πόλεως ἐν τοῖς πολεμικοῖς κινδύνοις ἐπιτρεπομένης τῷ στρατηγῷ, μεγάλα τὰ τε ἀγαθὰ κατορθοῦντος αὐτοῦ καὶ τὰ κακὰ διαμαρτάνοντος εἰκὸς γίνεσθαι. πῶς οὖν οὐκ ἂν δικαίως ὁ τοῦ μὲν μαθάνειν τοῦτο ἀμελῶν, τοῦ δὲ αἰρεθῆναι ἐπιμελούμενος ζημιοῖτο; τοιαῦτα μὲν δὴ λέγων ἔπεισεν αὐτὸν ἐλθόντα μαθάνειν. 4. Ἐπεὶ δὲ μεμαθηκῶς ἦκε, προσέπαιζεν αὐτῷ λέγων· Οὐ δοκεῖ ὑμῖν, ὧ

ἄνδρες, ὡσπερ Ὅμηρος τὸν Ἀγαμέμνονα γεραρὸν ἔφη εἶναι, οὕτω καὶ ὄδε στρατηγεῖν μαθῶν γεραρώτερος φαίνεσθαι; καὶ γὰρ ὡσπερ ὁ καθαρίζειν μαθῶν, καὶ ἐὰν μὴ καθαρίξῃ, καθαριστῆς ἐστὶ, καὶ ὁ μαθῶν ἰᾶσθαι, κἂν μὴ ἰατρεύῃ, ὁμῶς ἰατρός ἐστίν, οὕτω καὶ ὄδε ἀπὸ τοῦδε τοῦ χρόνου διατελεῖ στρατηγὸς ὢν, κἂν μηδεὶς αὐτὸν ἔλθῃ. ὁ δὲ μὴ ἐπιστάμενος οὔτε στρατηγὸς οὔτε ἰατρός ἐστίν, οὐδὲ ἐὰν ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων αἰρεθῇ.

5. Ἀτάξ, ἔφη, ἵνα καὶ ἐὰν ἡμῶν τις ταξιαρχῆ ἢ λοχαγῆ σοι, ἐπιστημονέστεροι τῶν πολεμικῶν ὦμεν, λέξον ἡμῖν πόθεν ἤρξατό σε διδάσκειν τὴν στρατηγίαν. καὶ ὅς, Ἐκ τοῦ αὐτοῦ, ἔφη, εἰς ὅπερ καὶ ἐτελεύτα· τὰ γὰρ τακτικά ἐμέ γε καὶ ἄλλο οὐδὲν ἐδίδαξεν.

6. Ἀλλὰ μὴν, ἔφη ὁ Σωκράτης, τοῦτό γε πολλοστὸν μέρος ἐστὶ στρατηγίας. καὶ γὰρ παρασκευαστικὸν τῶν εἰς τὸν πόλεμον τὸν στρατηγὸν εἶναι χρῆ, καὶ ποριστικὸν τῶν ἐπιτηδείων τοῖς στρατιώταις, καὶ μηχανικόν, καὶ ἐργαστικόν, καὶ ἐπιμελῆ, καὶ καρτερικόν, καὶ ἀγχίνου, καὶ φιλόφρονά τε καὶ ὠμόν, καὶ ἀπλοῦν τε καὶ ἐπίβουλον, καὶ φυλακτικόν τε καὶ κλέπτην, καὶ προετικόν καὶ ἄρπαγα, καὶ φιλόδωρον καὶ πλεονέκτην, καὶ ἀσφαλῆ καὶ ἐπιθετικόν, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ φύσει καὶ ἐπιστήμῃ δεῖ τὸν εὖ στρατηγήσοντα ἔχειν.

7. Καλὸν δὲ καὶ τὸ τακτικὸν εἶναι· πολὺ γὰρ διαφέρει στρατεύματα τεταγμένα ἀτάκτου, ὡσπερ λίθοι τε καὶ πλίνθοι καὶ ξύλα καὶ κέραμος ἀτάκτως μὲν ἐρῶμιμένα οὐδὲν χρήσιμά ἐστιν, ἐπειδὴν δὲ ταχθῆ ἄνω μὲν καὶ ἐπιπολῆς τὰ μήτε σηπόμενα μήτε τηκόμενα, οἷ τε λίθοι καὶ ὁ κέραμος, ἐν μέσῳ δὲ αἷ τε πλίνθοι καὶ τὰ ξύλα, ὡσπερ ἐν οἰκοδομίᾳ συντίθενται, τότε γίγνεται πολλοῦ ἄξιον κτῆμα οἰκία.

8. Ἀλλὰ πάνν, ἔφη ὁ νεανίσκος,

ὅμοιον, ὃ Σώκρατες, εἶρηκας. καὶ γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ τοὺς τε πρώτους ἀρίστους δεῖ τάττειν καὶ τοὺς τελευταίους, ἐν μέσῳ δὲ τοὺς χειρίστους, ἵνα ὑπὸ μὲν τῶν ἀγωνιῶν, ὑπὸ δὲ τῶν ὠθῶνται. 9. Εἰ μὲν τοίνυν, ἔφη, καὶ διαγιγνώσκεις σε τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τοὺς κακοὺς ἐδίδαξεν· εἰ δὲ μή, τί σοι ὄφελος ὧν ἔμαθες; οὐδὲ γάρ, εἴ σε ἀργύριον ἐκέλευσε πρώτον μὲν καὶ τελευταῖον τὸ κάλλιστον τάττειν, ἐν μέσῳ δὲ τὸ χειρίστον, μὴ διδάξας διαγιγνώσκεις τό τε καλὸν καὶ τὸ κίβδηλον, οὐδὲν ἂν σοι ὄφελος ἦν. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἐδίδαξεν· ὥστε αὐτοὺς ἂν ἡμᾶς δεοί τοὺς τε ἀγαθοὺς καὶ τοὺς κακοὺς κρίνειν. 10. Τί οὖν οὐ σκοποῦμεν, ἔφη, πῶς ἂν αὐτῶν μὴ διαμαρτάνοιμεν; Βούλομαι, ἔφη ὁ νεανίσκος. Οὐκοῦν, ἔφη, εἰ μὲν ἀργύριον δεοί ἀρπάζειν, τοὺς φιλαργυρωτάτους πρώτους καθιστάντες ὀρθῶς ἂν τάττοιμεν; Ἐμοιγε δοκεῖ. Τί δὲ τοὺς κινδυνεύειν μέλλοντας; Ἄρα τοὺς φιλοτιμοτάτους προτακτέον; Οὗτοι γοῦν εἰσιν, ἔφη, οἱ ἕνεκα ἐπαίνου κινδυνεύειν ἐθέλοντες. οὐ τοίνυν οὗτοί γε ἀδηλοί, ἀλλ' ἐπιφανεῖς πανταχοῦ ὄντες εὐαίρετοι ἂν εἴεν. 11. Αἰτάρ, ἔφη, πότερά σε τάττειν μόνον ἐδίδαξεν, ἢ καὶ ὅπῃ καὶ ὅπως χρησιτέον ἐκάστῳ τῶν ταγμάτων; Οὐ πάνν, ἔφη. Καὶ μὴν πολλὰ γ' ἐστὶ πρὸς ἃ οὔτε τάττειν οὔτε ἀγειν ὡσαύτως προσήκει. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐ διεσαφήνιζε ταῦτα. Νῆ Δί', ἔφη, πάλιν τοίνυν ἐλθῶν ἐπανερώτα· ἦν γὰρ ἐπίσθηται καὶ μὴ ἀναιδῆς ἦ, αἰσχυνεῖται ἀργύριον εἰληφῶς ἐνδεᾶ σε ἀποπέμψασθαι.

CAPUT II.

1. Ἐντυχῶν δέ ποτε στρατηγεῖν ἤρημένῳ τῷ, Τοῦ ἔνεκεν, ἔφη, Ὅμηρον οἶει τὸν Ἀγαμέμνονα προσαγορευ-
σαι ποιμένα λαῶν; ἄρά γε ὅτι, ὡς περ τὸν ποιμένα δεῖ
ἐπιμελεῖσθαι, ὅπως σῶαί τε ἔσονται αἱ οἶες καὶ τὰ ἐπι-
τήδεια ἔξουσιν, οὕτω καὶ τὸν στρατηγὸν ἐπιμελεῖσθαι
δεῖ, ὅπως σῶοί τε οἱ στρατιῶται ἔσονται καὶ τὰ ἐπιτή-
δεια ἔξουσι, καὶ οὗ ἔνεκα στρατεύονται, τοῦτο ἔσται;
στρατεύονται δέ, ἵνα κρατοῦντες τῶν πολεμίων εὐδαιμο-
νέστεροι ᾧσιν. 2. Ἡ τί δήποτε οὕτως ἐπήνεσε τὸν Ἀγα-
μέμνονα εἰπὼν,

Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής;
ἄρά γε ὅτι αἰχμητής τε κρατερός ἂν εἴη, οὐκ εἰ μόν-
νος αὐτὸς εὖ ἀγωνίζοιτο πρὸς τοὺς πολεμίους, ἀλλ' εἰ
καὶ παντὶ τῷ στρατοπέδῳ τούτου αἴτιος εἴη, καὶ βα-
σιλεύς ἀγαθός, οὐκ εἰ μόνον τοῦ ἑαυτοῦ βίου καλῶς
προεσθήκοι, ἀλλ' εἰ καὶ ὧν βασιλεύοι, τούτοις εὐδαιμο-
νίας αἴτιος εἴη; 3. Καὶ γὰρ βασιλεύς αἰρεῖται οὐχ ἵνα
ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελῆται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἐλόμενοι δι'
αὐτὸν εὖ πράττωσι. καὶ στρατεύονται δὲ πάντες, ἵνα ὁ
βίος αὐτοῖς ὡς βέλτιστος ᾗ, καὶ στρατηγοὺς αἰροῦνται
τούτου ἔνεκα, ἵνα πρὸς τοῦτο αὐτοῖς ἡγεμόνες ᾧσι.
4. Δεῖ οὖν τὸν στρατηγοῦντα τοῦτο παρασκευάζειν τοῖς
ἐλομένοις αὐτὸν στρατηγόν· καὶ γὰρ οὔτε κάλλιον τού-
του ἄλλο ῥάδιον εὑρεῖν οὔτε αἰσχίον τοῦ ἐναντίου. καὶ
οὕτως ἐπισκοπῶν τίς εἴη ἀγαθοῦ ἡγεμόνος ἀρετὴ τὰ μὲν
ἄλλα περιήρει, κατέλειπε δὲ τὸ εὐδαιμόνας ποιεῖν ὧν ἂν
ἡγήται.

C A P U T III.

1. Καὶ ἵππαρχεῖν δέ τινα ἤρημένῳ οἶδά ποτε αὐτὸν τοιάδε διαλεχθέντα· Ἐχοῖς ἄν, ἔφη, ὦ νεανία, εἰπεῖν ἡμῖν ὅτου ἔνεκα ἐπεθύμησας ἵππαρχεῖν; οὐ γὰρ δὴ τοῦ πρῶτος τῶν ἵππέων ἐλαύνειν· καὶ γὰρ οἱ ἵπποιοξόται τούτου γε ἀξιοῦνται· προελαύνουσι γοῦν καὶ τῶν ἵππαρχων. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τοῦ γνωσθῆναί γε· ἐπεὶ καὶ οἱ μαινόμενοί γε ὑπὸ πάντων γιγνώσκονται. Ἀληθές, ἔφη, καὶ τοῦτο λέγεις. 2. Ἄλλ' ἄρα ὅτι τὸ ἵππικὸν οἶει τῇ πόλει βέλτιον ἂν ποιήσας παραδοῦναι, καὶ εἴ τις χρεῖα γίγνοιτο ἵππέων, τούτων ἠγούμενος ἀγαθοῦ τινος αἴτιος γενέσθαι τῇ πόλει; Καὶ μάλα, ἔφη. Καὶ ἔστι γε νῆ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, καλόν, ἐὰν δύνῃ ταῦτα ποιῆσαι. ἢ δὲ ἀρχή που, ἐφ' ἧς ἤρησαι, ἵππων τε καὶ ἀμβρατῶν ἐστιν. Ἔστι γὰρ οὖν, ἔφη. 3. Ἴθι δὴ λέξον ἡμῖν πρῶτον τοῦτο, ὅπως διανοῆ τοὺς ἵππους βελτίους ποιῆσαι; καὶ ὅς, Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἔφη, οὐκ ἐμὸν οἶμαι τὸ ἔργον εἶναι, ἀλλὰ ἰδίᾳ ἕκαστον δεῖν τοῦ ἑαυτοῦ ἵππου ἐπιμελεῖσθαι. 4. Ἐὰν οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, παρέχωνταί σοι τοὺς ἵππους οἱ μὲν οὕτω κακόποδας ἢ κακοσκελεῖς ἢ ἀσθενεῖς, οἱ δὲ οὕτως ἀτρόφους, ὥστε μὴ δύνασθαι ἀκολουθεῖν, οἱ δὲ οὕτως ἀναγώγους, ὥστε μὴ μένειν ὅπου ἂν σὺ τάξης, οἱ δὲ οὕτω λακτιστάς, ὥστε μὴδὲ τάξαι δυνατὸν εἶναι, τί σοι τοῦ ἵππικου ὄφελος ἔσται; ἢ πῶς δυνήσῃ τοιούτων ἠγούμενος ἀγαθόν τι ποιῆσαι τὴν πόλιν; καὶ ὅς, Ἀλλὰ καλῶς τε λέγεις, ἔφη, καὶ πειράσομαι τῶν ἵππων εἰς τὸ δυνατὸν ἐπιμελεῖσθαι. 5. Τί δέ; τοὺς ἵππεύς οὐκ ἐπιχειρήσεις, ἔφη, βελτίονας ποιῆσαι; Ἐγώ γε, ἔφη. Οὐκοῦν πρῶ-

τον μὲν ἀναβατικωτέρους ἐπὶ τοὺς ἵππους ποιήσεις αὐ-
 τοὺς; Δεῖ γοῦν, ἔφη· καὶ γὰρ εἴ τις αὐτῶν καταπέσοι,
 μᾶλλον ἢ οὕτω σώζοιτο. 6. Τί γάρ; εἰάν ποιν κινδυν-
 τεύειν δέη, πότερον ἐπαγαγεῖν τοὺς πολεμίους ἐπὶ τὴν
 ἄμμον κελεύσεις, ἢ θάπερ εἰώθατε ἵππεύειν, ἢ πειράσῃ
 τὰς μελέτας ἐν τοιούτοις ποιῆσθαι χωρίοις, ἐν οἷσιςπερ
 οἱ πολέμοι γίνονται; Βέλτιον γοῦν, ἔφη. 7. Τί δέ;
 τοῦ βάλλειν ὡς πλείστους ἀπὸ τῶν ἵππων ἐπιμελείαν τι-
 να ποιήσῃ; Βέλτιον γοῦν, ἔφη, καὶ τοῦτο. Θήγειν δὲ τὰς
 ψυχὰς τῶν ἵππέων καὶ ἐξοργίζειν πρὸς τοὺς πολεμίους,
 ἢ περ ἀλκιμωτέρους ποιῆ, διανενόησαι; Εἰ δὲ μή, ἀλλὰ
 νῦν γε πειράσομαι, ἔφη. 8. Ὅπως δέ σοι πείθονται οἱ
 ἵππεῖς πεφρόντικας τι; ἄνευ γὰρ δὴ τούτου οὔτε ἵππων
 οὔτε ἵππέων ἀγαθῶν καὶ ἀλκίμων οὐδὲν ὄφελος. Ἀληθῆ
 λέγεις, ἔφη· ἀλλὰ πῶς ἂν τις μάλιστα, ὧ Σώκρατες, ἐπὶ
 τοῦτο αὐτοὺς προτρέψαιτο; 9. Ἐκεῖνο μὲν δήπου οἶ-
 σθα, ὅτι ἐν παντὶ πράγματι οἱ ἄνθρωποι τούτοις μάλι-
 στα ἐθέλουσι πείθεσθαι, οὓς ἂν ἠγῶνται βελτίστους
 εἶναι. καὶ γὰρ ἐν νόσῳ ὃν ἂν ἠγῶνται ἰατρικώτατον εἶ-
 ναι, τούτῳ μάλιστα πείθονται, καὶ ἐν πλοίῳ οἱ πλείον-
 τες, ὃν ἂν κυβερνητικώτατον, καὶ ἐν γεωργίᾳ, ὃν ἂν
 γεωργικώτατον. Καὶ μάλια, ἔφη. Οὐκοῦν εἰκός, ἔφη, καὶ
 ἐν ἵππικῇ ὅς ἂν μάλιστα εἰδῶς φαίνηται ἂ δεῖ ποιεῖν,
 τούτῳ μάλιστα ἐθέλειν τοὺς ἄλλους πείθεσθαι. 10. Ἐάν
 οὖν, ἔφη, ἐγώ, ὧ Σώκρατες, βέλτιστος ὢν αὐτῶν δῆλος
 ὢ, ἀρκέσει μοι τοῦτο εἰς τὸ πείθεσθαι αὐτοὺς ἐμοί;
 Ἐάν γε πρὸς τούτῳ, ἔφη, διδάξῃς αὐτούς, ὡς τὸ πείθε-
 σθαί σοι κάλλιον τε καὶ σωτηριώτερον αὐτοῖς ἔσται.
 Πῶς οὖν, ἔφη, τοῦτο διδάξω; Πολὺ γῆ Δί', ἔφη, ὅσον
 ἢ εἴ σοι δεοὶ διδάσκειν ὡς τὰ κακὰ τῶν ἀγαθῶν ἀμεινω

καὶ λυσιτελέστερά ἐστι. 11. Λέγεις, ἔφη, σὺ τὸν ἵππαρχον πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπιμελεῖσθαι δεῖν καὶ τοῦ λέγειν δύνασθαι; Σὺ δ' ὦρον, ἔφη, χρῆναι σιωπῇ ἵππαρχεῖν: ἢ οὐκ ἐντεθύμησαι ὅτι, ὅσα τε νόμῳ μεμαθήκαμεν κάλλιστα ὄντα, δι' ὧν γε ζῆν ἐπιστάμεθα, ταῦτα πάντα διὰ λόγου ἐμάθομεν, καὶ εἴ τι ἄλλο καλὸν μανθάνει τις μάθημα, διὰ λόγου μανθάνει, καὶ οἱ ἄριστα διδάσκοντες μάλιστα λόγῳ χρῶνται, καὶ οἱ τὰ σπουδαιότατα μάλιστα ἐπιστάμενοι κάλλιστα διαλέγονται; 12. Ἡ τόδε οὐκ ἐντεθύμησαι, ὡς, ὅταν γε χορὸς εἰς ἐκ τῆσδε τῆς πόλεως γίγνηται, ὡσπερ ὁ εἰς Δῆλον πεμπόμενος, οὐδεὶς ἄλλοθεν οὐδαμόθεν τούτῳ ἐφάμιλλος γίγνεται, οὐδὲ εὐανδρία ἐν ἄλλῃ πόλει ὁμοία τῇ ἐνθάδε συνάγεται; Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. 13. Ἀλλὰ μὴν οὔτε εὐφωνία τοσοῦτον διαφέρουσιν Ἀθηναῖοι τῶν ἄλλων οὔτε σωμάτων μεγέθει καὶ ῥώμῃ, ὅσον φιλοτιμία, ἢ περ μάλιστα παροξύνει πρὸς τὰ καλὰ καὶ ἔντιμα. Ἀληθές, ἔφη, καὶ τοῦτο. 14. Οὐκοῦν οἶει, ἔφη, καὶ τοῦ ἵππικοῦ τοῦ ἐνθάδε εἴ τις ἐπιμεληθεῖη, ὡς πολὺ ἂν καὶ τοῦτο διενέγκοιεν τῶν ἄλλων ὀπλων τε καὶ ἵππων παρασκευῇ καὶ εὐταξίᾳ καὶ τῷ ἐτοιμῶς κινδυνεύειν πρὸς τοὺς πολεμίους, εἰ νομίσειαν ταῦτα ποιοῦντες ἐπαίνου καὶ τιμῆς τεύξεσθαι; Εἰκός γε, ἔφη. 15. Μὴ τοίνυν ὄκνει, ἔφη, ἀλλὰ πειρῶ τοὺς ἄνδρας ἐπὶ ταῦτα προτρέπειν, ἀφ' ὧν αὐτὸς τε ὠφελήθησιν καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται διὰ σέ. Ἀλλὰ νῆ Δία πειράσομαι, ἔφη.

CAPUT IV.

1. Ἰδὼν δὲ ποτε Νικομαχίδην ἐξ ἀρχαιρεσιῶν ἀπιόντα ἦρετο· Τίνες, ὦ Νικομαχίδη, στρατηγοὶ ἦρηνται; καὶ ὅς, Οὐ γάρ, ἔφη, ὦ Σωκράτες, τοιοῦτοί εἰσιν Ἀθηναῖοι, ὥστε ἐμὲ μὲν οὐχ εἴλοντο, ὅς ἐκ καταλόγου στρατευόμενος κατατέτριμμαι καὶ λοχαγῶν καὶ ταξιαρχῶν καὶ τραύματα ὑπὸ τῶν πολεμίων τοσαῦτα ἔχων· ἅμα δὲ τὰς οὐλὰς τῶν τραυμάτων ἀπογυμνούμενος ἐπεδείκνυεν· Ἀντισθένην δέ, ἔφη, εἴλοντο, τὸν οὔτε ὀπλίτην πώποτε στρατευσάμενον, ἐν τε τοῖς ἵππεῦσιν οὐδὲν περιβλεπτον ποιήσαντα, ἐπιστάμενόν τε ἄλλο οὐδὲν ἢ χρήματα συλλέγειν. 2. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, τοῦτο μὲν ἀγαθόν, εἴ γε τοῖς στρατιώταις ἱκανὸς ἔσται τὰ ἐπιτήδεια πορίζειν. Καὶ γὰρ οἱ ἔμποροι, ἔφη ὁ Νικομαχίδης, χρήματα συλλέγειν ἱκανοὶ εἰσιν· ἀλλ' οὐχ ἕνεκα τούτου καὶ στρατηγεῖν δύνανται ἄν. 3. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Ἀλλὰ καὶ φιλόνεικος Ἀντισθένης ἐστίν, ὁ στρατηγῶν προσεῖναι ἐπιτήδειόν ἐστιν. οὐχ ὀρθῶς ὅτι καὶ ὁσάκις κεχορήγηκε, πᾶσι τοῖς χοροῖς νενίκηκε; Μὰ Δί', ἔφη ὁ Νικομαχίδης, ἀλλ' οὐδὲν ὁμοίον ἐστὶ χοροῦ τε καὶ στρατεύματος προσεστάναι. 4. Καὶ μὴν, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδὲ ὠδῆς γε ὁ Ἀντισθένης οὐδὲ χορῶν διδασκαλίας ἔμπειρος ὢν ὁμῶς ἐγένετο ἱκανὸς εὐρεῖν τοὺς κρατίστους ταῦτα. Καὶ ἐν τῇ στρατιᾷ οὖν, ἔφη ὁ Νικομαχίδης, ἄλλους μὲν εὐρήσει τοὺς τάξοντας ἄνθ' ἑαυτοῦ, ἄλλους δὲ τοὺς μαχουμένους. 5. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐάν γε καὶ ἐν τοῖς πολεμικοῖς τοὺς κρατίστους, ὥσπερ ἐν τοῖς χορικοῖς, ἐξευρίσκη τε καὶ προαιρηῆται, εἰκότως ἄν καὶ τούτου νικηφόρος εἴη· καὶ δαπανᾶν δ' αὐτὸν εἰκὸς μᾶλλον ἄν ἐθέλειν εἰς

τὴν ξὺν ὅλῃ τῇ πόλει τῶν πολεμικῶν νίκην ἢ εἰς τὴν ξὺν τῇ φυλῇ τῶν χορικῶν. 6. Λέγεις σύ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὡς τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός ἐστι χορηγεῖν τε καλῶς καὶ στρατηγεῖν; Λέγω ἔγωγ', ἔφη, ὡς ὅτου ἂν τις προστατεύῃ, ἂν γινώσκῃ τε ὧν δεῖ καὶ ταῦτα πορίζεσθαι δύνηται, ἀγαθὸς ἂν εἴῃ προσιάτης, εἴτε χοροῦ εἴτε οἴκου εἴτε πόλεως εἴτε στρατεύματος προστατεύοι. 7. Καὶ ὁ Νικομαχίδης, Μὰ Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐκ ἂν ποτε ὄμην ἐγὼ σου ἀκοῦσαι, ὡς οἱ ἀγαθοὶ οἰκονόμοι ἀγαθοὶ στρατηγοὶ ἂν εἶεν. Ἴθι δὴ, ἔφη, ἐξετάσωμεν ἑκατέρου αὐτῶν τὰ ἔργα, ἵνα εἰδῶμεν πότερον τὰ αὐτὰ ἐστὶν ἢ διαφέρει τι. Πάνυ γε, ἔφη. 8. Οὐκοῦν, ἔφη, τὸ μὲν τοὺς ἀρχομένους κατηκόους τε καὶ εὐπειθεῖς ἑαυτοῖς παρασκευάζειν ἀμφοτέρων ἐστὶν ἔργον; Καὶ μάλα, ἔφη. Τί δέ; τὸ προσιάττειν ἕκαστα τοῖς ἐπιτηδείοις πράττειν; Καὶ τοῦτο, ἔφη. Καὶ μὴν καὶ τὸ τοὺς κακοὺς κολάζειν καὶ τοὺς ἀγαθοὺς τιμᾶν ἀμφοτέροις οἴμαι προσήκειν. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. 9. Τὸ δὲ τοὺς ὑπηκόους εὐμενεῖς ποιεῖσθαι πῶς οὐ καλὸν ἀμφοτέροις; Καὶ τοῦτ', ἔφη. Συμμάχους δὲ καὶ βοηθοὺς προσάγεσθαι δοκεῖ σοι συμφέρειν ἀμφοτέροις ἢ οὐ; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Ἀλλὰ φυλακτικὸς τῶν ὄντων οὐκ ἀμφοτέρους εἶναι προσήκει; Σφόδρα γ', ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ἐπιμελεῖς καὶ φιλοπόνους ἀμφοτέρους εἶναι προσήκει περὶ τὰ αὐτῶν ἔργα. 10. Ταῦτα μὲν, ἔφη, πάντα ὁμοίως ἀμφοτέρων ἐστὶν· ἀλλὰ τὸ μάχεσθαι οὐκέτι ἀμφοτέρων. Ἄλλ' ἐχθροὶ γέ ται ἀμφοτέροις γίνονται; Καὶ μάλα, ἔφη, τοῦτό γε. Οὐκοῦν τὸ περιγενέσθαι τούτων ἀμφοτέροις συμφέρει; 11. Πάνυ γε, ἔφη· ἀλλ' ἐκεῖνο παρήξ, ἂν δέῃ μάχεσθαι, τί ὠφελήσει ἢ οἰκονομική; Ἐνταῦθα δὴπου καὶ

πλείστον, ἔφη· ὁ γὰρ ἀγαθὸς οἰκονόμος, εἰδὼς ὅτι οὐδὲν οὕτω λυσιτελές τε καὶ κερδαλέον ἐστίν, ὡς τὸ μαχόμενον τοὺς πολεμίους νικᾶν οὐδὲ οὕτως ἀλυσιτελές τε καὶ ζημιῶδες, ὡς τὸ ἠτῆσθαι, προθύμως μὲν τὰ πρὸς τὸ νικᾶν συμφέροντα ζητήσῃ καὶ παρασκευάζεται, ἐπιμελῶς δὲ τὰ πρὸς τὸ ἠτῆσθαι φέροντα σκέψεται καὶ φυλάσσεται, ἐνεργῶς δ', ἂν τὴν παρασκευὴν ὄρᾳ νικητικὴν οὔσαν, μαχεῖται, οὐχ ἥκιστα δὲ τούτων, ἐὰν ἀπικράσκευος ἦ, φυλάσσεται συνάπτειν μάχην. 12. Μὴ καταφρόνῃ, ἔφη, ὦ Νικομαχίδη, τῶν οἰκονομικῶν ἀνδρῶν· ἡ γὰρ τῶν ἰδίων ἐπιμέλεια πλήθει μόνον διαφέρει τῆς τῶν κοινῶν, τὰ δὲ ἄλλα παραπλήσια ἔχει· τὸ δὲ μέγιστον, ὅτι οὕτε ἀνευ ἀνθρώπων οὐδετέρᾳ γίγνεται οὔτε δι' ἄλλων μὲν ἀνθρώπων τὰ ἴδια πράττεται, δι' ἄλλων δὲ τὰ κοινά· οὐ γὰρ ἄλλοις τισὶν ἀνθρώποις οἱ τῶν κοινῶν ἐπιμελόμενοι χρῶνται ἢ οἷσπερ οἱ τὰ ἴδια οἰκονομοῦντες· οἷς οἱ ἐπιστάμενοι χρῆσθαι καὶ τὰ ἴδια καὶ τὰ κοινὰ καλῶς πράττουσιν, οἱ δὲ μὴ ἐπιστάμενοι ἀμφοτέρωθεν πλημμελοῦσιν.

CAPUT V.

1. Περικλεῖ δέ ποτε, τῷ τοῦ πάνυ Περικλέους υἱῷ, διαλεγόμενος, Ἐγὼ τοι, ἔφη, ὦ Περικλείης, ἐλπίδα ἔχω σοῦ στρατηγήσαντος ἀμείνω τε καὶ ἐνδοξοτέραν τὴν πόλιν εἰς τὰ πολεμικά ἔσεσθαι καὶ τῶν πολεμίων κρατήσῃν. καὶ ὁ Περικλῆς, Βουλοίμην ἂν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἂ λέγεις· ὅπως δὲ ταῦτα γένοιτ' ἂν οὐ δύναμαι γινῶναι. Βούλει οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, διαλογιζόμενοι περὶ αὐτῶν ἐπισκοπῶμεν ὅπου ἤδη τὸ δυνατὸν ἐστίν; Βούλο-

μαι, ἔφη. 2. Οὐκοῦν οἴσθα, ἔφη, ὅτι πλήθει μὲν οὐδὲν μείους εἰσὶν Ἀθηναῖοι Βοιωτῶν; Οἶδα γάρ, ἔφη. Σώματα δὲ ἀγαθὰ καὶ καλὰ πότερον ἐκ Βοιωτῶν οἶε πλείω ἂν ἐκλεχθῆναι ἢ ἐξ Ἀθηναίων; Οὐδὲ ταύτη μοι δοκοῦσι λείπεσθαι. Εὐμενεστεροὺς δὲ ποτέρους ἑαυτοῖς εἶναι νομίζεις; Ἀθηναίους ἔγωγε· Βοιωτῶν μὲν γὰρ πολλοὶ πλεονεκτούμενοι ὑπὸ Θηβαίων δυσμενῶς αὐτοῖς ἔχουσιν, Ἀθήνησι δὲ οὐδὲν ὄρω τοιοῦτον. 3. Ἀλλὰ μὴν φιλοτιμότεροι γέ καὶ φιλοφρονέστατοι πάντων εἰσὶν· ἅπερ οὐχ ἥκιστα παροξύνει κινδυνεύειν ὑπὲρ εὐδοξίας τε καὶ πατρίδος. Οὐδὲ ἐν τούτοις Ἀθηναῖοι μεμπτοί. Καὶ μὴν προγόνων γέ καλὰ ἔργα οὐκ ἔστιν οἷς μείζω καὶ πλείω ὑπάρχει ἢ Ἀθηναίοις· ᾧ πολλοὶ ἐπαιρόμενοι προτρέπονται τε ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι καὶ ἀλκιμοὶ γίγνεσθαι. 4. Ταῦτα μὲν ἀληθῆ λέγεις πάντα, ᾧ Σώκρατες· ἀλλ' ὄρα· ὅτι, ἀπ' οὗ ἢ τε σὺν Τολμίδῃ τῶν χιλίων ἐν Λεβαδείᾳ συμφορὰ ἐγένετο καὶ ἡ μεθ' Ἴπποκράτους ἐπὶ Ἀηλίῳ, ἐκ τούτων τεταπείνεται μὲν ἢ τῶν Ἀθηναίων δόξα πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς, ἐπῆρται δὲ τὸ τῶν Θηβαίων φρόνημα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· ὥστε Βοιωτοὶ μὲν, οἱ πρόσθεν οὐδ' ἐν τῇ ἑαυτῶν τολμῶντες Ἀθηναίους ἄνευ Λακεδαιμονίων τε καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων ἀντιτάττεσθαι, νῦν ἀπειλοῦσιν αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἀττικὴν· Ἀθηναῖοι δὲ οἱ πρότερον, ὅτε Βοιωτοὶ μόνον ἐγένοντο, πορθοῦντες τὴν Βοιωτίαν, φοβοῦνται μὴ Βοιωτοὶ δηλώσωσι τὴν Ἀττικὴν. 5. Καὶ ὁ Σωκράτης, Ἀλλ' αἰσθάνομαι μὲν, ἔφη, ταῦτα οὕτως ἔχοντα· δοκεῖ δέ μοι ἀνδρὶ ἀγαθῷ ἄρχοντι νῦν εὐαρεστοτέρως διακείσθαι ἢ πόλις. τὸ μὲν γὰρ θάρρος ἀμέλειάν τε καὶ ἁθνημίαν καὶ ἀπείθειαν ἐμβάλλει, ὁ δὲ φόβος προσεκτι-

κωτέρους τε καὶ εὐπειθεσιτέρους καὶ εὐτακτοτέρους ποιεῖ.
 6. Τεκμήρηαιο δ' ἂν τοῦτο καὶ ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς ναυσίν.
 ὅταν μὲν γὰρ δήπου μηδὲν φοβῶνται, μεστοὶ εἰσιν ἀτα-
 ξίας· ἔστ' ἂν δὲ ἢ χειμῶνα ἢ πολεμίους δείσωσιν, οὐ μόνον
 τὰ κελευόμενα πάντα ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ σιγῶσι καρδα-
 κοῦντες τὰ προσταχθησόμενα, ὡς περ χορευταί. 7. Ἀλλὰ
 μὴν, ἔφη ὁ Περικλῆς, εἴ γε νῦν μάλιστα πείθονται, ὥρα
 ἂν εἶη λέγειν, πῶς ἂν αὐτοὺς προτρεψαίμεθα πάλιν
 ἀνερασθῆναι τῆς ἀρχαίας ἀρετῆς τε καὶ εὐκλείας καὶ
 εὐδαιμονίας. 8. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ μὲν ἐβου-
 λόμεθα χρημάτων αὐτοὺς ὧν οἱ ἄλλοι εἶχον ἀντιποιεῖ-
 σθαι, ἀποδεικνύντες αὐτοῖς ταῦτα πατρῶά τε ὄντα καὶ
 προσήκοντα, μάλιστ' ἂν οὕτως αὐτοὺς ἐξορμῶμεν ἀντέ-
 χεσθαι τούτων· ἐπεὶ δὲ τοῦ μετ' ἀρετῆς πρωτεύειν αὐ-
 τοὺς ἐπιμελεῖσθαι βουλόμεθα, τοῦτ' αὖ δεικτέον ἐκ πα-
 λαιοῦ μάλιστα προσῆκον αὐτοῖς, καὶ ὡς τούτου ἐπιμε-
 λόμενοι πάντων ἂν εἶεν κράτιστοι. Πῶς οὖν ἂν τοῦτο
 διδάσκωμεν; 9. Οἶμαι μὲν, εἰ τοὺς γε παλαιοτάτους
 ὧν ἀκούομεν προγόνους αὐτῶν ἀναμνησκόμεν αὐτοὺς
 ἀκηκόοντας ἀρίστους γεγονέναι. 10. Ἄρα λέγεις τὴν τῶν
 θεῶν κρίσιν, ἣν οἱ περὶ Κέρροπα δι' ἀρετὴν ἔκριναν;
 Λέγω γάρ, καὶ τὴν Ἐρεχθίδεωσ γε τροφὴν καὶ γένεσιν,
 καὶ τὸν πόλεμον τὸν ἐπ' ἐκείνου γενόμενον πρὸς τοὺς
 ἐκ τῆς ἐχομένης ἠπειροῦ πάσης, καὶ τὸν ἐφ' Ἡρακλειδῶν
 πρὸς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ πάντας τοὺς ἐπὶ Θησέ-
 ωσ πολεμηθέντας, ἐν οἷς πᾶσιν ἐκεῖνοι δῆλοι γεγονάσι
 τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀνθρώπων ἀριστεύσαντες. 11. εἰ δὲ
 βούλει, ἃ ὕστερον οἱ ἐκείνων μὲν ἀπόγονοι, οὐ πολὺ δὲ
 πρὸ ἡμῶν γεγονότες, ἔπραξαν, τὰ μὲν αὐτοῖ καθ' ἑαν-
 τοὺς ἀγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς κυριεύοντας τῆς τε Ἀσίας

πάσης καὶ τῆς Εὐρώπης μέχρι Μακεδονίας καὶ πλείστην τῶν προγεγονότων δύναμιν καὶ ἀφορμὴν κεκτημένους· καὶ μέγιστα ἔργα κατειργασμένους, τὰ δὲ καὶ μετὰ Πελοποννησίων ἀριστεύοντες καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν· οἱ δὴ καὶ λέγονται πολὺ διενεγκεῖν τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀνθρώπων. Λέγονται γάρ, ἔφη. 12. Τοιγαροῦν πολλῶν μὲν μεταναστάσεων ἐν τῇ Ἑλλάδι γεγονυιῶν διέμειναν ἐν τῇ ἑαυτῶν, πολλοὶ δὲ ὑπὲρ δικαίων ἀντιλέγοντες ἐπέτρεπον ἐκείνοις, πολλοὶ δὲ ὑπὸ κρειττόνων ὑβριζόμενοι κατέφευγον πρὸς ἐκείνους. 13. Καὶ ὁ Περικλῆς, Καὶ θαυμάζω γε, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἢ πόλις ὅπως ποί' ἐπὶ τὸ χεῖρον ἔκλινεν. Ἐγὼ μὲν, ἔφη, οἶμαι, ὁ Σωκράτης, ὡςπερ καὶ ἀθληταὶ τινες διὰ τὸ πολὺ ὑπερενεγκεῖν καὶ κρατιστεῦσαι καταρῥῶσθυμήσαντες ὑστερίζουσι τῶν ἀντιπάλων, οὕτω καὶ Ἀθηναίους πολὺ διενεγκόντας ἀμελήσαι ἑαυτῶν, καὶ διὰ τοῦτο χεῖρους γεγονέναι. 14. Νῦν οὖν, ἔφη, τί ἂν ποιοῦντες ἀναλάβοιεν τὴν ἀρχαίαν ἀρετὴν; Καὶ ὁ Σωκράτης, Οὐδὲν ἀπόκρουσον δοκεῖ μοι εἶναι, ἀλλ' εἰ μὲν ἐξευρόντες τὰ τῶν προγόνων ἐπιτηδεύματα μηδὲν χεῖρον ἐκείνων ἐπιτηδεύοιεν, οὐδὲν ἂν χεῖρους ἐκείνων γενέσθαι· εἰ δὲ μή, τοὺς γε νῦν πρωτεύοντας μιμούμενοι καὶ τούτοις τὰ ἀντὰ ἐπιτηδεύοντες, ὁμοίως μὲν τοῖς ἀντιοῖς χρώμενοι οὐδὲν ἂν χεῖρους ἐκείνων εἶεν, εἰ δ' ἐπιμελέστερον, καὶ βελτίους. 15. Λέγεις, ἔφη, πόρρω που εἶναι τῇ πόλει τὴν καλοκάγαθίαν. Πότε γάρ οὕτως Ἀθηναῖοι, ὡςπερ Λακεδαιμόνιοι, ἢ πρεσβυτέρους αἰδέσονται, οἱ ἀπὸ τῶν πατέρων ἄρχονται καταφρονεῖν τῶν γεραιτέρων, ἢ σωμασκήσουσιν οὕτως, οἱ οὐ μόνον αὐτοὶ εὐεξίας ἀμελοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιμελομένων καταγελῶσι; 16. Πότε δὲ οὕτω πείσονται τοῖς ἄρχουσιν, οἱ

καὶ ἀγάλλονται ἐπὶ τῷ καταφρονεῖν τῶν ἀρχόντων; ἢ πότε οὕτως ὁμονοήσουσιν, οἳ γε ἀντὶ μὲν τοῦ συνεργεῖν ἑαυτοῖς τὰ συμφέροντα ἐπηρεάζουσιν ἀλλήλοις καὶ φθοροῦσιν ἑαυτοῖς μᾶλλον ἢ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, μάλιστα δὲ πάντων ἔν τε ταῖς ἰδίαις συνόδοις καὶ ταῖς κοιναῖς διαφέρονται, καὶ πλείστας δίκας ἀλλήλοις δικάζονται, καὶ προαιροῦνται μᾶλλον οὕτω κερδαίνειν ἀπ' ἀλλήλων ἢ συνωφελοῦντες αὐτούς, τοῖς δὲ κοινοῖς ὡςπερ ἄλλοτριῶις χρώμενοι, περὶ τούτων αὐτὸ μάχονται καὶ ταῖς εἰς τὰ τοιαῦτα δυνάμεσι μάλιστα χαίρουσιν. 17. Ἐξ ὧν πολλὴ μὲν ἀπειρία καὶ κακία τῇ πόλει ἐμφύεται, πολλὴ δὲ ἔχθρα καὶ μῖσος ἀλλήλων τοῖς πολίταις ἐγγίγνεται, δι' ἃ ἔγωγε μάλιστ' φοβοῦμαι αἰεὶ, μή τι μείζον ἢ ὥστε φέρειν δύνασθαι κακὸν τῇ πόλει συμβῆ. 18. Μηδαμῶς, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὦ Περικλεῖς, οὕτως ἡγοῦ ἀνηκέστῳ πονηρίᾳ νοσεῖν Ἀθηναίους. οὐχ ὅρας ὡς εὐτακτοὶ μὲν εἰσιν ἐν τοῖς ναυτικοῖς, εὐτάκτως δ' ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι πείθονται τοῖς ἐπιστάταις, οὐδένων δὲ καταδεέστερον ἐν τοῖς χοροῖς ὑπηρετοῦσι τοῖς διδασκάλοις; 19. Τοῦτο γάρ τοι, ἔφη, καὶ θαυμαστόν ἐστι, τὸ τοὺς μὲν τοιούτους πειθαρχεῖν τοῖς ἐφεστῶσι, τοὺς δὲ ὀπίστας καὶ τοὺς ἱππεῖς, οἳ δοκοῦσι καλοκαγαθία προκεκρίσθαι τῶν πολιτῶν, ἀπειθεστάτους εἶναι πάντων. 20. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Ἦ δὲ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλή, ὦ Περικλεῖς, οὐκ ἐκ τῶν δεδοκιμασμένων καθίσταται; Καὶ μάλιστ', ἔφη. Οἴσθαι οὖν τινας, ἔφη, κάλλιον ἢ νομιμώτερον ἢ σεμνότερον ἢ δικαιοτέρον τᾶς τε δίκας δικάζοντας καὶ τὰλλα πάντα πράττοντας; Οὐ μέμφομαι, ἔφη, τούτοις. Οὐ τοίνυν, ἔφη, δεῖ ἀθνεῖν ὡς οὐκ εὐτάκτων ὄντων Ἀθηναίων. 21. Καὶ μὴν ἔν γε τοῖς στρατιωτικοῖς, ἔφη,

ἐνθα μάλιστα δεῖ σωφρονεῖν τε καὶ εὐτακτεῖν καὶ πειθαρχεῖν, οὐδενὶ τούτων προσέχουσιν. Ἴσως γάρ, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐν τούτοις οἱ ἥμισυ ἐπιστάμενοι ἄρχουσιν αὐτῶν. οὐχ ὄρεῖς ὅτι κιθαριστῶν μὲν καὶ χορευτῶν καὶ ὄρχηστῶν οὐδὲ εἰς ἐπιχειρεῖ ἄρχειν μὴ ἐπιστάμενος, οὐδὲ παλαιστῶν οὐδὲ παγκρατιαστῶν; ἀλλὰ πάντες, ὅσοι τούτων ἄρχουσιν, ἔχουσι δεῖξαι ὁπόθεν ἔμαθον ταῦτα ἐφ' οἷς ἐφεστᾶσι. τῶν δὲ στρατηγῶν οἱ πλεῖστοι αὐτοσχεδιάζουσιν. 22. Οὐ μέντοι σέ γε τοιοῦτον ἐγὼ νομίζω εἶναι, ἀλλ' οἶμαί σε οὐδὲν ἥτιον ἔχειν εἰπεῖν, ὁπότε στρατηγεῖν ἢ ὁπότε παλαίειν ἤρξω μανθάνειν. καὶ πολλὰ μὲν οἶμαί σε τῶν πατρῶων στρατηγημάτων παρεληφότα διασώζειν, πολλὰ δὲ πανταχόθεν συνενηροχένοι, ὁπόθεν οἷόν τε ἦν μαθεῖν τι ὠφέλιμον εἰς στρατηγίαν. 23. Οἶμαι δὲ σε πολλὰ μεριμνᾶν, ὅπως μὴ λάθῃς σεαυτὸν ἀγνοῶν τι τῶν εἰς στρατηγίαν ὠφελίμων· καὶ ἔάν τι τοιοῦτον αἴσθῃ σεαυτὸν μὴ εἰδότα, ζητεῖν τοὺς ἐπιστάμενους ταῦτα, οὔτε δώρων οὔτε χαρίτων φειδόμενον, ὅπως μάθῃς παρ' αὐτῶν ἢ μὴ ἐπίστασαι καὶ συνεργοὺς ἀγαθοὺς ἔχῃς. 24. Καὶ ὁ Περικλῆς, Οὐ λανθάνεις με, ὦ Σώκρατες, ἔφη, ὅτι οὐδ' οἰόμενός με τούτων ἐπιμελεῖσθαι ταῦτα λέγεις, ἀλλ' ἐγχειρῶν με διδάσκειν ὅτι τὸν μέλλοντα στρατηγεῖν τούτων ἀπάντων ἐπιμελεῖσθαι δεῖ. ὁμολογῶ μέντοι καὶ γὰρ σοι ταῦτα. 25. Τοῦτο δ', ἔφη, ὦ Περικλείης, κατανενόηκας, ὅτι πρόκειται τῆς χώρας ἡμῶν ὄρη μεγάλα, καθήκοντα ἐπὶ τὴν Βοιωτίαν, δι' ὧν εἰς τὴν χώραν εἰσοδοὶ στεναί τε καὶ προσάντιες εἰσὶ, καὶ ὅτι μέση διέζωσται ὄρεσιν ἐρυμνοῖς; Καὶ μάλα, ἔφη. 26. Τί δέ; ἐκεῖνο ἀκήκοας, ὅτι Μυσοὶ καὶ Πισίδαι ἐν τῇ βασιλέως χώρᾳ κατέχοντες ἐρυμνὰ πάνυ χωρία καὶ

κούφως ὀπλισμένοι δύνανται πολλὰ μὲν τὴν βασιλείῳς
 χώραν καταθέοντες κακοποιεῖν, αὐτοὶ δὲ ζῆν ἐλεύθεροι:
 Καὶ τοῦτό γε, ἔφη, ἀκούω. 27. Ἀθηναίους δ' οὐκ ἂν
 οἶει, ἔφη, μέχρι τῆς ἐλαφροῦς ἡλικίας ὀπλισμένους κου-
 φοτέροις ὄπλοις καὶ τὰ προκείμενα τῆς χώρας ὄρη κατέ-
 χοντας, βλαβεροὺς μὲν τοῖς πολεμίοις εἶναι, μεγάλην δὲ
 προβολὴν τοῖς πολίταις τῆς χώρας κατεσκευάσθαι; καὶ
 ὁ Περικλῆς, Πάντ' οἶμαι, ἔφη, ὡς Σώκρατες, καὶ ταῦτα
 χρήσιμα εἶναι. 28. Εἰ τοίνυν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἀρέ-
 σκει σοι ταῦτα, ἐπιχειρεῖ αὐτοῖς, ὡς ἄριστε· ὅτι μὲν γὰρ
 ἂν τούτων καταπράξις, καὶ σοὶ καλὸν ἔσται καὶ τῇ πό-
 λει ἀγαθόν· ἐὰν δὲ τι ἀδυνατῆς, οὔτε τὴν πόλιν βλάψει
 οὔτε σεαυτὸν κατασχυνεῖς.

CAPUT VI.

1. Γλαύκωνα δὲ τὸν Ἀρίστινος, ὅτ' ἐπεχειρεῖ δημη-
 γορεῖν, ἐπιθυμῶν προστατεύειν τῆς πόλεως, οὐδέπω εἴ-
 κοσιν ἔτη γεγονώς, ὄντων ἄλλων οἰκείων τε καὶ φίλων
 οὐδεὶς ἠδύνατο παῦσαι ἐλκόμενόν τε ἀπὸ τοῦ βήματος
 καὶ καταγέλαστον ὄντα· Σωκράτης δέ, εὖνους ὢν αὐτῶ
 διὰ τε Χαρμίδην τὸν Γλαύκωνος καὶ διὰ Πλάτωνα, μό-
 νος ἔπαυσεν. 2. Ἐνταχῶν γὰρ αὐτῶ πρώτον μὲν εἰς τὸ
 ἐθέλῃσαι ἀκοῦειν τοιάδε λέξας κατέσχευ· Ὡς Γλαύκων,
 ἔφη, προστατεύειν ἡμῖν διανενοῆσαι τῆς πόλεως; Ἐγώ,
 ἔφη, ὡς Σώκρατες. Νῆ Δι', ἔφη· καλὸν γὰρ εἶπερ τι καὶ
 ἄλλο τῶν ἐν ἀνθρώποις. δῆλον γὰρ ὅτι, ἐὰν τοῦτο δια-
 πράξῃ, δυνατὸς μὲν ἔσῃ αὐτὸς τυγχάνειν ὅτου ἂν ἐπι-
 θυμῆς, ἱκανὸς δὲ τοὺς φίλους ὠφελεῖν, ἐπαρεῖς δὲ τὸν
 πατρῷον οἶκον, ἀνξήσεις δὲ τὴν πατριίδα, ὀνομαστὸς δ'

ἔση πρῶτον μὲν ἐν τῇ πόλει, ἔπειτα δ' ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἴσως δὲ ὡςπερ Θεμιστοκλῆς καὶ ἐν τοῖς βαρβάροις· ὅπου δ' ἂν ᾗς, πανταχοῦ περιβλεπτός ἔση. 3. Ταῦτ' οὖν ἀκούων ὁ Γλαύκων ἐμεγαλύνετο, καὶ ἠδέως παρέμενε. μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Σωκράτης, Οὐκοῦν, ἔφη, τοῦτο μὲν, ὦ Γλαύκων, δῆλον, ὅτι, εἴπερ τιμᾶσθαι βούλει, ὠφελιτέα σοι ἢ πόλις ἐστίν; Πάννυ μὲν οὖν, ἔφη. Πρὸς θεῶν, ἔφη, μὴ τοίνυν ἀποκρούσῃ, ἀλλ' εἶπον ἡμῖν ἐκ τίνος ἄρξῃ τὴν πόλιν εὐεργετεῖν; 4. Ἐπεὶ δὲ ὁ Γλαύκων διεσιώπησεν, ὡς ἂν τότε σκοπῶν ὀπόθεν ἄρχοιτο, Ἄρ', ἔφη ὁ Σωκράτης, ὡςπερ φίλου οἶκον εἰ ἀνῆξῃσαι βούλοιο, πλουσιώτερον αὐτὸν ἐπιχειροῖς ἂν ποιεῖν, οὕτω καὶ τὴν πόλιν πειράσῃ πλουσιωτέραν ποιῆσαι; Πάννυ μὲν οὖν, ἔφη. 5. Οὐκοῦν πλουσιωτέρα γ' ἂν εἴη προσόδων αὐτῇ πλειόνων γενομένων; Εἰκὸς γοῦν, ἔφη. Λέξον δὴ, ἔφη, ἐκ τίνων νῦν αἱ πρόσοδοι τῇ πόλει καὶ πόσαι τινές εἰσι; δῆλον γὰρ ὅτι ἔσκεψαι, ἵνα, εἰ μὲν τινες αὐτῶν ἐνδεῶς ἔχουσιν, ἐκπληρώσῃς, εἰ δὲ παραλείπονται, προσπορίσῃς. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη ὁ Γλαύκων, ταῦτά γε οὐκ ἐπέσκεμμαι. 6. Ἄλλ' εἰ τοῦτο, ἔφη, παρέλιπες, τὰς γε δαπάνας τῆς πόλεως ἡμῖν εἰπέ· δῆλον γὰρ ὅτι καὶ τούτων τὰς περιττὰς ἀφαιρεῖν διανοῆ. Ἀλλὰ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐδὲ πρὸς ταῦτά πω ἐσχόλασα. Οὐκοῦν, ἔφη, τὸ μὲν πλουσιωτέραν τὴν πόλιν ποιεῖν ἀναβαλούμεθα· πῶς γὰρ οἶόν τε μὴ εἰδότα γε τὰ ἀναλώματα καὶ τὰς προσόδους ἐπιμεληθῆναι τούτων; 7. Ἄλλ', ὦ Σώκρατες, ἔφη ὁ Γλαύκων, δυνατόν ἐστι καὶ ἀπὸ πολεμίων τὴν πόλιν πλουτίζειν. Νῆ Δία, σφόδρα γ', ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐάν τις αὐτῶν κρείττων ᾗ· ἥτιων δὲ ὢν καὶ τὰ οἰκεῖα προσποβάλοι ἂν. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. 8. Οὐκοῦν, ἔφη, τὸν

γε βουλευσόμενον πρὸς οὐστίνας δεῖ πολεμεῖν, τὴν τε τῆς πόλεως δύναμιν καὶ τὴν τῶν ἐναντίων εἰδέναι δεῖ, ἵνα, ἐὰν μὲν ἢ τῆς πόλεως κρείττων ᾗ, συμβουλεύῃ ἐπιχειρεῖν τῷ πολέμῳ, ἐὰν δὲ ἤτιων τῶν ἐναντίων, εὐλαβεῖσθαι πείθῃ. Ὅρθῶς λέγεις, ἔφη. 9. Πρῶτον μὲν τοίνυν, ἔφη, λέξον ἡμῖν τῆς πόλεως τὴν τε πεζικὴν καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, εἶτα τὴν τῶν ἐναντίων. Ἀλλὰ μὰ τὸν Δι', ἔφη, οὐκ ἂν ἔχοιμί σοι οὕτω γε ἀπὸ στόματος εἰπεῖν. Ἀλλ' εἰ γέγραπται σοι, ἔνεγκε, ἔφη· πάνυ γὰρ ἠδέως ἂν τοῦτο ἀκούσαιμι. Ἀλλὰ μὰ τὸν Δι', ἔφη, οὐδὲ γέγραπται μοί πω 10. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ περὶ πολέμου συμβουλεύειν τὴν γε πρώτην ἐπισχῆσομεν· ἴσως γὰρ καὶ διὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν ἄρτι ἀρχόμενος τῆς προστατείας οὐπω ἐξήτακας. ἀλλὰ τοι περὶ γε φυλακῆς τῆς χώρας οἷδ' ὅτι σοι μεμελήκεν, καὶ οἶσθα ὁπόσαι τε φυλακαὶ ἐπικαιροὶ εἰσι καὶ ὁπόσαι μὴ, καὶ ὁπόσοι τε φρουροὶ ἱκανοὶ εἰσι καὶ ὁπόσοι μὴ εἰσι· καὶ τὰς μὲν ἐπικαίρους φυλακὰς συμβουλεύσεις μείζονας ποιεῖν, τὰς δὲ περιττὰς ἀφαιρεῖν. 11. Νῆ Δι', ἔφη ὁ Γλαύκων, ἀπάσας μὲν οὖν ἔγωγε, ἔνεκά γε τοῦ οὕτως αὐτὰς φυλάττεσθαι ὥστε κλέπτεσθαι τὰ ἐκ τῆς χώρας. Ἐὰν δὲ τις ἀφέλῃ γ', ἔφη, τὰς φυλακὰς, οὐκ οἶει καὶ ἀρπάζειν ἐξουσίαν ἔσεσθαι τῷ βουλομένῳ; ἀτάρ, ἔφη, πότερον ἐλθῶν αὐτὸς ἐξήτακας τοῦτο, ἢ πῶς οἶσθα ὅτι κακῶς φυλάττονται; Εἰκάσω, ἔφη. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ περὶ τούτων, ὅταν μηκέτι εἰκάσωμεν, ἀλλ' ἤδη εἰδῶμεν, τότε συμβουλεύσομεν; Ἴσως, ἔφη ὁ Γλαύκων, βέλτιον. 12. Εἷς γε μὴν, ἔφη, τὰργύρεια οἷδ' ὅτι οὐκ ἀφῖξαι, ὥστ' ἔχειν εἰπεῖν διότι νῦν ἐλάττω ἢ πρόσθεν προσερχεται ἀντόθεν. Οὐ γὰρ οὖν ἐλήλυθα, ἔφη. Καὶ γὰρ νῆ Δι', ἔφη ὁ Σωκράτης,

λέγεται βαρὺ τὸ χωρίον εἶναι, ὥστε, ὅταν περὶ τούτου δὲ συμβουλευεῖν, αὕτη σοι ἢ πρόφασις ἀρκέσει. Σκήψομαι, ἔφη ὁ Γλαύκων. 13. Ἄλλ' ἐκείνου γέ τοι. ἔφη, οἶδ' ὅτι οὐκ ἠμέληκας, ἀλλ' ἔσκεψαι, πόσον χρόνον ἱκανός ἐστιν ὁ ἐκ τῆς χώρας γιγνόμενος σῖτος διατρέφειν τὴν πόλιν, καὶ πόσον εἰς τὸν ἐνιαυτὸν προσδεῖται, ἵνα μὴ τούτου γε λάθῃ σέ ποτε ἢ πόλις ἐνδεὴς γενομένη, ἀλλ' εἰδὼς ἔχῃς ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων συμβουλευῶν τῇ πόλει βοηθεῖν τε καὶ σώζειν αὐτήν. Λέγεις, ἔφη ὁ Γλαύκων, παμμέγεθες προᾶγμα, εἴ γε καὶ τῶν τοιούτων ἐπιμελεῖσθαι δεήσει. 14. Ἄλλὰ μέντοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδ' ἂν τὸν ἑαυτοῦ ποτε οἶκον καλῶς τις οἰκήσειεν, εἰ μὴ πάντα μὲν εἴσεται ὧν προσδεῖται, πάντων δὲ ἐπιμελούμενος ἐκπληρώσει. ἀλλ' ἐπεὶ ἡ μὲν πόλις ἐκ πλειόνων ἢ μυρίων οἰκιῶν συνέστηκε, χαλεπὸν δὲ ἐστὶν ἅμα τοσούτων οἰκῶν ἐπιμελεῖσθαι, πῶς οὐχ ἕνα, τὸν τοῦ θεῖου, πρῶτον ἐπειράθῃς ἀυξῆσαι; δεῖται δὲ καὶ μὲν τοῦτον δύνῃ, καὶ πλείοσιν ἐπιχειρήσεις· ἕνα δὲ μὴ δυνάμενος ὠφελῆσαι πῶς ἂν πολλοὺς γε δυνηθείης; ὡςπερ εἴ τις ἐν τάλαντον μὴ δύναιτο φέρειν, πῶς οὐ φανερόν ὅτι πλείω γε φέρειν οὐδ' ἐπιχειρητέον αὐτῷ; 15. Ἄλλ' ἔγωγ', ἔφη ὁ Γλαύκων, ὠφελοῖν ἂν τὸν τοῦ θεοῦ οἶκον, εἴ μοι ἐθέλοι πείθεσθαι. Εἶτα, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸν θεῖον οὐ δυνάμενος πείθειν, Ἀθηναίους πάντα μετὰ τοῦ θεοῦ νομίζεις δυνήσεσθαι ποιῆσαι πείθεσθαι σοι; 16. Φυλάττου, ἔφη, ὦ Γλαύκων, ὅπως μὴ τοῦ εὐδοξεῖν ἐπιθυμῶν εἰς τὸναντίον ἔλθῃς. ἢ οὐχ ὁρᾷς ὡς σφαλερόν ἐστι τὸ ἄ μὴ οἶδέ τις, ταῦτα λέγειν ἢ πράττειν; ἐνθυμοῦ δὲ τῶν ἄλλων, ὅσους οἶσθα τοιούτους, οἳ φαίνονται καὶ λέγοντες ἄ μὴ ἴσασι καὶ πρῶτοντες, πό-

ισρά σοι δοκοῦσιν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐπαίνου μᾶλλον ἢ ψόγον τυγχάνειν καὶ πότερον θαυμάζεσθαι μᾶλλον ἢ καταφρονεῖσθαι. 17. Ἐνθυμοῦ δὲ καὶ τῶν εἰδότεων ὅ,τι τε λέγουσι καὶ ὅ,τι ποιοῦσι· καί, ὡς ἐγὼ νομίζω, εὐσήσεις ἐν πᾶσιν ἔργοις τοὺς μὲν εὐδοκιμοῦντάς τε καὶ θαυμαζομένους ἐκ τῶν μάλιστα ἐπισταμένων ὄντας, τοὺς δὲ κακοδοξοῦντάς τε καὶ καταφρονοῦμένους ἐκ τῶν ἀμαθεσιάτων. 18. Εἰ οὖν ἐπιθυμεῖς εὐδοκιμεῖν τε καὶ θαυμάζεσθαι ἐν τῇ πόλει, πειρῶ κατεργάσασθαι ὡς μάλιστα τὸ εἰδέναι ἃ βούλει πράττειν· ἐὰν γὰρ τούτῳ διενέγκας τῶν ἄλλων ἐπιχειροῦσιν τὰ τῆς πόλεως πράττειν, οὐκ ἂν θαυμάσαιμι, εἰ πᾶν ῥαδίως τύχοις ὧν ἐπιθυμεῖς.

CAPUT VII.

1. Χαρμίδην δὲ τὸν Γλαύκωνος, ὄρων ἀξιόλογον μὲν ἄνδρα ὄντα καὶ πολλῷ δυνατώτερον τῶν τὰ πολιτικὰ τοῖτε πρατιόντων, ὀκνοῦντα δὲ προσιέναι τῷ δήμῳ καὶ τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων ἐπιμελεῖσθαι, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Χαρμίδη, εἴ τις, ἱκανὸς ὢν τοὺς στεφανίτας ἀγῶνας νικᾶν καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸς τε τιμᾶσθαι καὶ τὴν πατρίδα ἐν τῇ Ἑλλάδι εὐδοκιμωτέραν ποιεῖν, μὴ θέλοι ἀγωνίζεσθαι, ποῖόν τινα τοῦτον νομίζοις ἂν τὸν ἄνδρα εἶναι; Ἀἴλον ὅτι, ἔφη, μαλακὸν τε καὶ δειλόν. 2. Εἰ δέ τις, ἔφη, δυνατὸς ὢν τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων ἐπιμελόμενος τὴν τε πόλιν ἀΐξειν καὶ αὐτὸς διὰ τοῦτο τιμᾶσθαι, ὀκνοίη δὴ τοῦτο πράττειν, οὐκ ἂν εἰκότως δειλὸς νομίζοιτο; Ἴσωσ, ἔφη. ἀτὰρ πρὸς τί με ταῦτ' ἐρωτᾷς; Ὅτι, ἔφη, οἴμαι σε δυνατόν ὄντα ὀκνεῖν ἐπιμελεῖσθαι,

καὶ ταῦτα ὧν ἀνάγκη σοι μετέχειν πολίτη γε ὄντι.

3. Τὴν δὲ ἐμὴν δύναμιν, ἔφη ὁ Χαρμίδης, ἐν ποίῳ ἔργῳ καταμαθὼν ταῦτά μου καταγιγνώσκεις; Ἐν ταῖς συνουσίαις, ἔφη, αἷς σύνει τοῖς τὰ τῆς πόλεως πράττουσι καὶ γὰρ ὅταν τι ἀνακοινῶνταί σοι, ὁρῶ σε καλῶς συμβουλευόντα, καὶ ὅταν τι ἀμαρτάνωσιν, ὀρθῶς ἐπιτιμῶντα.

4. Οὐ ταῦτόν ἐστιν, ἔφη, ὡς Σώκρατες, ἰδίᾳ τε διαλέγεσθαι καὶ ἐν τῷ πλήθει ἀγωνίζεσθαι. Καὶ μὴν, ἔφη, ὁ γε ἀριθμεῖν δυνάμενος οὐδὲν ἤττον ἐν τῷ πλήθει ἢ μόνος ἀριθμεῖ, καὶ οἱ κατὰ μόνας ἀριστα κιθαρίζοντες, οὗτοι καὶ ἐν τῷ πλήθει κρατιστεύουσιν.

5. Αἰδῶ δὲ καὶ φόβον, ἔφη, οὐχ ὁρᾷς ἔμφυτά τε ἀνθρώποις ὄντα καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐν τοῖς ὄχλοις ἢ ἐν ταῖς ἰδίαις ὀμιλίαις παριστάμενα; Καὶ σέ γε διδάξων, ἔφη, ὠρημημαί, ὅτι οὔτε τοὺς φρονιμωτάτους αἰδούμενος οὔτε τοὺς ἰσχυροτάτους φοβούμενος, ἐν τοῖς ἀφρονεσιτάτοις τε καὶ ἀσθενεσιτάτοις αἰσχύνῃ λέγειν.

6. Πότερον γὰρ τοὺς γναφεῖς αὐτῶν ἢ τοὺς σκυτεῖς ἢ τοὺς τέκτονας ἢ τοὺς χαλκεῖς ἢ τοὺς γεωργοὺς ἢ τοὺς ἐμπόρους ἢ τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ μεταβαλλομένους καὶ φροντίζοντας ὅτι ἐλάττινος πριάμενοι πλείονος ἀποδῶνται αἰσχύνῃ; ἐκ γὰρ τούτων ἀπάντων ἢ ἐκκλησίᾳ συνίσταται.

7. Τί δὲ οἶει διαφέρειν ὁ σὺ ποιεῖς ἢ τῶν ἀσκητῶν ὄντα κρείττω τοὺς ἰδιώτας φοβεῖσθαι; οὐ γὰρ τοῖς πρωτεύουσιν ἐν τῇ πόλει, ὧν ἔνιοι καταφρονοῦσί σου, ῥαδίως διαλεγόμενος, καὶ τῶν ἐπιμελομένων τοῦ τῇ πόλει διαλέγεσθαι πολὺν περιῶν, ἐν τοῖς μηδεπώποτε φροντίσασι τῶν πολιτικῶν μηδὲ σοῦ καταπεφρονηκόσιν ὀκνεῖς λέγειν, δεδιὼς μὴ καταγελασθῆς;

8. Τί δ'; ἔφη, οὐ δοκοῦσί σοι πολλάκις οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ὀρθῶς λεγόντων καταγελαῖν;

Καὶ γὰρ οἱ ἕτεροι, ἔφη. διὸ καὶ θαυμάζω σου, εἰ ἐκεί-
 νους, ὅταν τοῦτο ποιῶσι, ῥαδίως χειρούμενος, τούτοις
 δὲ μηδένα τρόπον οἶει δυνήσεσθαι προσενεχθῆναι.
 9. Ὡγαθέ, μὴ ἀγνόει σεαυτὸν μηδὲ ἀμάρτανε ἃ οἱ
 πλεῖστοι ἀμαρτάνουσιν. οἱ γὰρ πολλοὶ ὠρηκότες ἐπὶ τὸ
 σκοπεῖν τὰ τῶν ἄλλων πράγματα οὐ τρέπονται ἐπὶ τὸ
 ἑαυτοὺς ἐξετάζειν. μὴ οὖν ἀπορόραθῦμαι τούτου, ἀλλὰ
 διατείνου μᾶλλον πρὸς τὸ σεαυτῷ προσέχειν· καὶ μὴ
 ἀμέλει τῶν τῆς πόλεως, εἴ τι δυνατόν ἐστὶ διὰ σέ βέλ-
 τιον ἔχειν. τούτων γὰρ καλῶς ἐχόντων οὐ μόνον οἱ ἄλλοι
 πολῖται, ἀλλὰ καὶ οἱ σοὶ φίλοι καὶ αὐτὸς σὺ οὐκ ἐλάχι-
 στα ὠφελήσῃ.

CAPUT VIII.

1. Ἀριστίππου δὲ ἐπιχειροῦντος ἐλέγχειν τὸν Σω-
 κράτην, ὡς περ αὐτὸς ὑπ' ἐκείνου τὸ πρότερον ἠλέγχετο,
 βουλόμενος τοὺς συνόντας ὠφελεῖν ὁ Σωκράτης ἀπεκρί-
 νατο οὐχ ὡς περ οἱ φυλατιόμενοι μὴ πη ὁ λόγος ἐπαλ-
 λαχθῆ, ἀλλ' ὡς ἂν πεπεισμένος μάλιστα πράττειν τὰ
 δεόντα. 2. Ὁ μὲν γὰρ αὐτὸν ἤρητο εἴ τι εἰδείη ἀγαθόν,
 ἵνα, εἴ τι εἴποι τῶν τοιούτων, οἶον ἢ σιτίον ἢ ποτόν ἢ
 χρήματα ἢ ὑγίειαν ἢ θώμην ἢ τόλμαν, δεικνύοι δὴ τοῦτο
 κικόν ἐνίοτε ὄν. ὁ δὲ εἰδὼς ὅτι, ἐάν τι ἐνοχλῆ ἡμᾶς,
 δεόμεθα τοῦ παύσοντος, ἀπεκρίνατο ἥπερ καὶ ποιεῖν
 κράτιστον. 3. Ἀρά γε, ἔφη, ἐρωτᾷς με εἴ τι οἶδα πν-
 ρετοῦ ἀγαθόν; Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Ἀλλ' ὀφθαλμίας; Οὐ-
 δὲ τοῦτο. Ἀλλὰ λιμοῦ; Οὐδὲ λιμοῦ. Ἀλλὰ τίνος, ἔφη, εἴ
 γ' ἐρωτᾷς με εἴ τι ἀγαθόν οἶδα ὃ μηδενος ἀγαθόν
 ἐστίν, οὔτ' οἶδα, ἔφη, οὔτε δέομαι.

4. Πάλιν δὲ τοῦ Ἀριστίππου ἐρωτῶντος αὐτὸν εἴ τι εἰδεῖη καλόν; Καὶ πολλά, ἔφη. Ἄρ' οὖν, ἔφη, πάντα ὅμοια ἀλλήλοις; Ὡς οἷόν τε μὲν οὖν, ἔφη, ἀνομοιότατα ἔνια. Πῶς οὖν, ἔφη, τὸ τῷ καλῷ ἀνόμοιον καλὸν ἂν εἴη; Ὅτι νῆ Δί', ἔφη, ἔστι μὲν τῷ καλῷ πρὸς δρόμον ἀνθρώπῳ ἄλλος ἀνόμοιος καλὸς πρὸς πάλην, ἔστι δὲ καὶ ἄσπις καλὴ πρὸς τὸ προβαλέσθαι, ὡς ἔνι ἀνομοιοτάτῃ τῷ ἀκοντίῳ, καλῷ πρὸς τὸ σφόδρα τε καὶ ταχὺ φέρεσθαι. 5. Οὐδὲν διαφερόντως, ἔφη, ἀποκρίνη μοι ἢ ὅτε σε ἠρώτησα εἴ τι ἀγαθὸν εἰδεῖης. Σὺ δ' οἶει, ἔφη, ἄλλο μὲν ἀγαθόν, ἄλλο δὲ καλὸν εἶναι; οὐκ οἶσθ' ὅτι πρὸς ταῦτά πάντα καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ ἔστι; πρῶτον μὲν γὰρ ἡ ἀρετὴ οὐ πρὸς ἄλλα μὲν ἀγαθόν, πρὸς ἄλλα δὲ καλόν ἔστιν· ἔπειτα οἱ ἄνθρωποι τὸ αὐτό τε καὶ πρὸς τὰ αὐτὰ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ λέγονται· πρὸς τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ φαίνεται· πρὸς ταῦτά δὲ καὶ τὰ ἄλλα πάντα οἷς ἄνθρωποι χρῶνται καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ νομίζεται, πρὸς ἅπερ ἂν εὐχρηστα ἦ. 6. Ἄρ' οὖν, ἔφη, καὶ κόφινος κοπροφόρος καλὸν ἔστιν; Νῆ Δί', ἔφη, καὶ χρυσῆ γε ἄσπις αἰσχρόν, ἐὰν πρὸς τὰ ἑαυτῶν ἔργα ὁ μὲν καλῶς πεποιημένος ἦ, ἢ δὲ κακῶς. Λέγεις σύ, ἔφη, καλὰ τε καὶ αἰσχροὶ τὰ αὐτὰ εἶναι; 7. Καὶ νῆ Δί' ἔγωγ', ἔφη, ἀγαθὰ τε καὶ κακὰ· πολλάκις γὰρ τὸ τε λιμοῦ ἀγαθὸν πυρετοῦ κακόν ἔστι καὶ τὸ πυρετοῦ ἀγαθὸν λιμοῦ κακόν ἔστι, πολλάκις δὲ τὸ μὲν πρὸς δρόμον καλὸν πρὸς πάλην αἰσχρόν, τὸ δὲ πρὸς πάλην καλὸν πρὸς δρόμον αἰσχρόν. πάντα γὰρ ἀγαθὰ μὲν καὶ καλὰ ἔστι πρὸς ἃ ἂν εὖ ἔχη, κακὰ δὲ καὶ αἰσχροὶ πρὸς ἃ ἂν κακῶς.

8. Καὶ οἰκίας δὲ λέγων τὰς αὐτὰς καλὰς τε εἶνα

καὶ χρησίμους παιδεύειν ἔμοιγ' ἐδόκει οἷας χρὴ οἰκοδομῆσθαι. ἐπεσκόπει δὲ ᾧδε· Ἄρα γε τὸν μέλλοντα οἰκίαν οἷαν χρὴ ἔχειν τοῦτο δεῖ μηχανᾶσθαι, ὅπως ἡδίστη τε ἐνδιαταῖσθαι καὶ χρησιμωτάτη ἔσται; 9. Τούτου δὲ ὁμολογουμένου, Οὐκοῦν ἡδὺ μὲν θέρους ψυχειήν ἔχειν, ἡδὺ δὲ χειμῶνος ἀλεινήν; Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο συμφαίεν, Οὐκοῦν ἐν ταῖς πρὸς μεσημβρίαν βλεπούσαις οἰκίαις τοῦ μὲν χειμῶνος ὁ ἥλιος εἰς τὰς πασιτάδας ὑπολάμπει, τοῦ δὲ θέρους ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν στεγῶν πορευόμενος σκιάν παρέχει. οὐκοῦν εἴ γε καλῶς ἔχει ταῦτα οὕτω γίγνεσθαι, οἰκοδομεῖν δεῖ ὑψηλότερα μὲν τὰ πρὸς μεσημβρίαν, ἵνα ὁ χειμερινὸς ἥλιος μὴ ἀποκλείηται, χθαμαλότερα δὲ τὰ πρὸς ἄρκτον, ἵνα οἱ ψυχροὶ μὴ ἐμπίπτωσιν ἄνεμοι. 10. Ὡς δὲ συνελόντι εἰπεῖν ὅποι πάσας ὥρας αὐτός τε ἂν ἡδίστα καταφεύγοι καὶ τὰ ὄντα ἀσφαλέστατα τιθοῖτο, αὕτη ἂν εἰκότως ἡδίστη τε καὶ καλλίστη οἰκήσις εἴη. γραφαὶ δὲ καὶ ποικιλίαι πλείονας εὐφροσύνας ἀποστεροῦσιν ἢ παρέχουσι. ναοῖς γε μὴν καὶ βωμοῖς χώραν ἔφη εἶναι προπωδεστέστην ἥτις ἐμφανεστάτη οὔσα ἀστιβεστιάτη εἴη· ἡδὺ μὲν γὰρ ἰδόντας προσεύξασθαι, ἡδὺ δὲ ἀγνώως ἔχοντας προσιέναι.

CAPUT IX.

1. Πάλιν δὲ ἐρωτώμενος ἢ ἀνδρεία πότερον εἴη διδακτὸν ἢ φυσικόν, Οἶμαι μὲν, ἔφη, ὥσπερ σῶμα σώματος ἰσχυρότερον πρὸς τοὺς πόνους φύεται, οὕτω καὶ ψυχὴν ψυχῆς ἐρώμενεστέραν πρὸς τὰ δεινὰ φύσει γίγνεσθαι. ὁρῶ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς νόμοις τε καὶ ἔθουσι τρεφομένους πολὺ διαφέροντας ἀλλήλων τόλμη. 2. Νο-

μίջω μέντοι πᾶσαν φύσιν μαθήσει καὶ μελέτη πρὸς ἀνδρείαν αὐξέσθαι. δῆλον μὲν γὰρ ὅτι Σκύθαι καὶ Θραῖκες οὐκ ἂν τολμήσειαν ἀσπίδας καὶ δόρατα λαβόντες Λακεδαιμονίοις διαμάχεσθαι· φανερόν δὲ ὅτι καὶ Λακεδαιμόνιοι οὐτ' ἂν Θραξὶν ἐν πέλταις καὶ ἀκοντίοις οὔτε Σκύθαις ἐν τόξοις ἐθέλοιεν ἂν διαγωνίζεσθαι.

3. Ὅρῳ δ' ἔγωγε καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πάντων ὁμοίως καὶ φύσει διαφέροντας ἀλλήλων τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπιμελεία πολὺ ἐπιδιδόντας. ἐκ δὲ τούτων δῆλόν ἐστιν ὅτι πάντας χρῆ καὶ τοὺς εὐφρεστεροὺς καὶ τοὺς ἀμβλυτέροὺς τὴν φύσιν, ἐν οἷς ἂν ἀξιόλογοι βούλωνται γενέσθαι, ταῦτα καὶ μανθάνειν καὶ μελετᾶν.

4. Σοφίαν δὲ καὶ σωφροσύνην οὐ διώριζεν, ἀλλὰ τῶ τὰ μὲν καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ γινώσκοντα χρῆσθαι αὐτοῖς καὶ τῶ τὰ αἰσχρὰ εἰδότα εὐλαβεῖσθαι σοφόν τε καὶ σώφρονα ἔκρινε. προσερωτώμενος δὲ εἰ τοὺς ἐπισταμένους μὲν ἅ δεῖ πράττειν, ποιούντας δὲ τὰναντία, σοφούς τε καὶ ἐγκρατεῖς εἶναι νομίζοι, Οὐδέν γε μᾶλλον, ἔφη, ἢ ἀσοφούς τε καὶ ἀκρατεῖς. πάντας γὰρ οἶμαι, προαιρουμένους ἐκ τῶν ἐνδεχομένων, ἅ οἴονται συμφορώτατα αὐτοῖς εἶναι, ταῦτα πράττειν. νομίζω οὖν τοὺς μὴ ὀρθῶς πράττοντας οὔτε σοφούς οὔτε σώφρονας εἶναι.

5. Ἐφη δὲ καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν ἀρετὴν σοφίαν εἶναι. τὰ τε γὰρ δίκαια καὶ πάντα ὅσα ἀρετῇ πράττεται καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ εἶναι· καὶ οὐτ' ἂν τοὺς ταῦτα εἰδότας ἄλλο ἀντὶ τούτων οὐδὲν προελέσθαι οὔτε τοὺς μὴ ἐπισταμένους δύνασθαι πράττειν, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐγχειρῶσιν, ἁμαρτάνειν. οὕτω καὶ τὰ καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ τοὺς μὲν σοφούς πράττειν, τοὺς δὲ μὴ σοφούς οὐ δύνασθαι, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐγχειρῶσιν,

ἁμαρτάνειν. ἐπεὶ οὖν τὰ τε δίκαια καὶ τὰ ἄλλα καλὰ τε
 καὶ ἀγαθὰ πάντα ἀρετῇ πράττεται, δῆλον εἶναι ὅτι καὶ
 δικαιοσύνη καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα ἀρετῇ σοφία ἐστὶ. 6. Μα-
 νίαν γὰρ μὴ ἐναντίον μὲν ἔφη εἶναι σοφία, οὐ μὲντοι γὰρ
 τὴν ἀνεπιστημοσύνην μανίαν ἐνόμιζε. τὸ δὲ ἀγνοεῖν ἑαυ-
 τόν, καὶ ἃ μὴ οἶδε δοξάζειν τε καὶ οἶεσθαι γιγνώσκειν,
 ἐγγυτάτω μανίας ἐλογίζετο εἶναι. τοὺς μὲντοι πολλοὺς
 ἔφη ἃ μὲν οἱ πλείστοι ἀγνοοῦσι, τοὺς διημαρτηκότας
 τούτων οὐ φάσκειν μαινέσθαι, τοὺς δὲ διημαρτηκότας
 ὧν οἱ πολλοὶ γιγνώσκουσι μαινομένους καλεῖν. 7. Ἐάν
 τε γὰρ τις μέγας οὕτως οἴηται εἶναι, ὥστε κύπτειν τὰς
 πύλας τοῦ τείχους διεξιὼν, ἐάν τε οὕτως ἰσχυρός, ὥστ'
 ἐπιχειρεῖν οἰκίας αἵρεσθαι ἢ ἄλλῳ τῷ ἐπιτίθεσθαι τῶν
 πᾶσι δῆλων ὅτι ἀδύνατά ἐστι, τοῦτον μαινέσθαι φά-
 σκειν· τοὺς δὲ μικρῶν διαμαρτάνοντας οὐ δοκεῖν τοῖς
 πολλοῖς μαινέσθαι, ἀλλ' ὥσπερ τὴν ἰσχυρὰν ἐπιθυμίαν
 ἔρωτα καλοῦσιν, οὕτω καὶ τὴν μεγάλην παράνοιαν μα-
 νίαν αὐτοὺς καλεῖν. 8. Φθόρον δὲ σκοπῶν ὅτι εἴη,
 λύπην μὲν τινα ἐξεύρισκεν αὐτὸν ὄντα, οὔτε μὲντοι τὴν
 ἐπὶ φίλων ἀτυχίαις οὔτε τὴν ἐπ' ἐχθρῶν εὐτυχίαις γι-
 γνομένην, ἀλλὰ μόνους ἔφη φθονεῖν τοὺς ἐπὶ ταῖς τῶν
 φίλων εὐπραξίαις ἀνιωμένους. θαυμαζόντων δὲ τινῶν,
 εἴ τις φίλων τινα ἐπὶ τῇ εὐπραξίᾳ αὐτοῦ λυποῖτο, ὑπε-
 μίμησεν ὅτι πολλοὶ οὕτως πρὸς τινὰς ἔχουσιν, ὥστε
 κακῶς μὲν πράττοντας μὴ δύνασθαι περιορᾶν, ἀλλὰ
 βοηθεῖν ἀτυχοῦσιν, εὐτυχοῦντων δὲ λυπεῖσθαι. τοῦτο
 δὲ φρονίμῳ μὲν ἀνδρὶ οὐκ ἂν συμβῆναι, τοὺς ἡλιθίους
 δὲ ἀεὶ πάσχειν αὐτό. 9. Σχολὴν δὲ σκοπῶν τί εἴη, ποι-
 οῦντας μὲν τι τοὺς πλείστους ἔφη εὐρίσκειν· καὶ γὰρ
 τοὺς πεπειθόντας καὶ τοὺς γελωτοποιοῦντας ποιεῖν τι·

πάντας δὲ τούτους ἔφη σχολάζειν· ἐξεῖναι γὰρ αὐτοῖς
 ἶέναι πράξοντας τὰ βελτίω τούτων. ἀπὸ μέντοι τῶν βελ-
 τιόνων ἐπὶ τὰ χεῖρω ἶέναι οὐδένα σχολάζειν· εἰ δέ τις
 ἴοι, τοῦτον ἀσχολίας αὐτῷ οὔσης κακῶς ἔφη τοῦτο
 πράττειν. 10. Βασιλεῖς δὲ καὶ ἄρχοντας οὐ τοὺς τὰ
 σκηπτρα ἔχοντας ἔφη εἶναι, οὐδὲ τοὺς ὑπὸ τῶν τυχόν-
 των αἰρεθέντας, οὐδὲ τοὺς κλήρω λαχόντας, οὐδὲ τοὺς
 βιασαμένους, οὐδὲ τοὺς ἐξαπατήσαντας, ἀλλὰ τοὺς ἐπι-
 σταμένους ἄρχειν. 11. Ὅποτε γὰρ τις ὁμολογήσειε τοῦ
 μὲν ἄρχοντος εἶναι τὸ προστάττειν ὅτι χρῆ ποιεῖν, τοῦ
 δὲ ἀρχομένου τὸ πείθεσθαι, ἐπεδείκνυεν ἓν τε νηὶ τὸν
 μὲν ἐπιστάμενον ἄρχοντα, τὸν δὲ ναύκληρον καὶ τοὺς
 ἄλλους τοὺς ἐν τῇ νηὶ πάντας πειθόμενους τῷ ἐπιστα-
 μένῳ, καὶ ἐν γεωργίᾳ τοὺς κεκτημένους ἄγρους καὶ ἐν
 νόσῳ τοὺς νοσοῦντας καὶ ἐν σωμασίᾳ τοὺς σωμα-
 σκουῦντας, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας οἷς ὑπάρχει τι ἐπιμε-
 λείας δεόμενον, ἂν μὲν αὐτοὶ ἠγῶνται ἐπίστασθαι ἐπι-
 μελεῖσθαι· εἰ δὲ μή, τοῖς ἐπισταμένοις οὐ μόνον παροῦ-
 σι πειθόμενους, ἀλλὰ καὶ ἀπόντας μεταπεμπομένους,
 ὅπως ἐκείνοις πειθόμενοι τὰ δέοντα πράττωσιν. ἐν δὲ
 ταλασίᾳ καὶ τὰς γυναῖκας ἐπεδείκνυεν ἀρχούσας τῶν
 ἀνδρῶν διὰ τὸ τὰς μὲν εἰδέναι ὅπως χρῆ ταλασιουργεῖν,
 τοὺς δὲ μὴ εἰδέναι. 12. Εἰ δὲ τις πρὸς ταῦτα λέγοι ὅτι
 τῷ τυράννῳ ἔξεστι μὴ πείθεσθαι τοῖς ὀρθῶς λέγουσι,
 Καὶ πῶς ἂν, ἔφη, ἐξεῖη μὴ πείθεσθαι, ἐπικειμένης γε
 ζημίας εἰάν τις τῷ εὖ λέγοντι μὴ πείθηται; ἐν ᾧ γὰρ ἂν
 τις πράγματι μὴ πείθηται τῷ εὖ λέγοντι, ἀμαρτήσεται
 δήπου, ἀμαρτάνων δὲ ζημιωθήσεται. 13. Εἰ δὲ φαίη
 τις τῷ τυράννῳ ἔξεῖναι καὶ ἀποκτείνειν τὸν εὖ φρονοῦν-
 τα, Τὸν δὲ ἀποκτείναντα, ἔφη, τοὺς κρατίστους τῶν

συμμάχων οἷε ἀξήμιον γίνεσθαι ἢ ὡς ἔτυχε ζημιούσθαι; πότερον γὰρ ἂν μᾶλλον οἷε σώζεσθαι τὸν ταῦτα ποιοῦντα, ἢ οὕτω καὶ τάχιστ' ἂν ἀπολέσθαι; 14. Ἐρομένου δὲ τινος αὐτὸν τί δοκοῖη αὐτῷ κράτιστον ἀνδρὶ ἐπιτήδευμα εἶναι, ἀπεκρίνατο εὐπραξίαν. ἐρομένου δὲ πάλιν εἰ καὶ τὴν εὐτυχίαν ἐπιτήδευμα νομίζοι εἶναι, Πᾶν μὲν οὖν τούναντίον ἔγωγ', ἔφη, τύχην καὶ πράξιν ἡγοῦμαι· τὸ μὲν γὰρ μὴ ζητοῦντα ἐπιτυχεῖν τινι τῶν δεόντων εὐτυχίαν οἶμαι εἶναι, τὸ δὲ μαθόντα τε καὶ μελετήσαντά τι εὖ ποιεῖν εὐπραξίαν νομίζω, καὶ οἱ τοῦτο ἐπιτηδεύοντες δοκοῦσί μοι εὖ πράττειν. 15. Καὶ ἀρίστους δὲ καὶ θεοφιλεστάτους ἔφη εἶναι ἐν μὲν γεωργίᾳ τοὺς τὰ γεωργικά εὖ πράττοντας, ἐν δ' ἰατρείᾳ τοὺς τὰ ἰατρικά, ἐν δὲ πολιτείᾳ τοὺς τὰ πολιτικά· τὸν δὲ μηδὲν εὖ πράττοντα οὔτε χρήσιμον οὐδὲν ἔφη εἶναι οὔτε θεοφιλῆ.

CAPUT X.

1. Ἀλλὰ μὴν καὶ εἴ ποτε τῶν τὰς τέχνας ἐχόντων καὶ ἐργασίας ἕνεκα χρωμένων αὐταῖς διαλέγοιτό τινι, καὶ τούτοις ὠφέλιμος ἦν. εἰσελθὼν μὲν γὰρ ποτε πρὸς Παρόράσιον, τὸν ζωγράφον, καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ, Ἄρα, ἔφη, ὦ Παρόράσις, γραφικὴ ἐστὶν ἡ εἰκασία τῶν ὄρωμένων; τὰ γοῦν κοῖλα καὶ τὰ ὑψηλά, καὶ τὰ σκοτεινά καὶ τὰ φωτεινά, καὶ τὰ σκληρὰ καὶ τὰ μαλακά, καὶ τὰ τραχέα καὶ τὰ λεία, καὶ τὰ νέα καὶ τὰ παλαιὰ σώματα διὰ τῶν χρωμάτων ἀπεικάζοντες ἐκμιμεῖσθε. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. 2. Καὶ μὴν τὰ γε καλὰ εἶδη ἀφομοιοῦντες, ἐπειδὴ οὐ ῥάδιον ἐνὶ ἀνθρώπῳ περιτυχεῖν ἄμεμπτα πάντα ἔχοντι, ἐκ πολλῶν συνάγοντες τὰ ἐξ ἐκάστου

κάλλιστα, οὕτως ὅλα τὰ σώματα καλὰ ποιεῖτε φαίνεσθαι. Ποιοῦμεν γάρ, ἔφη, οὕτως. 3. Τί γάρ; ἔφη, τὸ πιθανώτατόν τε καὶ ἥδιστον καὶ φιλικώτατον καὶ ποθεινότατον καὶ ἐρασιμώτατον ἀπομιμῆσθε τῆς ψυχῆς ἡθους; ἢ οὐδὲ μιμητόν ἐστι τοῦτο; Πῶς γάρ ἂν, ἔφη, μιμητόν εἶη, ὦ Σώκρατες, ὃ μήτε συμμετρίαν μήτε χρῶμα μήτε ὦν σὺ εἶπας ἄρτι μηδὲν ἔχει, μηδὲ ὅλως ὄρατόν ἐστιν; 4. Ἄρ' οὖν, ἔφη, γίγνεται ἐν ἀνθρώπῳ τό τε φιλοφρόνως καὶ τὸ ἐχθρῶς βλέπειν πρὸς τινας; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη. Οὐκοῦν τοῦτό γε μιμητόν ἐν τοῖς ὄμμασιν; Καὶ μάλα, ἔφη. Ἐπὶ δὲ τοῖς τῶν φίλων ἀγαθοῖς καὶ τοῖς κακοῖς ὁμοίως σοι δοκοῦσιν ἔχειν τὰ πρόσωπα οἱ τε φροντίζοντες καὶ οἱ μή; Μὰ Δί' οὐ δῆτα, ἔφη· ἐπὶ μὲν γάρ τοῖς ἀγαθοῖς φαιδροί, ἐπὶ δὲ τοῖς κακοῖς σκυθρωποὶ γίνονται. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ ταῦτα δυνατόν ἀπεικάζειν; Καὶ μάλα, ἔφη. 5. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ μεγαλοπρεπές τε καὶ ἐλευθέριον, καὶ τὸ ταπεινόν τε καὶ ἀνελεύθερον, καὶ τὸ σωφρονικόν τε καὶ φρόνιμον, καὶ τὸ ὑβριστικόν τε καὶ ἀπειροκάλον καὶ διὰ τοῦ προσώπου καὶ διὰ τῶν σχημάτων καὶ ἐστώτων καὶ κινουμένων ἀνθρώπων διαφαίνει. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ταῦτα μιμητά; Καὶ μάλα, ἔφη. Πότερον οὖν, ἔφη, νομίζεις ἥδιον ὄραῖν τοὺς ἀνθρώπους δι' ὧν τὰ καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ καὶ ἀγαπητὰ ἦθη φαίνεται, ἢ δι' ὧν τὰ αἰσχρὰ τε καὶ πονηρὰ καὶ μισητὰ; Πολὺ νῆ Δί', ἔφη, διαφέρει, ὦ Σώκρατες.

6. Πρὸς δὲ Κλείωνα τὸν ἀνδριαντοποιὸν εἰσελθὼν ποτε καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ, Ὅτι μὲν, ἔφη, ὦ Κλείων, καλοὶ οὓς ποιεῖς, δρομεῖς τε καὶ παλαιστὰς καὶ πύκτας καὶ παγκρατιαστὰς, ὄρω τε καὶ οἶδα· ὃ δὲ μάλιστα ψυχαγωγεῖ διὰ τῆς ὕψεως τοὺς ἀνθρώπους, τὸ ζωτικούς

φαίνεσθαι, πῶς τοῦτο ἐνεργάζῃ τοῖς ἀνδριῶσιν; 7. Ἐπεὶ δὲ ἀπορῶν ὁ Κλείων οὐ ταχὺ ἀπεκρίνατο, Ἄρ', ἔφη, τοῖς τῶν ζώντων εἶδεσιν ἀπεικάζων τὸ ἔργον ζωτικωτέρους ποιεῖς φαίνεσθαι τοὺς ἀνδριάντας; Καὶ μάλα, ἔφη. Οὐκοῦν τὰ τε ὑπὸ τῶν σχημάτων κατασπώμενα καὶ τὰ ἀνασπώμενα ἐν τοῖς σώμασι, καὶ τὰ συμπιεζόμενα καὶ τὰ διελκόμενα, καὶ τὰ ἐντεινόμενα καὶ τὰ ἀνιέμενα ἀπεικάζων ὁμοιότητά τε τοῖς ἀληθινοῖς καὶ πιθανώτερα ποιεῖς φαίνεσθαι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. 8. Τὸ δὲ καὶ τὰ πάθη τῶν ποιούντων τι σωμάτων ἀπομιμῆσθαι, οὐ ποιεῖ τινα τέρψιν τοῖς θεωμένοις; Εἰκὸς γοῦν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ τῶν μὲν μαχομένων ἀπειλητικά τὰ ὄμματα ἀπικαστέον, τῶν δὲ νενικηκότων εὐφραينوμένων ἢ ὄψις μιμητέα; Σφόδρα γε, ἔφη. Δεῖ ἄρα, ἔφη, τὸν ἀνδριαντοποιὸν τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα τῷ εἶδει προσεικάζειν.

9. Πρὸς δὲ Πιστίαν τὸν θωρακοποιὸν εἰσελθὼν, ἐπιδείξαντος αὐτοῦ τῷ Σωκράτει θώρακας εὐεργασμένους, Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη, καλὸν γε, ὦ Πιστία, τὸ εὖρημα τὸ τὰ μὲν δεόμενα σκέπης τοῦ ἀνθρώπου σκεπάζειν τὸν θώρακα, ταῖς δὲ χερσὶ μὴ κωλύειν χρῆσθαι. 10. Αἰτάρ, ἔφη, λέξον μοι, ὦ Πιστία, διὰ τί οὔτε ἰσχυροτέρους οὔτε πολυτελεστερόους τῶν ἄλλων ποιῶν τοὺς θώρακας πλείονος πωλεῖς; Ὅτι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, εὐρυθυμότερους ποιῶ. Τὸν δὲ ἑυθυμόν, ἔφη, πότερα μέτρω ἢ σταθμῷ ἐπιδεικνύων πλείονος τιμᾶ; οὐ γὰρ δὴ ἴσους γε πάντα οὐδὲ ὁμοίους οἶμαί σε ποιεῖν, εἴ γε ἀριότιοντας ποιεῖς. Ἀλλὰ νῆ Δί', ἔφη, ποιῶ οὐδὲν γὰρ ὄφελός ἐστι θώρακος ἄνευ τούτου. 11. Οὐκοῦν, ἔφη, σώματά γε ἀνθρώπων τὰ μὲν εὐθυμὰ ἐστί, τὰ δὲ ἀρόθυμα; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Πῶς οὖν, ἔφη, τῷ ἀρόθυμῳ σώ-

ματι ἀρμότιοντα τὸν θώρακα εὐρυθμον ποιεῖς; Ὡσπερ καὶ ἀρμότιοντα, ἔφη· ὁ ἀρμότιων γὰρ ἐστὶν εὐρυθμος.

12. Δοκεῖς μοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸ εὐρυθμον οὐ καθ' ἑαυτὸ λέγειν, ἀλλὰ πρὸς τὸν χρώμενον· ὡσπερ ἂν εἰ φαίης ἀσπίδα, ᾧ ἂν ἀρμότιη, τούτῳ εὐρυθμον εἶναι, καὶ χλαμύδα, καὶ τὰλλα ὡσαύτως ἔοικεν ἔχειν τῷ σῶ λόγῳ.

13. Ἴσως δὲ καὶ ἄλλο τι οὐ μικρὸν ἀγαθὸν τῷ ἀρμότιειν πρόσεστι. Δίδαξον, ἔφη, ὦ Σώκρατες, εἴ τι ἔχεις. Ἦτιον, ἔφη, τῷ βάρει πιέζουσιν οἱ ἀρμότιοντες τῶν ἀναρμόστων, τὸν αὐτὸν σταθμὸν ἔχοντες. οἱ μὲν γὰρ ἀνάρμοστοι ἢ ὅλοι ἐκ τῶν ὤμων κρεμάμενοι ἢ καὶ ἄλλο τι τοῦ σώματος σφόδρα πιέζοντες δύσφοροι καὶ χαλεποὶ γίνονται· οἱ δὲ ἀρμότιοντες, διειλημμένοι τὸ βάρος τὸ μὲν ὑπὸ τῶν κλειδῶν καὶ ἐπωμίδων, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν ὤμων, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ στήθους, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ νώτου, τὸ δὲ ὑπὸ τῆς γαστρὸς, ὀλίγον δεῖν οὐ φορήματι ἀλλὰ προσθήματι εἰκόασιν.

14. Εἶρηκας, ἔφη, αὐτὸ δι' ὅπερ ἔγωγε τὰ ἐμὰ ἔργα πλείστου ἄξια νομίζω εἶναι. ἔνιοι μὲντοι τοὺς ποικίλους καὶ τοὺς ἐπιχρύσους θώρακας μᾶλλον ὠνοῦνται. Ἀλλὰ μὴν, ἔφη, εἴ γε διὰ ταῦτα μὴ ἀρμότιοντας ὠνοῦνται, κακὸν ἔμοιγε δοκοῦσι ποικίλον τε καὶ ἐπίχρυσον ὠνεῖσθαι.

15. Αἰτάρ, ἔφη, τοῦ σώματος μὴ μένοντος, ἀλλὰ τοτὲ μὲν κυρτουμένου, τοτὲ δὲ ὀρθουμένου, πῶς ἂν ἀκριβεῖς θώρακες ἀρμότιοιεν; Οὐδαμῶς, ἔφη. Λέγεις, ἔφη, ἀρμότιειν οὐ τοὺς ἀκριβεῖς, ἀλλὰ τοὺς μὴ λυποῦντας ἐν τῇ χρεῖᾳ. Αὐτός, ἔφη, τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες, καὶ πάνν ὀρθῶς ἀποδέχη.

CAPUT XI.

1. Γυναικὸς δὲ ποτε οὔσης ἐν τῇ πόλει καλῆς, ἧ ὄνομα ἦν Θεοδότη, καὶ οἷας συνεῖναι τῷ πείθοντι, μνησθέντος αὐτῆς τῶν παρόντων τινός, καὶ εἰπόντος ὅτι κρεῖττον εἶη λόγου τὸ κάλλος τῆς γυναικός, καὶ ζωγράφου φήσαντος εἰσιέναι πρὸς αὐτὴν ἀπεικασομένους, οἷς ἐκείνην ἐπιδεικνύειν ἑαυτῆς ὅσα καλῶς ἔχοι, Ἰτέον ἂν εἶη θεασομένους, ἔφη ὁ Σωκράτης· οὐ γὰρ δὴ ἀκούσασι γε τὸ λόγου κρεῖττον ἐστὶ καταμαθεῖν. καὶ ὁ διηγησάμενος, Οὐκ ἂν φθάνοιτ', ἔφη, ἀκολουθοῦντες; 2. Οὕτω μὲν δὴ πορευθέντες πρὸς τὴν Θεοδότην, καὶ καταλαβόντες ζωγράφῳ τινὶ παρεστηκυῖαν, ἐθβάσαντο. παυσάμενοι δὲ τοῦ ζωγράφου, Ὡ ἀνδρες, ἔφη ὁ Σωκράτης, πότερον ἡμᾶς δεῖ μᾶλλον Θεοδότῃ χάριν ἔχειν ὅτι ἡμῖν τὸ κάλλος ἑαυτῆς ἐπέδειξεν, ἢ ταύτην ἡμῖν ὅτι ἐθεασάμεθα; ἄρ' εἰ μὲν ταύτῃ ὠφελιμωτέρα ἐστὶν ἢ ἐπίδειξις, ταύτην ἡμῖν χάριν ἐκτέον, εἰ δὲ ἡμῖν ἢ θεά, ἡμᾶς ταύτῃ; 3. Εἰπόντος δὲ τινος ὅτι δίκαια λέγοι, Οὐκοῦν, ἔφη, αὕτη μὲν ἤδη τε τὸν παρ' ἡμῶν ἔπαινον κερδαίνει, καὶ ἐπειδὴν εἰς πλείους διαγγεῖλωμεν, πλείω ὠφεληθήσεται· ἡμεῖς δὲ ἤδη τε ὧν ἐθεασάμεθα ἐπιθυμοῦμεν ἄψασθαι, καὶ ἀπιμεν ὑποκνιζόμενοι, καὶ ἀπελθόντες προθήσομεν. ἐκ δὲ τούτων εἰκὸς ἡμᾶς μὲν θεραπεύειν, ταύτην δὲ θεραπεύεσθαι. καὶ ἡ Θεοδότῃ, Νὴ Δί', ἔφη, εἰ τοίων ταῦθ' οὕτως ἔχει, ἐμὲ ἂν δεοί ὑμῖν τῆς θεᾶς χάριν ἔχειν. 4 Ἐκ δὲ τούτου ὁ Σωκράτης ὁρῶν αὐτὴν τε πολυτελῶς κεκοσμημένην καὶ μητέρα παροῦσαν αὐτῇ ἐν ἐσθῆτι καὶ θεραπεία οὐ τῇ τυχούσῃ, καὶ θεραπαίνας πολλὰς καὶ εὐειδεῖς, καὶ οὐδὲ ταύτας ἡμε-

λημένως ἐχούσας, καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν οἰκίαν ἀφθό-
 νως κατεσκευασμένην, Εἶπέ μοι, ἔφη, ὦ Θεοδότῃ, ἔστι
 σοι ἀγρός; Οὐκ ἔμοιγ', ἔφη. Ἀλλ' ἄρα οἰκία προσόδους
 ἔχουσα; Οὐδὲ οἰκία, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν χειροτέχνηται τινές;
 Οὐδὲ χειροτέχνηται, ἔφη. Πόθεν οὖν, ἔφη, τὰπιτήθεια
 ἔχεις; Ἐάν τις, ἔφη, φίλος μοι γενόμενος εὖ ποιεῖν ἐθέ-
 λῃ, οὗτός μοι βίος ἐστί. 5. Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη, ὦ
 Θεοδότῃ, καλόν γε τὸ κτῆμα, καὶ πολλῶν κρεῖττον ἢ
 οἴων τε καὶ βοῶν καὶ αἰγῶν φίλων ἀγέλην κεκτῆσθαι.
 ἄτάρ, ἔφη, πότερον τῇ τύχῃ ἐπιτρέπεις, ἔάν τις σοι φί-
 λος ὥσπερ μῦα προσπιῆται, ἢ καὶ αὐτὴ τι μηχανᾷ;
 6. Πῶς δ' ἂν, ἔφη, ἐγὼ τούτου μηχανὴν εὔρομι; Πολύ
 νῆ Δί', ἔφη, προσηκόντως μᾶλλον ἢ αἰ φάλαγγες· οἷσθα
 γὰρ ὡς ἐκεῖναι θηρῶσι τὰ πρὸς τὸν βίον· ἀράχνια γὰρ
 δήπου λεπτὰ ὑψηλάμενα, ὅτι ἂν ἐνταῦθα ἐμπέσῃ, τού-
 τῃ τροφῇ χρῶνται. 7. Καὶ ἐμοὶ οὖν, ἔφη, συμβουλεύεις
 ὑφήνασθαι τι θήρατρον; Οὐ γὰρ δή, ἔφη, οὕτω γε ἀτέ-
 χνως οἶεσθαι χρὴ τὸ πλείστου ἄξιον ἄγρευμα φίλους
 θηράσειν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸ μικροῦ ἄξιον, τοὺς λα-
 γῶς, θηρῶντες πολλὰ τεχνάζουσιν; 8. Ὅτι μὲν γὰρ
 τῆς νυκτὸς νέμονται, κύνες νυκτερευτικῶς πορισάμενοι,
 ταύταις αὐτοὺς θηρῶσιν· ὅτι δὲ μεθ' ἡμέραν ἀποδι-
 δράσκουσιν, ἄλλας κτῶνται κύνες, αἰτινες, ἢ ἂν ἐκ τῆς
 νομῆς εἰς τὴν εὐνὴν ἀπέλθωσι, τῇ ὀσμῇ αἰσθανόμεναι
 εὐρίσκουσιν αὐτούς· ὅτι δὲ ποδώκεις εἰσὶν, ὥστε καὶ ἐκ
 τοῦ φανεροῦ τρέχοντες ἀποφεύγειν, ἄλλας αὖ κύνες τα-
 χείας παρασκευάζονται, ἵνα κατὰ πόδας ἀλίσκωνται·
 ὅτι δὲ καὶ ταύτας αὐτῶν τινες ἀποφεύγουσι, δίκτυα
 ἰστᾶσιν εἰς τὰς ἀτραπούς, ἢ φεύγουσιν, ἢ εἰς ταῦτα
 ἐμπέτοντες συμποδίζονται. 9. Τίνι οὖν, ἔφη, τοιοῦτω

φίλους ἂν ἐγὼ θηρώην; Ἐὰν νῆ Δί', ἔφη, ἀντὶ κινὸς κτήσῃ ὅστις σοι ἰχνεύων μὲν τοὺς φιλοκάλους καὶ πλουσίους εὐρήσει, εὐρῶν δὲ μηχανήσεται ὅπως ἐμβάλλῃ αὐτούς εἰς τὰ σὰ δίκτυα. 10. Καὶ ποῖα, ἔφη, ἐγὼ δίκτυα ἔχω; Ἐν μὲν δήπου, ἔφη, καὶ μάλα εὖ περιπλεκόμενον, τὸ σῶμα· ἐν δὲ τούτῳ ψυχὴν, ἣ καταμανθάνεις, καὶ ὡς ἂν ἐμβλέπουσα χαρίζοιο, καὶ ὅτι ἂν λέγουσα εὐφραίνοις, καὶ ὅτι δεῖ τὸν μὲν ἐπιμελόμενον ἀσμένως ὑποδέχεσθαι, τὸν δὲ τῆνφῶντα ἀποκλείειν, καὶ ἀρῶσθησαντός γε φίλου φροντιστικῶς ἐπισκέψασθαι, καὶ καλὸν τι πράξαντος σφόδρα συνησθῆναι, καὶ τῷ σφόδρα σοῦ φροντίζοντι ὅλη τῇ ψυχῇ κεχαρίσθαι. φιλεῖν γὰρ μὴν εὖ οἶδ' ὅτι ἐπίστασαι οὐ μόνον μαλακῶς, ἀλλὰ καὶ εὐνοικῶς, καὶ ὅτι ἀρεστοί σοι εἰσιν οἱ φίλοι, οἶδ' ὅτι οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ ἀναπειθεις. Μὰ τὸν Δί', ἔφη ἡ Θεοδότῃ, ἐγὼ τούτων οὐδὲν μηχανῶμαι. 11. Καὶ μὴν, ἔφη, πολὺ διαφέρει τὸ κατὰ φύσιν τε καὶ ὀρθῶς ἀνθρώπῳ προσφέρεσθαι. καὶ γὰρ· δὴ βίᾳ μὲν οὐτ' ἂν ἔλοις οὐτε κατάσχοις φίλον, εὐεργεσίᾳ δὲ καὶ ἡδονῇ τὸ θηρίον τοῦτο ἀλώσιμόν τε καὶ παραμόνιμόν ἐστιν. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. 12. Δεῖ τοίνυν, ἔφη, πρῶτον μὲν τοὺς φροντίζοντάς σου τοιαῦτα ἀξιοῦν, οἷα ποιοῦσιν αὐτοῖς σμικρότατα μελήσει, ἔπειτα δὲ αὐτὴν ἀμείβεσθαι χαριζομένην τὸν αὐτὸν τρόπον. οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα φίλοι γίγνοιτο καὶ πλεῖστον χρόνον φιλοῖεν καὶ μέγιστα εὐεργετοῖεν. 13. Χαρίζοιο δ' ἂν μάλιστα, εἰ δεομένοις δωροῖο τὰ παρὰ στευτῆς· ὁρᾷς γὰρ ὅτι καὶ τῶν βρωμάτων τὰ ἰδίστα, εἰ μὲν τις προσφέρῃ πρὶν ἐπιθυμεῖν, ἀηδῆ φαίνεται, κεκορησμένοις δὲ καὶ βδελυγμίαν παρέχει· εἰ δὲ τις προσφέρῃ λιμὸν ἐμπούσας, κἂν φανιλότερα ἢ, πᾶν

ἡδέα φαίνεται. 14. Πῶς οὖν ἂν, ἔφη, ἐγὼ λιμὸν ἐμποιεῖν τῷ τῶν παρ' ἐμοὶ δυναίμην; Εἰ νῆ Δί', ἔφη, πρῶτον μὲν τοῖς κεκορησμένοις μήτε προσφέροις μήτε ὑπομιμνήσκουσι, ἕως ἂν τῆς πλησμονῆς παυσάμενοι πάλιν δέωνται, ἔπειτα τοὺς δεομένους ὑπομιμνήσκουσι ὡς κοσμιωτάτη ὁμιλία καὶ τῷ φαίνεσθαι βουλομένη χαρίζεσθαι, καὶ διαφεύγουσα, ἕως ἂν ὡς μάλιστα δεηθῶσι· τηρῆκαῦτα γὰρ πολὺ διαφέρει τὰ αὐτὰ δῶρα ἢ πρὶν ἐπιθυμῆσαι διδόναι. 15. Καὶ ἡ Θεοδότη, Τί οὖν οὐ σύ μοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐγένου συνθηρατῆς τῶν φίλων; Ἐάν γε νῆ Δί', ἔφη, πείθῃς με σύ. Πῶς οὖν ἂν, ἔφη, πείσαιμί σε; Ζητήσεις, ἔφη, τοῦτο αὐτῆ καὶ μηχανήσῃ, ἔάν τί μου δέῃ. Εἰσιθι τοίνυν, ἔφη, θαμινά. 16. Καὶ ὁ Σωκράτης ἐπισκώπτων τὴν αὐτοῦ ἀπραγμοσύνην, Ἄλλ', ὦ Θεοδότη, ἔφη, οὐ πάνυ μοι ῥᾷδίον ἐστι σχολάσαι· καὶ γὰρ ἴδια πράγματα πολλὰ καὶ δημόσια παρέχει μοι ἀσχολίαν· εἰσὶ δὲ καὶ φίλοι μοι, αἱ οὔτε ἡμέρας οὔτε νυκτὸς ἀφ' αὐτῶν ἐάσουσί με ἀπιέναι, φίλτρα τε μανθάνουσαι παρ' ἐμοῦ καὶ ἐπωδᾶς. 17. Ἐπίστασαι γάρ, ἔφη, καὶ ταῦτα, ὦ Σώκρατες; Ἀλλὰ διὰ τί οἶει, ἔφη, Ἀπολλόδωρόν τε τόνδε καὶ Ἀντισθένην οὐδέποτε μου ἀπολείπεσθαι; διὰ τί δὲ καὶ Κέβητα καὶ Σιμμίαν Θήβηθεν παραγίγνεσθαι; εὖ ἴσθι ὅτι ταῦτα οὐκ ἄνευ πολλῶν φίλτρων τε καὶ ἐπωδῶν καὶ ἰγγῶν ἐστί. 18. Χρῆσον τοίνυν μοι, ἔφη, τὴν ἰγγα, ἵνα ἐπὶ σοὶ πρῶτον ἔλκω αὐτήν. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ αὐτὸς ἔλκεσθαι πρὸς σε βούλομαι, ἀλλὰ σὲ πρὸς ἐμὲ πορεύεσθαι. Ἀλλὰ πορεύσομαι, ἔφη· μόνον ὑποδέχου. Ἀλλ' ὑποδέξομαί σε, ἔφη, ἔάν μή τις φιλωτέρα σου ἔνδον ἦ.

CAPUT XII.

1. Ἐπιγένην δὲ τῶν ξυνότων τινά, νέον τε ὄντα καὶ τὸ σῶμα κακῶς ἔχοντα, ἰδὼν, Ὡς ἰδιωτικῶς, ἔφη, τὸ σῶμα ἔχεις, ὦ Ἐπίγνευς. καὶ ὅς, Ἰδιώτης μὲν, ἔφη, εἰμί, ὦ Σώκρατες. Οὐδέν γε μᾶλλον, ἔφη, τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ μελλόντων ἀγωνίζεσθαι· ἢ δοκεῖ σοι μικρὸς εἶναι ὁ περὶ τῆς ψυχῆς πρὸς τοὺς πολεμίους ἀγών, ὃν Ἀθηναῖοι θήσουσιν, ὅταν τύχωσι; 2. Καὶ μὴν οὐκ ὀλίγοι μὲν διὰ τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν ἀποθνήσκουσι τε ἐν τοῖς πολεμικοῖς κινδύνοις καὶ αἰσχροῦς σώζονται, πολλοὶ δὲ δι' αὐτὸ τοῦτο ζῶντές τε ἀλίσκονται καὶ ἀλόντες ἦτοι δουλεύουσι τὸν λοιπὸν βίον, ἐὰν οὕτω τύχωσι, τὴν χαλεπωτάτην δουλείαν, ἢ εἰς τὰς ἀνάγκας τὰς ἀλγεινοτάτας ἐμπεσόντες καὶ ἐκτίσαντες ἐνίοτε πλείω τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, τὸν λοιπὸν βίον ἐνδεεῖς τῶν ἀναγκαίων ὄντες καὶ κακοπαθοῦντες διαζῶσι, πολλοὶ δὲ δόξαν αἰσχροῦν κτιῶνται, διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀδυναμίαν δοκοῦντες ἀποδειλιᾶν. 3. Ἡ καταφρονεῖς τῶν ἐπιτιμίων τῆς καχεξίας τούτων, καὶ ῥαδίως ἂν οἶε φέρον τὰ τοιαῦτα; καὶ μὴν οἴμαι γε πολλῶ ῥάω καὶ ἡδίω τούτων εἶναι, ἃ δεῖ ὑπομένειν τὸν ἐπιμελούμενον τῆς τοῦ σώματος εὐεξίας. ἢ ὑγιεινότερόν τε καὶ εἰς τὰλλα χρησιμώτερον νομίζεις εἶναι τὴν καχεξίαν τῆς εὐεξίας; ἢ τῶν διὰ τὴν εὐεξίαν γιγνομένων καταφρονεῖς; 4. Καὶ μὴν πάντα γε τὰναντία συμβαίνει τοῖς εὖ τὰ σώματα ἔχουσιν ἢ τοῖς κακῶς. καὶ γὰρ ὑγιαίνουσιν οἱ τὰ σώματα εὖ ἔχοντες καὶ ἰσχύουσι, καὶ πολλοὶ μὲν διὰ τοῦτο ἐκ τῶν πολεμικῶν ἀγώνων σώζονται τε εὐσχημόνως καὶ τὰ δεινὰ πάντα διαφεύγουσι, πολλοὶ δὲ φίλοις τε βοηθοῦσι καὶ τὴν πατρίδα εὐεργε-

τοῦσι, καὶ διὰ ταῦτα χάριτός τε ἀξιοῦνται καὶ δόξαν μεγάλην κτῶνται καὶ τιμῶν καλλίστων τυγχάνουσι, καὶ διὰ ταῦτα τὸν τε λοιπὸν βίον ἡδίων καὶ κάλλιον διαζῶσι καὶ τοῖς ἑαυτῶν παισὶ καλλίους ἀφορμὰς εἰς τὸν βίον καταλείπουσιν. 5. Οὗτοι χροί, ὅτι ἡ πόλις οὐκ ἀσκει δημοσίᾳ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, διὰ τοῦτο καὶ ἰδίᾳ ἀμελεῖν, ἀλλὰ μηδὲν ἤτιον ἐπιμελεῖσθαι. εὖ γὰρ ἴσθι ὅτι οὐδὲ ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἀγῶνι, οὐδὲ ἐν πράξει οὐδεμιᾶ μείον ἔξεις διὰ τὸ βέλτιον τὸ σῶμα παρεσκευάσθαι· πρὸς πάντα γὰρ ὅσα πράττουσιν ἄνθρωποι χρήσιμον τὸ σῶμά ἐστιν· ἐν πάσαις δὲ ταῖς τοῦ σώματος χρεῖαις πολὺ διαφέρει ὡς βέλτιστα τὸ σῶμα ἔχειν. 6. Ἐπεὶ καὶ ἐν ᾧ δοκεῖς ἐλαχίστην σώματος χρεῖαν εἶναι, ἐν τῷ διανοεῖσθαι, τίς οὐκ οἶδεν ὅτι καὶ ἐν τούτῳ πολλοὶ μεγάλα σφάλλονται διὰ τὸ μὴ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα; καὶ λήθη δὲ καὶ ἀθυμία καὶ δυσκολία καὶ μαῖνία πολλάκις πολλοῖς διὰ τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν εἰς τὴν διάνοιαν ἐμπιπτοῦσιν οὕτως, ὥστε καὶ τὰς ἐπιστήμας ἐκβάλλειν. 7. Τοῖς δὲ τὰ σώματα εὖ ἔχουσι πολλὴ ἀσφάλεια καὶ οὐδεὶς κίνδυνος διὰ γε τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν τοιοῦτόν τι παθεῖν, εἰκὸς δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ ἐναντία τῶν διὰ τὴν καχεξίαν γιγνομένων καὶ τὴν εὐεξίαν χρήσιμον εἶναι. καίτοι τῶν γε τοῖς εἰρημένους ἐναντίων ἕνεκα τί οὐκ ἂν τις νοῦν ἔχων ὑπομείνειεν; 8. Αἰσχροὺν δὲ καὶ τὸ διὰ τὴν ἀμελείαν γηρᾶσαι, πρὶν ἰδεῖν ἑαυτὸν ποῖος ἂν κάλλιστος καὶ κράτιστος τῷ σώματι γένοιτο. ταῦτα δὲ οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ἀμελοῦντα· οὐ γὰρ ἐθέλει αὐτόματα γίγνεσθαι.

C A P U T XIII.

1. Ὀργιζομένου δὲ ποτέ τις, ὅτι προσειπὼν τινα χαιρεῖν οὐκ ἀντιπροσεβήθη, Γελοῖον, ἔφη, τό, εἰ μὲν τὸ σῶμα κάκιον ἔχοντι ἀπήνησάς τω, μὴ ἂν ὀργίζεσθαι, ὅτι δὲ τὴν ψυχὴν ἀγροικοτέως διακειμένῳ περιέτυχες, τοῦτό σε λυπεῖν.

2. Ἄλλου δὲ λέγοντος ὅτι ἀηδῶς ἐσθίει, Ἀκουμένος, ἔφη, τούτου φάρμακον ἀγαθὸν διδάσκει. ἐρομένου δέ, Ποῖον; Πάυσασθαι ἐσθίοντα, ἔφη· καὶ ἡδιόν τε καὶ εὐτελέστερον καὶ ὑγιεινότερόν φησι διάξειν παυσάμενον.

3. Ἄλλου δ' αὖ λέγοντος ὅτι θερμὸν εἶη παρ' ἑαυτῷ τὸ ὕδωρ ὃ πίνει, Ὅτιαν ἄρ', ἔφη, βούλη θερμῷ λούσασθαι, ἔτοιμον ἔσται σοι. Ἄλλὰ ψυχρόν, ἔφη, ὥστε λούσασθαι ἐστίν. Ἄρ' οὖν, ἔφη, καὶ οἱ οἰκέται σου ἄχθονται πίνοντές τε αὐτὸ καὶ λουόμενοι αὐτῷ; Μὰ τὸν Δί', ἔφη· ἀλλὰ καὶ πολλάκις τεθαύμακα ὡς ἡδέως αὐτῷ πρὸς ἀμφοτέρα ταῦτα χρῶνται. Πότερον δέ, ἔφη, τὸ παρὰ σοὶ ὕδωρ θερμότερον πιεῖν ἐστίν ἢ τὸ ἐν Ἀσκληπιουῦ; Τὸ ἐν Ἀσκληπιουῦ, ἔφη. Πότερον δὲ λούσασθαι ψυχρότερον, τὸ παρὰ σοὶ ἢ τὸ ἐν Ἀμφιαράου; Τὸ ἐν Ἀμφιαράου, ἔφη. Ἐνθυμοῦ οὖν, ἔφη, ὅτι κινδυνεύεις δυσαρεσιτότερος εἶναι τῶν τε οἰκετῶν καὶ τῶν ἀρρώστωντων.

4. Κολάσαντος δὲ τις ἰσχυρῶς ἀκόλουθον, ἤρεστο τί χαλεπαῖνοι τῷ θεράποντι. Ὅτι, ἔφη, ὀψοφαγίστατός τε ὢν βλακώτατός ἐστι καὶ φιλαργυρώτατος ὢν ἀργότατος. Ἴδῃ ποτέ οὖν ἐπεσκέψω, πότερος πλειόνων πληγῶν δαΐται, σὺ ἢ ὁ θεράπων;

5. Φοβουμένου δὲ τις τὴν εἰς Ὀλυμπίαν ὁδόν, Τί,

ἔφη, φοβῆ σὺ τὴν πορείαν; οὐ καὶ οἴκοι σχεδὸν ὅλην τὴν ἡμέραν περιπατεῖς; καὶ ἐκεῖσε πορευόμενος περιπατήσας ἀριστήσεις, περιπατήσας δειπνήσεις καὶ ἀναπαύσῃ. οὐκ οἶσθα ὅτι, εἰ ἐκτείναις τοὺς περιπάτους, οὓς ἐν πέντε ἢ ἕξ ἡμέραις περιπατεῖς, ῥαδίως ἂν Ἀθήνηθεν εἰς Ὀλυμπίαν ἀφίκοιο; χαριέστερον δὲ καὶ προσξομαῖν ἡμέρα μιᾷ μᾶλλον ἢ ὑστερίζειν. τὸ μὲν γὰρ ἀναγκάζεσθαι περαιτέρω τοῦ μετρίου μηκύνει τὰς ὁδοὺς χαλεπόν, τὸ δὲ μιᾷ ἡμέρᾳ πλείονας πορευθῆναι πολλὴν ῥαστώνην παρέχει. κρεῖττον οὖν ἐν τῇ ὁρμῇ σπεύδειν ἢ ἐν τῇ ὁδῷ.

6. Ἄλλου δὲ λέγοντος ὡς παρετάθη μακρὰν ὁδὸν πορευθεὶς, ἤρθε αὐτὸν εἰ καὶ φορτίον ἔφερε. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη, ἀλλὰ τὸ ἱμάτιον. Μόνος δ' ἐπορεύου, ἔφη, ἢ καὶ ἀκόλουθός σοι ἠκολούθει; ἠκολούθει, ἔφη. Ἰότερον κενός, ἔφη, ἢ φέρων τι; Φέρων νῆ Δί', ἔφη, τὰ τε στρώματα καὶ τᾶλλα σκεύη. Καὶ πῶς δῆ, ἔφη, ἀπήλλαχεν ἐκ τῆς ὁδοῦ; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, βέλτιον ἐμοῦ. Τί οὖν; ἔφη, εἰ τὸ ἐκείνου φορτίον ἔδει σε φέρειν, πῶς ἂν οἶε διατεθῆναι; Κακῶς νῆ Δί', ἔφη· μᾶλλον δὲ οὐδ' ἂν ἠδυνήθην κομίσει. Τὸ οὖν τοσούτῳ ἥτιον τοῦ παιδὸς δύνασθαι πονεῖν πῶς ἡσχημένου δοκεῖ σοὶ ἀνδρός εἶναι;

C A P U T. XIV.

1. Ὅποτε δὲ τῶν ξυνιόντων ἐπὶ δεῖπνον οἱ μὲν μικρὸν ὄψον, οἱ δὲ πολὺ φέροισιν, ἐκέλευεν ὁ Σωκράτης τὸν παῖδα τὸ μικρὸν ἢ εἰς τὸ κοινὸν τιθέναι ἢ διανέμειν ἐκάστῳ τὸ μέρος. οἱ οὖν τὸ πολὺ φέροντες ἡσχύνοντό τε

τὸ μὴ κοινωνεῖν τοῦ εἰς τὸ κοινὸν τιθεμένου καὶ τὸ μὴ ἀντιτιθέναι τὸ ἑαυτῶν. ἐτίθουσιν οὖν καὶ τὸ ἑαυτῶν εἰς τὸ κοινόν· καὶ ἐπεὶ οὐδὲν πλέον εἶχον τῶν μικρὸν φερομένων, ἐπαύοντο πολλοῦ ὀψωνοῦντες.

2. Καταμαθῶν δὲ τινὰ τῶν ξυνδειπνούντων τοῦ μὲν σίτου πεπικυμένον, τὸ δὲ ὄψον αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἐσθίοντα, λόγου ὄντος περὶ ὀνομάτων, ἔφ' οἷω ἔργῳ ἕκαστον εἶη, Ἐχομεν ἄν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, εἰπεῖν ἐπὶ ποίῳ ποτὲ ἔργῳ ἄνθρωπος ὀψοφάγος καλεῖται; ἐσθίουσι μὲν γὰρ δὴ πάντες ἐπὶ τῷ σίτῳ ὄψον, ὅταν παρῇ· ἀλλ' οὐκ οἶμαι πῶ ἐπὶ γε τούτῳ ὀψοφάγοι καλοῦνται. 3. Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη τις τῶν παρόντων. Τί γὰρ; ἔφη; ἔάν τις ἄνευ τοῦ σίτου τὸ ὄψον αὐτὸ ἐσθίῃ, μὴ ἀσκήσεως, ἀλλ' ἡδονῆς ἕνεκα, πότερον ὀψοφάγος εἶναι δοκεῖ ἢ οὐ; Σχολῆν ἄν, ἔφη, ἄλλος τις ὀψοφάγος εἶη. Καὶ τις ἄλλος τῶν παρόντων, Ὁ δὲ μικρῷ σίτῳ, ἔφη, πολὺ ὄψον ἐπεσθίων; Ἐμοὶ μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ οὗτος δοκεῖ δικαίως ἄν ὀψοφάγος καλεῖσθαι· καὶ ὅταν γε οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι τοῖς θεοῖς εὐχωνται πολυκαρπίαν, εἰκότως ἄν οὗτος πολυοπίαν εὐχοίτο. 4. Ταῦτα δὲ τοῦ Σωκράτους εἰπόντος ἐρομένης ὁ νεανίσκος εἰς αὐτὸν εἰρησθαι τὰ λεχθέντα τὸ μὲν ὄψον οὐκ ἐπαύσατο ἐσθίων, ἄρτον δὲ προσέλαβεν. καὶ ὁ Σωκράτης καταμαθῶν, Παρατηρεῖτ', ἔφη, τοῦτον οἱ πλησίον, ὁπότῃρα τῷ σίτῳ ὄψω ἢ τῷ ὄψῳ σίτῳ ἐσθίσεται.

5. Ἄλλον δὲ ποτε τῶν συνδείπνων ἰδὼν ἐπὶ τῷ ἐνὶ γαστρὶ πλεονόντων ὄψων γενόμενον, Ἄρα γένοιτ' ἄν, ἔφη, πολυτελεστέρα ὀψοποιία ἢ μᾶλλον τὰ ὄψα λυμαινομένη ἢν ὀψοποιεῖται ὁ ἅμα πολλὰ ἐσθίων καὶ ἅμα παντοπαπὰ ἡδύσματα εἰς τὸ στόμα λαμβάνων; πλείω μὲν γε

τῶν ὀψοποιῶν συμμιγνύων πολυτελέστερα ποιεῖ· ἅ δὲ ἐκεῖνοι μὴ συμμιγνύουσιν, ὡς οὐχ ἀρμότιοντα, ὃ συμμιγνύων, εἴπερ ἐκεῖνοι ὀρθῶς ποιοῦσιν, ἁμαρτάνει τε καὶ καταλύει τὴν τέχνην αὐτῶν. 6. Καίτοι πῶς οὐ γελοῖόν ἐστι παρασκευάζεσθαι μὲν ὀψοποιούς τοὺς ἀριστα ἐπισταμένους, αὐτὸν δὲ μὴδ' ἀντιποιοῦμενον τῆς τέχνης ταύτης τὰ ὑπ' ἐκείνων ποιούμενα μετατιθέναι; καὶ ἄλλο δέ τι προσγίγνεται τῷ ἅμα πολλὰ ἐσθίειν ἐθισθέντι· μὴ παρόντων γὰρ πολλῶν μειονεκτεῖν ἂν τι δοκοίη, ποθῶν τὸ σύνηθες· ὃ δὲ συνεθισθεὶς τὸν ἕνα ψωμὸν ἐνὶ ὄψῳ προπέμπειν, ὅτε μὴ παρείη πολλά, δύναιτ' ἂν ἀλύπως τῷ ἐνὶ χρῆσθαι.

7. Ἐλεγε δὲ καὶ ὡς τὸ εὐωχεῖσθαι ἐν τῇ Ἀθηναίων γλώττῃ ἐσθίειν καλοῖτο· τὸ δὲ εὖ προσκεῖσθαι ἔφη ἐπὶ τῷ ταῦτα ἐσθίειν ἅτινα μήτε τὴν ψυχὴν μήτε τὸ σῶμα λυποῖη μήτε δυσεύρετα εἶη· ὥστε καὶ τὸ εὐωχεῖσθαι τοῖς κοσμίως δαιτωμένοις ἀνετίθει.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ Δ'.

C A P U T I.

Οὕτω δὲ ὁ Σωκράτης ἦν ἐν παντὶ πράγματι καὶ πάντα τρόπον ὠφέλιμος, ὥστε σκοπούμενῳ τῷ καὶ μετρίως αἰσθανομένῳ φανερόν εἶναι, ὅτι οὐδὲν ὠφελιμώτερον ἦν τοῦ Σωκράτει συνεῖναι καὶ μετ' ἐκείνου διατρέβειν ὅπου οὖν καὶ ἐν ὅτῳ οὖν πράγματι, ἐπεὶ καὶ τὸ ἐκείνου μεμνησθαι μὴ παρόντος οὐ μικρὰ ὠφέλει τοὺς ἀποθότας τε αὐτῷ συνεῖναι καὶ ἀποδεχομένους ἐκείνον· καὶ γὰρ παίζων οὐδὲν ἥτιον ἢ σπουδάζων ἐλυσίτελει τοῖς συνδιατρέβουσι. 2. Πολλάκις γὰρ ἔφη μὲν ἂν τις ἴσῃ, φανερός δ' ἦν οὐ τῶν τὰ σώματα πρὸς ὥραν, ἀλλὰ τῶν τὰς ψυχὰς πρὸς ἀρετὴν εὖ πεφυκότων ἐφιέμενος· τεκμαίρετο δὲ τὰς ἀγαθὰς φύσεις ἐκ τοῦ ταχύ τε μανθάνειν οἷς προσέχοιεν, καὶ μνημονεύειν ἃ μάθοιεν, καὶ ἐπιθυμεῖν τῶν μαθημάτων πάντων, δι' ὧν ἔστιν οἰκίαν εὖ καλῶς οἰκεῖν καὶ πόλιν καὶ τὸ ὅλον ἀνθρώποις τε καὶ ἀνθρωπίνοις πράγμασιν εὖ χρῆσθαι. τοὺς γὰρ τοιούτους ἠγεῖτο παιδευθέντας οὐκ ἂν μόνον αὐτοὺς τε εὖ-

δαίμονας εἶναι καὶ τοὺς ἐαυτῶν οἴκους καλῶς οἰκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους καὶ πόλεις δύνασθαι εὐδαίμονας ποιεῖν. 3. Οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐπὶ πάντας ἦει, ἀλλὰ τοὺς μὲν οἰομένους φύσει ἀγαθοὺς εἶναι μαθήσεως δὲ καταφρονοῦντας, ἐδίδασκεν ὅτι αἱ ἀρίσται δοκοῦσαι εἶναι φύσεις μάλιστα παιδείας δέονται, ἐπιδεικνύων τῶν τε ἵππων τοὺς εὐφροσιτάτους, θυμοειδεῖς τε καὶ σφοδροὺς ὄντας, εἰ μὲν ἐκ νέων δαμασθεῖεν, εὐχρηστοτάτους καὶ ἀρίστους γιγνομένους, εἰ δὲ ἀδάμαστοι γένοιτο, δυσκαθεκτοτάτους καὶ φανλοτάτους. καὶ τῶν κυνῶν τῶν εὐφροσιτάτων, φιλοπόνων τε οὐσῶν καὶ ἐπιθετικῶν τοῖς θηρίοις, τὰς μὲν καλῶς ἀχθείσας ἀρίστας γίγνεσθαι πρὸς τὰς θήρας καὶ χρησιμωτάτας, ἀναγῶγους δὲ γιγνομένας ματαίους τε καὶ μανιώδεις καὶ δυσπειθεσιτάτας. 4. Ὅμοίως δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς εὐφροσιτάτους ἐρῶμενεσιτάτους τε ταῖς ψυχαῖς ὄντας καὶ ἐξεργαστικωτάτους ἃν ἂν ἐγχειρῶσι, παιδευθέντας μὲν καὶ μαθόντας ἃ δεῖ πράττειν, ἀρίστους τε καὶ ὠφελιμωτάτους γίγνεσθαι· πλεῖστα γὰρ καὶ μέγιστα ἀγαθὰ ἐργάζεσθαι· ἀπαιδευτοὺς δὲ καὶ ἀμαθεῖς γνομένους κακίστους τε καὶ βλαβερωτάτους γίγνεσθαι· κρίνειν γὰρ οὐκ ἐπισταμένους ἃ δεῖ πράττειν πολλάκις πονηροῖς ἐπιχειρεῖν πράγμασι, μεγαλείους δὲ καὶ σφοδροὺς ὄντας δυσκαθέκτους τε καὶ δυσαποτρέπτους εἶναι· διὸ πλεῖστα καὶ μέγιστα κακὰ ἐργάζεσθαι. 5. Τοὺς δὲ ἐπὶ πλούτῳ μέγα φρονοῦντας καὶ νομίζοντας οὐδὲν προσδεῖσθαι παιδείας, ἐξαρκέσειν δὲ σφισι τὸν πλοῦτον οἰομένους πρὸς τὸ διαπρατίεσθαι τε ὅ,τι ἂν βούλωνται καὶ τιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐφρένου λέγων ὅτι μωρὸς μὲν εἴη, εἴ τις οἶσται μὴ μαθὼν τά τε ὠφέλιμα καὶ τὰ βλα-

βερά τῶν πραγμάτων διαγνώσσεσθαι, μωρός δ', εἴ τις μὴ διαγιγνώσκων μὲν ταῦτα, διὰ δὲ τὸν πλοῦτον ὅτι ἂν βούληται ποριζόμενος, οἶσται δυνήσσεσθαι καὶ τὰ συμφέροντα πράττειν, ἡλίθιος δ', εἴ τις μὴ δυνάμενος τὰ συμφέροντα πράττειν εὖ τε πράττειν οἶσται καὶ τὰ πρὸς τὸν βίον αὐτῷ ἢ καλῶς ἢ ἱκανῶς παρεσκευάσθαι. ἡλίθιος δὲ καί, εἴ τις οἶσται διὰ τὸν πλοῦτον μηδὲν ἐπιστάμενος δόξειν τι ἀγαθὸς εἶναι, ἢ μηδὲν ἀγαθὸς εἶναι δοκῶν εὐδοκιμήσειν.

CAPUT II.

1. Τοῖς δὲ νομίζουσι παιδείας τε τῆς ἀρίστης τετυχηκένοι καὶ μέγα φρονοῦσιν ἐπὶ σοφίᾳ ὡς προςεφέρετο, νῦν διηγῆσομαι. καταμαθὼν γὰρ Εὐθύδημον, τὸν καλόν, γράμματα πολλὰ συνειλεγμένον ποιητῶν τε καὶ σοφιστῶν τῶν εὐδοκιμωτάτων, καὶ ἐκ τούτων ἤδη τε νομίζοντα διαφέρειν τῶν ἡλικιωτῶν ἐπὶ σοφίᾳ καὶ μεγάλας ἐλπίδας ἔχοντα πάντων διοίσειν τῷ δύνασθαι λέγειν τε καὶ πράττειν, πρῶτον μὲν, αἰσθανόμενος αὐτὸν διὰ νεότητα οὐπω εἰς τὴν ἀγορὰν εἰσιόντα, εἰ δὲ τι βούλοιο διαπράξασθαι, καθίζοντα εἰς ἡλιοποιεῖόν τι τῶν ἐγγύς τῆς ἀγορᾶς, εἰς τοῦτο καὶ αὐτὸς ἦσι τῶν μεθ' ἑαυτοῦ τινας ἔχων. 2. Καὶ πρῶτον μὲν πυνθανομένου τινός, πότερον Θεμιστοκλῆς διὰ συνουσίαν τινός τῶν σοφῶν ἢ φύσει τοσοῦτον διήνεγκε τῶν πολιτῶν, ὥστε πρὸς ἐκείνον ἀποβλέπειν τὴν πόλιν, ὁπότε σπουδαίου ἀνδρὸς δεηθεῖν, ὁ Σωκράτης, βουλόμενος κινεῖν τὸν Εὐθύδημον, εὐηθεσῆς ἔφη εἶναι τὸ οἶεσθαι τὰς μὲν ὀλίγον ἀξίας τέχνας μὴ γίγνεσθαι σπουδαίους ἀνεὶ διδασκάλων ἱκανῶν, τὸ δὲ

προεσιάναι πόλεως, πάντων ἔργων μέγιστον ὄν, ἀπὸ ταῦτομάτου παραγίγνεσθαι τοῖς ἀνθρώποις. 3. Πάλιν δέ ποτε παρόντος τοῦ Εὐθύδημου, ὄρων αὐτὸν ἀποχωροῦντα τῆς συνεδρίας καὶ φυλατιόμενον μὴ δόξῃ τὸν Σωκράτην θαυμάζειν ἐπὶ σοφίᾳ, Ὅτι μὲν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, Εὐθύδημος οὐτοσὶ ἐν ἡλικίᾳ γενόμενος τῆς πόλεως λόγον περὶ τινος προτιθείσης οὐκ ἀφέξεται τοῦ συμβουλεύειν, εὐδηλὸν ἐστὶν ἐξ ὧν ἐπιτηδεύει· δοκεῖ δέ μοι καλὸν προοίμιον τῶν δημηγοριῶν παρασκευάζεσθαι φυλατιόμενος μὴ δόξῃ μανθάνειν τι παρὰ του. 4. Αἴθλον γάρ ὅτι λέγειν ἀρχόμενος ὧδε προοιμιάσεται· Παρ' οὐδενὸς μὲν πώποτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐδὲν ἔμαθον, οὐδ' ἀκούων τινὰς εἶναι λέγειν τε καὶ πράττειν ἱκανοὺς ἐξήτησα τούτοις ἐντυχεῖν, οὐδ' ἐπεμελήθην τοῦ διδάσκαλόν μοι τινα γενέσθαι τῶν ἐπισταμένων, ἀλλὰ καὶ τὰναντία· διατετέλεκα γὰρ φεύγων οὐ μόνον τὸ μανθάνειν τι παρὰ τινος, ἀλλὰ καὶ τὸ δόξαι. ὅμως δέ ὅτι ἂν ἀπὸ ταῦτομάτου ἐπὶ μοι, συμβουλεύσω ὑμῖν. 5. Ἀρμόσεις δ' ἂν οὕτω προοιμιάζεσθαι καὶ τοῖς βουλομένοις παρὰ τῆς πόλεως ἰατρικὸν ἔργον λαβεῖν· ἐπιτήδειόν γ' ἂν αὐτοῖς εἴη τοῦ λόγου ἀρχεσθαι ἐντεῦθεν· Παρ' οὐδενὸς μὲν πώποτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὴν ἰατρικὴν τέχνην ἔμαθον, οὐδ' ἐξήτησα διδάσκαλον ἑμαυτῷ γενέσθαι τῶν ἰατρῶν οὐδένα· διατετέλεκα γὰρ φυλατιόμενος οὐ μόνον τὸ μαθεῖν τι παρὰ τῶν ἰατρῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ δόξαι μεμαθηκέναι τὴν τέχνην ταύτην. ὅμως δέ μοι τὸ ἰατρικὸν ἔργον δότε· πειράσομαι γὰρ ἐν ὑμῖν ἀποκινδυνεύων μανθάνειν. πάντες οὖν οἱ παρόντες ἐγέλασαν ἐπὶ τῷ προοίμιῳ. 6. Ἐπεὶ δὲ φανερός ἦν ὁ Εὐθύδημος ἤδη μὲν οἷς ὁ Σωκράτης λέγοι προσέχων, ἔτι δὲ φυλατιόμε-

νος αὐτός τι φθέγγεσθαι, καὶ νομίζων τῇ σιωπῇ σω-
 φροσύνης δόξαν περιβάλλεσθαι, τότε ὁ Σωκράτης βου-
 λόμενος αὐτὸν παῦσαι τούτου, Θαυμασιὸν γάρ, ἔφη, τί
 ποτε οἱ βουλόμενοι καθαρίζειν ἢ αὐλεῖν ἢ ἱππεύειν ἢ
 ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἱκανοὶ γενέσθαι πειρῶνται ὡς
 συνεχέστατα ποιεῖν ὅτι ἂν βούλωνται δυνατοὶ γενέ-
 σθαι, καὶ οὐ κατ' ἑαυτούς, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀρίστοις
 δοκοῦσιν εἶναι, πάντα ποιοῦντες καὶ ὑπομένοντες ἕνεκα
 τοῦ μηδὲν ἄνευ τῆς ἐκείνων γνώμης ποιεῖν, ὡς οὐκ ἂν
 ἄλλως ἀξιόλογοι γενόμενοι· τῶν δὲ βουλομένων δυνατῶν
 γενέσθαι λέγειν τε καὶ πράττειν τὰ πολιτικὰ νομίζουσί
 τινες ἄνευ παρασκευῆς καὶ ἐπιμελείας αὐτόματοι ἐξαί-
 φνης δυνατοὶ ταῦτα ποιεῖν ἔσσεσθαι. 7. Καίτοι γε το-
 σούτῳ ταῦτα ἐκείνων δυσκατεργαστότερα φαίνεται, ὅσω-
 περ πλείονων περὶ ταῦτα πραγματενομένων ἐλάττους οἱ
 κατεργαζόμενοι γίνονται. δῆλον οὖν ὅτι καὶ ἐπιμελείας
 δέονται πλείονος καὶ ἰσχυροτέρας· οἱ τούτων ἐφιέμενοι ἢ
 οἱ ἐκείνων. 8. Καὶ ἄρχάς μὲν οὖν ἀκούοντος Εὐθυ-
 δήμου τοιούτους λόγους ἔλεγε Σωκράτης· ὡς δ' ἦσθετο
 αὐτὸν ἐτοιμότερον ὑπομένοντα, ὅτε διαλέγοιτο, καὶ προ-
 θυμότερον ἀκούοντα, μόνος ἦλθεν εἰς τὸ ἡνιοποιεῖον·
 παρακαθεζομένου δ' αὐτῷ τοῦ Εὐθυδήμου, Εἰπέ μοι,
 ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, τῷ ὄντι, ὡςπερ ἐγὼ ἀκούω, πολλὰ
 γράμματα συνῆχας τῶν λεγομένων σοφῶν ἀνδρῶν γεγο-
 νέναι; Νῆ τὸν Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες· καὶ ἔτι γε συνά-
 γω, ἕως ἂν κτήσωμαι ὡς ἂν δύναμαι πλεῖστα. 9. Νῆ
 τὴν Ἥραν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἀγαμαί γέ σου, διότι οὐκ
 ἀργυρίου καὶ χρυσίου προείλου θησαυρούς κεκτήσθαι
 μᾶλλον ἢ σοφίας· δῆλον γάρ ὅτι νομίζεις ἀργύριον καὶ
 χρυσίον οὐδὲν βελτίους ποιεῖν τοὺς ἀνθρώπους, τὰς δὲ

τῶν σοφῶν ἀνδρῶν γνώμας ἀρετῇ πλουτίζειν τοὺς κερκτημένους. καὶ ὁ Εὐθύδημος ἔχαιρεν ἀκούων ταῦτα, νομιζῶν δοκεῖν τῷ Σωκράτει ὀρθῶς μετεῖναι τὴν σοφίαν.

10. Ὁ δὲ καταμαθὼν αὐτὸν ἤσθεντα τῷ ἐπαίνῳ τούτῳ, Τί δὲ δὴ βουλόμενος ἀγαθὸς γενέσθαι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, συλλέγεις τὰ γράμματα; Ἐπεὶ δὲ διεσιώπησεν ὁ Εὐθύδημος, σκοπῶν ὅτι ἀποκρίναιτο, πάλιν ὁ Σωκράτης, Ἄρα μὴ ἰατρός; ἔφη· πολλὰ γὰρ καὶ ἰατρῶν ἐστι συγγράμματα. καὶ ὁ Εὐθύδημος, Μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἔγωγε. Ἄλλὰ μὴ ἀρχιτέκτων βούλει γενέσθαι; γνωμονικοῦ γὰρ ἀνδρὸς καὶ τοῦτο δεῖ. Οὐκ οὐν ἔγωγ', ἔφη. Ἄλλὰ μὴ γεωμέτρης ἐπιθυμεῖς, ἔφη, γενέσθαι ἀγαθός, ὡσπερ ὁ Θεόδωρος; Οὐδὲ γεωμέτρης, ἔφη. Ἄλλὰ μὴ ἀστρολόγος, ἔφη, βούλει γενέσθαι; Ὡς δὲ καὶ τοῦτο ἤρνεῖτο, Ἄλλὰ μὴ ῥαψωδός; ἔφη· καὶ γὰρ τὰ Ὀμήρου σέ φασιν ἔπη πάντα κερκῆσθαι. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη· τοὺς γὰρ τοὶ ῥαψωδοὺς οἶδα τὰ μὲν ἔπη ἀκριβοῦντας, αὐτοὺς δὲ πάννυ ἠλιθίους ὄντας.

11. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Οὐ δήπου, ὦ Εὐθύδημε, ταύτης τῆς ἀρετῆς ἐφίεσαι δι' ἣν ἀνθρώποι πολιτικοὶ γίνονται καὶ οἰκονομικοὶ καὶ ἀρχεῖν ἱκανοὶ καὶ ὠφέλιμοι τοῖς τε ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ ἑαυτοῖς; καὶ ὁ Εὐθύδημος, Σφόδρα γ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, ταύτης τῆς ἀρετῆς δέομαι. Νῆ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, τῆς καλλίστης ἀρετῆς καὶ μεγίστης ἐφίεσαι τέχνης· ἔστι γὰρ τῶν βασιλείων αὕτη καὶ καλεῖται βασιλική. ἀτάρ, ἔφη, κατανενόηκας, εἰ οἷόν τ' ἐστὶ μὴ ὄντα δίκαιον ἀγαθὸν ταῦτα γενέσθαι; Καὶ μάλα, ἔφη, καὶ οὐχ οἷόν τέ γε ἄνευ δικαιοσύνης ἀγαθὸν πολίτην γενέσθαι.

12. Τί οὖν, ἔφη, σὺ δὴ τοῦτο κατεῖργασαι; Οἴμαί γε, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐδενὸς ἂν ἦτιον

φανῆναι δίκαιος. Ἄρ' οὖν, ἔφη, τῶν δικαίων ἐστὶν ἔργα, ὡσπερ τῶν τεκτόνων; Ἔστι μέντοι, ἔφη. Ἄρ' οὖν, ἔφη, ὡσπερ οἱ τέκτονες ἔχουσι τὰ ἐαυτῶν ἔργα ἐπιδειῖσαι, οὕτως οἱ δίκαιοι τὰ ἐαυτῶν ἔχοιεν ἂν διεξηγήσασθαι; Μὴ οὖν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, οὐ δύναμαι ἐγὼ τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα ἐξηγήσασθαι; καὶ νῆ Δί' ἔγωγε τὰ τῆς ἀδικίας ἐπεὶ οὐκ ὀλίγα ἔστι καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοιαῦτα ὄραν τε καὶ ἀκούειν. 13. Βούλει οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, γράψωμεν ἐνταυθὶ μὲν δέλτα, ἐνταυθὶ δὲ ἄλφα; εἶτα ὅ,τι μὲν ἂν δοκῇ ἡμῖν τῆς δικαιοσύνης ἔργον εἶναι, πρὸς τὸ δέλτα τιθῶμεν, ὅ,τι δ' ἂν τῆς ἀδικίας, πρὸς τὸ ἄλφα; Εἴ τί σοι δοκεῖ, ἔφη, προσδεῖν τούτων, ποίει ταῦτα. 14. Καὶ ὁ Σωκράτης γράψας ὡσπερ εἶπεν, Οὐκοῦν, ἔφη, ἔστιν ἐν ἀνθρώποις τὸ ψεύδεσθαι; Ἔστι μέντοι, ἔφη. Ποτέρωσε οὖν, ἔφη, θῶμεν τοῦτο; Δῆλον, ἔφη, ὅτι πρὸς τὴν ἀδικίαν. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ τὸ ἐξαπατᾶν ἔστι; Καὶ μάλα, ἔφη. Τοῦτο οὖν ποτέρωσε θῶμεν; Καὶ τοῦτο δῆλον ὅτι, ἔφη, πρὸς τὴν ἀδικίαν. Τί δὲ τὸ κακουργεῖν; Καὶ τοῦτο, ἔφη. Τὸ δὲ ἀνδραποδίζεσθαι; Καὶ τοῦτο. Πρὸς δὲ τῇ δικαιοσύνῃ οὐδὲν ἡμῖν τούτων κείσεται, ὦ Εὐθύδημε; Δεινὸν γὰρ ἂν εἴη, ἔφη. 15. Τί δέ; ἐάν τις στρατηγὸς αἰρεθεὶς ἀδικόν τε καὶ ἐχθρὸν πόλιν ἐξανδραποδίσηται, φήσομεν τοῦτον ἀδικεῖν; Οὐ δῆτα, ἔφη. Δίκαια δὲ ποιεῖν οὐ φήσομεν; Καὶ μάλα. Τί δ'; ἐάν ἐξαπατᾶ πολέμων αὐτοῖς; Δίκαιον, ἔφη, καὶ τοῦτο. Ἐάν δὲ κλέπτῃ τε καὶ ἀρπάξῃ τὰ τούτων, οὐ δίκαια ποιήσει; Καὶ μάλα, ἔφη. ἀλλ' ἐγὼ σε τὸ πρῶτον ὑπελάμβανον πρὸς τοὺς φίλους μόνον ταῦτα ἐρωτᾶν. Οὐκοῦν, ἔφη, ὅσα πρὸς τῇ ἀδικίᾳ ἐθήκαμεν, πάντα καὶ πρὸς τῇ δικαιοσύνῃ θετέον ἂν εἴη; Ἔοικεν, ἔφη.

16. Βούλει οὖν, ἔφη, ταῦτα οὕτω θέντες διορισώμεθα πάλιν πρὸς μὲν τοὺς πολεμίους δίκαιον εἶναι τὰ τοιαῦτα ποιεῖν, πρὸς δὲ τοὺς φίλους ἀδικον, ἀλλὰ δεῖν πρὸς γε τούτους ὡς ἀπλοῦστατον εἶναι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος. 17. Τί οὖν; ἔφη ὁ Σωκράτης, εἴαν τις στρατηγὸς ὁρῶν ἀθύμως ἔχον τὸ στρατεύμα, ψευσάμενος φήσῃ συμμάχους προσιέναι, καὶ τῷ ψεύδει τούτῳ παύσῃ τῆς ἀθυμίας τοὺς στρατιώτας, ποτέρωθι τὴν ἀπάτην ταύτην θήσομεν; Δοκεῖ μοι, ἔφη, πρὸς τὴν δικαιοσύνην. Ἐὰν δὲ τις νῖον ἑαυτοῦ δεόμενον φαρμακείας καὶ μὴ προσιέμενον φάρμακον ἔξαπατήσας ὡς σιτίον τὸ φάρμακον δῶ, καὶ τῷ ψεύδει χρησάμενος οὕτως ὑγιᾶ ποιήσῃ, ταύτην αὖ τὴν ἀπάτην ποῖ θετέον; Δοκεῖ μοι, ἔφη, καὶ ταύτην εἰς τὸ αὐτό. Τί δ'; εἴαν τις, ἐν ἀθυμίᾳ ὄντος φίλου, δείσας μὴ διαχρήσῃται ἑαυτόν, κλέψῃ ἢ ἀρπάσῃ ἢ ξίφος ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, τοῦτο αὖ ποτέρωθι θετέον; Καὶ τοῦτο νῆ Δί', ἔφη, πρὸς τὴν δικαιοσύνην. 18. Λέγεις, ἔφη, σὺ οὐδὲ πρὸς τοὺς φίλους ἅπαντα δεῖν ἀπλοῖζεσθαι; Μὰ Δί' οὐ δῆτα, ἔφη· ἀλλὰ μετατίθεμαι τὰ εἰρημένα, εἶπερ ἔξεστι. Δεῖ γέ τοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐξεῖναι πολὺ μᾶλλον ἢ μὴ ὀρθῶς τιθέναι. 19. Τῶν δὲ δὴ τοὺς φίλους ἔξαπατώντων ἐπὶ βλάβῃ, ἵνα μηδὲ τοῦτο παραλείπωμεν ἄσκεπτον, πότερος ἀδικώτερός ἐστιν, ὁ ἐκὼν ἢ ὁ ἄκων; Ἄλλ', ὦ Σώκρατες, οὐκέτι μὲν ἔγωγε πιστεύω οἷς ἀποκρίνομαι· καὶ γὰρ τὰ πρόσθεν πάντα νῦν ἄλλως ἔχειν δοκεῖ μοι ἢ ὡς ἐγὼ τότε ᾤομην. ὅμως δὲ εἰρήσθω μοι ἀδικώτερον εἶναι τὸν ἐκόντα ψευδόμενον τοῦ ἄκοντος. 20. Δοκεῖ δέ σοι μάθησις καὶ ἐπιστήμη τοῦ δικαίου εἶναι, ὡς περ τῶν γραμμαμάτων; Ἐμοιγε. Πότερον δὲ γραμματικώτερον κρίνεις, ὅς ἂν ἐκὼν μὴ ὀρθῶς γρά-

φη καὶ ἀναγιγνώσκη ἢ ὅς ἂν ἄκων; Ὅς ἂν ἐκὼν, ἔγωγε· δύναίτο γὰρ ἂν, ὁπότῃ βούλοίτο, καὶ ὀρθῶς αὐτὰ ποι- εῖν. Οὐκοῦν ὁ μὲν ἐκὼν μὴ ὀρθῶς γράφων γραμματικὸς ἂν εἴη, ὁ δὲ ἄκων ἀγράμματος; Πῶς γὰρ οὐ; Τὰ δίκαια δὲ πότερον ὁ ἐκὼν ψευδόμενος καὶ ἐξαπιατῶν οἶδεν ἢ ὁ ἄκων; Ἀἴλον ὅτι ὁ ἐκὼν. Οὐκοῦν γραμματικώτερον μὲν τὸν ἐπιστάμενον γράμματα τοῦ μὴ ἐπισταμένου φῆς εἶ- ναι; Ναί. Δικαιότερον δὲ τὸν ἐπιστάμενον τὰ δίκαια τοῦ μὴ ἐπισταμένου; Φαίνομαι· δοκῶ δέ μοι καὶ ταῦτα οὐκ οἶδ' ὅπως λέγειν. 21. Τί δὲ δὴ, ὅς ἂν βουλόμενος τάληθῆ λέγειν μηδέποτε τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγη, ἀλλ' ὁδὸν τε φράζων τὴν αὐτὴν τοτὲ μὲν πρὸς ἔω, τοτὲ δὲ πρὸς ἐσπέραν φράζῃ, καὶ λογισμὸν ἀποφαινόμενος τὸν αὐτὸν τοτὲ μὲν πλείω, τοτὲ δ' ἐλάττω ἀποφαίνεται, τί σοι δοκεῖ ὁ τοιοῦτος; Ἀἴλος νῆ Δί' εἶναι ὅτι ἅ ὄρετο εἰδέναι οὐκ οἶδεν. 22. Οἴσθα δέ τινες ἀνδραποδώδεις καλουμένους; Ἐγωγε. Πότερον διὰ σοφίαν ἢ δι' ἀμα- θίαν; Ἀἴλον ὅτι δι' ἀμαθίαν. Ἄρ' οὖν διὰ τὴν τοῦ χαλκεύειν ἀμαθίαν τοῦ ὀνόματος τούτου τυγχάνουσιν; Οὐδῆτα. Ἀλλ' ἄρα διὰ τὴν τοῦ τεκταίνεσθαι; Οὐδὲ διὰ ταύτην. Ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ σκυτεύειν; Οὐδὲ δι' ἐν τού- των, ἔφη, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον· οἱ γὰρ πλείστοι τῶν γε τὰ τοιαῦτα ἐπισταμένων ἀνδραποδώδεις εἰσίν. Ἄρ' οὖν τῶν τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ δίκαια μὴ εἰδόντων τὸ ὄνο- μα τοῦτ' ἐστίν; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη. 23. Οὐκοῦν δεῖ παντὶ τρόπῳ διατειναμένους φεῖγειν, ὅπως μὴ ἀνδράπο- दा ὦμεν. Ἀλλὰ νῆ τοὺς θεούς; ἔφη, ὦ Σώκρατες, πᾶν ὄμην φιλοσοφεῖν φιλοσοφίαν δι' ἧς ἂν μάλιστα ἐνόμιζον παιδευθῆναι τὰ προσήκοντα ἀνδρὶ καλοκίγαθίας ὀρε- γομένῳ· νῦν δὲ πῶς οἶμι με ἀθύμως ἔχειν, ὀρῶντα ἐμαυ-

τὸν διὰ μὲν τὰ προπεπονημένα οὐδὲ τὸ ἐρωτώμενον ἀποκρίνασθαι δυνάμενον ὑπὲρ ὧν μάλιστα χρὴ εἰδέναι, ἄλλην δὲ ὁδὸν οὐδεμίαν ἔχοντα ἦν ἂν πορευόμενος βελτίων γενοίμην; 24. Καὶ ὁ Σωκράτης, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, εἰς Δελφοὺς ἤδη πώποτε ἀφίκου; Καὶ δὲς γε νῆ Δία, ἔφη. Κατέμαθες οὖν πρὸς τῷ ναῶ που γεγραμμένον τὸ Γνώθι σαυτὸν; Ἐγῶγε. Πότερον οὖν οὐδέν σοι τοῦ γράμματος ἐμέλησεν, ἢ προσέσχες τε καὶ ἐπεχείρησας σαυτὸν ἐπισκοπεῖν, ὅστις εἴης; Μὰ Δί' οὐ δῆτα, ἔφη. καὶ γὰρ δὴ πάνυ τοῦτό γε ὦμην εἰδέναι· σχολῆ γὰρ ἂν ἄλλο τι ἦδειν, εἴ γε μηδ' ἑμαυτὸν ἐγίγνωσκον. 25. Πότερα δέ σοι δοκεῖ γινώσκειν ἑαυτὸν ὅστις τοῦνομα τὸ ἑαυτοῦ μόνον οἶδεν ἢ ὅστις, ὥσπερ οἱ τοὺς ἵππους ὠνούμενοι οὐ πρότερον οἴονται γινώσκειν ὃν ἂν βούλωνται γνῶναι, πρὶν ἂν ἐπισκέψωνται, πότερον εὐπειθής ἐστιν ἢ δυσπειθής, καὶ πότερον ἰσχυρός ἐστιν ἢ ἀσθενής, καὶ πότερον ταχύς ἢ βραδύς, καὶ τὰλλα τὰ πρὸς τὴν τοῦ ἵππου χρεῖαν ἐπιτήδειά τε καὶ ἀνεπιτήδεια ὅπως ἔχει, οὕτως ὁ ἑαυτὸν ἐπισκεψάμενος ὁποῖός ἐστι πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην χρεῖαν, ἔγνωκε τὴν αὐτοῦ δύναμιν; Οὕτως ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη, ὁ μὴ εἰδὼς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἀγνοεῖν ἑαυτὸν. 26. Ἐκαῖνο δὲ οὐ φανερόν, ἔφη, ὅτι διὰ μὲν τὸ εἰδέναι ἑαυτοὺς πλεῖστα ἀγαθὰ πάσχουσιν ἄνθρωποι, διὰ δὲ τὸ ἐψεῦσθαι ἑαυτῶν πλεῖστα κακά; οἱ μὲν γὰρ εἰδότες ἑαυτοὺς τὰ τε ἐπιτήδεια ἑαυτοῖς ἴσασι καὶ διαγιγνώσκουσιν ἅ τε δύνανται καὶ ἅ μὴ· καὶ ἅ μὲν ἐπίστανται πράττοντες πορίζονται τε ὧν δεόνται καὶ εὖ πράττουσιν, ὧν δὲ μὴ ἐπίστανται ἀπεχόμενοι ἀναμάρτητοι γίνονται καὶ διαφεύγουσι τὸ κακῶς πράττειν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους δυνάμε-

νοι δοκιμάζειν καὶ διὰ τῆς τῶν ἄλλων χρείας τὰ τε ἀγαθὰ πορίζονται καὶ τὰ κακὰ φυλάττονται. 27. Οἱ δὲ μὴ εἰδότες, ἀλλὰ διεψευσμένοι τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως, πρὸς τε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τὰλλα ἀνθρώπινα πράγματα ὁμοίως διάκεινται· καὶ οὔτε ὧν δέονται ἴσασιν, οὔτε ὅτι πράττουσιν οὔτε οἷς χρῶνται, ἀλλὰ πάντων τούτων διαμαρτιάνοντες τῶν τε ἀγαθῶν ἀποτυγχάνουσι καὶ τοῖς κακοῖς περιπίπτουσι. 28. Καὶ οἱ μὲν εἰδότες ὅτι ποιοῦσιν, ἐπιτυγχάνοντες ὧν πράττουσιν, εὐδοξοῖτε καὶ τίμοι γίνονται· καὶ οἱ τε ὅμοιοι τούτοις ἡδέως χρῶνται, οἱ τε ἀποτυγχάνοντες τῶν πραγμάτων ἐπιθυμοῦσι τούτους ὑπὲρ αὐτῶν βουλευέσθαι, καὶ προῖστασθαί γε ἑαυτῶν τούτους, καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν ἀγαθῶν ἐν τούτοις ἔχουσι, καὶ διὰ πάντα ταῦτα πάντων μάλιστα τούτους ἀγαπῶσιν. 29. Οἱ δὲ μὴ εἰδότες ὅτι ποιοῦσι, κακῶς δὲ αἰρούμενοι, καὶ οἷς ἂν ἐπιχειρήσωσιν ἀποτυγχάνοντες, οὐ μόνον ἐν αὐτοῖς τούτοις ζημιοῦνται τε καὶ κολάζονται, ἀλλὰ καὶ ἀδοξοῦσι διὰ ταῦτα καὶ καταγέλαστοι γίνονται, καὶ καταφρονούμενοι καὶ ἀτιμαζόμενοι ζῶσιν. ὄρας δὲ καὶ τῶν πόλεων, ὅτι ὅσαι ἂν ἀγνοήσασαι τὴν ἑαυτῶν δύναμιν κρείττοσι πολεμήσωσιν, αἱ μὲν ἀνάστατοι γίνονται, αἱ δὲ ἐξ ἑλευθέρων δοῦλαι. 30. Καὶ ὁ Εὐθύδημος, Ὡς πάνυ μοι δοκοῦν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, περὶ πολλοῦ ποιητέον εἶναι τὸ ἑαυτὸν γινώσκειν, οὕτως ἴσθι· ὁπόθεν δὲ χρὴ ἀρξασθαι ἐπισκοπεῖν ἑαυτόν, τοῦτο πρὸς σὲ ἀποβλέπω εἰ μοι ἐθελήσῃς ἂν ἐξηγήσασθαι. 31. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὰ μὲν ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ ὁποῖά ἐστι πάντως πον γινώσκεις. Νὴ Δί', ἔφη· εἰ γὰρ μηδὲ ταῦτα οἶδα, καὶ τῶν ἀνδραπόδων φαυλότερος ἂν εἴην. Ἴθι δὴ, ἔφη, καὶ ἐμοὶ ἐξηγήσαι αὐ-

τά. Ἄλλ' οὐ χαλεπὸν, ἔφη· πρῶτον μὲν γὰρ αὐτὸ τὸ ὑγιαίνειν ἀγαθὸν εἶναι νομίζω, τὸ δὲ νοσεῖν κακόν, ἔπειτα καὶ τὰ αἷτια ἑκατέρου αὐτῶν καὶ ποτὰ καὶ βρωτὰ καὶ ἐπιτηδεύματα τὰ μὲν πρὸς τὸ ὑγιαίνειν φέροντα ἀγαθὰ, τὰ δὲ πρὸς τὸ νοσεῖν κακὰ. 32. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ τὸ ὑγιαίνειν καὶ τὸ νοσεῖν, ὅταν μὲν ἀγαθοῦ τινος αἷτια γίγνηται, ἀγαθὰ ἂν εἴη, ὅταν δὲ κακοῦ, κακὰ. Πότε δ' ἂν, ἔφη, τὸ μὲν ὑγιαίνειν κακοῦ αἷτιον γένοιτο, τὸ δὲ νοσεῖν ἀγαθοῦ; Ὅταν νῆ Δί', ἔφη, στρατείας τε αἰσχροῦς καὶ ναυτιλίας βλαβεροῦς καὶ ἄλλων πολλῶν τοιούτων οἱ μὲν διὰ ῥώμην μετασχόντες ἀπόλωνται, οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν ἀπολειφθέντες σωθῶσιν. Ἀληθῆ λέγεις· ἄλλ' ὄρας, ἔφη, ὅτι καὶ τῶν ὠφελίμων οἱ μὲν διὰ ῥώμην μετέχουσιν, οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν ἀπολείπονται. Ταῦτα οὖν, ἔφη, ποτὲ μὲν ὠφελούντα, ποτὲ δὲ βλάπτοντα, τί μᾶλλον ἀγαθὰ ἢ κακὰ ἐστίν; Οὐδέν, μὰ Δία, φαίνεται κατὰ γε τοῦτον τὸν λόγον. 33. Ἄλλ' ἢ γέ τοι σοφία, ὦ Σώκρατες, ἀναμφισβητήτως ἀγαθὸν ἐστίν. ποῖον γὰρ ἂν τις πράγμα οὐ βέλτιον πράττει σοφὸς ὢν ἢ ἁμαθής; Τί δέ; τὸν Δαίδαλον, ἔφη, οὐκ ἀκήκοας ὅτι ληφθεὶς ὑπὸ Μίνω διὰ τὴν σοφίαν ἠραγκάζετο ἐκείνῳ δουλεύειν, καὶ τῆς τε πατρίδος ἅμα καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐστερήθη, καὶ ἐπιχειρῶν ἀποδιδράσκειν μετὰ τοῦ υἱοῦ τόν τε παῖδα ἀπώλεσε καὶ αὐτὸς οὐκ ἠδυνήθη σωθῆναι, ἀλλ' ἀπενεχθεὶς εἰς τοὺς βαρβάρους πάλιν ἐκεῖ ἐδούλευε; Λέγεται νῆ Δί', ἔφη, ταῦτα. Τὰ δὲ Παλαμήδους οὐκ ἀκήκοας πάθῃ; τοῦτον γὰρ δὴ πάντες ὑμνοῦσιν ὡς διὰ σοφίαν φθονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεῶς ἀπώλετο. Λέγεται καὶ ταῦτα, ἔφη. Ἄλλους δὲ πόσους οἶει διὰ σοφίαν ἀναρπάστους πρὸς βασιλέα γεγονέναι καὶ ἐκεῖ δουλεύειν;

34. Κινδυνεύει, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἀναμφιλογώτατον ἀγαθὸν εἶναι τὸ εὐδαιμονεῖν. Εἴ γε μή τις αὐτό, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἐξ ἀμφιλόγων ἀγαθῶν συντιθεῖται. Τί δ' ἂν, ἔφη, τῶν εὐδαιμονικῶν ἀμφίλογον εἴη; Οὐδέν, ἔφη, εἴ γε μὴ προσθήσομεν αὐτῷ κάλλος ἢ ἰσχὺν ἢ πλοῦτον ἢ δόξαν ἢ καὶ τι ἄλλο τῶν τοιούτων. Ἀλλὰ νῆ Δία προσθήσομεν, ἔφη· πῶς γὰρ ἂν τις ἄνευ τούτων εὐδαιμονοίη;

35. Νῆ Δί', ἔφη, προσθήσομεν ἄρα, ἐξ ὧν πολλὰ καὶ χαλεπὰ συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις· πολλοὶ μὲν γὰρ διὰ τὸ κάλλος ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῖς ὠραίοις παρακεκινηκότων διαφθείρονται, πολλοὶ δὲ διὰ τὴν ἰσχὺν μίζουσιν ἔργους ἐπιχειροῦντες οὐ μικροῖς κακοῖς περιπίπτουσι, πολλοὶ δὲ διὰ τὸν πλοῦτον διαθροπτόμενοί τε καὶ ἐπιβουλενόμενοι ἀπόλλυνται, πολλοὶ δὲ διὰ δόξαν καὶ πολιτικὴν δύναμιν μεγάλα κακὰ πεπόνθασιν.

36. Ἀλλὰ μήν, ἔφη, εἴ γε μηδὲ τὸ εὐδαιμονεῖν ἐπαινῶν ὀρθῶς λέγω, ὁμολογῶ μηδὲ ὅτι πρὸς τοὺς θεοὺς εὐχεσθαι χρή εἰδέναί. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἴσως διὰ τὸ σφόδρα πιστεύειν εἰδέναί οὐδ' ἔσκεψαι· ἐπεὶ δὲ πόλεως δημοκρατουμένης παρασκευάζῃ προσστάναι, δῆλον ὅτι δημοκρατίαν γε οἶσθα τί ἐστι. Πάντως δήπου, ἔφη.

37. Δοκεῖ οὖν σοι δυνατόν εἶναι δημοκρατίαν εἰδέναί μὴ εἰδότα δῆμον; Μὰ Δί' οὐκ ἔμοιγε. Καὶ τί νομίζεις δῆμον εἶναι; Τοὺς πένητας τῶν πολιτῶν ἔγωγε. Καὶ τοὺς πένητας ἄρα οἶσθα; Πῶς γὰρ οὐ; Ἄρ' οὖν καὶ τοὺς πλουσίους οἶσθα; Οὐδέν γε ἥτιον ἢ καὶ τοὺς πένητας. Ποίους δὲ πένητας καὶ ποίους πλουσίους καλεῖς; Τοὺς μὲν, οἶμαι, μὴ ἱκανὰ ἔχοντας εἰς ἃ δεῖ τελεῖν πένητας, τοὺς δὲ πλείω τῶν ἱκανῶν πλουσίους.

38. Καταμεμάθηκας οὖν ὅτι ἐνίοις μὲν πάνν ὀλίγα ἔχουσιν οὐ μόνον ἄρκεῖ ταῦτα,

ἀλλὰ καὶ περιποιοῦνται ἀπ' αὐτῶν, ἐνίοις δὲ πάνυ πολλὰ οὐχ ἱκανά ἐστι; Καὶ νῆ Δί', ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ὁρθῶς γὰρ με ἀναμιμνήσκεις, οἶδα γὰρ καὶ τυράννους τινάς, οἱ δὲ ἔνδειαν, ὡς περ οἱ ἀπορώτατοι, ἀναγκάζοντα ἀδικεῖν. 39. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἴ γε ταῦτα οὕτως ἔχει, τοὺς μὲν τυράννους εἰς τὸν δῆμον θήσομεν, τοὺς δὲ ὀλίγα κεκτημένους, ἐὰν οἰκονομικοὶ ᾖσιν, εἰς τοὺς πλουσίους. Καὶ ὁ Εὐθύδημος ἔφη· Ἀναγκάζει με καὶ ταῦτα ὁμολογεῖν δῆλον ὅτι ἡ ἐμὴ φαυλότης· καὶ φροντίζω μὴ κράτιστον ἢ μοι σιγᾶν· κινδυνεύω γὰρ ἀπλῶς οὐδὲν εἰδέναι. Καὶ πάνυ ἀθύμως ἔχων ἀπῆλθε, καὶ καταφρονήσας ἑαυτοῦ καὶ νομίσας τῷ ὄντι ἀνδράποδον εἶναι. 40. Πολλοὶ μὲν οὖν τῶν οὕτω διατεθέντων ὑπὸ Σωκράτους οὐκέτι αὐτῷ προσήεσαν, οὓς καὶ βλακωτέρους ἐνόμιζεν· ὁ δὲ Εὐθύδημος ὑπέλαβεν οὐκ ἂν ἄλλως ἀνὴρ ἀξιόλογος γενέσθαι, εἰ μὴ ὅτι μάλιστα Σωκράτει συνεῖη· καὶ οὐκ ἀπελείπετο ἔτι αὐτοῦ, εἰ μὴ τι ἀναγκαῖον εἶη· ἔνια δὲ καὶ ἐμιμείτο ὧν ἐκεῖνος ἐπειθήδευεν. ὁ δὲ ὡς ἔγνω αὐτὸν οὕτως ἔχοντα, ἥκιστα μὲν διετάραττεν, ἀπλούστατα δὲ καὶ σαφέστατα ἐξηγεῖτο ἅ τε ἐνόμιζεν εἰδέναι δεῖν καὶ ἐπιτηδεύειν κράτιστά εἶναι.

C A P U T III.

1. Τὸ μὲν οὖν λεπτικὸν καὶ πρακτικὸν καὶ μηχανικὸν γίνεσθαι τοὺς συνόντας οὐκ ἔσπευδεν, ἀλλὰ πρότερον τούτων ᾗετο χρῆναι σωφροσύνην αὐτοῖς ἐγγενέσθαι. τοὺς γὰρ ἄνευ τοῦ σωφροεῖν ταῦτα δυναμένους ἀδικωτέρους τε καὶ δυνατωτέρους κακουργεῖν ἐνόμιζεν εἶναι. 2. Πρῶτον μὲν δὴ περὶ θεοῦ ἐπειράτο σώφρο-

νας ποιεῖν τοὺς συνόντας. ἄλλοι μὲν οὖν αὐτῷ πρὸς ἄλλους οὕτως ὁμιλοῦντι παραγεγόμενοι διηγοῦντο· ἐγὼ δέ, ὅτε πρὸς Εὐθύδημον τοιαύδε διελέγετο, παρεγεγόμεην.

3. Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἤδη ποτέ σοι ἐπῆλθεν ἐνθυμηθῆναι ὡς ἐπιμελῶς οἱ θεοὶ ὧν οἱ ἄνθρωποι δέονται κατεσκευάκασι; Καὶ ὅς, Μὰ τὸν Δι', ἔφη, οὐκ ἔμοιγε. Ἄλλ' οἷσθ' ἄ γ', ἔφη, ὅτι πρῶτον μὲν φωτὸς δεόμεθα, ὃ ἡμῖν οἱ θεοὶ παρέχουσι; Νῆ Δι', ἔφη, ὃ γ' εἰ μὴ εἶχομεν, ὅμοιοι τοῖς τυφλοῖς ἂν ἦμεν ἐνεκά γε τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἀναπαύσεώς γε δεομένοις ἡμῖν νύκτα παρέχουσι, κάλλιστον ἀναπαντήριον. Πάνυ γ', ἔφη, καὶ τοῦτο χάριτος ἄξιον.

4. Οὐκοῦν καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν ἥλιος φωτεινὸς ὧν τὰς τε ὥρας ἡμῖν τῆς ἡμέρας καὶ τὰλλα πάντα σαφηνίζει, ἡ δὲ νύξ διὰ τὸ σκοτεινὴ εἶναι ἀσαφεστέρα ἐστίν, ἄστρα ἐν τῇ νυκτὶ ἀνέφηραν, ἃ ἡμῖν τὰς ὥρας τῆς νυκτὸς ἐμφανίζει, καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ ὧν δεόμεθα πράττομεν. Ἔστι ταῦτα, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν ἢ γε σελήνη οὐ μόνον τῆς νυκτὸς, ἀλλὰ καὶ τοῦ μηνὸς τὰ μέρη φανερὰ ἡμῖν ποιεῖ. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

5. Τὸ δ', ἐπεὶ τροφῆς δεόμεθα, ταύτην ἡμῖν ἢ τῆς γῆς ἀναδιδόναι, καὶ ὥρας ἀρμοτιούσας πρὸς τοῦτο παρέχειν, αἱ ἡμῖν οὐ μόνον ὧν δεόμεθα πολλὰ καὶ παντοῖα παρασκευάζουσιν, ἀλλὰ καὶ οἷς εὐφραίνόμεθα; Πάνυ, ἔφη, καὶ ταῦτα φιλόανθρωπα.

6. Τὸ δὲ καὶ ὕδωρ ἡμῖν παρέχειν, οὕτω πολλοῦ ἄξιον, ὥστε καὶ φύειν καὶ συναύξειν τῇ γῇ καὶ ταῖς ὥραις πάντα τὰ χρήσιμα ἡμῖν, γυντρέφειν δὲ καὶ αὐτοὺς ἡμᾶς, καὶ μιγνύμενον πᾶσι τοῖς τρέφουσιν ἡμᾶς ἐνκατεργασιότερά τε καὶ ὠφελιμώτερα καὶ ἡδίω ποιεῖν αὐτά, καὶ ἐπειδὴ πλείστου δεόμεθα οὗτου, ἀφθονέστατον αὐτὸ παρέχειν ἡμῖν; Καὶ τοῦτο,

ἔφη, προνοητικόν. 7. Τὸ δὲ καὶ τὸ πῦρ πορίσαι ἡμῖν ἐπίκουρον μὲν ψύχους, ἐπίκουρον δὲ σκοτούς, συνεργοὶ δὲ πρὸς πᾶσαν τέχνην καὶ πάντα, ὅσα ὠφελείας ἔνεκα ἄνθρωποι κατασκευάζονται; ὡς γὰρ συνελόντι εἰπεῖν οὐδὲν ἀξιόλογον ἄνευ πυρὸς ἄνθρωποι τῶν πρὸς τοὺς βίον χρησίμων κατασκευάζονται. Ὑπερβάλλει, ἔφη, καὶ τοῦτο φιλανθρωπία. 8. Τὸ δὲ τὸν ἥλιον, ἐπειδὴν ἐν χειμῶνι τράπηται, προσιέναι τὰ μὲν ἀδρύνοντα, τὰ δὲ ξηραίνοντα, ὧν καιρὸς διελήλυθεν, καὶ ταῦτα διαπραξάμενον μηκέτι ἐγγυτέρω προσιέναι, ἀλλ' ἀποτρέπεσθαι φυλατιόμενον μὴ τι ἡμᾶς μᾶλλον τοῦ δέοντος θερμαίνωσι βλάβῃ· καὶ ὅταν αὖ πάλιν ἀπιὼν γένηται, ἔνθα καὶ ἡμῖν δῆλόν ἐστιν ὅτι, εἰ προσωτέρω ἄπεισιν, ἀποπαγησόμεθα ὑπὸ τοῦ ψύχους, πάλιν αὖ τρέπεσθαι καὶ προσχωρεῖν καὶ ἐνταῦθα τοῦ οὐρανοῦ ἀναστρέφεσθαι ἔνθα μάλιστα ἂν ἡμᾶς ὠφελοίη; Νῆ τὸν Δί', ἔφη, καὶ ταῦτα πανταπάσιν ἔοικεν ἀνθρώπων ἔνεκα γιγνομένοις. 9. Τὸ δὲ αὖ, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο φανερόν, ὅτι οὐκ ἂν ὑπενέγκαιμεν οὔτε τὸ καῦμα οὔτε τὸ ψῦχος, εἰ ἑξαπίνης γίγνοιτο, οὕτω μὲν κατὰ μικρὸν προσιέναι τὸν ἥλιον, οὕτω δὲ κατὰ μικρὸν ἀπιέναι, ὥστε λανθάνειν ἡμᾶς εἰς ἑκάτερα τὰ ἰσχυρότατα καθισταμένους; Ἐγὼ μὲν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ἤδη τοῦτο σκοπῶ, εἰ ἄρα τι ἐστὶ τοῖς θεοῖς ἔργον ἢ ἀνθρώπους θεραπεύειν· ἐκεῖνο δὲ μόνον ἐμποδίζει μὲν ὅτι καὶ τᾶλλα ζῶα τούτων μετέχει. 10. Οὐ γὰρ καὶ τοῦτ', ἔφη ὁ Σωκράτης, φανερόν, ὅτι καὶ ταῦτα ἀνθρώπων ἔνεκα γίγνεται τε καὶ ἀνατρέφεται; τί γὰρ ἄλλο ζῶον αἰγῶν τε καὶ οἰῶν καὶ ἵππων καὶ βοῶν καὶ ὄνων καὶ τῶν ἄλλων ζῶων τοσαῦτα ἀγαθὰ ἀπολαύει ὅσα ὁ ἄνθρωπος; ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖ πλείω τῶν φυτῶν· τρέ-

φρονται γοῦν καὶ χρηματίζονται οὐδὲν ἧτιον ἀπὸ τούτων ἢ ἀπ' ἐκείνων· πολὺ δὲ γένος ἀνθρώπων τοῖς μὲν ἐκ τῆς γῆς φρομένοις εἰς τροφήν οὐ χρῶνται, ἀπὸ δὲ βροσκημάτων γάλακτι καὶ τυρῷ καὶ κρέασι τρεφόμενοι ζῶσι· πάντες δὲ τιθασεύοντες καὶ δαμάζοντες τὰ χρήσιμα τῶν ζώων εἰς τε πόλεμον καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ συνεργοῖς χρῶνται. Ὅμογνωμονῶ σοι καὶ τοῦτ', ἔφη· ὁρῶ γὰρ αὐτῶν καὶ τὰ πολὺ ἰσχυρότερα ἡμῶν οὕτως ὑποχείρια γιγνόμενα τοῖς ἀνθρώποις, ὥστε χρῆσθαι αὐτοῖς ὅτι ἂν βούλωνται. 11. Τὸ δ', ἐπειδὴ πολλὰ μὲν κατὰ καὶ ὠφέλιμα, διαφέροντα δὲ ἀλλήλων ἐστί, προσθεῖναι τοῖς ἀνθρώποις αἰσθήσεις ἀρμοστιούσας πρὸς ἕκαστα, δι' ὧν ἀπολαύομεν πάντων τῶν ἀγαθῶν· τὸ δὲ καὶ λογισμὸν ἡμῖν ἐμψῦσαι, ὃ περὶ ὧν αἰσθανόμεθα λογιζόμενοι τε καὶ μηχανούμενοις καταμανθάνομεν ὅπῃ ἕκαστα συμφέρει, καὶ πολλὰ μηχανώμεθα δι' ὧν τῶν τε ἀγαθῶν ἀπολαύομεν καὶ τὰ κακὰ ἀλεξόμεθα. 12. τὸ δὲ καὶ ἐρμηνεῖαν δοῦναι, δι' ἧς πάντων τῶν ἀγαθῶν μεταδίδομέν τε ἀλλήλοις μαθήσκοντες καὶ κοινωνοῦμεν καὶ νόμους τιθέμεθα καὶ πολιτεούμεθα; Παντάπασιν εἰκάσιν, ὃ Σώκρατες, οἱ θεοὶ πολλὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι. Τὸ ἐκ καὶ, εἰ ἀδυνατοῦμεν τὰ συμφέροντα προνοεῖσθαι πρὸς τῶν μελλόντων, ταῦτα αὐτοῖς ἡμῖν συνεργεῖν διὰ ἀντικῆς τοῖς πυνθανομένοις φράζοντας τὰ ἀποβησόμενα καὶ διδάσκοντας ἢ ἂν ἄριστα γίγνοιτο; Σοὶ δ', ἔφη, Σώκρατες, εἰκάσιν ἔτι φιλικώτερον ἢ τοῖς ἄλλοις χρῆσθαι, εἴ γε μηδὲ ἐπερωτώμενοι ὑπὸ σοῦ προσημαίνουσι οἱ ἅ τε χρῆ ποιεῖν καὶ ἅ μή. 13. Ὅτι δὲ γε ἀληθῆ γινώσκω καὶ σύ, ὃ Εὐθύδημε, γνώσκῃ, ἂν μὴ ἀναμένης ἕως ἄν τις μορφᾶς τῶν θεῶν ἴδῃς, ἀλλ' ἐξαρκῆ σοι τὰ ἔργα

αὐτῶν ὁρῶντι σέβεσθαι καὶ τιμᾶν τοὺς θεοὺς. ἐννόει δὲ ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ οὕτως ὑποδεικνύουσιν· οἱ τε γὰρ ἄλλοι ἡμῖν τὰ γαθὰ διδόντες οὐδὲν τούτων εἰς τοὺς φανεροὺς ἰόντες διδόασιν, καὶ ὁ τὸν ὅλον κόσμον συντάπτων τε καὶ συνέχων, ἐν ᾧ πάντα τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἐστὶ, καὶ αἰεὶ μὲν χρωμένοις ἀτριβῆ τε καὶ ὑγιᾶ καὶ ἀγήρατον παρέχων, θάπτην δὲ νοήματος ἀναμαρτήτως ὑπηρετοῦντα, οὗτος τὰ μέγιστα μὲν πράττων ὁρᾶται, τὰδε δὲ οἰκονομῶν ἀόρατος ἡμῖν ἐστίν. 14. Ἐννόει δὲ ὅτι καὶ ὁ πᾶσι φανερός δοκῶν εἶναι ἥλιος οὐκ ἐπιτρέπει τοῖς ἀνθρώποις ἑαυτὸν ἀκριβῶς ὁρᾶν, ἀλλ' ἐάν τις αὐτὸν ἀναιδῶς ἐγγεῖρη θεᾶσθαι, τὴν ὄψιν ἀφαιρεῖται. καὶ τοὺς ὑπηρέτας δὲ τῶν θεῶν εὐρήσεις ἀφανεῖς ὄντας· κεραννός τε γὰρ ὅτι μὲν ἄνωθεν ἀφίεται δῆλον, καὶ ὅτι οἷς ἂν ἐντύχη πάντων κρατεῖ· ὁρᾶται δ' οὐτ' ἐπιῶν οὔτε κατασκήψας οὔτε ἀπιῶν. καὶ ἄνεμοι αὐτοὶ μὲν οὐχ ὁρῶνται, ἃ δὲ ποιοῦσι φανερὰ ἡμῖν ἐστὶ, καὶ προσιόντων αὐτῶν αἰσθανόμεθα. ἀλλὰ μὴν καὶ ἀνθρώπου γε ψυχῆ, ἢ εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῶν ἀνθρωπίνων τοῦ θεοῦ μετέχει, ὅτι μὲν βασιλεύει ἐν ἡμῖν φανερόν, ὁρᾶται δὲ οὐδ' αὐτή. ἢ χρὴ κατανοοῦντα μὴ καταφρονεῖν τῶν ἀοράτων, ἀλλ' ἐκ τῶν γιγνομένων τὴν δύναμιν αὐτῶν καταμανθάνοντα τιμᾶν τὸ δαιμόνιον. 15. Ἐγὼ μὲν, ὦ Σώκρατες, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ὅτι μὲν οὐδὲ μικρὸν ἀμελήσω τοῦ δαιμονίου, σαφῶς οἶδα· ἐκεῖνο δὲ ἀθυμῶ, ὅτι μοι δοκεῖ τὰς τῶν θεῶν εὐεργεσίας οὐδ' ἂν εἰς ποτε ἀνθρώπων ἀξίας χάρισιν ἀμείβεσθαι. 16. Ἀλλὰ μὴ τοῦτο ἀθύμει, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε· ὁρᾶς γὰρ ὅτι ὁ ἐν Δελφοῖς θεός, ὅταν τις αὐτὸν ἐπερωτᾷ πῶς ἂν τοῖς θεοῖς χαρίζοιτο, ἀποκρίνεται· Νόμῳ πόλεως. νόμος δὲ δήπου πανταχοῦ ἐστὶ κατὰ δύναμιν ἰεροῖς θεοῖς ἀρέ-

σκεσθαι. πῶς οὖν ἂν τις κάλλιον καὶ εὐσεβέστερον τιμῇ Θεοῦς ἢ ὡς αὐτοὶ κελεύουσιν, οὕτω ποιῶν; 17. Ἄλλὰ χρὴ τῆς μὲν δυνάμεως μηδὲν ὑφίστασθαι· ὅταν γὰρ τις τοῦτο ποιῇ, φανερὸς δῆπου ἐστὶ τότε οὐ τιμῶν Θεοῦς· χρὴ οὖν μηδὲν ἐλλείποντα κατὰ δύναμιν τιμᾶν τοὺς Θεοῦς θαρσύνειν τε καὶ ἐλπίζειν τὰ μέγιστα ἀγαθὰ· οὐ γὰρ παρ' ἄλλων γ' ἂν τις μείζω ἐλπίζων σωφρονοῖη ἢ παρὰ τῶν τὰ μέγιστα ὠφελεῖν δυναμένων, οὐδ' ἂν ἄλλως μᾶλλον ἢ εἰ τούτοις ἀρέσκοι. ἀρέσκοι δὲ πῶς ἂν μᾶλλον ἢ εἰ ὡς μάλιστα πείθοιτο αὐτοῖς; 18. Τοιαῦτα μὲν δὴ λέγων τε καὶ αὐτὸς ποιῶν εὐσεβεστέρους τε καὶ σωφρονεστέρους τοὺς συνόντας παροσκεύαζεν.

CAPUT IV.

1. Ἄλλὰ μὴν καὶ περὶ τοῦ δικαίου γε οὐκ ἀπεκρύπτετο ἣν εἶχε γνώμην, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἐπεδείκνυτο, ἰδίᾳ τε πᾶσι νομίμως τε καὶ ὠφελίμως χρώμενος, καὶ κοινῇ ἄρχουσί τε ἃ οἱ νόμοι προστάττειεν πειθόμενος καὶ κατὰ πόλιν καὶ ἐν ταῖς στρατείαις οὕτως, ὥστε διάδηλος εἶναι παρὰ τοὺς ἄλλους εὐτακτῶν. 2. Καὶ ποτε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐπιστάτης γενόμενος οὐκ ἐπέτρεψε τῷ δήμῳ παρὰ τοὺς νόμους ψηφίσασθαι, ἀλλὰ σὺν τοῖς νόμοις ἠγαντιώθη τοιαύτη ὄρμη τοῦ δήμου, ἣν οὐκ ἂν οἶμαι ἄλλον οὐδένα ἄνθρωπον ὑπομῖναι. 3. Καὶ ὅτε οἱ τριάκοντα προσέτατον αὐτῷ παρὰ τοὺς νόμους τι, οὐκ ἐπέειθετο. τοῖς τε γὰρ νέοις ἀπαγορευόντων αὐτῶν μὴ διαλέγεσθαι καὶ προσταξάντων ἐκείνῳ τε καὶ ἄλλοις τισὶ τῶν πολιτῶν ἀγαγεῖν τινα ἐπὶ θανάτῳ, μόνος οὐκ ἐπέεισθη διὰ τὸ παρὰ τοὺς νόμους αὐτῷ προστατίεσθαι.

4. Καὶ ὅτε τὴν ὑπὸ Μελήτου γραφὴν ἔφευγε, τῶν ἄλλων εἰωθότων ἐν τοῖς δικαστηρίοις πρὸς χάριν τε τοῖς δικασταῖς διαλέγεσθαι καὶ κολακεύειν καὶ δεῖσθαι παρὰ τοὺς νόμους, καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα πολλῶν πολλάκις ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀφιεμένων, ἐκεῖνος οὐδὲν ἠθέλησε τῶν εἰωθότων ἐν τῷ δικαστηρίῳ παρὰ τοὺς νόμους ποιῆσαι, ἀλλὰ ῥαδίως ἂν ἀφεθεῖς ὑπὸ τῶν δικαστῶν, εἰ καὶ μετρίως τι τούτων ἐποίησε, προείλετο μᾶλλον τοῖς νόμοις ἐμμένων ἀποθανεῖν ἢ παρανομῶν ζῆν. 5. Καὶ ἔλεγε δὲ οὕτω καὶ πρὸς ἄλλους μὲν πολλάκις, οἷδα δὲ ποτε αὐτόν καὶ πρὸς Ἴππῖαν τὸν Ἡλεῖον περὶ τοῦ δικαίου τοιαύδε διαλεχθέντα. διὰ χρόνου γὰρ ἀφικόμενος ὁ Ἴππίας Ἀθήναζε παρεγένετο τῷ Σωκράτει, λέγοντι πρὸς τινὰς ὡς θαυμαστὸν εἶη τό, εἰ μὲν τις βούλοιο σκυτέα διδάξασθαι τινα ἢ τέκτονα ἢ χαλκία ἢ ἵππεια, μὴ ἀπορεῖν ὅποι ἂν πέμπας τούτου τύχοι· φασὶ δὲ τινες καὶ ἵππον καὶ βοῦν τῷ βουλομένῳ δικαίους ποιήσασθαι πάντα μεστὰ εἶναι τῶν διδασκόντων· ἐὰν δὲ τις βούληται ἢ αὐτὸς μαθεῖν τὸ δίκαιον ἢ υἱὸν ἢ οἰκέτην διδάξασθαι, μὴ εἰδέναι ὅποι ἂν ἐλθὼν τύχοι τούτου. 6. Καὶ ὁ μὲν Ἴππίας ἀκούσας ταῦτα ὡς περ ἐπισκώπτων αὐτόν, Ἐτι γὰρ σύ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐκεῖνα τὰ ἀντὰ λέγεις ἢ ἐγὼ πάλαι ποτέ σου ἤκουσα; καὶ ὁ Σωκράτης, Ὁ δέ γε τούτου δεινότερον, ἔφη, ὦ Ἴππῖα, οὐ μόνον ἀεὶ τὰ ἀντὰ λέγω, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν. σύ δ' ἴσως διὰ τὸ πολυμαθῆς εἶναι περὶ τῶν αὐτῶν οὐδέποτε τὰ ἀντὰ λέγεις. Ἀμέλει, ἔφη, πειρωῶμαι καινόν τι λέγειν ἀεὶ. 7. Πότερον, ἔφη, καὶ περὶ ὧν ἐπίστασαι; οἷον περὶ γραμμάτων ἐὰν τις ἔρηται σε, πόσα καὶ ποῖα Σωκράτους ἐστίν, ἀλλὰ μὲν πρότερον, ἀλλὰ δὲ νῦν πειρωῶ λέγειν; ἢ περὶ

ἀριθμῶν τοῖς ἐρωτῶσιν εἰ τὰ δις πέντε δέκα ἐστίν, οὐ τὰ αὐτὰ νῦν ἢ καὶ πρότερον ἀποκρίνη; Περὶ μὲν τούτων, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὡσπερ σύ, καὶ ἐγὼ ἀεὶ τὰ αὐτὰ λέγω· περὶ μέντοι τοῦ δικαίου πάνυ οἶμαι νῦν ἔχειν εἰπεῖν πρὸς ἃ οὔτε σύ οὔτ' ἂν ἄλλος οὐδεὶς δύναται ἀντειπεῖν.

8. Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη, μέγα λέγεις ἀγαθὸν εὐρηκέναι, εἰ παύσονται μὲν οἱ δικασταὶ δίχα ψηφίζομενοι, παύσονται δὲ οἱ πολῖται περὶ τῶν δικαίων ἀντιλέγοντες τε καὶ ἀντιδικοῦντες καὶ σιασιάζοντες, παύσονται δὲ αἱ πόλεις διαφερόμεναι περὶ τῶν δικαίων καὶ πολεμοῦσαι. καὶ ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν ἀπολειφθῆῖν σου πρὸ τοῦ ἀκοῦσαι τηλικούτου ἀγαθὸν εὐρηκότος. 9. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἀκούσῃ, πρὶν γ' ἂν αὐτὸς ἀποφῆνῃ ὅτι νομίζεις τὸ δίκαιον εἶναι. ἀρκεῖ γὰρ οἱ τῶν ἄλλων καταγελαῶς ἐρωτῶν μὲν καὶ ἐλέγχων πάντας, αὐτὸς δ' οὐδενὶ θέλων ὑπέχειν λόγον οὐδὲ γνώμην ἀποφαίνεσθαι περὶ οὐδενός. 10. Τί δέ; ὦ Ἰππία, ἔφη, οὐκ ἤσθησαι, ὅτι ἐγὼ ἂν δοκεῖ μοι δίκαια εἶναι οὐδὲν παύομαι ἀποδεικνύμενος; Καὶ ποῖος δὴ σοι, ἔφη, οὗτος ὁ λόγος ἐστίν; Εἰ δὲ μὴ λόγῳ, ἔφη, ἀλλ' ἔργῳ ἀποδείκνυμαι. ἢ οὐ δοκεῖ σοι ἀξιοτεκμαρτότερον τοῦ λόγου τὸ ἔργον εἶναι; Πολύ γε νῆ Δί', ἔφη· δίκαια μὲν γὰρ λέγοντες πολλοὶ ἄδικα ποιοῦσι· δίκαια δὲ πράττων οὐδ' ἂν εἷς ἄδικος εἶη. 11. Ἥσθησαι οὖν πώποτε μου ἢ ψευδομαρτυροῦντος ἢ συκοφαντοῦντος ἢ φίλου ἢ πόλιν εἰς στίαςιν ἐμβάλλοντος ἢ ἄλλο τι ἄδικον πράττοντος; Οὐκ ἔγωγε, ἔφη. Τὸ δὲ τῶν ἀδίκων ἀπέχεσθαι οὐ δίκαιον ἡγή; Δῆλος εἶ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ νῦν διαφεύγειν ἐγχειρῶν τὸ ἀποδείκνυσθαι γνώμην ὅτι νομίζεις τὸ δίκαιον· οὐ γὰρ ἂν πράττουσιν οἱ δίκαιοι, ἀλλ' ἢ μὴ πράττουσι, ταῦτα

λέγεις. 12. Ἄλλ' ὦμην ἔγωγε, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸ μὴ θέλειν ἀδικεῖν ἱκανὸν δικαιοσύνης ἐπίδειγμα εἶναι. εἰ δέ σοι μὴ δοκεῖ, σκέψαι ἐὰν τόδε σοι μᾶλλον ἀρέσκη· φημί γὰρ ἐγὼ τὸ νόμιμον δίκαιον εἶναι. Ἄρα τὸ αὐτὸ λέγεις, ὦ Σώκρατες, νόμιμόν τε καὶ δίκαιον εἶναι; Ἐγωγε, ἔφη. 13. Οὐ γὰρ αἰσθάνομαι σου ὁποῖον νόμιμον ἢ ποῖον δίκαιον λέγεις. Νόμους δὲ πόλεως, ἔφη, γινώσκεις; Ἐγωγε, ἔφη. Καὶ τίνας τούτους νομίζεις; Ἄ οἱ πολῖται, ἔφη, συνθέμενοι ἅ τε δεῖ ποιεῖν καὶ ὧν ἀπέχεσθαι ἐγράψαντο. Οὐκοῦν, ἔφη, νόμιμος μὲν ἂν εἴη ὁ κατὰ ταῦτα πολιτευόμενος, ἄνομος δὲ ὁ ταῦτα παραβαίνων; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ δίκαια μὲν ἂν πράττοι ὁ τούτοις πειθόμενος, ἄδικα δ' ὁ τούτοις ἀπειθῶν; Πάνυ μὲν οὖν. Οὐκοῦν ὁ μὲν τὰ δίκαια πράττων δίκαιος, ὁ δὲ τὰ ἄδικα ἄδικος; Πῶς γὰρ οὐ; Ὁ μὲν ἄρα νόμιμος δίκαιός ἐστιν, ὁ δὲ ἄνομος ἄδικος. 14. Καὶ ὁ Ἰππίας, Νόμους δ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, πῶς ἂν τις ἠγήσαιο σπουδαῖον πράγμα εἶναι ἢ τὸ πείθεσθαι αὐτοῖς, οὓς γε πολλάκις αὐτοὶ οἱ θέμενοι ἀποδοκιμάσαντες μετατίθενται; Καὶ γὰρ πόλεμον, ἔφη ὁ Σωκράτης, πολλάκις ἀράμεναι αἱ πόλεις πάλιν εἰρήνην ποιοῦνται. Καὶ μάλα, ἔφη. Διάφορον οὖν τι οἶε ποιεῖν, ἔφη, τοὺς τοῖς νόμοις πειθόμενους φαυλίζων ὅτι καταλυθεῖεν ἂν οἱ νόμοι, ἢ εἰ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις εὐτακτοῦντας ψέγοις ὅτι γένοιτ' ἂν εἰρήνη; ἢ καὶ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ταῖς πατρίσι προθύμως βοηθοῦντας μέμφῃ; Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη. 15. Λυκούργον δὲ τὸν Λακεδαιμόνιον, ἔφη ὁ Σωκράτης, καταμεμάθηκας ὅτι οὐδὲν ἂν διάφορον τῶν ἄλλων πόλεων τὴν Σπάρτην ἐποίησεν, εἰ μὴ τὸ πείθεσθαι τοῖς νόμοις μάλιστα ἐνειργάσατο αὐτῇ; τῶν δὲ ἀρχόντων ἐν

ταῖς πόλεσιν οὐκ οἶσθα ὅτι, οἵτινες ἂν τοῖς πολίταις αἰτιώτατοι ᾖσι τοῦ τοῖς νόμοις πείθεσθαι, οὗτοι ἄριστοι εἴσι, καὶ πόλις ἐν ἧ μάχιστα οἱ πολῖται τοῖς νόμοις πείθονται, ἐν εἰρήνῃ τε ἄριστα διαίχει καὶ ἐν πολέμῳ ἀνπόστατος ἐστίν; 16. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμονοία γε μέγιστον τε ἀγαθὸν δοκεῖ ταῖς πόλεσιν εἶναι, καὶ πλείστακις ἐν αὐταῖς αἱ τε γερουσίαι καὶ οἱ ἄριστοι ἄνδρες παρακλεινόνται τοῖς πολίταις ὁμονοεῖν, καὶ πανταχοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι νόμος κεῖται τοὺς πολίτας ὁμνῆναι ὁμοιοῦσιν, καὶ πανταχοῦ ὁμνῶνσι τὸν ὄρκον τοῦτον. οἴμαι δ' ἐγὼ ταῦτα γίνεσθαι οὐχ ὅπως τοὺς αὐτοὺς χοροὺς κρίνωσιν οἱ πολῖται, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς ἀλήτῃς ἐπαιῶσιν, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς ποιητὰς αἰρῶνται, οὐδ' ἵνα τοῖς αὐτοῖς ἡδῶνται, ἀλλ' ἵνα τοῖς νόμοις πείθωνται. τούτοις γὰρ τῶν πολιτῶν ἐμμερόντων, αἱ πόλεις ἰσχυρόταται τε καὶ εὐδαιμονέσταται γίνονται· ἄσεν δὲ ὁμονοίας οὐτ' ἂν πόλις εὖ πολιτευθεῖη οὐτ' οἶκος καλῶς οἰκηθεῖη.

17. Ἰδίᾳ δὲ πῶς μὲν ἂν τις ἦτιον ὑπὸ πόλεις ζημιότο, πῶς δ' ἂν μᾶλλον τιμῶτο ἢ εἰ τοῖς νόμοις πείθοιτο; πῶς δ' ἂν ἦτιον ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἠτιώτο; ἢ πῶς ἂν μᾶλλον νικῶη; τίτι δ' ἂν τις μᾶλλον πιστεύσειε παρακαταθέσθαι ἢ χρήματα ἢ υἱόν; ἢ θυγατέρας; τίνα δ' ἂν ἢ πόλις ὅλη ἀξιοπιστιότερον ἠρήσαιτο τοῦ νομίμου; παρά τίνος δ' ἂν μᾶλλον τῶν δικαίων τύχοιεν ἢ γοεῖς ἢ οἰκεῖοι ἢ οἰκέται ἢ φίλοι ἢ πολῖται ἢ ξένοι; τίτι δ' ἂν μᾶλλον πόλεμοι πιστεύσειαν ἢ ἀνοχὰς ἢ σπονδὰς ἢ συνθήκας περὶ εἰρήνης; τίτι δ' ἂν μᾶλλον ἢ τῷ νομίμῳ σύμμαχοι ἐθέλοιεν γίνεσθαι; τῷ δ' ἂν μᾶλλον οἱ σύμμαχοι πιστεύσειαν ἢ ἡγεμονίαν ἢ φρουραρχίαν ἢ πόλεις; τίνα δ' ἂν τις εὐεργετήσας ὑπολάβοι χάριον κομεισθαι

λέγεις. 12. Ἄλλ' ὦμην ἔγωγε, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸ μὴ θέλειν ἀδικεῖν ἱκανὸν δικαιοσύνης ἐπίδειγμα εἶναι. εἰ δέ σοι μὴ δοκεῖ, σκέψαι ἂν τόδε σοι μᾶλλον ἀρέσκη· φημὶ γὰρ ἐγὼ τὸ νόμιμον δίκαιον εἶναι. Ἄρα τὸ αὐτὸ λέγεις, ὦ Σώκρατες, νόμιμόν τε καὶ δίκαιον εἶναι; Ἐγωγε, ἔφη. 13. Οὐ γὰρ αἰσθάνομαί σου ὁποῖον νόμιμον ἢ ποῖον δίκαιον λέγεις. Νόμους δὲ πόλεως, ἔφη, γιγνώσκεις; Ἐγωγε, ἔφη. Καὶ τίνας τούτους νομίζεις; Ἄ οἱ πολῖται, ἔφη, συνθέμενοι ἅ τε δεῖ ποιεῖν καὶ ὧν ἀπέχεσθαι ἐγράψαντο. Οὐκοῦν, ἔφη, νόμιμος μὲν ἂν εἴη ὁ κατὰ ταῦτα πολιτευόμενος, ἄνομος δὲ ὁ ταῦτα παραβαίνων; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ δίκαια μὲν ἂν πράττοι ὁ τούτοις πειθόμενος, ἀδिका δ' ὁ τούτοις ἀπειθῶν; Πάνυ μὲν οὖν. Οὐκοῦν ὁ μὲν τὰ δίκαια πράττων δίκαιος, ὁ δὲ τὰ ἀδिका ἀδικος; Πῶς γὰρ οὐ; Ὁ μὲν ἄρα νόμιμος δίκαιός ἐστιν, ὁ δὲ ἄνομος ἀδικος. 14. Καὶ ὁ Ἰππίας, Νόμους δ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, πῶς ἂν τις ἠγήσαιο σπουδαῖον πρᾶγμα εἶναι ἢ τὸ πείθεσθαι αὐτοῖς, οὓς γε πολλάκις αὐτοὶ οἱ θέμενοι ἀποδοκιμάσαντες μετατίθενται; Καὶ γὰρ πόλεμον, ἔφη ὁ Σωκράτης, πολλάκις ἀράμεναι αἱ πόλεις πάλιν εἰρήνην ποιοῦνται. Καὶ μάλα, ἔφη. Διάφορον οὖν τι οἶε ποιεῖν, ἔφη, τοὺς τοῖς νόμοις πειθόμενους φανλίζων ὅτι καταλυθεῖεν ἂν οἱ νόμοι, ἢ εἰ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις εὐτακτοῦντας ψέγοις ὅτι γένοιτ' ἂν εἰρήνη; ἢ καὶ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ταῖς πατρίσι προθύμως βοηθοῦντας μέμφῃ; Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη. 15. Λυκοῦργον δὲ τὸν Λακεδαιμόνιον, ἔφη ὁ Σωκράτης, καταμεμάθηκας ὅτι οὐδὲν ἂν διάφορον τῶν ἄλλων πόλεων τὴν Σπάρτην ἐποίησεν, εἰ μὴ τὸ πείθεσθαι τοῖς νόμοις μάλιστα ἐνειργάσατο αὐτῇ; τῶν δὲ ἀρχόντων ἐν

ταῖς πόλεσιν οὐκ οἶσθα ὅτι, οἵτινες ἂν τοῖς πολίταις αἰτιώτατοι ὦσι τοῦ τοῖς νόμοις πείθεσθαι, οὗτοι ἄριστοὶ εἶσι, καὶ πόλις ἐν ἣ ἄριστα οἱ πολῖται τοῖς νόμοις πείθονται, ἐν εἰρήνῃ τε ἄριστα διάγει καὶ ἐν πολέμῳ ἀνυπόστατός ἐστιν; 16. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμόνοιά γε μέγιστόν τε ἀγαθὸν δοκεῖ ταῖς πόλεσιν εἶναι, καὶ πλειστάκις ἐν αὐταῖς αἱ τε γερουσίαι καὶ οἱ ἄριστοι ἄνδρες παρακελεύονται τοῖς πολίταις ὁμονοεῖν, καὶ πανταχοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι νόμος κεῖται τοὺς πολίτας ὁμνύναι ὁμονοήσειν, καὶ πανταχοῦ ὁμνύουσι τὸν ὄρκον τοῦτον. οἶμαι δ' ἐγὼ ταῦτα γίγνεσθαι οὐχ ὅπως τοὺς αὐτοὺς χοροὺς κρίνωσιν οἱ πολῖται, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς ἀνλητὰς ἐπαινῶσιν, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς ποιητὰς αἰρῶνται, οὐδ' ἵνα τοῖς αὐτοῖς ἡδῶνται, ἀλλ' ἵνα τοῖς νόμοις πείθωνται. τούτοις γὰρ τῶν πολιτῶν ἐμμενόντων, αἱ πόλεις ἰσχυρόταταί τε καὶ εὐδαιμονέσταται γίνονται· ἄνευ δὲ ὁμονοίας οὐτ' ἂν πόλις εὖ πολιτευθεῖη οὐτ' οἶκος καλῶς οἰκηθεῖη. 17. Ἰδίᾳ δὲ πῶς μὲν ἂν τις ἤτιον ὑπὸ πόλεως ζημιοῖτο, πῶς δ' ἂν μᾶλλον τιμῶτο ἢ εἰ τοῖς νόμοις πείθοιτο; πῶς δ' ἂν ἤτιον ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἠτιῶτο; ἢ πῶς ἂν μᾶλλον νικῶῃ; τίνοι δ' ἂν τις μᾶλλον πιστεύσειε παρακαταθέσθαι ἢ χρήματα ἢ υἱοὺς ἢ θυγατέρας; τίνα δ' ἂν ἢ πόλις ὅλη ἀξιοπιστότερον ἠγήσαιοτο τοῦ νομίμου; παρὰ τίνος δ' ἂν μᾶλλον τῶν δικαίων τύχοισεν ἢ γονεῖς ἢ οἰκεῖοι ἢ οἰκέται ἢ φίλοι ἢ πολῖται ἢ ξένοι; τίνοι δ' ἂν μᾶλλον πολέμοι πιστεύσειαν ἢ ἀνοχὰς ἢ σπονδὰς ἢ συνθήκας περὶ εἰρήνης; τίνοι δ' ἂν μᾶλλον ἢ τῷ νομίμῳ σύμμαχοι ἐθέλοιεν γίγνεσθαι; τῷ δ' ἂν μᾶλλον οἱ σύμμαχοι πιστεύσειαν ἢ ἡγεμονίαν ἢ φρουραρχίαν ἢ πόλεις; τίνα δ' ἂν τις εὐεργετήσας ὑπολάβοι χάριν κομιεῖσθαι

MEMORABILIVM

12. Ἄλλ' ὤμην ἔγωγε, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸ μὴ
 ἀδικεῖν ἱκανὸν δικαιοσύνης ἐπίδειγμα εἶναι. εἰ δέ
 δοκεῖ, σκέψαι ἂν τόδε σοι μᾶλλον ἀρέσκη· φημὶ
 γὰρ τὸ νόμιμον δίκαιον εἶναι. Ἄρα τὸ αὐτὸ λέγεις,
 κρατες, νόμιμόν τε καὶ δίκαιον εἶναι. ἔγωγε, ἔφη.
 γὰρ αἰσθάνομαι σὸν ὅτι τὸ αὐτὸ ἢ ποῖον
 λέγεις. Νόμους δὲ γινώσκω. ἔφη. Καὶ τίνας τῶν
 τυγχέμενοι ἂν τῶν νόμων. Οὐκοῦν.

εὐόμενοι
 ἔν.

ὁ δὲ τὸ
 δίκαιός
 Νόμους

μάλα, ἔφη. Δια-
 τὸν νόμοις πειθο-
 ἂν οἱ νόμοι, ἢ εἰ τοὺς
 ψέγοις ὅτι γένοιτ' ἂν εἰ-
 τοῖς πολέμοις ταῖς πατρίσι προ-
 μέρη; Μὰ Δ' οὐκ ἔγωγ', ἔφη.
 τὸν Δακεδαίμονιον, ἔφη ὁ Σωκράτης,
 εὐδὲν ἂν διάφορον τῶν ἄλλων πό-
 ἐποίησεν, εἰ μὴ τὸ πείθεσθαι τοῖς
 ἀρχόντων ἐν

ταῖς πόλεσιν οὐκ οἶσθα ὅτι, οἵτινες ἂν τοῖς πολίταις ἀ-
τιώτατοι ὦσι τοῦ τοῖς νόμοις πείθεσθαι, οὗτοι ἄριστοί
εἰσι, καὶ πόλις ἐν ἧ ἡ μάλιστα οἱ πολῖται τοῖς νόμοις πεί-
θονται, ἐν εἰρήνῃ τε ἄριστα διάγει καὶ ἐν πολέμῳ ἀνυπό-
στο :

16. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμόνοιά γε μέγιστόν τε
ταῖς πόλεσιν εἶναι, καὶ πλειστάκις ἐν αὐ-
υσίαί καὶ οἱ ἄριστοι ἄνδρες παρακελεύον-
ες ὁμονοεῖν, καὶ πανταχοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι
οὗς πολῖτας ὁμύνααι ὁμονοήσειν, καὶ παν-
τόν ὄρκον τοῦτον. οἶμαι δ' ἐγὼ ταῦτα
ὅπως τοὺς αὐτοὺς χοροὺς κρίνωσιν οἱ
ως τοὺς αὐτοὺς αὐλητὰς ἐπαινῶσιν, οὐδ'
ς ποιητὰς αἰρῶνται, οὐδ' ἵνα τοῖς αὐ-
λ' ἵνα τοῖς νόμοις πείθωνται. τούτοις
ἐμμενόνταί τε πόλεις ἰσχυρόταται τε
ται γὰρ ἔστιν ὁμονομία οὐτ'
καλῶς οἰκηθεῖη.
ὅ πόλεως ζημιόιτο,
οἰς πείθοιτο; πῶς
το; ἢ πῶς ἂν μάλ-
εύσειε παρακατα-
ρας; τίνα δ' ἂν ἡ
ἄν νομίμον; παρὰ
εν ἢ γονεῖς ἢ οἰ-
οι; τίτι δ' ἂν μάλ-
σπονδὰς ἢ συνθή-
ἢ τῷ νομίμῳ σύμ-
δ' ἂν μᾶλλον οἱ σύμμα-
ἢ φρουραρχίαν ἢ πόλεις;
ὑπολάβοι χάριν κομειῖσθαι

μᾶλλον ἢ τὸν νόμιμον; ἢ τίνα μᾶλλον ἂν τις εὐεργετή-
 σειεν ἢ παρ' οὗ χάριν ἀπολήψεσθαι νομίζει; τῷ δ' ἂν
 τις βούλοιο μᾶλλον φίλος εἶναι ἢ τῷ τοιούτῳ, ἢ τῷ ἤτ-
 τον ἐχθρός; τῷ δ' ἂν τις ἤττον πολεμήσειεν ἢ ὃ ἂν μά-
 λιστα μὲν φίλος εἶναι βούλοιο, ἤκιστα δὲ ἐχθρός, καὶ
 ὃ πλεῖστοι μὲν φίλοι καὶ σύμμαχοι βούλοιντο εἶναι, ἐλά-
 χιστοι δ' ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι; 18. Ἐγὼ μὲν οὖν, ὦ
 Ἰππία, τὸ αὐτὸ ἀποδείκνυμαι νόμιμόν τε καὶ δίκαιον
 εἶναι· σὺ δ' εἰ τὰναντία γιγνώσκεις, δίδασκε. καὶ ὁ Ἰπ-
 πίας, Ἄλλὰ μὰ τὸν Δία, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐ μοι δοκῶ
 τὰναντία γιγνώσκειν οἷς εἶρηκας περὶ τοῦ δικαίου.
 Ἀγράφους δὲ τινὰς οἶσθα, ἔφη, ὦ Ἰππία, νόμους;
 19. Τούς γ' ἐν πάσῃ, ἔφη, χώρα κατὰ ταῦτά νομιζο-
 μένους. Ἐχοῖς ἂν οὖν εἰπεῖν, ἔφη, ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐ-
 τοὺς ἔθεντο; Καὶ πῶς ἂν, ἔφη, οἱ γε οὔτε συνελθεῖν
 ἅπαντες ἂν δυνηθεῖεν οὔτε ὁμόφωνοί εἰσι; Τίνας οὖν,
 ἔφη, νομίζεις τεθεικέναι τοὺς νόμους τούτους; Ἐγὼ μὲν,
 ἔφη, θεοὺς οἶμαι τοὺς νόμους τούτους τοῖς ἀνθρώποις
 θεῖναι. καὶ γὰρ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις πρῶτον νομίζε-
 ται θεοὺς σέβειν. 20. Οὐκοῦν καὶ γονέας τιμᾶν παν-
 ταχοῦ νομίζεται; Καὶ τοῦτο, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ μήτε γο-
 νέας παισὶ μίγνυσθαι μήτε παῖδας γονεῦσιν; Οὐκέτι μοι
 δοκεῖ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὗτος θεοῦ νόμος εἶναι. Τί δὴ;
 ἔφη. Ὅτι αἰσθάνομαί τινὰς, ἔφη, παραβαίνοντας αὐτόν.
 21. Καὶ γὰρ ἄλλα πολλά, ἔφη, παρανομοῦσιν· ἄλλ' οὖν
 δίκην γέ τοι διδόασιν οἱ παραβαίνοντες τοὺς ὑπὸ τῶν
 θεῶν κειμένους νόμους, ἢν οὐδενὶ τρόπῳ δυνατὸν ἀν-
 θρώπῳ διαφυγεῖν, ὥσπερ τοὺς ὑπ' ἀνθρώπων κειμένους
 νόμους ἔνιοι παραβαίνοντες διαφεύγουσι τὸ δίκην διδό-
 ναι, οἱ μὲν λανθάνοντες, οἱ δὲ βιαζόμενοι. 22. Καὶ

ποιῶν, ἔφη, δίκην, ὦ Σώκρατες, οὐ δύνανται διαφεύγειν
γονεῖς τε παισὶ καὶ παῖδες γονεῦσι μιγνύμενοι; Τὴν με-
γίστην νῆ Δί', ἔφη. τί γὰρ ἂν μείζον πάθοιεν ἄνθρω-
ποι τεκνοποιούμενοι τοῦ κακῶς τεκνοποιεῖσθαι; 23. Πῶς
οὖν, ἔφη, κακῶς οὗτοι τεκνοποιοῦνται, οὓς γε οὐδὲν κω-
λύει ἀγαθούς αὐτοὺς ὄντας ἐξ ἀγαθῶν παιδοποιεῖσθαι;
'Οτι νῆ Δί', ἔφη, οὐ μόνον ἀγαθούς δεῖ τοὺς ἐξ ἀλλή-
λων παιδοποιουμένους εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀκμάζοντας τοῖς
σώμασιν· ἢ δοκεῖ σοι ὅμοια τὰ σπέρματα εἶναι τὰ τῶν
ἀκμαζόντων τοῖς τῶν μήπω ἀκμαζόντων ἢ τῶν παρη-
κμακότων; Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ εἰκὸς ὅμοια εἶναι.
Πότερα οὖν, ἔφη, βελτίω; Δῆλον ὅτι, ἔφη, τὰ τῶν
ἀκμαζόντων. Τὰ τῶν μὴ ἀκμαζόντων ἄρα οὐ σπουδαῖα;
Οὐκ εἰκὸς μὰ Δί', ἔφη. Οὐκοῦν οὕτω γε οὐ δεῖ παιδο-
ποιεῖσθαι; Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν οἷ γε οὕτω παι-
δοποιούμενοι ὡς οὐ δεῖ παιδοποιοῦνται; Ἐμοίγε δοκεῖ,
ἔφη. Τίνες οὖν ἄλλοι, ἔφη, κακῶς ἂν παιδοποιοῖντο, εἴ
γε μὴ οὗτοι; Ὁμογνωμονῶ σοι, ἔφη, καὶ τοῦτο. 24. Τί
δέ; τοὺς εὖ ποιοῦντας ἀντενεργεῖν οὐ πανταχοῦ νόμι-
μόν ἐστι; Νόμιμον, ἔφη. παραβαίνεται δὲ καὶ τοῦτο.
Οὐκοῦν καὶ οἱ τοῦτο παραβαίνοντες δίκην διδόασιν φίλων
μὲν ἀγαθῶν ἔρημοι γιγνόμενοι, τοὺς δὲ μισοῦντας ἑαυ-
τοὺς ἀναγκαζόμενοι διώκειν. ἢ οὐχ οἱ μὲν εὖ ποιοῦντες
τοὺς χρωμένους ἑαυτοῖς ἀγαθοὶ φίλοι εἰσίν, οἱ δὲ μὴ ἀν-
τενεργετοῦντες τοὺς τοιούτους διὰ μὲν τὴν ἀχαριστίαν
μισοῦνται ὑπ' αὐτῶν, διὰ δὲ τὸ μάλιστα λυσιτελεῖν τοῖς
τοιούτοις χρῆσθαι τούτους μάλιστα διώκουσι; Νῆ τὸν
Δία, ὦ Σώκρατες, ἔφη, θείοις ταῦτα πάντα ἔοικε· τὸ
γὰρ τοὺς νόμους αὐτοὺς τοῖς παραβαίνουσι τὰς τιμω-
ρίας ἔχειν βελτίονος ἢ κατ' ἄνθρωπον νομοθέτου δοκεῖ

μοι εἶναι. 25. Πότερον οὖν, ὦ Ἰππία, τοὺς θεοὺς ἤγῃ τὰ δίκαια νομοθετεῖν ἢ ἄλλα τῶν δικαίων; Οὐκ ἄλλα μὰ Δί', ἔφη. σχολῇ γὰρ ἂν ἄλλος γέ τις τὰ δίκαια νομοθετήσειεν εἰ μὴ θεός. Καὶ τοῖς θεοῖς ἄρα, ὦ Ἰππία, τὸ αὐτὸ δίκαιόν τε καὶ νόμιμον εἶναι ἀρέσκει.

Τοιαῦτα λέγων τε καὶ πρῶτων δικαιοτέρους ἐποίει τοὺς πλησιάζοντας.

C A P U T V.

1. Ὡς δὲ καὶ πρακτικώτερος ἐποίει τοὺς συνόντας αὐτῷ, νῦν αὖ τοῦτο λέξω. νομίζων γὰρ ἐγκράτειαν ὑπάρχειν ἀγαθὸν εἶναι τῷ μέλλοντι καλόν τι πράξειν, πρῶτον μὲν αὐτὸς φανερός ἦν τοῖς συνοῦσιν ἡσκηκῶς ἑαυτὸν μάλιστα πάντων ἀνθρώπων, ἔπειτα διαλεγόμενος προετρέπετο πάντων μάλιστα τοὺς συνόντας πρὸς ἐγκράτειαν. 2. Αἰεὶ μὲν οὖν περὶ τῶν πρὸς ἀρετὴν χρησίμων αὐτὸς τε διετέλει μεμνημένος καὶ τοὺς συνόντας πάντας ὑπομιμνήσκων· οἶδα δὲ ποτε αὐτὸν καὶ πρὸς Εὐθύδημον περὶ ἐγκρατείας τοιαύδε διαλεχθέντα· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἄρα καλὸν καὶ μεγαλεῖον νομίζεις εἶναι καὶ ἀνδρὶ καὶ πόλει κτήμα ἐλευθερίαν; Ὡς οἶόν τέ γε μάλιστα, ἔφη. 3. Ὅστις οὖν ἀρχεται ὑπὸ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν καὶ διὰ ταύτας μὴ δύναται πράττειν τὰ βέλτιστα, νομίζεις τοῦτον ἐλεύθερον εἶναι; Ἥμισια, ἔφη. Ἴσως γὰρ ἐλεύθερον φαίνεται σοι τὸ πράττειν τὰ βέλτιστα· εἶτα τὸ ἔχειν τοὺς κωλύοντας τὰ τοιαῦτα ποιεῖν ἀνελεύθερον νομίζεις; Παντάπασί γε, ἔφη. 4. Παντάπασιν ἄρα σοι δοκοῦσιν οἱ ἀκρατεῖς ἀνελεύθεροι εἶναι; Νῆ τὸν Δί', ἔφη, εἰκότως. Πότερον δὲ

σοι δοκοῦσιν οἱ ἀκρατεῖς κωλύεσθαι μόνον τὰ κάλλιστα πρᾶττειν ἢ καὶ ἀναγκάζεσθαι τὰ αἰσχιστα ποιεῖν; Οὐδὲν ἦτιον ἔμοιγ', ἔφη, δοκοῦσι ταῦτα ἀναγκάζεσθαι ἢ ἐκεῖνα κωλύεσθαι. 5. Ποίους δὲ τινας δεσπότας ἤγῃ τοὺς τὰ μὲν ἄριστα κωλύοντας, τὰ δὲ κάκιστα ἀναγκάζοντας; Ὡς δυνατὸν νῆ Δί', ἔφη, κακίστους. Δουλείαν δὲ ποίαν κακίστην νομίζεις εἶναι; Ἐγὼ μὲν, ἔφη, τὴν παρὰ τοῖς κακίστοις δεσπόταις. Τὴν κακίστην ἄρα δουλείαν οἱ ἀκρατεῖς δουλεύουσιν; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη. 6. Σοφίαν δὲ τὸ μέγιστον ἀγαθὸν οὐ δοκεῖ σοι ἀπειροῦσα τῶν ἀνθρώπων ἢ ἀκρασία εἰς τὸναντίον αὐτοὺς ἐμβάλλειν; ἢ οὐ δοκεῖ σοι προσέχειν τε τοῖς ὠφελοῦσι καὶ καταμανθάνειν αὐτὰ κωλύειν ἀφέλκουσα ἐπὶ τὰ ἡδέα, καὶ πολλάκις αἰσθανομένους τῶν ἀγαθῶν τε καὶ τῶν κακῶν ἐκπλήξασα ποιεῖν τὸ χεῖρον ἀντὶ τοῦ βελτίονος αἰρεῖσθαι; Γίγνεται τοῦτο, ἔφη. 7. Σωφροσύνης δέ, ὦ Εὐθύδημε, τίμη ἂν φαίημεν ἦτιον ἢ τῷ ἀκρατεῖ προσήκειν; αὐτὰ γὰρ δήπου τὰ ἐναντία σωφροσύνης καὶ ἀκρασίας ἔργα ἐστίν. Ὁμολογῶ καὶ τοῦτο, ἔφη. Τοῦ δ' ἐπιμελεῖσθαι ὧν προσήκει οἷε τι κωλυτικώτερον ἀκρασίας εἶναι; Οὐκ οὖν ἔγωγε, ἔφη. Τοῦ δὲ ἀντὶ τῶν ὠφελούντων τὰ βλάπτοντα προαιρεῖσθαι ποιούντος, καὶ τούτων μὲν ἐπιμελεῖσθαι, ἐκείνων δὲ ἀμελεῖν πείθοντος καὶ τοῖς σωφρονοῦσι τὰ ἐναντία ποιεῖν ἀναγκάζοντος οἷε τι ἀνθρώπῳ κάκιον εἶναι; Οὐδέν, ἔφη. 8. Οὐκοῦν τὴν ἐγκράτειαν τῶν ἐναντίων ἢ τὴν ἀκρασίαν εἰκὸς τοῖς ἀνθρώποις αἰτίαν εἶναι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ τῶν ἐναντίων τὸ αἴτιον εἰκὸς ἄριστον εἶναι; Εἰκὸς γάρ, ἔφη. Ἔοικεν ἄρα, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἄριστον ἀνθρώπῳ ἢ ἐγκράτεια εἶναι; Εἰκότως γάρ, ἔφη, ὦ Σώκρατες

9. Ἐκεῖνο δέ, ὧ Ἐυθύδημε, ἤδη πρόποτε ἐνεθυμήθης; Ποῖον; ἔφη. Ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἡδέα, ἐφ' ἅπερ μόνα δοκεῖ ἡ ἀκρασία τοὺς ἀνθρώπους ἄγειν, αὐτὴ μὲν οὐ δύναται ἄγειν, ἡ δ' ἐγκράτεια πάντων μάλιστα ἡδεσθαι ποιεῖ. Πῶς; ἔφη. Ὡςπερ ἡ μὲν ἀκρασία οὐκ ἔῴσα καρτερεῖν οὔτε λιμὸν οὔτε δίψαν οὔτε ἀφροδισίων ἐπιθυμίαν οὔτε ἀγρυπνίαν, δι' ὧν μόνων ἔστιν ἡδέως μὲν φαγεῖν τε καὶ πιεῖν καὶ ἀφροδισιάσαι, ἡδέως δ' ἀναπαύσασθαι τε καὶ κοιμηθῆναι, καὶ περιμεινάντας καὶ ἀνασχομένους, ἕως ἂν ταῦτα ὡς ἐνὶ ἡδίστα γένηται, κωλύει τοῖς ἀναγκαιοτάτοις τε καὶ συνσχεστάτοις ἀξιολόγως ἡδεσθαι· ἡ δ' ἐγκράτεια μόνη ποιοῦσα καρτερεῖν τὰ εἰρημένα μόνη καὶ ἡδεσθαι ποιεῖ ἀξίως μνήμης ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις.

10. Παντιάπασιν, ἔφη, ἀληθῆ λέγεις. Ἀλλὰ μὴν τοῦ μαθεῖν τι καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ τοῦ ἐπιμεληθῆναι τῶν τοιούτων τινός, δι' ὧν ἂν τις καὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα καλῶς διοικήσειε, καὶ τὸν ἑαυτοῦ οἶκον καλῶς οἰκονομήσειε, καὶ φίλοις καὶ πόλει ὠφέλιμος γένοιτο, καὶ ἐχθρῶν κρατήσκειν, ἀφ' ὧν οὐ μόνον ὠφέλεια, ἀλλὰ καὶ ἡδοναὶ μέγιστα γίνονται, οἱ μὲν ἐγκρατεῖς ἀπολαύουσι πράττοντες αὐτά, οἱ δὲ ἀκρατεῖς οὐδενὸς μετέχουσι. τῷ γὰρ ἂν ἦτιον φῆσαιμεν τῶν τοιούτων προσήκειν ἢ ὧ ἡκίστα ἔξεστι ταῦτα πράττειν, κατεχομένῳ ἐπὶ τῷ σπουδάξει περὶ τὰς ἐγγυτάτω ἡδονάς; 11. Καὶ ὁ Εὐθύδημος, Δοκεῖς μοι, ἔφη, ὧ Σώκρατες, λέγειν ὡς ἀνδρὶ ἦτιον τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν πάμπαν οὐδεμιᾶς ἀρετῆς προσήκει. Τί γὰρ διαφέρει, ἔφη, ὧ Ἐυθύδημε, ἀνθρώπος ἀκρατῆς θηρίου τοῦ ἀμαθεστάτου; ὅστις γὰρ τὰ μὲν κράτιστα μὴ σκοπεῖ, τὰ ἡδίστα δ' ἐκ παντὸς τρόπου ζητεῖ ποιεῖν, τί ἂν διαφέροι τῶν ἀφρονεστάτων βροσκη-

μάτων; ἀλλὰ τοῖς ἐγκρατέσι μόνοις ἔξεστι σκοπεῖν τὰ κράτιστα τῶν πραγμάτων, καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ διαλέγοντας κατὰ γένη τὰ μὲν ἀγαθὰ προαιρεῖσθαι, τῶν δὲ κακῶν ἀπέχεσθαι. 12. Καὶ οὕτως ἔφη ἀρίστους τε καὶ εὐδαιμονεστάτους ἄνδρας γίγνεσθαι καὶ διαλέγεσθαι δυνατωτάτους. ἔφη δὲ καὶ τὸ διαλέγεσθαι ὀνομασθῆναι ἐκ τοῦ συνιόντας κοινῇ βουλευέσθαι διαλέγοντας κατὰ γένη τὰ πράγματα. δεῖν οὖν πειραῖσθαι ὅτι μάλιστα πρὸς τοῦτο ἑαυτὸν ἔτοιμον παρασκευάζειν, καὶ τούτου μάλιστα ἐπιμελεῖσθαι· ἐκ τούτου γὰρ γίγνεσθαι ἄνδρας ἀρίστους τε καὶ ἡγεμονικωτάτους καὶ διαλεκτικωτάτους.

CAPUT VI.

1. Ὡς δὲ καὶ διαλεκτικωτέρους ἐποίει τοὺς συνόντας, πειραῖσομαι καὶ τοῦτο λέγειν. Σωκράτης γὰρ τοὺς μὲν εἰδότης τί ἕκαστον εἶη τῶν ὄντων ἐνόμιζε καὶ τοῖς ἄλλοις ἂν ἐξηγεῖσθαι δύνασθαι· τοὺς δὲ μὴ εἰδότης οὐδὲν ἔφη θαυμασιὸν εἶναι αὐτούς τε σφάλλεσθαι καὶ ἄλλους σφάλλειν. ὧν ἕνεκα σκοπῶν σὺν τοῖς συνοῦσι τί ἕκαστον εἶη τῶν ὄντων οὐδέποτε ἔληγε. πάντα μὲν οὖν ἢ διωρίζετο πολὺ ἔργον ἂν εἶη διεξελεθεῖν· ἐν ὅσοις δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς επισκέψεως δηλώσειν οἶμαι, τοσαῦτα λέξω.

2. Πρῶτον δὲ περὶ εὐσεβείας ὧδέ πως ἐσκόπει· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ποῖόν τι νομίζεις εὐσέβειαν εἶναι; Καὶ ὅς, Κάλλιστον νῆ Δί', ἔφη. Ἐχεις οὖν εἰπεῖν ὁποῖός τις ὁ εὐσεβής ἐστιν; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, ὁ τοὺς θεοὺς τιμῶν. Ἐξεστι δὲ ὄν ἂν τις βούληται τρόπον τοὺς θεοὺς τιμῶν; Οὐκ, ἀλλὰ νόμοι εἰσὶ καθ' οὓς δεῖ τοῦτο ποιεῖν.

3. Οὐκοῦν ὁ τοὺς νόμους τούτους εἰδὼς εἰδείη ἂν ὡς δεῖ

τοὺς θεοὺς τιμᾶν; Οἶμαι ἔγωγ', ἔφη. Ἄρα οὖν ὁ εἰδὼς τοὺς θεοὺς τιμᾶν οὐκ ἄλλως οἶεται δεῖν τοῦτο ποιεῖν ἢ ὡς οἶδεν; Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη. Ἄλλως δέ τις θεοὺς τιμᾶν ὡς οἶεται δεῖν; Οὐκ οἶμαι, ἔφη. 4. Ὅρα τὰ περὶ τοῦ θεοῦ νόμιμα εἰδὼς νομίμως ἂν τοὺς θεοὺς τιμῶ; Πάνυ μὲν οὖν. Οὐκοῦν ὁ γε νομίμως τιμῶν ὡς δεῖ τιμᾶ; Πῶ γὰρ οὐ; Ὅ δέ γε ὡς δεῖ τιμῶν εὐσεβής ἐστι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Ὅρα τὰ περὶ τοῦ θεοῦ νόμιμα εἰδὼς ὁρθῶς ἂν ἡμῖν εὐσεβής ὠρισμένος εἴη; Ἐμοὶ γοῦν, ἔφη, δοκεῖ.

5. Ἀνθρώποις δὲ ἄρα ἔξεστιν ὃν ἂν τις τρόπον βούληται χρῆσθαι; Οὐκ, ἀλλὰ καὶ περὶ τούτους ὁ εἰδὼς ὁ ἐστὶ νόμιμα, καθ' ἃ δεῖ πως ἀλλήλοις χρῆσθαι, νόμιμα ἂν εἴη. Οὐκοῦν οἱ κατὰ ταῦτα χρώμενοι ἀλλήλοις ὡς δεχρῶνται; Πῶς γὰρ οὐ; Οὐκοῦν οἱ γε ὡς δεῖ χρώμενοι καλῶς χρώνται; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν οἱ γε τοῦ ἀνθρώπου καλῶς χρώμενοι καλῶς πράττουσι τὰνθρώπου πρᾶγματα; Εἰκόσ γ', ἔφη. Οὐκοῦν οἱ τοῖς νόμοις πειθόμενοι δίκαια οὗτοι ποιοῦσι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

6. Δίκαια δὲ οἶσθα, ἔφη, ὅποια καλεῖται; Ἄ οἱ νόμοι κελεύουσιν, ἔφη. Οἱ ἄρα ποιοῦντες ἃ οἱ νόμοι κελεύουσιν δίκαιά τε ποιοῦσι καὶ ἃ δεῖ; Πῶς γὰρ οὐ; Οὐκοῦν οἱ γε τὰ δίκαια ποιοῦντες δίκαιοί εἰσιν; Οἶμαι ἔγωγ', ἔφη. Οἶει οὖν τινὰς πείθεσθαι τοῖς νόμοις μὴ εἰδότας ἃ οἱ νόμοι κελεύουσιν; Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Εἰδότας δὲ ἃ δεῖ ποιεῖν οἶει τινὰς οἶεσθαι δεῖν μὴ ποιεῖν ταῦτα; Οὐκ οἶμαι, ἔφη. Οἶδας δὲ τινὰς ἄλλα ποιοῦντας ἢ ἃ οἶοντα δεῖν; Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Οἱ ἄρα τὰ περὶ ἀνθρώπου νόμιμα εἰδότες τὰ δίκαια οὗτοι ποιοῦσι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν οἱ γε τὰ δίκαια ποιοῦντες δίκαιοί εἰσι; Τίνας γὰρ ἄλλοι; ἔφη. Ὅρθῶς ἂν ποτε ἄρα ὀριζόμεθα

ὀριζόμενοι δικαίους εἶναι τοὺς εἰδότας τὰ περὶ ἀνθρώπων νόμιμα; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη.

7. Σοφίαν δὲ τί ἂν φήσαιμεν εἶναι; εἰπέ μοι, πότερά σοι δοκοῦσιν οἱ σοφοὶ ἢ ἐπίστανται, ταῦτα σοφοὶ εἶναι, ἢ εἰσὶ τινες ἢ μὴ ἐπίστανται σοφοί; Ἄ ἐπίστανται δῆλον ὅτι, ἔφη. πῶς γὰρ ἂν τις ἢ γε μὴ ἐπίσταιτο, ταῦτα σοφός εἴη; Ἄρ' οὖν οἱ σοφοὶ ἐπιστήμη σοφοί εἰσι; Τίτι γάρ, ἔφη, ἄλλω τις ἂν εἴη σοφός, εἴ γε μὴ ἐπιστήμη; Ἄλλο δέ τι σοφίαν οἶει εἶναι ἢ ὧ σοφοί εἰσιν; Οὐκ ἔγωγε. Ἐπιστήμη ἄρα σοφία ἐστίν; Ἐμοιγε δοκεῖ. Ἄρ' οὖν δοκεῖ σοι ἀνθρώπῳ δυνατόν εἶναι τὰ ὄντα πάντα ἐπίστασθαι; Οὐδὲ μὰ Δί' ἔμοιγε πολλοστὸν μέρος αὐτῶν. Πάντα μὲν ἄρα σοφὸν οὐχ οἷόν τε ἀνθρώπον εἶναι; Μὰ Δί' οὐ δῆτα, ἔφη. Ὁ ἄρα ἐπίσταται ἕκαστος, τοῦτο καὶ σοφός ἐστιν; Ἐμοιγε δοκεῖ.

8. Ἄρ' οὖν, ὧ εὐθύδημε, καὶ τὰ γαθὸν οὕτω ζητητέον ἐστί; Πῶς; ἔφη. Δοκεῖ σοι τὸ αὐτὸ πᾶσιν ὠφέλιμον εἶναι; Οὐκ ἔμοιγε. Τί δέ; τὸ ἄλλω ὠφέλιμον οὐ δοκεῖ σοι ἐνίοτε ἄλλω βλαβερόν εἶναι; Καὶ μάλα, ἔφη. Ἄλλο δ' ἂν τι φαίης ἀγαθὸν εἶναι ἢ τὸ ὠφέλιμον; Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Τὸ ἄρα ὠφέλιμον ἀγαθὸν ἐστίν ὅτῳ ἂν ὠφέλιμον ἦ; Δοκεῖ μοι, ἔφη.

9. Τὸ δὲ καλὸν ἔχοιμεν ἂν πως ἄλλως εἰπεῖν ἢ, εἰ ἐστίν, ὀνομάξεις καλὸν ἢ σῶμα ἢ σκεῦος ἢ ἄλλ' ὅτιοῦν, ὃ οἴσθαι πρὸς πάντα καλὸν ὄν; Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Ἄρ' οὖν πρὸς ὃ ἂν ἕκαστον χρήσιμον ἦ, πρὸς τοῦτο ἕκάστῳ καλῶς ἔχει χρῆσθαι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Καλὸν δὲ πρὸς ἄλλο τι ἐστίν ἕκαστον ἢ πρὸς ὃ ἕκάστῳ καλῶς ἔχει χρῆσθαι; Οὐδὲ πρὸς ἓν ἄλλο, ἔφη. Τὸ χρήσιμον ἄρα καλὸν ἐστὶ πρὸς ὃ ἂν ἦ χρήσιμον; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη.

10. Ἀνδρείαν δέ, ὦ Εὐθύδημε, ἄρα τῶν καλῶν νομίζεις εἶναι; Κάλλιστον μὲν οὖν ἔγωγ', ἔφη. Χρήσιμον ἄρα οὐ πρὸς τὰ ἐλάχιστα νομίζεις τὴν ἀνδρείαν; Μὰ Δί', ἔφη, πρὸς τὰ μέγιστα μὲν οὖν. Ἄρ' οὖν δοκεῖ σοι πρὸς τὰ δεινὰ τε καὶ ἐπικίνδυνα χρήσιμον εἶναι τὸ ἄγνω-εἶν αὐτὰ; Ἡμιστά γ', ἔφη. Οἱ ἄρα μὴ φοβούμενοι τὰ τοιαῦτα διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τί ἐστίν οὐκ ἀνδρεῖοί εἰσι; Νῆ Δί', ἔφη. πολλοὶ γὰρ ἂν οὕτω γε τῶν τε μαινομένων καὶ τῶν δειλῶν ἀνδρεῖοι εἶεν. Τί δέ οἱ καὶ τὰ μὴ δεινὰ δεδοικότες; Ἐτι γε νῆ Δία ἤτιον, ἔφη. Ἄρ' οὖν τοὺς μὲν ἀγαθοὺς πρὸς τὰ δεινὰ καὶ ἐπικίνδυνα ὄντας ἀνδρείους ἤγῃ εἶναι, τοὺς δὲ κακοὺς δειλοὺς; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

11. Ἀγαθοὺς δὲ πρὸς τὰ τοιαῦτα νομίζεις ἄλλους τινὰς ἢ τοὺς δυναμένους αὐτοῖς καλῶς χρῆσθαι; Οὐκ, ἀλλὰ τούτους, ἔφη. Κακοὺς δὲ ἄρα τοὺς οἴους τούτοις κακῶς χρῆσθαι; Τίνας γὰρ ἄλλους; ἔφη. Ἄρ' οὖν ἕκαστοι χρῶνται ὡς οἴονται δεῖν; Πῶς γὰρ ἄλλως; ἔφη. Ἄρα οὖν οἱ μὴ δυνάμενοι καλῶς χρῆσθαι ἴσασιν ὡς δεῖ χρῆσθαι; Οὐ δήπου γε, ἔφη. Οἱ ἄρα εἰδότες ὡς δεῖ χρῆσθαι, οὐτοι καὶ δύνανται; Μόνοι γε, ἔφη. Τί δέ; οἱ μὴ διημαρτηκότες ἄρα κακῶς χρῶνται τοῖς τοιούτοις; Οὐκ οἶομαι, ἔφη. Οἱ ἄρα κακῶς χρώμενοι διημαρτήκασιν; Εἰκός γε, ἔφη. Οἱ μὲν ἄρα ἐπιστάμενοι τοῖς δεινοῖς τε καὶ ἐπικινδύνοις καλῶς χρῆσθαι ἀνδρεῖοί εἰσιν, οἱ δὲ διαμαρτάνοντες τούτου δειλοί; Ἐμοιγε δοκοῦσιν, ἔφη.

12. Βασιλείαν δὲ καὶ τυραννίδα ἀρχὰς μὲν ἀμφοτέρως ἡγεῖτο εἶναι, διαφέρειν δὲ ἀλλήλων ἐνόμιζε. τὴν μὲν γὰρ ἐκόντων τε τῶν ἀνθρώπων καὶ κατὰ νόμους τῶν πόλεων ἀρχὴν βασιλείαν ἡγεῖτο, τὴν δὲ ἀκόντων τε καὶ μὴ κατὰ νόμους, ἀλλ' ὅπως ὁ ἄρχων βούλοιο, τυραν-

νίδα. καὶ ὅπου μὲν ἐκ τῶν τὰ νόμιμα ἐπιτελούντων αἱ ἀρχαὶ καθίστανται, ταύτην τὴν πολιτείαν ἀριστοκρατίαν ἐνόμιζεν εἶναι, ὅπου δ' ἐκ τιμημάτων, πλουτοκρατίαν, ὅπου δ' ἐκ πάντων, δημοκρατίαν.

13. Εἰ δέ τις αὐτῶν περὶ τοῦ ἀντιλέγοι μηδὲν ἔχων σαφὲς λέγειν, ἄλλ' ἀνευ ἀποδείξεως, ἤτοι σοφώτερον φάσκων εἶναι ὃν αὐτὸς λέγοι, ἢ πολιτικώτερον ἢ ἀνδρειότερον ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν ἐπανῆγεν ἂν πάντα τὸν λόγον ὡδὲ πῶς. 14. Φῆς σὺ ἀμείνω πολίτην εἶναι ὃν σὺ ἐπαινεῖς ἢ ὃν ἐγώ; Φημὶ γὰρ οὖν. Τί οὖν οὐκ ἐκεῖνο πρῶτον ἐπεσκεψάμεθα, τί ἐστὶν ἔργον ἀγαθοῦ πολίτου; Ποιῶμεν τοῦτο. Οὐκοῦν ἐν μὲν χρημάτων διοικήσει κρατοίῃ ἂν ὁ χρήμασιν εὐπορωτέραν τὴν πόλιν ποιῶν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Ἐν δέ γε πολέμῳ ὁ καθυπερτέραν τῶν ἀντιπάλων; Πῶς γὰρ οὐ; Ἐν δὲ πρεσβείᾳ ἄρα ὅς ἂν φίλους ἀντὶ πολεμίων παρασκευάζῃ; Εἰκότως γβ. Οὐκοῦν καὶ ἐν δημηγορίᾳ ὁ στάσεις τε παύων καὶ ὁμόνοιαν ἐμποιῶν; Ἐμοιγε δοκεῖ. Οὕτω δὲ τῶν λόγων ἐπαναγομένων καὶ τοῖς ἀντιλέγουσιν αὐτοῖς φανερόν ἐγίγνετο τὰληθές. 15. Ὅποτε δὲ αὐτὸς τι τῶν λόγων διεξίει, διὰ τῶν μάλιστα ὁμολογούμενων ἐπορεύετο, νομίζων ταύτην ἀσφάλειαν εἶναι λόγου. τοιγαροῦν πολὺ μάλιστα ὧν ἐγὼ οἶδα, ὅτε λέγοι, τοὺς ἀκούοντας ὁμολογοῦντας παρεῖχεν. ἔφη δὲ καὶ Ὅμηρον τῶν Ὀδυσσεῖ ἀναθεῖναι τὸ ἀσφαλῆ δῆτορα εἶναι, ὡς ἱκανὸν αὐτὸν ὄντα διὰ τῶν δοκουντιῶν τοῖς ἀνθρώποις ἄγειν τοὺς λόγους.

C A P U T VII.

1. Ὅτι μὲν οὖν ἀπλῶς τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀπεφα-
 νειο Σωκράτης πρὸς τοὺς ὁμιλοῦντας αὐτῷ δοκεῖ μὴ
 δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων εἶναι· ὅτι δὲ καὶ ἀντάρκεις ἐ-
 ταῖς προσηκούσαις πράξεσιν αὐτοὺς εἶναι ἐπεμελεῖτο, νῦν
 τοῦτο λέξω. πάντων μὲν γὰρ ὧν ἐγὼ οἶδα μάλιστα ἔμε-
 λεν αὐτῷ εἰδέναί, ὅτου τις ἐπιστήμων εἴη τῶν συνόντων
 αὐτῷ· ὧν δὲ προσήκει ἀνδρὶ καλῷ κάγαθῷ εἰδέναί, ὅτι
 μὲν αὐτὸς εἰδείη πάντων προθυμώτατα ἐδίδασκεν· ὅτου
 δὲ αὐτὸς ἀπειρότερος εἴη, πρὸς τοὺς ἐπισταμένους ἤγειρε
 αὐτούς. 2. Ἐδίδασκε δὲ καὶ μέχρι ὅτου δεοὶ ἔμπειροι
 εἶναι ἐκάστου πράγματος τὸν ὀρθῶς πεπαιδευμένον
 αὐτίκα γεωμετρίαν μέχρι μὲν τούτου ἔφη δεῖν μαθηά-
 νειν, ἕως ἱκανὸς τις γένοιτο, εἴ ποτε δείσειε, γῆν μέτρον
 ὀρθῶς ἢ παραλαβεῖν ἢ παραδοῦναι ἢ διανεῖμαι ἢ ἔργον
 ἀποδείξασθαι. οὕτω δὲ τοῦτο ῥᾶδιον εἶναι μαθεῖν, ὥστε
 τὸν προσέχοντα τὸν νοῦν τῇ μετρήσει ἅμα τὴν τε γῆν
 ὀπόση ἐστὶν εἰδέναί καὶ ὡς μετρεῖται ἐπιστάμενον ἀπιέ-
 ναι. 3. Τὸ δὲ μέχρι τῶν δυσξυνέτων διαγραμμάτων γεω-
 μετρίαν μαθηάναί ἀπεδοκίμαζεν. ὅτι μὲν γὰρ ὠφελοῖ
 ταῦτα, οὐκ ἔφη ὁρᾶν· καίτοι οὐκ ἀπειρός γε αὐτῶν ἦν
 ἔφη δὲ ταῦτα ἱκανὰ εἶναι ἀνθρώπου βίον κατατρίβειν
 καὶ ἄλλων πολλῶν τε καὶ ὠφελίμων μαθημάτων ἀποκω-
 λύειν. 4. Ἐκέλευε δὲ καὶ ἀστρολογίας ἐμπείρους γίγνε-
 σθαι, καὶ ταύτης μέντοι μέχρι τοῦ νυκτός τε ὥραν καὶ
 μηνός καὶ ἐνιαυτοῦ δύνασθαι γιγνώσκειν, ἕνεκα πορείας
 τε καὶ πλοῦ καὶ φυλακῆς, καὶ ὅσα ἄλλα ἢ νυκτός ἢ μη-
 νός ἢ ἐνιαυτοῦ πράττεται, πρὸς ταῦτ' ἔχειν τεκμηρίου
 χρῆσθαι, τὰς ὥρας τῶν εἰρημένων διαγιγνώσκοντας. κα

ταῦτα δὲ ῥάδια εἶναι μαθεῖν παρὰ τε τῶν νυκτοθηρῶν
καὶ κυβερνητῶν καὶ ἄλλων πολλῶν οἷς ἐπιμελὲς ταῦτα εἰ-
δέναι. 5. Τὸ δὲ μέχρι τούτου ἀστρονομίαν μανθάνειν,
μέχρι τοῦ καὶ τὰ μὴ ἐν τῇ ἀντὶ περιφορᾷ ὄντα καὶ τοὺς
πλάνητάς τε καὶ ἀσταθμήτους ἀστέρας γινῶναι, καὶ τὰς
ἀποστάσεις αὐτῶν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τὰς περιόδους καὶ
τὰς αἰτίας αὐτῶν ζητοῦντας κατατρίβεσθαι, ἰσχυρῶς
ἀπέτρεπεν. ὠφέλειαν μὲν γὰρ οὐδεμίαν οὐδ' ἐν τούτοις
ἔφη ὄρα· καίτοι οὐδὲ τούτων γε ἀνήκοος ἦν· ἔφη δὲ καὶ
ταῦτα ἱκανὰ εἶναι κατατρίβειν ἀνθρώπου βίον καὶ πολ-
λῶν καὶ ὠφελίμων ἀποκωλύειν. 6. Ὅλως δὲ τῶν οὐρα-
νίων, ἧ ἕκαστα ὁ θεὸς μηχανᾶται, φροντιστὴν γίγνε-
σθαι ἀπέτρεπεν· οὔτε γὰρ εὐρετὰ ἀνθρώποις αὐτὰ
ἐνόμιζεν εἶναι, οὔτε χαρίζεσθαι θεοῖς ἂν ἠγεῖτο τὸν ζη-
τοῦντα ἃ ἐκεῖνοι σαφηνίσαι οὐκ ἐβουλήθησαν. κινδυνεύ-
σαι δ' ἂν ἔφη καὶ παραφρονῆσαι τὸν ταῦτα μεριμνῶν-
τα, οὐδὲν ἥτιον ἢ Ἀναξαγόρας παρεφρόνησεν ὁ μέγι-
στον φρονήσας ἐπὶ τῶ τὰς τῶν θεῶν μηχανὰς ἐξηγεῖ-
σθαι. 7. Ἐκεῖνος γὰρ λέγων μὲν τὸ αὐτὸ εἶναι πῦρ τε
καὶ ἥλιον ἠγνόει, ὡς τὸ μὲν πῦρ οἱ ἀνθρώποι ῥαδίως
καθορῶσιν, εἰς δὲ τὸν ἥλιον οὐ δύνανται ἀντιβλέπειν,
καὶ ὑπὸ μὲν τοῦ ἡλίου καταλαμπόμενοι τὰ χρώματα με-
λάντερα ἔχουσιν, ὑπὸ δὲ τοῦ πυρὸς οὐ. ἠγνόει δὲ καὶ ὅτι
τῶν ἐκ τῆς γῆς φανομένων ἀνευ μὲν ἡλίου αὐγῆς οὐδὲν
δύναται καλῶς αὖξασθαι, ὑπὸ δὲ τοῦ πυρὸς θερμαινό-
μενα πάντα ἀπόλλυται· φάσκων δὲ τὸν ἥλιον λίθον διά-
πυρον εἶναι καὶ τοῦτο ἠγνόει, ὅτι λίθος μὲν ἐν πυρὶ ὦν
οὔτε λάμπει οὔτε πολὺν χρόνον ἀντέχει, ὁ δὲ ἥλιος τὸν
πάντα χρόνον πάντων λαμπρότατος ὦν διαμένει. 8. Ἐκέ-
λευε δὲ καὶ λογισμοὺς μανθάνειν· καὶ τούτων δὲ ὁμοίως

τοῖς ἄλλοις ἐκέλευε φυλάττεσθαι τὴν μάταιον πραγματείαν, μέχρι δὲ τοῦ ὠφελίμου πάντα καὶ αὐτὸς συνεπεσκόπει καὶ συνδιεξήρει τοῖς συνοῦσι. 9. Προέτρπε δὲ σφόδρα καὶ ὑγείας ἐπιμελεῖσθαι τοὺς συνόντας παρὰ τε τῶν εἰδότην μανθάνοντας ὅσα ἐνδέχοιτο, καὶ ἑαυτῷ ἕκαστον προσέχοντα διὰ παντὸς τοῦ βίου, τί βρῶμα ἢ τί πόμα ἢ ποῖος πόνος συμφέροι αὐτῷ, καὶ πῶς τούτοις χρώμενος ὑγιεινότεα ἂν διάγοι. τὸν γὰρ οὕτω προσέχοντα ἑαυτῷ ἔργον ἔφη εἶναι εὖρεῖν ἰατρὸν τὰ πρὸς ὑγίειαν συμφέροντα αὐτῷ μᾶλλον διαγιγνώσκοντα ἑαυτοῦ. 10. Εἰ δὲ τις μᾶλλον ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν ὠφελεῖσθαι βούλοιο, συνεβούλευε μαντικῆς ἐπιμελεῖσθαι. τὸν γὰρ εἰδότα δι' ὧν οἱ θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν πραγμάτων σημαίνουσιν οὐδέποτε ἔρημον ἔφη γίγνεσθαι συμβουλῆς θεῶν.

C A P U T VIII.

1. Εἰ δὲ τις, ὅτι φάσκοντος αὐτοῦ, τὸ δαιμόνιον ἑαυτῷ προσημαίνειν ἅ τε δέοι καὶ ἅ μὴ δέοι ποιεῖν, ὑπὸ τῶν δικαστῶν κατεγνώσθη θάνατος, οἶεται αὐτὸν ἐλέγχεσθαι περὶ τοῦ δαιμονίου ψευδόμενον, ἐννοησάτω πρῶτον μὲν ὅτι οὕτως ἤδη τότε πόρρω τῆς ἡλικίας ἦν, ὥστ' εἰ καὶ μὴ τότε, οὐκ ἂν πολλῷ ὕστερον τελευτῆσαι τὸν βίον· εἶτα ὅτι τὸ μὲν ἀχθεινότετον τοῦ βίου καὶ ἐν ᾧ πάντες τὴν διάνοιαν μειοῦνται ἀπέλιπεν, ἀντὶ δὲ τούτου τῆς ψυχῆς τὴν ῥώμην ἐπιδειξάμενος εὐκλείαν προσεκτίσασατο, τὴν τε δίκην πάντων ἀνθρώπων ἀληθέστατα καὶ ἐλευθεριώτατα καὶ δικαιοτάτα εἰπὼν καὶ τὴν κατάγνωσιν τοῦ θανάτου πρότατα καὶ ἀνδρωδέστατα ἐνεγκών.

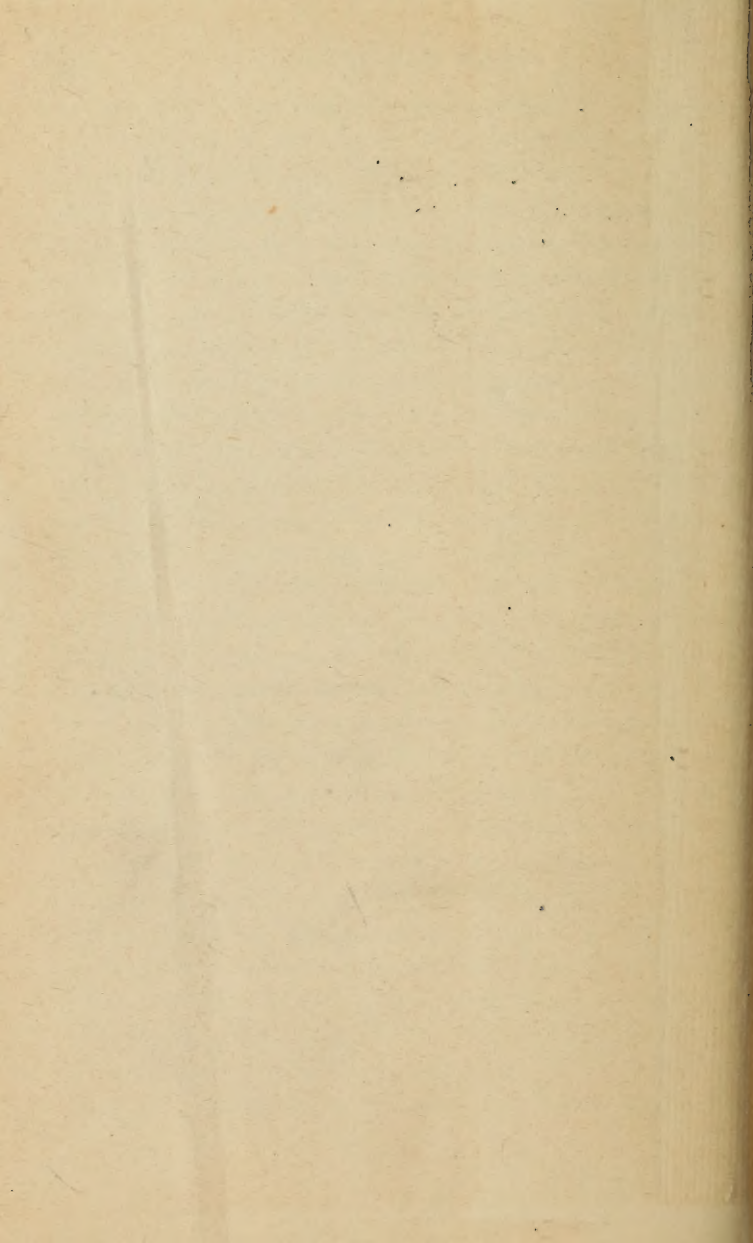
2. Ὁμολογεῖται γὰρ οὐδένα πάποτε τῶν μνημονευομένων ἀνθρώπων κάλλιον θάνατον ἐνθγκεῖν. ἀνάγκη μὲν γὰρ ἐγένετο αὐτῷ μετὰ τὴν κρίσιν τριάκοντα ἡμέρας βιώσαι διὰ τὸ Δῆλια μὲν ἐκείνου τοῦ μηνὸς εἶναι, τὸν δὲ νόμον μηδένα εἶν δημοσίᾳ ἀποθνήσκειν, ἕως ἂν ἡ θεωρία ἐκ Δήλου ἐπανέλθῃ, καὶ τὸν χρόνον τοῦτον ἅπασι τοῖς συνήθεσι φανερὸς ἐγένετο οὐδὲν ἀλλοιότερον διαβιῶν ἢ τὸν ἔμπροσθεν χρόνον· καίτοι τὸν ἔμπροσθεν γὰρ πάντων ἀνθρώπων μάλιστα ἐθαυμάζετο ἐπὶ τῷ εὐθύμῳ τε καὶ εὐκόλῳ ζῆν. 3. Καὶ πῶς ἂν τις κάλλιον ἢ οὕτως ἀποθάνοι; ἢ ποῖος ἂν εἴη θάνατος καλλίων ἢ ὃν κάλλιστά τις ἀποθάνοι; ποῖος δ' ἂν γένοιτο θάνατος εὐδαιμονέστερος τοῦ καλλίστου; ἢ ποῖος θεοφιλέστερος τοῦ εὐδαιμονεσιτάτου; 4. Δέξω δὲ καὶ ἃ Ἐρμογένους τοῦ Ἰππονίκου ἴκρουσα περὶ αὐτοῦ. ἔφη γὰρ, ἤδη Μελήτου γεγραμμένου αὐτὸν τὴν γραφὴν, αὐτὸς ἀκούων αὐτοῦ πάντα μᾶλλον ἢ περὶ τῆς δίκης διαλεγομένου λέγειν αὐτῷ ὡς χρή σκοπεῖν ὅτι ἀπολογήσεται. τὸν δὲ τὸ μὲν πρῶτον εἰπεῖν· Οὐ γὰρ δοκῶ σοι τοῦτο μελετῶν διαβεβιωκέναι; ἐπεὶ δὲ αὐτὸν ἤρῃτο, ὅπως, εἰπεῖν αὐτὸν ὅτι οὐδὲν ἄλλο ποιῶν διαγεγένηται, ἢ διασκοπῶν μὲν τὰ τε δίκαια καὶ τὰ ἄδικα, πρᾶττων δὲ τὰ δίκαια καὶ τῶν ἀδίκων ἀπεχόμενος· ἤνπερ νομίζοι καλλίστην μελέτην ἀπολογίας εἶναι. 5. Αὐτὸς δὲ πάλιν εἰπεῖν· Οὐχ ὀρθῶς, ὦ Σώκρατες, ὅτι οἱ Ἀθηῆνσι δικασταὶ πολλοὺς μὲν ἤδη μηδὲν ἀδικοῦντας λόγῳ παραχθέντες ἀπέκτειναν, πολλοὺς δὲ ἀδικοῦντας ἀπέλυσαν; Ἀλλὰ νῆ τὸν Δία, φάναι αὐτόν, ὦ Ἐρμόγηνες, ἤδη μου ἐπιχειροῦντος φροντίσαι τῆς πρὸς τοὺς δικαστὰς ἀπολογίας ἠναντιώθη τὸ δαιμόνιον. 6. Καὶ αὐτὸς εἰπεῖν· Θαυμασιὰ λέγεις. τὸν δὲ, Θαυμάζεις, φά-

ναι, εἰ τῷ θεῷ δοκεῖ βέλτιον εἶναι ἐμὲ τελευτᾶν τὸν βίον ἤδη; οὐκ οἶσθ' ὅτι μέχρι μὲν τοῦδε τοῦ χρόνου ἐγὼ οὐδενὶ ἀνθρώπων ὑφείμην ἂν οὔτε βέλτιον οὔθ' ἥδιον ἐμοῦ βεβιωκέναι; ἄριστα μὲν γὰρ οἶμαι ζῆν τοὺς ἄριστα ἐπιμελομένους τοῦ ὡς βελτίστους γίγνεσθαι, ἥδιστα δὲ τοὺς μάλιστα αἰσθανομένους ὅτι βελτίους γίνονται.

7. Ἄ ἐγὼ μέχρι τοῦδε τοῦ χρόνου ἡσθανόμεν ἑμαντῶ συμβαίνοντα καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἐντυγχάνων, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους παραθεωρῶν ἑμαντόν, οὕτω διατετέλεκα περὶ ἑμαντοῦ γινώσκων. καὶ οὐ μόνον ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐμοὶ φίλοι οὕτως ἔχοντες περὶ ἐμοῦ διατελοῦσιν, οὐ διὰ τὸ φιλεῖν ἐμέ, καὶ γὰρ οἱ τοὺς ἄλλους φιλοῦντες οὕτως ἂν εἶχον πρὸς τοὺς ἑαυτῶν φίλους, ἀλλὰ διόπερ καὶ αὐτοὶ ἂν οἶονται ἐμοὶ συνόντες βελτίστοι γίγνεσθαι.

8. Εἰ δὲ βιώσομαι πλείω χρόνον, ἴσως ἀναγκαῖον ἔσται τὰ τοῦ γήρως ἐπιτελεῖσθαι, καὶ ὄραν τε καὶ ἀκούειν ἥτιον, καὶ διανοεῖσθαι χεῖρον, καὶ δυσμαθέστερον καὶ ἐπιλησμονέστερον ἀποβαίνειν, καὶ ὧν πρότερον βελτίων ἦν, τούτων χεῖρω γίγνεσθαι. ἀλλὰ μὴν ταῦτά γε μὴ αἰσθανομένῳ μὲν ἀβίωτος ἂν εἶη ὁ βίος, αἰσθανόμενον δὲ πῶς οὐκ ἀνάγκη χεῖρόν τε καὶ ἀηδέστερον ζῆν; 9. Ἀλλὰ μὴν εἰ γε ἀδίκως ἀποθανοῦμαι, τοῖς μὲν ἀδίκως ἐμὲ ἀποκτείνασιν αἰσχρόν ἂν εἶη τοῦτο· εἰ γὰρ τὸ ἀδικεῖν αἰσχρόν ἐστι, πῶς οὐκ αἰσχρόν καὶ τὸ ἀδίκως ὀτιοῦν ποιεῖν; ἐμοὶ δὲ τί αἰσχρόν τὸ ἑτέρους μὴ δύνασθαι περὶ ἐμοῦ τὰ δίκαια μῆτε γινῶναι μῆτε ποιῆσαι; 10. Ὅρῳ δ' ἔγωγε καὶ τὴν δόξαν τῶν προγεγονότων ἀνθρώπων ἐν τοῖς ἐπιγιγνομένοις οὐχ ὁμοίαν καταλειπομένην τῶν τε ἀδικησάντων καὶ τῶν ἀδικηθέντων. οἶδα δὲ ὅτι καὶ ἐγὼ ἐπιμελείας τεύξομαι ὑπ' ἀνθρώπων, καὶ εἰάν νῦν ἀπο-

θάνω, οὐχ ὁμοίως τοῖς ἐμὲ ἀποκτεῖνασιν. οἶδα γὰρ ἀεὶ μαρτυρήσεσθαι μοι, ὅτι ἐγὼ ἠδίκησα μὲν οὐδένα πώποτε ἀνθρώπων οὐδὲ χεῖρα ἐποίησα, βελτίους δὲ ποιεῖν ἐπειρώμην ἀεὶ τοὺς ἐμοὶ συνόντας. τοιαῦτα μὲν πρὸς Ἑρμογένην τε διελέχθη καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους. 11. Τῶν δὲ Σωκράτην γιγνωσκόντων οἷος ἦν οἱ ἀρετῆς ἐφιέμενοι πάντες ἔτι καὶ νῦν διατελοῦσι πάντων μάλιστα ποθοῦντες ἐκεῖνον, ὡς ὠφελιμώτατον ὄντα πρὸς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν. ἐμοὶ μὲν δὴ, τοιοῦτος ὢν οἷον ἐγὼ διήγημαι, εὐσεβῆς μὲν οὕτως, ὥστε μηδὲν ἄνευ τῆς τῶν θεῶν γνώμης ποιεῖν, δίκαιος δέ, ὥστε βλάπτειν μὲν μηδὲ μικρὸν μηδένα, ὠφελεῖν δὲ τὰ μέγιστα τοὺς χρωμένους αὐτῷ, ἐγκρατῆς δέ, ὥστε μηδέποτε προαιρεῖσθαι τὸ ἥδιον ἀντὶ τοῦ βελτίονος, φρόνιμος δέ, ὥστε μὴ διαμαρτάνειν κρίνων τὰ βελτίω καὶ τὰ χεῖρω, μηδὲ ἄλλου προσδεῖσθαι, ἀλλ' αὐτάρκης εἶναι πρὸς τὴν τούτων γνῶσιν, ἱκανὸς δὲ καὶ λόγῳ εἰπεῖν τε καὶ διορίσασθαι τὰ τοιαῦτα, ἱκανὸς δὲ καὶ ἄλλους δοκιμάσαι τε καὶ ἀμαρτάνοντας ἐξελέγξαι καὶ προτρέψασθαι ἐπ' ἀρετὴν καὶ καλοκάγαθίαν, ἐδόκει τοιοῦτος εἶναι, οἷος ἂν εἴη ἄριστός τε ἀνὴρ καὶ εὐδαιμονέστατος. εἰ δὲ τῷ μὴ ἀρέσκει ταῦτα, παραβάλλων τὸ ἄλλων ἦθος πρὸς ταῦτα, οὕτω κρινέτω.

115174

Xenophon

Opera. Nova editio stereotypa C. Tauch-
nitiana. Cura G.H. Schaeferi.
Vol. 2.

LGr
X55Sch

**University of Toronto
Library**

**DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET**

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO., LIMITED

